המודיע

בטאון אגודת ישראל העולמית — ירושלים

בס"ד יום ד', ערב פסח י"ד ניסן מ"ו (23 באפריל 86)
דף היומי: בבלי — גיטין י"ח; ירושלמי — יומא מ"ב

שנה ל"ז גליון 10466
80 אג"ח כ' מע"מ

חג פסח
כשר ושמח

מרכז פרסום ותקשורת
והסטודיו לגרפיקה
ההנהלה והעובדים
פינס 9 י-ם, טל. 249469 ,233913
כשהמשרד סגור, 536839 ,827074

מפגן אהדה גדול עם רבה של פ"ת והנאשמים בהגנה על כבוד השבת

המשך משפטם נדחה ★ הסנגור: מתנהל פה "משפט שדה" ★ רבה של פ"ת: רבני ישראל במקום שיעסקו היום בהוראת הפסח לעם, מובאים לכאן בגין עמידה על משמרתם המקודשת

מאת סופר המודיע בפתח תקוה
במפגן של אהדה והזדהות שהתבטאה בתהלוכה גדולה, בראשות המרא דאתרא הגאון רבי ברוך שמעון סלומון ועוד שני מגיני השבת המואשמים, נערך אתמול בעירה ובמרכזה דרך רחובות פתח תקוה לבית המשפט, שם קיבלו את פניהם רבנים ראשיים ואדמו"רים, בתיהם האדמו"ר מזוויעהיל הגרי"ו ולפא

רבה של ראשון לציון הגר"י קרול רבה של חמד, הגר"י קוק מרבני רמת גן ועוד אולם בית משפט השלום בעיר התמלא ויתר.
הציבור התמקם במסדרונות ובמעבר בית המשפט. כשגבר הלחץ פונה הציבור ע"י המשטרה אל מחוץ לבנין, שם צבאו על הדלתות עוד כמה שעות עד תום הדיון.
כתב האשמה נגד המרא דאתרא ונגד ר' חיים אייזנברג, היתה השתתפות בתהלוכה ובאסיפה ללא רשיון ובהתקהלות בלתי חוקית ליד הקולנוע.
הרה"ג ר' חיים ואלקין מואשם בתקיפת מפקד משטרת רמת השרון הפלתו ארצה תוך מילוי תפקידו ובתקופת מפקד משטרת פ"ת. בעת קריאת כתב האישום מחה נמרצות הרב חמין על קריאת התאריך האזרחי.
הרב קוק מרמת גן, שהוא יו"ר המועצה הדתית, ביקש להצטרף כצד למשפט, כנאמן של הרב סלומון, למרות שהרב סירב להיות מיוצג. אך השופט קיבל את התנגדותה של התובעת מבחינת סדר הדין הפלילי ומבחינת השפעה טרם הקראת כתב השמיעה.
הסנגור עו"ד ש. ליבצר, שמייצג במשפט את הנתבעים האחרים ואינו מייצג את המרא דאתרא בבקשתו הציג טענות מקדימות לדחיית הדיון גם על התיק של הרב, אע"פ שאינו מייצגו, שכן יש לראות את כל הנאשמים בי־

(סוף בעמוד אחרון)

הגרב"ש סלומון והגר"ח ולקין בצאתם מבית המשפט (למעלה) ומורמים על כתפי הציבור (למטה).

קבלת שבת המונית בכבר השבת בירושלים כהזדהות עם פ"ת

ראשי אגודת ישראל בירושלים יקיימו היום התייעצויות עם גדולי התורה, בדבר עריכת תפילת קבלת שבת המונית תחת כיפת השמים בכבר השבת וברחובות הסמוכים, בליל ש"ק הזהמ"פ, מחרתיים בערב.
התפילה ההמונית תיערך כהזדהות בני ירושלים עם שומרי השבת בפ"ת, בראשות רבה של העיר, הנאבקים נגד מחללי השבת בעירם ועל כך הועמדו למשפט.

ישראלים נעצרו ברשת שסחרה בנשק אמריקני עם איראן

ביניהם תת אלוף במילואים ★ נעצרו והואשמו כחוק ★ ניסו להעביר לאיראן גם מטוסי אפ. 4 ואפ. 5

ניו יורק — שלטונות ארה"ב הודיעו אתמול בניו יורק על גילויה של רשת חשובה ביותר של סוחרי נשק בינלאומיים, ובכללם בציגים ישראלים, אשר ביקשה למכור לאירן מטוסים וטילים בסכום כולל של 2.5 מיליארד דולר.
עד כה הואשמו בפרשה זו שבעה עשר איש, ובכללם נתינים אמריקאים, מערב גרמנים וישראלים. בין הישראלים נמצא גם תת אלוף במילואים.
הנאשמים הובאו אתמול לבית דין פדראלי בניו יורק והואשמו כחוק. בכתב האשמה צויין כי הרשת נסתה ליצא מארה"ב באורח בלתי רשמי מטוסי קרב מדגם אף־4 ואף־5 טילי אוויר־אוויר מדגם פיטון, טילי טאו, מטוסי סקייהוק ופצצות מצרר.
על פי כתב האשמה, עמדו אמצעי הלחימה להיות מועברים לאירן מישראל וממדינות אחרות אשר שמותיהם לא נקבו. אולם בכתב האישום לא נכללו האשמות נגד ממשלת ישראל או נגד ממשלותיהן של יתר המדינות שהוזכרו. כתב האישום אינו מרמז על כך כי אמצעי הלחימה אכן הגיעו לאירן. כזכור, הטילה ארה"ב אמברגו צבאי של אירן, לאחר תפיסת בני הערובה בשגרירות האמריקאית בטהראן בשנת 1979.
מרבית אמצעי הלחימה עמדו להישלח לאירן מישראל, בליווי מסמכים המעידים, כי הם מיועדים ליוון, לפקיסטן, ולמדינות אחרות

נשיא אוסטריה:

לא יתכן שוולדהיים לא ידע "את הכל"

וינה, — נשיא אוסטריה, רו־דולף קירכשלגר הכריז אמש, כי כשספקו לא היה מבו להוכחות הביעות נגד קורט ואלדהיים על בסיס המסמכים שהגיעו לידיו והנוגעים לעברו של ואלדהיים בתקופת השלטון הנאצי.
עם זאת העיר קירכשלגר, כי מן המסמכים ניתן להסיק את המסקנה, כי לא יתכן שואלדהיים לא ידע "את הכל" על מעשי הצבא הגרמני בבלקנים.
"איזו מסקנה להסיק מכך לגבי הבחירות לנשיאות — החלטה זו נתונה בידיכם בלבד", אמר קירכשלגר בנאום לעם האוסטרי.
קירכשלגר, בן 71, אמר דברים אלה בנאום לאומה האוסטרית, לאחר שעיין במסמכים על עברו של ואלדהיים, אשר נמסרו לו מב־יזיוק, מארכיוני הועדה לפשעי המלחמה של האו"ם, ומן הקונגרס היהודי העולמי. (ע"ר).

סוף זמן אכילת חמץ
8.52
סוף זמן שריפת חמץ
10.14

גלי צה"ל מתכננים חילול שבת וחג ענק

הפעולה גם ללא היתר עבודה בשבת

מאת סופרנו הצבאי
חילול שבת חג מחפיר מתוכנן "מחר ולסוף שבוע זה ע"י גלי צה"ל, תחנת השידור הצבאית, המתכוננת לפתוח ערוץ שידור מיוחד לתרשבי אילת החל מיום שישי ועד "אמצע השבוע שלאחר מכן.
כבר מחר בשעות אחה"צ המוקדמות מתוכננים לצאת לאילת, במטוס מיוחד חלק מהאנשים האמורים להחיל את הערוץ המיוחד של גל"צ. יצויין, כי מדובר בערוץ שידור אזורי שיפעל בתדר מיוחד לתושבי העיר.
סופרנו הצבאי ניסה עד אמש, סמוך למועד סגירת הגליון, לקבל את תגובת צה"ל לחילול השבת של אנשי הצבא וכן ביקש לדעת אם מפעלי תחנת השידור החדשה באילת קיבלו היתר עבודה בשבת. אך כל השאלות והבקשה לתגובה נותרו ללא מענה.

בעקבות פעילות יו"ר ועדת הכספים:

הוסכם על אי הפעלת הרכבל בשבת בחיפה

מאת סופר "המודיע"
הסכמה על אי הפעלתו של הרכבל בחיפה בשבת הושג בי־מים האחרונים, בעקבות פעילות נמרצת שניהל יו"ר ועדת הכספים, חה"כ הרב אברהם יוסף שפירא.
הרב שפירא נפגש לצורך זה עם משפחת שכטמן, אשר קיבלו את הזכיון להפעלת הרכבל, וקיים עמם דיונים ממושכים יחד עם יועצם המשפטי. בשיחות אלה, אשר התנהלו ללא כל פרסום. הועלה ענין הפעלת הרכבל בימות החול, תוך הצגת אפשרויות שיוזק שונות שימנעו כל צורך להפעילו בשבת.
פעילותו של יו"ר ועדת הכספים התקיימה במקביל לפעילות שניהלו בענין ראשי הציבור הדתי בחיפה, מיד לאחר שנודע להם דבר הכוונה להפעיל את הרכבל ע"י מכירת הזכיון לחברה פרטית. התקיים כנס רבנים גדול של רבני העיר עם ראשי הציבור הדתי, וכן התקיימה פעילות נמרצת במישור הפוליטי העירוני, כאשר חברי החזית הדתית אף איימו לעזוב את הקואליציה העירונית, אם אכן יופעל הרכבל בשבת.
הרה"ג ר' אברהם אטלס, חבר בית הדין הרבני בחיפה, והרה"ג ר' יעקב רוזנטל, ראש ישיבת הגר"א ולשעבר אב"ד בחיפה, עמדו בראש הפעילות למנוע את הפעלת הרכבל בשבת. הם באו בדברים עם בני משפחת שכטמן והשתתפו גם בפגישות שהתקיימו ביניהם וח"כ הרב שפירא בתל אביב ובירושלים.
הפעילות בתחום זה הגיעה לשיאה, כאשר בני המשפחה הגיעו לפגישה עם ח"כ הרב שפי־רא בירושלים. הם ביקשו לבקר את כ"ק מרן האדמו"ר מגור שליט"א, ואכן הביקור התקיים יחד עם הגר"א אטלס.
כ"ק האדמו"ר שליט"א דיבר עם בני משפחת שכטמן על חשי־בות שמירת השבת ובירך אותם להצלחה, בעוד מר שכטמן מב־טיח, כי יעשה הכל כדי שהרכבל אכן לא יופעל בשבת. כן ביקרו אצל הגרא"ד רוזנטל, בשכונת שערי חסד, וקיבלו את ברכתו.
בפגישות עם יו"ר ועדת הכס־פים, הזכיר הרב שפירא את המא־בק שהיה בשעתו נגד הפעלת הרכבת התחתית בחיפה. אפילו ראש הממשלה דאז, דוד בן גוריון, שכנע את ראש העיריה, אבא חושי, שלא להפעילה בשבת, כי הדבר יפתח פתח לשינוי הסטטוס קוו ולתחילת מאבקים סביב

(סוף בעמוד אחרון)

הידעת כי החנוך העצמאי מקיים:

46,342	שעות תקניות בשבוע
1,290	שעות בתי תלמיד ורווחה
2,500	שעות תורניות נוספות ע"ח התה"ע
980	שעות התנדבות מורים
1,710	שעות מחוץ לתקן לתת"ים ותיקים
2,200	מורים קבועים
200	מורים ומדריכים בבתי תלמיד ומועדונים
400	מורים ארעיים
150	שרתים ומזכירים
10	מפקחים
40	עובדי מינהל

הרבנות הראשי לישראל

ב"ה, ירושלים השלמה ת"ו ה' ניסן תשמ"ו
מודעה
הרבנות הראשית לישראל פונה בזה לציבור הרחב
עולי הרגל לירושלים
להשתתף בכנס שיערך בירושלים ע"י אגודת "עם ישראל חי"
ביום עש"ק חוה"מ, י"ט ניסן תשמ"ו, בשעה 2.00 אחה"צ
למחות ולהתריע נגד הקמת המרכז המורמוני "המסיונרי" בירושלים עיה"ק
מקום הכנס יפורסם בעתונות
הרב יחיאל יצחק הלוי
המזכיר הכללי
בשם הרבנים הראשיים לישראל

לקראת חג הפסח

בו בזמן אשר בני ישראל עסוקים בהכנות לצורכי החג ועסוקים ומסובבים בזבילות הבילות של מצוות ומעשים טובים. אנו פונים בקריאה נרגשת
להצלת האלמנה
אשר אין בידה לשלם התחייבותה לנשואי בנה הי"ו.
ובתקוה שבני ישראל רחמנים בני רחמנים יתנו את תשומת לבם הראויה למען אלמנה חשובה זו
ראה קריאה נרגשת להצלת האלמנה עמוד אחרון

קרית קאמניץ ★ ירושלים
הקהילה התורנית הפורחת ★ נוה יעקב
הצטרפו גם אתם לעשרות הקונים המרוצים!
ברכת פסח כשר ושמח
בקרו בחוה"מ והתרשמו מהמקום
הדירות היפות ביותר
במחיר הנמוך ביותר בירושלים
4½ חדרים $56,850
אפשרות גם ל־3½, 5½, 6½, חדרים
אוירה חרדית מובהקת.
בתי כנסת, מקוה,
גני ילדים וכל
השרותים הציבוריים

פרטים: "על חומותיך ירושלים", טל. 02־859090

הַיָדַעְתָּ?
מִיהוּ הָאִישׁ!
שֶׁנּוֹלַד בְּעֶרֶב פֶּסַח,
חַי בְּמִצְרַיִם,
וּשְׁמוֹ כְּשֵׁם מוֹשִׁיעָן
שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
הֲלֹא הוּא רַבֵּנוּ
מֹשֶׁה בֶּן מַיְמוֹן
עַל אוֹדוֹת מְסִירוּתוֹ
הָעֲצוּמָה לְמַעַן כְּלַל
יִשְׂרָאֵל, וְהַצְּדָקָה הַמְּפוֹאֶרֶת
שֶׁהִנְחִיל לְדוֹרוֹת תִּקְרְאוּ לִקְרוֹא
בְּסֵפֶר הֶחָדָשׁ
הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל

הספר המומלץ לנוער החרדי
להשיג בחנויות הספרים

להורים בעל ילדים חריגים!
הבה נתאגד לארגון
פתיחת כתה וגן טפולי חרדי
מאזור הצפון ובס"ד ובכוחות משותפים לעזור לילדינו למצוא את מקומם ולקדמם
הרוצה בטובת הענין יפנה
לניל׳ 04־952303

התודה והברכה
למנהלי "יד עזרה" ירושלים
ובראשם הרב אברהם חיים בהר"א פריינד שליט"א
על העזרה החשובה שהושיטו ברוח נדיבה לתושבי עירנו לאלה אשר נמצאים לע"ע בקשיים שיוכלו לחגוג את החג בדיצה.
ויזכו לעוד רבות בשנים להיות לעזר וסעד לעם ישראל כשאיפתם ויזכו לאכול מהזבחים ומהפסחים במהרה דידן בתוך כלל ישראל בתוך ברכה והצלחה
בברכת חג כשר ושמח
המועצה הדתית עמנואל
הרב מרדכי אייכלר — **פישל ברנדוין יו"ר**

בשורה משמחת
הננו שמחים להודיע על
פתיחתה של ישיבה קטנה למצוינים בבני ברק
ברמה גבוהה וברוח חסידית
עם צוות מעולה ומפורסם בעל נסיון רב בחינוך ובהוראה
מכינה לישיבה
עם הצוות הנ"ל תפתח אי"ה כבר בר"ח אייר תשמ"ו פרטים והרשמה בטל. 03־700880 בין השעות 13-14 בצהרים
ההנהלה

הוצאת ספרים קה"ת כפר חב"ד
טל. 03־984725־03־984018 ת.ד. 3 כפר חב"ד
שמחים להודיע כי יצא לאור מחודש בבריכה מהודרת ספר
"לקוטי תורה"
ניתן לרכוש בחנויות הספרים
ולפי הכתובת דלעיל
בהזמנות מרוכזות — לישיבות — מוסדות בתי כנסת ושעורים
תנתן הנחה מיוחדת

קופת חולים מאוחדת
"למען ירושלים"
רח' צפניה 8 ירושלים
הודעה חשובה
היום ערב פסח ובחוהמ"פ משרדנו יהיה סגור
לרגל קדושת המועד
במקרים דחופים אפשר להתקשר למס טלפון:
02־826536 ,813353
בכבוד רב
ובברכת חג כשר ושמח ההנהלה

עומד לו הבן החתן ליד מיטתו של אביו העני ומצפה שיכניסו לחופה ואלו האב מתכונן לנתות לב לרגל מחלתו האנושה ודמעות הבן והאב מתערבבים
בידך אתה לעוזרם!!!
הרם 10 שקל להצלתם
ראה קריאת הצלה דחופה בעמוד אחרון

ישיבת באבוב "בני ציון"
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר עט"ר שליט"א
ברכת מזל טוב
שגורה לאחד מיוחד שבחבורה, האברך המשובח בפי כל מכיריו, לב טוב בעל מעשים טובים מנעוריו, עסקן במצוות וגומל חסדים, תורה וחסידות בו נצמדים, לבו ער לכל דבר שבקדושה ותומך מוסדותינו ביד רחבה וקדושה
הי"ה הנגיד החסיד בנש"ק ונצר למשפחה מפוארה ומפורסמת
כש"ת הרב **שמואל זיינוויל שארף** שליט"א
ורעייתו הכבודה תחי'
לרגל הכנס בנם יניק וחכים בנש"ק
כמר **ישראל שלמה חיים** נ"י
לעול המצוות
יזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה
החותם באהבה בשם הנהלת הישיבה
משה קעסלער מנהל

קונדיטוריה כהן
בהשגחת הרב מ. לנדא שליט"א אבד"ק ב"ב
ב"ב רח' מתתיהו 10 טל. 769018
עוגות ועוגיות בסיב מעולה
חלות ולחמניות קטנות (בילקעס) לשמחות
בורקס חם ללא הגבלה רוגלך לשבת חמים
וטעים, עוגות חלביות משובחות
הנחות מיוחדות לקניות מרוכזות
בחוהמ"פ סגור
לכל לקוחותינו וידידנו
ברכת חג פסח כשר ושמח
להתראות במוצאי שביעי של פסח

הופיע
מעשה חמד
כולל אוצר בלום מאלפי ספרים
על הלכות ברכת האילנות
עם הערות ותשובות הגאונים מרנן
רבי חיים קנייבסקי, רבי שמואל וואזנר
רבי נתן גשטטנר, רבי משה שטרנבוך ועוד
מכיל 320 עמודים
להשיג בחנויות הספרים
הפצה בירושלים, אור הספר, גאולה

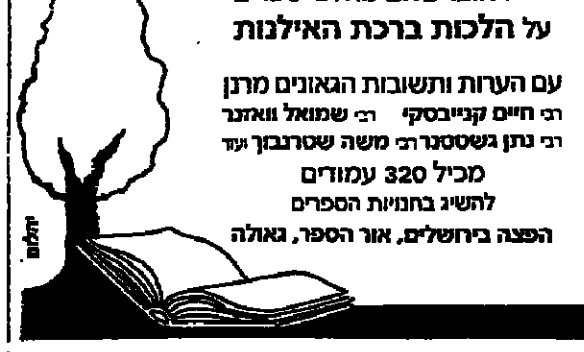

הצטרף לישיבה העולמית של לומדי ה"דף היומי" בתלמוד הבבלי והירושלמי
התחל עוד היום בלימוד מסכת סוכה מסדר ה"דף היומי" בתלמוד הירושלמי

هكذا من الأمل

מעשה אבות כסימן לגאולת הבנים

מאת מרן הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל

את תפקידם של שלשת אבות עמנו אפשר להבין בכמה מישורים. לא רק שהם אבות ביולוגים ורוחניים לעמנו, בהאצילם על עמנו תכונותיו הבסיסיות, אלא שעל ידי גבורתם הפרטית הם ספקו מעשים מפרים בהתפתחותנו ההיסטורית. הם נטעו זרעי הגדלות היהודית והכינו את הדרך להשרדות חיי היהדות בגרוע שבגלויות וכן גם את הגאולה הסופית ונצחוננו הרוחני. כך, כל אמירה ומעשה של האבות המסופר בתורה דורש לימוד ניתוח ושקדנות.

כשאנחנו מתכוונים לחוש מחדש את חווית גאולת מצרים בחג הפסח אנחנו ממקדים את תשומת לבנו למאורעות שנתנו מאות בשנים לפני כן אות לבאות, כשיעקב אבינו בדרך משלו, קבע את הבסיס להשרדות בחיים בגלות מצרים כדי שבניו יזכו לגאולה.

המאמר הבא המבוסס על הרצאתו של הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל לפני באי הוועידה הארצית השישית של אגו"י בארה"ב בחודש כסלו תשמ"א מדגים את ההשפעה לטווח ארוך של מעשה אבות בתחום הפוליטי והחברתי כמו בתחום הרוחני.

* * *

יעקב אבינו נעדר מבית הוריו במשך שלושים ושש שנים. על 22 שנים מהם נקרא לתת דין וחשבון משום שבעשרים ושתיים השנים שעבדו בחרן היה עליו להיות בבית ולטפל בצרכי הוריו. ועל שנים אלו שנעדר, נענש בהעלמו של בנו יוסף למשך עשרים ושתים שנים שבהם חשב אותו אביו לכת. במשך הארבע עשרה השנים האחרות של היעדרותו למד יעקב בישיבת שם ועבר. שנים אלו של לימוד, נאמר לנו, היו כה חיוניים להתפתחותו של יעקב שהם דחו מצות כבוד אב ואם.

דבר זה תמוה. כשברח יעקב מבאר שבע היה כבר בן שישים ושלש, הוא למד תורה עם אברהם עד גיל חמש עשרה, בשאר השנים למד בישיבה של אביו יצחק. למה היה כ"כ חיוני שילמד עוד ארבע עשרה שנים אצל שם ועבר. ואפילו שללא ספק. השנים הנוספות של לימוד היו פוריות אבל איך יכולות הן לדחות את החיוב לטפל בהוריו המזקנים? (תציירו בלבכם, אם אתם רוצים, אבא המצוה על בנו לקנות לו משהו ובדרך הבן נכנס לבית המדרש ללמוד, בודאי מעשה ראוי לשמו, אמנם כן. אבל אין זה בזמן המתאים. כל מצוה-מעשית שא"א להעשות ע"י שליח, כמו קניה עבור אבא, דוחה את הלימוד).

כדי להבין את החשיבות המכרעת של ארבע עשרה שנות הלימוד התורני של יעקב, עלינו קודם כל להעריך נכונה את הטיב הבלתי-רגיל של לקחי שם ועבר. אברהם ויצחק לימדו את הדרגות הטהורות ביותר של אמונה ועבודת ה', לא רק שלא הושחתו על ידי השפעות חיצוניות, כי אם יותר מזה, הם היו אף אטומים בפניהם. משא"כ שם ועבר. שם, בנו של נח שרד מהמבול לא רק ממי המבול, אלא גם מהשפעת דור מושחת שהיה ראוי להשמדה. עבר, היה בן דור הפלגה, דור מרדן שבנה את מגדל בבל שנפוצו לשבעים אומות. אלא שעבר סירב להסחף ברוח הזמן. כל אחד מאנשים אלו, שם ועבר היה מצויד באופן מיוחד ללמד את יעקב בחינת תורה שלא היה יכול להשיג מ"אבותיו", השרדות כאיש תורני בתוך חברה עוינת המתמרדת נגד ה'.

אם כן, ארבע עשרה שנות לימוד אלו של יעקב בישיבות של שם ועבר היו חיוניים בשביל עיצוב דמותו כדי לאפשר לו השרדות רוחנית בעת שהייתו אצל לבן בחרן. ובהקשר זה הבה נבחין מחדש בפרטי החיוב של בן כלפי אביו:

ציירו לעצמכם, לרגע, אב שמבקש מבנו לקנות לו ארבע מינים לסוכות. לפני יציאתו לסחור האתרוגים, הבן נכנס לבית המדרש כדי לעיין בשולחן ערוך איך לקנות את הטוב ביותר של הארבע מינים. האם אין זה הפסק שלא במקומו שיש לגנותו? האם אין עדיפות מכרעת בהחשת הקניה לפי דרישת האב? ואינו כן. הידיעות הנרכשות על ידי העיון בשולחן ערוך יציידו את הבן באפשרות לעשות הבחירה הטובה ביותר, משימה שלא היה יכול לבצע כהלכה. בלי להכנס לבית המדרש.

ובדומה, אם יעקב אבינו לא היה לומד ארבע עשרה שנים בהדרכתם של שם ועבר, הוא לא היה מסוגל להשאר אחר שהייתו בחרן במצב שיוכל לומר בסוף "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי" (רש"י בראשית ל"ב ה'). אותן ארבע עשרה שנים בישיבה היו חיוניים כדי לבצע את פקודת אביו. "קום לך פדנה ארם וגו' וקח לך משם אשה מבנות לבן" (בראשית כ"ח ב) נשואין למשפחת לבן בלי הכנה מדוקדקת היתה יכולה לגרום ליצחק אביו אכזבה מרה. הכניסה לבית המדרש היתה אם כן יותר ממעשה צודק.

יעקב אינו מוכר כמקיים פגישות מיוחדות עם בנו יוסף כדי ללמד את התורה אותה למד אצל שם ועבר (בראשית ל"ז ב' עיין ברש"י שם). אפשר לתמוה למה לימוד מיוחד זה היה מיוחד עם יוסף, אבל אם נקח בחשבון שיוסף הקדים את אחיו בירידה למצרים והוכרח לעמוד באומץ לב מול סביבה עוינת מבחינה רוחנית, מתבררת חשיבותה המכרעת של תורת שם ועבר עבור יוסף. בלי זה לא היתה נשארת שלמותו של יוסף כחלק ממשפחת יעקב.

יותר מזה, מאוחר יותר, יוסף שאב מההבטחות שהפיק מהלקחים שאביו מסר לו והשתמש בהם לייצר מן מקום מבטחים במצרים לאחיו ומשפחותיהם, אמנם המאתיים ועשר שנים של גלות מצרים היו שנים של דכוי ועבדות, אולם היהודים שרדו. זרעי ההשרדות היהודית נטעו על ידי המדיניות של יוסף, כשהיה משנה למלך במצרים, כמפורש בספרי התורה על המאורעות. באמצע תאור בואו של יעקב ומשפחתו למצרים יש הפסקה של ארבע עשרה פסוקים (מ"ז י"ג-כ"ו) המפרטים מדיניות יוסף בהשתלטו בשם פרעה על האדמות ובהחכירו אותן בחזרה לאיכרים, בהטילו מס על התוצרת, פרט ממה שגודל על ידי הכהנים. ארבע עשרה פסוקים של פרטים שאין להם שום קשר, לכאורה, למצבם של בני ישראל במצרים. אבל מתחת לפני השטח, הארבע עשרה פסוקים אלו משקפים את החכמה שיעקב רכש בארבע עשרה שנים של לימוד אצל שם ועבר ומסר ליוסף. התוצאה של הבחנות אלו שתורגמו למדיניותו של יוסף: 14 שנה, אלו הן אבטחת מעמדם של שבט לוי כשומרי מורשת היהדות במשך מאתיים ועשר שנות מגורים במצרים.

כנראה שהיה בלתי אפשרי ליהודים לשמור על מחוייבותם לאמונה בה' במשך כל ימי שהותם כזרים בתוך חברה זרה ועוינת. אבל ביחד עם פטור ממס אותו העניק יוסף לכהני מצרים, גם הלויים שהיו שבט כהונה של היהודים היו פטורים ממס עבודה המוטל על שאר השבטים. ולכן, כשכולם היו מותשים לחלוטין מעבודת פרך עייפים מדי מכדי להתעניין במסורת יהודית, הלויים אכן שמרו על כך. (משום שאחרת איך ניתן להסביר את התלהבותם של הלויים בהיענותם לקריאת משה במעשה העגל "מי לה' אלי" בזמן שאחרים לא נענו).

יוסף הכין את גלות מצרים בצורה כזו שאריתם ביהדות לא תביא כליה, על ידי השרדות רוחנית... בישתו שיקפה לקחים שאביו רכש בישיבה של שם ועבר להכין את העמות שלו עם גלות חרן... מעשה אבות של יעקב הבטיחו את כלל ישראל המסוגל להתרומם מעל לתרדמה המקהה של גלות מחניקה, ואי"ה תעזור לנו להתרומם לקריאה לגאולה מגלותנו הנוכחית במהרה בימינו.

יצחק מתתיהו טננבוים

יהודים של ערבי פסחים

שפעתן של מצוות בימי זמן-חרותנו חוזרות אלינו בבשורה וקבועה, חד-שנתית, המשולבת בסדרי חיינו בגיגול השנה הסובב על צירו וחוזר חלילה לנקודת מוצאו. ואלמלא שימת הלב ושמחת הנשמה שעמהן אפשר המעגל השנתי החד-גוני, כביכול היותה משתמטת מעיקרן של מצוות כותנן הרצויה שהיא תכליתן.

יפיפיותן של שם — ביפי הלב, ברנן הנשמה, בשעבוד הכוח אל הכוונה, שאין כמו אלה לשלהב את העשייה להכליתה ולרומם את המצוה למקורה.

יפה שעתו של יהודי המשועבד למצוות, בין אם הזמן גרמן או שאין הזמן גרמן. נאה הוא בעשייתו למצוות החביב הוא במרוצתו אליהן ואחריהן.

ככצוות עצמן של ימי הפסח, הפותחות בערבו של החג ומסתיימות במוצאו — כך ההכנות להן. אין בין קיומן של המצוות עצמן לבין ההכנות להן אלא משך זמן ומתיחתן כדי יכלתו ותכנתו של כל איש ואשה.

מצוות החג וביצוען הלכה למעשה מתוחמות לעיתותיהן ולזמניהן, כפי שנקבעו במשנתנו שבכתב ושבעל-פה, בימים ידועים ואף בשעות קבועות. לא כן ההכנות להן — אלו איש איש ומעלליו, איש כטבעו ובברייתו, ברצונו מרחיב וברצונו מקצר. רוצה — מקדים הכנותיו ומזרז עצמו ובני ביתו להכין הבית וצרכי החג לקידמת הימים; רוצה — דוחסן ודוחקן לעונה הסמוכה לכניסת החג.

אלו ואלו ודאי לשם-שמים מתכוונים: להכין לקראת חג המצות את הראוי לו מבעוד זמן. אלא שזה עיתו בידו, או שתכונת נפשו כך היא, ובשלוות נפש מוציא הרצאותיו ומזרז ביתו ושולחנו כדי זמנו, ומשנהו — הזמן דוחקו ודוחס הכנותיו לשלהי החג, לקראת ערב יום ארבעה עשר.

הצד השווה שבהם — שניהם עושים כפי יכלתם לקיים את הפסח כהלכתו וגם להכין לשבעת ימיו את הדרוש לקיומם. גם שניהם יסבו יחד עם כל בית ישראל לליל הסדר.

* * *

מה נאים הם ישראל בערבי פסחים. — — —

אצים רצים הם להכנה רבה ואין שעתם פנויה זולת לצרכי החג. ולפיכך — אמרו חכמי הדעת בטעמי המצוות — ההכנה למצוה גדולה מהמצוה עצמה, שהרי העוסק בהכנה למצוה והטרוד בה, ראשו וליבו נותן עליה, ומ"זהו ושסי"הו מוסר עליה ואין ישותו פנוי כלל לדברים בטלים.

והינך מביט בצעיריהם והם מהירים וקלי המירוץ, מתבונן בביום השפוף קימעא והוא עמוס במשא ומטען; סוקר הילוכם ומשופעים הם לציפה ואף על פי כן מירוצם אינו משתוה.

נאים הם! — מה יפו ומה נעמו בתענוגי מצוות.

ואם מעשה לצרכי צדקה יקטע מרוצתם — לא ימנעו, חלילה, מלהענות לו ביד רחבה ובנפש חפצה. גם זו הכנה היא להם לקראת המועד.

ואם יפגשם מכר או מודע — יפטרוהו בברכת השלום ולא יפתחו עמו בשיחות-רעים, שכמותה הרגל היא בימים רגילים ואף מתאווים לה. אין זמן — הוא קצר והמלאכה מרובה.

ובני ישראל טרודים ועסוקים, מכתתים רגליהם ומכבידים עולם; הקיבורות מתוחות והזרועות מעונות, כפות הידים מעוכות וממשמשות האד־צבעות שתוקות ומיובלות...

ואף על פי כן, ודווקא משום כך, פניהם מאירות ומפיקות נוגה. עיניהם מתרוצצות בעפעפיהן מכאן לשם ומהתם להכא ויוקדות בטאון בלהט העשייה הנמרצת; קומתם כמו מגבהת טפח מן האדמה, מן הארציות, מחמת ריקוד הגוף המתנתיה מתיבורו אל הנשמה השואפת לעליון, והריצה מצהלתם, והיגיעה מנהרתם, והאנחה מרווחתם — ואין לך יופי כצנת הגוף ואנקתו המתייקד מהנשמה דייקא; ואין לך אצילות כנפיחות השרירים ורציצות האב־רים המשועבדים אל הנשמתיות הצרופה, שהיא בלולה ורבוכה, מתוקנת ומתוכונת, משמחת העשייה למצוות. הא לך ראיה מכרעת — שהרי ריקוד-של-מצוה כל עיקרו אינו אלא שאיפה של הנשמה, שהיא מקור השמחה, המתימרת למקורה ומתעלה למחצבתה, והריקוד הזה, גם כי משבר גרם ומרצץ הגוף — הרא הוא השמחה האמיתית והשלמה.

כלום ראית יהודי של ערבי פסחים — זה שעוד רגע קט כודע, כאילו, מעומס העשייה; שמיטלטל ביעף בין הכנה זו להכנה אחרת וגיזו אינו אלא היכי-תימצי, או אינו אלא חפצא, לעשייתן ולקיומן, שהדרכים והשבילים רצים לקראתו והוא אינו אלא טס ומדדה ולא כמהלך וצועד — הראית אותם?...

וכשאני מביט בהם בערבי פסחים, כמו כשאר הכנות למצוה, אדרבה, דומות עלי דמויות רבי-זהן אלה כתפוחי זהב במשכיות כסף; כצבאי-מעלה הטובלים בנהר די-נור ומתקרצפים ומזדככים לפני ולקראת התייצבם לפני כס הכבוד לשבחו, לפאר ולרוממו.

כאלה הם יהודים של ערבי פסחים!

* * *

מה יפו פעמי..ם בערבי פסחים — — —

... כמה וכמה קבין של מסירות-נפש טבועים וגנוזים בכל יהודי באשר הוא, ואינו מודד ולא שוקל מניינם, לא שבגוף ושלא שבממון, בשעה שמכין עצמו ורשותו לדבר מצוה. ולא זו בלבד שמוסר עצמו לקיימה, אלא שש ושמח לנאותה ולייפותה — זה קלי ואנוהו!, וגם על ציצים ופרחים נותן יותר מכדי דמיו ויותר מכדי כוחו — התנאה לפניו במצוות!

הכל רצים — זה בכבוד וזה בתרמילו. והזיעה ניגרת והיא אינה מלוחה, אלא מהולה במתיקות. ואולי מתוקה וערבה כסיבה של שמן אפרסמון — גם היא כמו זו העוטפת את העצמות עד לשורן בריקוד-של-מצוה; כי הריצה למצוה וריקוד-של-מצוה הם היינו-הך — מאותו שורש נשמה, מא־פירין דנשיקין. וזיעה זו היא קירצוף החומר, וכשהחומר מתקרצף — הנשמה משתייפת, ונשמה משוייפת — משאת נפשו של יהודי. ואין לך שמחה גדולה מזו, ומכאן...

— — — הודם וזיוום של יהודים בערבי פסחים!

הם משכימים בשחר ומאחרים בנשף. מקיפין עצמם בחבילי-חבילות של ריצות הכנות למצוה. כיסם, כביכול, מתרושש אך קומתם מתעשרת, ועד סמוך לכניסת החג שלמה קומה זו והרי הם עדרו של מקום שעלד מן הרחצה, שכולם מתאימות ושכולה אין בהם.

— — — יהודים של ערבי פסחים!

כמה תום, כמה זוך, כמה יופי לך - קהל עדת מי מנה.

התכונות לפסח ב[illegible] — הגעלת כלים בירושלים

צילום: הראותי

אהרן סורסקי

מחרוזת פנינים לחג הפסח

מבחר מתוך ספר חדש "ממעינות הנצח" על הגרש"פ

חמץ איסורו במשהו

שיבחו גדולי החסידות את תשובתו של רבי דוד ן' זמרא (הרדב"ז) זצ"ל, שנשאל: מה טעם ראו חכמים להחמיר בחמץ יותר מבשאר טריפות ואיסורי תורה, עד שאסרו אותו אפילו במשהו? השיב: "לא מצאתי כל מילתא בטעמא זולת אומרים ד"ל כי חמץ רמז ליצר-הרע, ויצר-הרע אסור במשהו..."

חמץ איסור במשהו

אמר רבי ישראל זצ"ל, המגיד הקדוש מקוזניץ:

— ההפרש בין חמץ למצה מצטמצם בנקודה, במשהו, בפתח הצד שמעל לקוצה של הא ה"א, לרמז כי רק חוט-השערה מבדיל בין הרע והטוב, ולרחמים מרובים אנו זקוקים שלא יטושטש הגבול. לפיכך יש לבדוק החמץ בעומקו של אדם בכל חורי וסדקי הלב. לפעמים נדמה לו לאדם שאין בו כל חמץ, אולם אם יחפש עמוק בתאי הלב הנסתרים — חזקה שימצא שם חמץ, פירורי-רע שיש לבער־רם. מטעם זה נהגו ישראל קדושים להניח פתיתי חמץ עובר לבדיקה, לסמל, כי בודאי יש חמץ ואין רשאי להשתמט מחיפוש וביעור. אין צדיק בארץ...

שאור ומחמצת

אמר הרבי ר' שמלקי מניקלשבורג זצ"ל:

— יש יצר הרע של אכילה ושתיה, והוא הנקרא חמץ; יש יצר הרע של כעס וסיפורי לשון-הרע, למשל, שאינם ראויים לאכילה, והוא המכונה "מחמצת" — שאף היא אינה ראויה לאכילה. יש יצר הרע של גאוה וגסות-רוח, הנקרא בשם "שאור", המנפח את העיסה ומגביהה. ויש יצר הרע של "עצה", עצה פסולה — הוא הוא החמץ הגמור. חמץ בעין.

ואת כולם יש לבער ולשרוף — כל יראה ובל ימצא...

כל חמירא וחמיעא

שרף רבי ברוך ממדיבוז' זצ"ל נכד הבעש"ט בערב הפסח את החמץ, אמר "כל חמירא", ופירש לעצמו כך:

— "כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי", כל מיני חמץ שישנם בלבי, "דחזיתיה", אמנם נדמה לי שחזיתי עצמי היטב, אבל באמת — "ודלא חזיתיה", עדיין לא חזיתי את עצמי כלל; "דביערתיה", היצר הרע אומר לי שכבר ביערתי את החמץ, אבל באמת — "ודלא ביערתיה", עדיין לא ביערתיו כלל. אבקש, איפוא, ממך רבונו-של עולם: "ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דארעא"...

★

שוב פתח הרבי ר' ברוך ואמר:

— "כל חמירא וחמיעא דאיכא, ברשותי", כל שאור ומחמצת שיש בעולם, הרי זה בעטיי, גם לי יש חלק בזה, שכן אמרו חז"ל: "עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם לכף זכות, עבירה אחת הכריע לכף חובה" — יוצא, איפוא, שאני אשם בכך, שעדיין יש רע בעולם; כי אני הרי יכול במעשי להכריע את כל העולם לכף זכות, ואז לא יהא עוד שום חמץ בעולם...

עונשו של מחפש מומין

סח הרבי ר' ברוכיל מוידניק-סרט זצ"ל:

— טעם שנוהגין בביעור חמץ לשרוף גם את הנר שבדקו בו בחורין ובסדקין, אע"פ שלא נגע בחמץ ממש, ואין בו סרך של איסור?

לפי שהחמץ רומז ליצר הרע ולחטאים, וזה הנר, כיון שבא לסייע בחיפוש אחרי חטאים שלנו, דינו לשריפה — מה לך מחטט אחרי עוונות של ישראל!

חמץ מכל סוג

הרב הקדוש רבי מאיר מדזיקוב זצ"ל כשביער החמץ מביתו בערב פסח, שנת תרס"ט, חיפש גם אצל צעירי העיירה שהטמינו בחדריהם ספרי "משכי־לים" ושאר חיבורים פסולים, השליכם אל מדורת האש ביחד עם החמץ, ואמר תפילה זו:

— יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, כשם שאנכי באתי לבער ספרי החיצונים והמשכי־לים אלה, כן תסיר את הצפוני (היצר-הרע) מזרע ישראל, וביותר מן בחורי החמד אשר ה"השכלה" מצאה קן בלבבם ובמוחם, והיצר מבלבל מחשבותם. בעל הרחמים ירחם עליהם, ויטע בקרבם אמונת הבורא ואמונת צדיקים, ככתוב ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ועתה זמן ביעור חמץ, שהוא העת המוכשר לגרש ולבער השאור שבעיסה הטמון בקרבנו, תעלה נא תפילתי לרצון לפני ארון כל.

מאוס ברע

דרש האדמו"ר חיים מאיר זצ"ל מוידניץ:

— כתוב "ולא יראה לך חמץ" ופירשו כדרך שמצינו בלשון חכמים "נראין דברי רבי", כלומר מתקבלים על הדעת. דהיינו: אפילו אם יש אתך חמץ, עבירות, לפחות אל יהיה נושא חן בעיניך...

האור והכלי

אל רבי אהרן הגדול זי"ע מקרלין הגיעה אגרת שלומים מאת אחד מגדולי תלמידיו, המבקש את מורו להאיר לו בסגולת החג, ישלח לו "א ביסל פסח אויף פסח"...

נענה רבי אהרן:

— תמה אני תמה, וכי חשבתי זאת בעדו? הרי בתרמילו של חמץ רוצה הוא לקבל את הפסח, ואיך אפשר...

אתרוג לפסח...

"ואתרוג לפסח יש לך?!" — שאל הרבי ר' מקוברין זצ"ל את החסיד רבי מרדכי ב"ר חיים לייב, אחד מתלמידיו, שנפרד ממנו ליסע לביתו בפרוס הפסח.

השתומם רבי מרדכי ולא ירד לסוף דעת רבו: אתרוג לפסח, פשר הענין?

הפתיע לא השיב — הוסיף הרבי ואמר לו: "אתרוג דא לבא" נאמר בזהר הקודש, ולב יש להכין לא רק לסוכות — גם בפסח יש צורך בו...

הביטול בלב

דרש רבי אהרן השני מקרלין זצ"ל, בעל "בית אהרן":

— שנינו במסכת פסחים: "בודק עד מקום שיד מגעת", היינו עד מקום שיד שכלו הישר, כדרך שהאלקים עשה את האדם ישר, על העליונה: "והשאר מבטלו" — ויתר החמץ שאי אפשר למששו, אפשר לבטלו — "בלבו", בעזרת הלב...

הא לחמא עניא

את זו דרש הרבי ר' מנדל מקוצק זצ"ל כמין חומר:

— שנינו "אכל מצה עשירה (זו שנילושה במי פירות) לא יצא". מדוע באמת לא תיאפה המצה במשקה שאינו מחמיץ ונקי מכל חשש? שכן את היצה"ר (חמץ רמז ליצה"ר) יש להכניע ולמגר, לא די בזה שהינך עוקף אותו ונמנע מבוא אתו במגע. אין זו רבותא לפרוש מן העולם, להסתגף ולהיות מוגן ממזימותיו של אותו מנוול, לאכול דברים שאינם מחמיצים, אדרבה, צריך לאכול ולהכניע באכילה זו גופה, את היצר יש להזהר בדברים המחמיצים דייקא שלא יחמיצו, רק אז יוצאים ידי חובת מצה...

מאפלה לאור גדול

כתוב בספר של"ה הקדוש:

— על ענייני חירות שאנו עושין בלילה זו, הוא חירות הנפש, אשר נגאלנו מהקליפות — כי נשתקענו במ"ט פנים טמא והוציאנו להורות — וע"ז אנו עושין סימני חרות ומשמחים בשמחה של מצוה;

וקודם שניכנס בקדושת הפסח, מבערין החמץ, שהוא הקליפה, בל יראה ובל ימצא בבתינו.

קדש ורחץ

סח הצדיק רבי אהרן מקרדנוב זצ"ל:

— בסדר ליל פסח אומרים "קדש ורחץ", והרי הסדר הנכון בעבודת השם הוא "סור מרע ועשה טוב", ואם-כן, איפוא, צריך האדם לרחוץ ולטהר עצמו ותחילה מן הרע, רק אז יוכל לקדש עצמו?

ברם, ביציאת מצרים לא המתין הקב"ה עד שיתקדשו בני-ישראל ויהיו ראויים לגאולה, אלא גאלם וקידשם עוד בטרם טהרו מזוהמת-מצרים — "בחפזון" — לפיכך נקבע חג הפסח גם לדורות, שבו יוכל כל יהודי לבוא ל"קדש" עוד לפני "ורחץ", יתחיל ב"עשה טוב" ומתוך כך יבוא ל"סור מרע"...

כאילו יצא ממצרים

כתב החכם האלקי רבי אברהם אזולאי זצ"ל איש חברון, בעל "חסד לאברהם":

— בכל שנה ושנה לי יום קודם הפסח, הקב"ה עושה לישראל משוא פנים, ברוב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטומאה מעט מעט, שיעור אחד משלושים בכל לילה.

הוסיף בעקבותיו נכדו החכם רבי חיד"א זצ"ל איש ירושלים:

— זה פשר דברי חז"ל שכל אדם חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. כי מלבד הטעם הפשוט: "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", ולכן נחשב כאילו יצאנו אנו עצמנו, מלבד זאת הדבר נכון בהתאם לדברי סבא הנזכרים, כי הרי ממש אנחנו עצמנו משועבדים היינו לסטרא אחרא, ובכל שנה ושנה בפרוס הפסח ל' יום הקב"ה מוציאנו קמעא קמעא מרשות הטומאה, עד כי בליל-פסח כולנו בני חורין — והכל נמשך מיציאת מצרים ראשונה — אם-כן החיוב הוא כפשוטו לראות את עצמנו עכשיו כאילו...

כאילו יצא ממצרים

שאל האדמו"ר מסלונים שליט"א, בעל "נתיבות שלום":

— מה נשתנה נס יציאת מצרים משאר נסים ונפלאות שנעשו לישראל, כדוגמת קריעת ים סוף וכדומה, ולא נצטווינו לספר בהם?

זאת ועוד: מה נשתנה ליל פסח משאר ימות השנה, שבכל הימים מצוה לזכור יציאת מצרים, לזכור גרידא, ובליל פסח מצוה לספר ביציאת מצרים, מקפיד דייקא, ואפילו כולנו חכמים שבקבב, צריכים לספר איש לרעהו? [illegible]

— שכל שאר הנסים היו תופעות לשעתן בלבד, נס זמני, אבל נס יציאת מצרים היה נס נצחי המתחדש וחוזר בכל שנה מחדש.

ואם בכל הימים אנו מזכירין רק מה שאירע בעבר, הרי בליל הקדש חג הפסח, מספרים מה מתרחש כעת בהווה. בליל זה יורדת הארה משמים ובאמצעותה הקב"ה מוציא אותנו עכשיו ממצרים, מרשות הטומאה, ובכדי להמשיך אלינו הארה זו עלינו לעשות אתערותא דלתתא באמצעות הסיפור כהלכתו.

בכך, הוסיף, ניטיב להבין מה דבותא וחסד יש ב"ועברתי בארץ מצרים... אני ולא מלאך, אני ולא שרף" לכאורה: מה מאתנו יהלוך אם היה נשפט במצרים על-ידי מלאך ושרף? אלא מלאכים ושרפים כיון שהשלימו שליחותם תמה עשייתם, לא כן הקב"ה שהוא נצחי וכל דבר שעושה קיים ופועל לעד, וכשם שאמירתו "יהי רקיע" מייצבת השמים בלא הרף מבראשית ובכל שנה, וכן בברכות של בלעם הוא אומר "אל מוציאם ממצרים", לשון הוה, ולא עוד אלא שחוזר וכפל הענין בלשון יחיד "א־ל מוציאו ממצרים", שיש לכל יהודי באופן פרטי גלות מצרים משלו ויציאת מצרים המיוחדת רק לו...

עבדים היינו

וטעם שמצוה "להתחיל בגנות" דייקא, אומר הרבי, לפי שהלילה הזה בחר בנו הקב"ה גוי מקרב גוי להיות חלקו ונחלתו, ויש אולי מקום לחשוב כי נעשינו העם הנבחר בזכות, מפני שהיינו ראויים לכך, דהיינו שזו בחינת "אהבה התלויה בדבר" — שאם "בטל דבר בטלה אהבה" — ואם-כן בחירתנו אינה מוכרחה להיות נצחית, אלא רק בדורות הראויים הננו עם הנבחר, ובדור שאינו ראוי נפסיד חלילה את מעמדנו היהודי; —

אי לזאת מתחילין בגנות, מספרים איך הקב"ה בחר בנו עוד בהיותנו משוקעים במ"ט שערי טומאה, כי אהבתו אותנו אינה תלויה בשום דבר, נמצא אם-כן ששייכת לכל דור ובכל מצב.

אין תורה כתורת ארץ ישראל

וכך היה אומר הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל, בעל "לב העברי":

— "אפילו כולנו חכמים... מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים", פירוש להודות ולהלל באופן מיוחד על יציאתנו מחוץ לארץ וכניסתנו לא"י. כי כאשר ראינו בעינינו: כל אלו מקומות-תורה כדוגמת פראג, ניקלשבורג, וכולי, מה היה מהם? אבל בא"י כאן אתה זוכה להעמיד זרעכם ושמכם לה' לדורות, נטיעה הדומה לשרשה בנחלת אבות...

הרבה למדתי מרבותי

בהגדה מסופר שישבו התנאים וסיפרו ביציאת מצרים עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: "רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית".

תמה האדמו"ר מסלונים שליט"א: וכי "לדאוג" לרבותיהם באו?

אלא, הסביר, ישבו החכמים והפליאו עצה איך לצאת ממצרים, סמל החשכות הרוחנית. באו התלמידים ואמרו: אתם רבותינו יושבים ומדברים איך להיגאל מן החשכות, ואנחנו מכח דיבוריכם הקדושים כבר האיר לנו השחר, כבר נגה עלינו אור גדול, עד כדי קבלת עול מלכות שמים ביחודא שלים, מסירות נפש, שהוא ענין קריאת שמע.

פנים אחרות: באו התלמידים ואמרו, רבותינו, הארתם לנו כל-כך בדיבוריכם, עד שהגענו לידי מצב של קריאת שמע, מסירות נפש, כלות הנפש, אין בכוחנו להכיל עוד את האור ("שחרית") הגדול הזה.

להביא לימות המשיח

למה אינו אומר "לרבות ימות המשיח"? מדייק רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל בעל "לב העברי" ומבאר: ללמדנו, שבכח סיפור יציאת מצרים מס־שיכין הגאולה ומקרבין אותה, להביא עלינו את ימות המשיח.

[illegible]

אחד חכם

כתוב בספר "ברית הלוי" על הגרש"פ שחיבר רבי שלמה אלקבץ זצ"ל מצפת, רבו של הרמ"ק,

— שם "חכם" אינו נאמר בתורתנו הק' על מי שיש לו חלק בחכמה ובבינה, כי אם על המדקדק במצוות, כענין שכתוב "ושמרתם... כי היא חכמת־כם..."

אי-לזאת בעל ההגדה אינו מעמיד במקביל ל"חכם" את ה"סכל" כי-אם את הרשע...

ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל

עיקר תקנתו של אדם רשע, מבאר בעל "נתיבות שלום", שיכלול את עצמו מתוך התבטלות גמורה בכללות בני ישראל, בספר הקדוש "נועם אלימלך" נמצא כתוב: יש שלום הנקרא "כל ישראל". והעולם ההוא שלם בלי שום פגם. אין שם שליטה לחטא כלל. כי כללות ישראל הם הצדיקים, כמו שכתוב "ועמך כלם צדיקים"; ואם כן, אף שהפרטים יחטאו לפעמים, אבל בכללות הם תמיד קיימים בקדושתם — אין שטן ואין פגע רע בהם חלילה; —

ואילו זה הרשע תחת תקנתו בחור בקלקלתו, מוציא את עצמו מן הכלל, "ולפי שהוציא... כפר בעיקר" ומידרדר והולך אל רדוי.

אחד חכם ואחד רשע

מעשה באיש אחד שהלך לו בשבת הגדול ועמד אצל הסבא קדישא רבי אברהם מסלונים זי"ע. פתח הרבי ושאל: מצינו בהגדה "אחד חכם ואחד רשע", ולכאורה, מה מקומו של הרשע אצל החכם? —

הדיבורים נקבו וירדו חדרי בטנו של האיש, מלהכלך בעוונות, שנתמלא הרהורי תשובה והתייפח בבכי מר. עכשיו קירב אותו הצדיק והפטיר: אלא מתוך שחכם הוא, לב טוב, הריהו מקרב את הרשע ומעמידו קרוב אליו.

אחד חכם ואחד רשע

שאל בנו את רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל בעל "לב העברי":

— למה הקדים בעל ההגדה את הרשע לפני התם, ולא סידר בהתאם למתחייב מצד חוקי הלשון, דבר והיפוכו, אחד חכם ואחד תם?

השיבו האב:

— אכן "זה לעומת זה עשה האלקים". אם יש רשע, יש כנגדו חכם להשיבו, ואילו כשהחכם הוא רק בבחינת תם, אזי הרשע אינו יודע לשאול...

ארמי אובד אבי

סח הרבי ר' אברהם הראשון זצ"ל מסלונים:

— על לבן הארמי נאמר "ארמי אובד אבי", שביקש לעקור את הכל. נס קרה לנו שהשעבוד והגלות היו אצל המצרים, שקליפתם זוהמא, ולא אצל לבן שקליפתו שקר, שכן השקר גרוע מכל, מי יודע אם היינו ניצולים ממצודות תרמיו...

ארמי אובד אבי

ואת זו דרש האדמו"ר בעל "נתיבות שלום" שליט"א:

— יצר-הרע זה שמכונה לבן הארמי אינו מבקש רק דבר אחד ויחיד, להאביד מיהודי את ההרגשה שהקב"ה אביו אוהבו. אין לו ענין בהכ־שלתו בחטאים דוקא, כדוגמת יצר-הרע שמכונה "עשו" או "פרעה" כל מגמתו אך ורק לעקור מן הלב את התחושה העילאית של בנים אתם לה'!

היינו שאנו אומרים בהגדת ליל שימורים: "ולבן ביקש לעקור את הכל". מה לו ליצר הרע לעמול קשות על כל חטא וחטא בנפרד, הוא משכיח מלבו של יהודי שהוא בן-מלך, וכבר מלאכתו עשויה כליל...

אהרן סורסקי

על גאולתנו ופדות נפשנו

חג הפסח הוא כמפורש בתפלותינו "זמן חרותנו" דהיינו מועד בו נעשינו בני חורין בעצם כשהקב"ה הוציאנו ממצרים לחרות-עולם. המושג חרות בתפיסה היהודית המקורית צריך לימוד. תורה שלמה הוא, וכל שאינו יודע אותו על בוריו ספק אם קיים מצות סיפור יצ"מ בהידור. מהר"ל מפראג זצ"ל מבאר ענין זה דרך שאלה ותשובה: לכאורה, מה הועילה לנו היציאה ממצרים? הרי סו"ס אנו משועבדים לשאר מלכויות, ומה ההבדל בין מלכות מצרים למלכויות אחרות? אין זאת אלא שבצאת ישראל ממצרים קיבלו את הסוב (החרות) בעצם, עד שנעשו ראויים להיות בני־חורין מצד מעלתם העצמית, ודבר מקרי אין בכוחו לבטל את עצמו כלל. כי חרף כל אריכות הגלויות עדיין על ישראל המעלה הזאת — שהם בני חורין בעצם — עם כל השעבוד המקרי שבני-הנכר משתעבדין בהם.

מאי משמע בני-חורין בעצם? דבר זה למדנו מפי חז"ל האומרים "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה". כיצד הרעיון מתקשר ליציאת מצרים דוקא, ואף גם זאת, מה הועילה לנו א"כ יציאת מצרים כשעדיין הננו כבושים בגלויות מכל סוג, עד לרבות ה"גלות אצל יהודים", והרי ידענו גם ידענו שכל גלות כרוכה בביטול-תורה, וזה הביטול הוא עיקר הצרה שבכל גלות כדברי חז"ל (חגיגה ה' ע"ב) בשלוש דמעותיו של ירמיה הנביא "אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ואחת ביטול תורה: ("כי נשבה עדר ה'") דכיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה"?

תשובה לדבר זורעת אורה ובהירות מצינו בדברי כ"ק אדמו"ר מסלונים שליט"א האומר כך: ישראל במצרים היו ע"פ הגדרת חז"ל "כעובר במעי בהמה", כלומר, כשם שהעובר אינו מסוגל לעשות מעצמו שום תנועה, אפילו לזוז כלשהו, כך היו ישראל משוקעים כליל בזוהמת מצרים ערות-הארץ בלא יכולת לנוע כלשהו בכיוון משלהם — מסוג כזה של "גלות", שיעבוד רוחני, גאל אותנו הקב"ה אז אחת-ולתמיד: ואילו בשאר גלויות, אף שהננו משועבדים וסובלים ממלכות זו או אחרת, ומכבידים עול עלינו, מכל-מקום הננו בעלי עצמאות רוחנית מוחלטת. איננו עוד כעובר במעי בהמה. והדברים מפורשים במס' פסחים במשנה: "מתחיל בגנות — עבדים היינו".

לכאורה: מה גנות היא, הלא הקב"ה חפץ בזה, וכך גזרה חכמתו העליונה, שנהיה עבדים? אלא הקב"ה גזר "ועבדום ועינו אותם" גרידא, שיעבוד גופני, בעוד למעשה הפכנו להיות "עבדים לפרעה במצרים" דהיינו משועבדים אליו אף ברוחניות, וגנות גדולה היא.

"ומסיים בשבח — ויוציאנו ה' אלקינו משם". יציאת מצרים היתה כבגדר הזיון חד-פעמי, ביתוק נצחי של אזיקי העבדות הרוחנית, משם ואילך הננו בני-חורין בעצם, ועצמאותנו הרוחנית היא נצח מישותנו. לפעמים, אולי, מיטשטש קמעא דברי-קיומה ונשכח או הוסח מידיעתנו — אבל איננו בטל במציאות. עם ישראל סגוליותו מעורה בעצמאות הרוחנית שהיא קנינו נצח, והיא עדיפה טובה לרצף המשכיותו ולכח עמידתו מול כל נחשולי דם ואש ותמרות עשן של הפרעונים לדורותיהם, עדי יאיר להם השי"ת כאור יום חשכת לילה תבוא לציון פדויים ברינה.

משכנות ירושלים

אגודת עזר לדיור רח' מלכי ישראל 35 ירושלים

טל. 248797 228031

למשתכנים בקרית רמות ולכל בית ישראל

חג כשר ושמח

ההנהלה

יציאת מצרים בכל הדורות - בפועל ממש

מאת כקש"ת אדמו"ר מביאלא שליט"א

ביאור ענין הסימנים בליל הסדר

בחג המצות מוצאים אנו שני דברים בולטים, שיש לעמוד עליהם ולחקור על טיבם ומהותם, בהיות חג המצות שונה משאר רגלים — בכניסתו וביציאתו. בכניסתו כיצד — בסעודת החג המקודשת בעם ישראל מאז ומקדם, חוגגים כל ישראל מנער ועד זקן את "ליל הסדר", דבר שונה ומיוחד במינו שלא מצינו כדוגמתו בשאר רגלים וימים טובים לישראל, המהדירים אותו ומציינים אותו בסימנים מיוחדים, תוך הדגשה והבלטה של כל פרט ופרט מסימני הסדר, עד כדי שינויים מיוחדים הנעשים בשביל "התינוקות שלא ישנו", כך שאף להם מוקדש מקום נכבד במהגת עריכת הסדר בליל התקדש החג, ולא זו בלבד שנתנו בו כל כך הרבה סימנים אלא אף במסכת מצינו "לכי יהודה היה נותן בהם סימנים". ויש להעמיק חקור בדבר ציוני עריכת הסדר והסימנים הרבים האמורים, ומה גם שהרי אנו עוסקים כעת בצריכת הסדר וב"ההגדה" מה הצורך לכל אותם סימנים הטעונים הסבר וביאור מעמיק.

וכבר מצינו בספרים הקדושים ובראשם המהר"ל שאמרו שעל כן נקרא שמו "ליל הסדר" באשר הוא סדר לכל השנה. ויש להבין ענינו איך ובמה זה הלילה הוא סדר לכל השנה.

דבר עקרוני נוסף שמצאנו בפסח, מה שלא מצאנו כמותו בשאר רגלים הוא היום טוב אחרון של חג, שלא מצאנו כמותו בשאר רגלים, לא בשבועות, ולא בסוכות שנקבע לו שמיני עצרת ולא יום טוב מיוחד המתייחס לחג, ומשא"כ בפסח מצינו יום טוב אחרון של חג. ועל שאלה זו כבר עמד זקני הרה"ק בספר דברי בינה חלק המועדים: "הנה היום האחרון של פסח נקרא בפי כל אחרון של פסח ולא מצינו כן בכל המועדים שיהיה נקרא אחרון של שבועות וסוכות".

כן יש לתמוה תמיהה רבתי נוספת על מה שאנו מקילין בדיים אחרון של פסח בכמה דברים שאנו מחמירים עליהם בכל ימות החג משום דהזמן אוסר במשהו, והלא קיימא לן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון.

יציאת מצרים — שורש כל התורה והאמונה

ועל כרחין שאין יום טוב של פסח כשאר ימים טובים ורגלים, כי ראש הוא ויסוד לכל הרגלים ועוד לקבלת התורה ושאר מצוות שנתקנו "זכר ליציאת מצרים". ואנו מגיעים לקביעה זו מכח מה שנזכר בתורה פעמים רבות ענין יציאת מצרים, דבר שיש לעמוד עליו וממנו יתד וממנו פנה לכל המצות והענינים המסתעפים והנקבעים בקיום התורה והמצות לכל הדורות, כזכר ישיר ליציאת מצרים, ואיתא בזוה"ק (ח"ב לח.): "תא חזי דינא דא (דיציאת מצרים) הוא יסודא ושרשא דאורייתא וכל פקודי וכל מהימנותא שלימתא דישראל", לאמר שיציאת מצרים הוא יסוד ושורש התורה וכל המצות וכל האמונה השלימה של ישראל. וכן הוא שורש לכל הניסים והגאולות כמ"ש זקני בסה"ק דברי בינה לפסח (יד:) "שבכל מצוה שבתורה נזכר בכולם זכר ליציאת מצרים, ואפילו בגאולה העתידה להיות כתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, והענין מזה הוא כי יציאת מצרים הוא שורש ומקור כל הגאולה וכל הישועות העתידין לבא". וחודש זה נקבע כבר מימות עולם, שהרי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל.

ואנו מוצאים בזוה"ק בכמה מקומות שיציאת מצרים נזכרה בתורה חמישים פעמים, בפרשת יתרו (פג:) "תאנא לקבל דא חמשין זמנין אתמר ואדכר באורייתא נמוסין דמצרים כו' וכלהו זמני חמשין אינון ולא יתיר משום דכלא ביובלא אתעטר ומסטרא דיובלא אתא כלא". וכן שם (פה:) "חמשין זמנין אדכר יציאת מצרים באורייתא, חמשין זמנין לקבלא אורייתא. חמשין [illegible] הוי מדכרי [illegible] יתיר". יש לעמוד על פשר מנין החמישים דוקא ולא יותר, דהרי המספר אינו סמלי גרידא כמובן, כי אם בעל משמעות עמוקה יותר שבה נעוץ שורש הגאולה.

הנה באמת לאידך כבר טען הרמ"ק בפרד"ס (שער י"ב שער השערים פ"א) שמצינו ס"א פעמים מנין הזכרת יצ"מ בתורה, והרמ"ע מפאנו בספרו מאה קשיטה (סז) מונה שבעים פעמים, ואילו הגר"א בביאורו לתיקוני זה"ק (תיקון ל"ב פד:) מגיע עד מנין תשעים, ואמנם כבר נאמרו בזה תירוצים רבים, י"א שהכוונה הוא רק בלשונות של גאולה, וי"א שמשנה תורה, שנאמר מפי משה, אינו מן המנין. ועוד תירוצים נאמרו בזה, וכך שאנו תופסים תוקפים שמנין הזכרת יצי"מ בתורה חמישים הוא, ויש לבאר מהו ענין מספר החמישים שבו הזכירה תורה את גאולתן של ישראל ממצרים.

יציאת מצרים — שורש כל הישועות

אך הנה זה ידוע, וכבר נאמר, שיציאת מצרים הוא "יסוד ושורש כל התורה והמצות", וכן הוא "שורש ומקור כל הגאולה וכל הישועות העתידין לבא". ולהבין ענינו איך הוא שורש כל התורה המצות וכל הגאולה והישועות העתידין לבוא, נראה כאשר נחקור תבין במה היתה גלותם של ישראל במצרים, ואיך נגאלו ממנה, אז נשכיל לראות איך היא שורש הכל וממנה הכל. דהנה כאשר היו ישראל במצרים ירדו ממדרגתם דרגא אחר דרגא עד ששקעו במ"ט שערי טומאה, ואז קודם ששקעו בשער הנו"ן מיד גאלם הקב"ה ע"י שהעלם עד למ"ט שערי קדושה, המכוונים מול המ"ט שערי טומאה. זה לעומת זה, והוא יסוד הגאולה. ממצרים שהגיעו למ"ט שערי קדושה, ברם לשער הנו"ן עצמו בשער הקדושה לא הגיעו בפועל, כי שער הנו"ן שהוא הבינה הוא הגאולה העתידה שתהיה בב"ב שאז יכנסו ישראל לשער הנו"ן דקדושה, כמ"ש בסה"ק בגיהו בפירושו לתיקוני זוה"ק שהגאולה העתידה היא מספירת הבינה, ולכן נזכר בתורה חמישים פעמים יציאת מצרים שהוא נגד המ"ט שע"ט שהיו ישראל שקועים במצרים, ושער הנו"ן הוא שער הגאולה העתידה, אשר יציאת מצרים היא שורשה, והיא היתה בזעיר אנפין או ביצי"מ, דהרי דלכאו"א יש ניצוץ ממשה רבינו ע"ה כמ"ש בתניא קדישא, ואיתא בבעל הטורים (כפ' במדבר) שמרע"ה יהיה הגואל לעתי"ל והוא יכניסם לשער הנו"ן, וא"כ כאשר יש לכאו"א מישראל ניצוץ משה שהוא שער הנו"ן וזכה לשער הנו"ן כמ"ש בר"ה (כא:) וכמו שיתבאר לפנינו. א"כ ישנו בכאו"א מישראל בזעיר אנפין בחינת גאולה העתידה.

היציאה משערי טומאה — לשערי קדושה

וזה יסוד גאולת מצרים, שעלו ממ"ט שע"ט למ"ט שערי קדושה, וכמו ביצי"מ יצאו ישראל ממ"ט שע"ט כך נפתח פתח שער לדורות שכאו"א יוכל לצאת מכל שערי טומאה שהוא שקוע בהם, וכמ"ש בברכות (יב:) מזכירין יציאת מצרים בלילות, להורות שבכל מצב יכול האיש הישראלי לצאת ממצרים אפילו שהוא שוכן בחושך ואפילה הנרמז בלילות, שהוא זמן חשכות וקטנות הדעת, גם יוכל לצאת ממצרים, משערי טומאה לשערי קדושה ומאפילה לאור גדול.

ובזה נבין מה שכתב בסה"ק תשואות חן (פרשת שופטים עה"פ כי תצא למלחמה על אויביך) הוא"ק בתה"ד: "תקדים דברי חז"ל שאמרו נ' שערי בינה הראה הקב"ה למשה וכולן נמסרו לו חוץ מאחד, והנה דבריהם כבחלי אש מליטלן כי אין להם הבנה דקשיא רישא לסיפא, אומרו כולן נמסרו לו ואח"כ חוזר מדבריו ואומר חוץ מאחד ולמה לא אמר בקיצור ולא נמסרו לו רק מ"ט, ורש"י ז"ל נשמר מזה והבין שמלת אחד המוכר כאן אינו מורה על שער אחר שלא נמסר לו וז"ל: "חוץ מאחד ענין אחדותו ויחודו, וכתנו מבוארת שפי' במלת אחד הוא ענין האחדות והנראה לן בכוונת דבריהם ז"ל שהענין הוא שבאמת כולן נמסרו לו רק ענין אחד לא נודע לו על הביהוד הוא ענין התחיה שמכיר בסמוך (כו') והנה הנ' שערים הללו הם נ' שערי תשובה שחמישים שערים יש האיך לשוב להקב"ה ולקרב א"ע אליו (כו')".

"וזה היה ענין יציאת מצרים שהפליא הקב"ה כמה פעמים בתורה כי במצרים היו משוקעים כ"כ בטומאה עד שכמעט בלתי אפשרי היה שישובו להשי"ת והפסע בינם לבין המות שכמעט נפלו בשער הנון שבטומאות ונגלה כבוד ה' וחותר חתירה מתחת כסא כבודו להתגלה בפניהם בכדי שיכולו לשוב לפניו והיה לבם בוער כאש להשי"ת לשוב לפניו באמת ויצאו מגדר השבעי. וזה ענין הכפלת הדבר כמה פעמים בתורה ביציאת מצרים בכדי להורות לנו שאל יבטיח היצר למי שאכל שום שיחזור שוב ויאכל שום אחר כי אין תרופה למכתו האנושה כי דהויים דבריו ע"פ יציאת מצרים כנזכר שהפליא לעשות לנו הגם שהיו משוקעים [illegible]" עכל"ק.

לפי הביאור הוא, שלכן הוכפל חמשים פעמים יצ"מ בתורה, נגד כל אותם הבחינות שהיו משוקעים בשערי טומאה, ויצאו מהם, ולכן שייך עתה ג"כ לשוב על כל בחי' הטומאה ששקועים בהם.

וכן מבואר בסה"ק נועם אלימלך (פרשת במדבר): "השי"ת ב"ה הוציאנו ממצרים הם הקליפות הגדולות מ"ט שערי טומאה, ותמיד כשהאדם עושה תשובה על חטאיו הוא יוצא מהקליפה אל הקדושה תקרא ג"כ יציאת מצרים". והיינו שביציאת ישראל ממצרים אז נפעלה הדרך והאפשרות של יציאה מהטומאה אל הקדושה, ושורש כל זאת הוא ביציאת מצרים.

והוא מה שמבואר בסה"ק דברי בינה לזקני הק' הנזכ"ל, "שבכל מצות שבתורה נזכר בכולם זכר ליציאת מצרים" היינו שכל מצוה היא זכר ליציאת מצרים, כי ענין המצות הם עצות איך להתקרב להשי"ת, כמו שנקרא בזוה"ק תרי"ג עטין — היינו עצות שעל ידם מתקרבים להבורא ית"ש, וכאמור דכל התקרבות לקדושה מתהווה על ידי יציאת מצרים, וזה נעשה ע"י וכבה המצות.

ביזת מצרים בדרך השאלה — ביזת הים מתנה

ברם עם כל זאת שזכו ישראל אז לצאת ממ"ט שערי טומאה ולבוא למ"ט שערי קדושה ולכל המדרגות הגבוהות שזכו אז להן, הנה זה היה מבחינת שאלה ולא מכח הסתגלות עצמית, וכדרך שמצינו שנצטוו "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" — שאת ממונם קבלו בתורת שאלה כך היה עם מדרגתם הרוחניות בתורת שאלה בלבד מכיון שהיו בבחינת "ואת ערום ועריה" מכל וכל, וכמ"ש בחז"ל (תנחומא בא סו ה) שטענו המלאכים לפני הקב"ה "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי ע"ז" והיו שקועים בעומק הטומאה, לזאת קבלו את מדרגותם הכל בתורת שאלה, והיינו שנתנו להם כלים לעבודת השי"ת השגת אלקות הכל בתורת שאלה, ומשום כך הוצרכה הגאולה להיות על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו ולא ע"י מלאך ולא ע"י שליח כו', שהוא צופה ומביט עד סוף כל הדורות וראה וידע שיש בכח בנ"י לקבל התורה ולצאת מעומק הטומאה לרוב מדרגות הטהרה אחר שהם בני אברהם יצחק ויעקב הקדושה אצלם בירושה, וכמו שאמרו בשירת הים, לאחר שיצאו מעומק טומאת מצרים — זה קלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו ופירש"י אלקי אבי: "לא אני תחלת הקדושה אלא מחזקת ועומדת לי הקדושה ואלקותו עלי מימי אבותי".

ולאחר שכבר נתעלו יותר ממדרגה למדרגה, כאשר כבר היה להם הכלים לקבל שפעת אור ית' ממה שקבלו מקודם בהשאלה, אז זכו לדרגה גבוהה יותר שהיא דרגא של מתנה, וזה היה בביזת הים שכבר היה להם שייכות לדבר וזה הדבר מבואר בספה"ק דברי בינה לפסח (כד.): "להבין ענין בזת מצרים ובזת הים מה שהיו בב' פעמים, לכאורה היה יכול השי"ת ליתן בפעם א' כל ממונם... וגם להבין הענין מה שביזת מצרים היה ע"י שאלה דווקא וביזת הים היה במתנה גמורה כפשוטה בתורת ביזה מן ההפקר. והנראה בכ"ז דהנה יש ב' בחי' השפעה שהוא ית' משפיע להאדם הא' הוא שאפילו כשהוא אינו בגדר עצם הטוב שיזכה לזה מצד מעשיו... והבחינה הב' שכאשר האדם מקדש עצמו בכל ענינים עד שבא למדריגת קדושה עצמיית... וזהו הענין מה שבזת מצרים היה ע"י שאלה דוקא לפי שאז לא זכו ישראל עדיין לבחי' עצם הקדושה והטוב, ורק בים סוף שנתעלו לבחי' עצם הקדושה עד שזכו ישראל לומר זה א' ואנוהו, רק אז זכו לבחי' מתנה גמורה לעולמי עולמים". עכל"ק

ההבדל שבין נבואת יחזקאל לנבואה על הים

וזהו מה שהוצרכו ישראל בהיותם על הים להגיע למדרגה שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, כי בעוד שיחזקאל הנביא זכה לנבואתו מכח קדושתו העצמית מה שלא נתעלה במדרגות הקדושה והטהרה, הרי על הים היה זה להם בבחינת מתנה ולא מכח עבודתם העצמית, ודבר זה היה נצרך להם ע"מ שיוכלו לקבל התורה ולהתעלות במעלות רמות לעתיד. וכזה מצינו בחז"ל (נדה ל:) "ידרש ר' שמלאי למה הולד דומה במעי אמו כו', ומלמדים אותו כולה שנאמר כו' וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנא' כו'". וכבר מקשים ע"ז אם משכיחים התורה כמנו מדוע מלמדים אותו מעיקרא. ומבואר במהר"ל (ועי' נועם אלימלך בליקוטי שושנה" דיה משוך שכתב כן) שאלמלא היו מלמדים אותו כל התורה הזו בעודנו במעי אמו לא היה בכחו להשיג את התורה לאחר מכן, ורק בזה שמלמדים אותו כל התורה הגם שמשכיחים ממנו הוא לצורך שיתייגע בעצמו וישיג בכוחותיו ובגיעתו את אשר למדוהו מכבר, וכן היה כאן, כאשר יצאו ישראל ממצרים לתכלית שיקבלו את התורה [illegible] (שמות יג ב).

והרי היו מחוסרי כל בבחינת "ואת ערום ועריה", כמו תינוק במעי אמו שאין לו כלום בעצמיותו, לזאת נתנו להם מן השמים מדריגות גבוהות ודמות אלו, מבלי יגיעתם כלל. רק זכו בהם מן ההפקר, ואז כאשר כבר היה להם מדריגה גבוהה ודמות אלו, היה אפשר להכשירם לקראת קבלת התורה. וזה היה בנ"ט יום שבין פסח לעצרת שאז נכנסו למ"ט שערי הקדושה ע"י עבודתם ויגיעתם העצמית וזכו לקבלת התורה והשיגו בעבודתם את אשר קבלו מעיקרא בתורת מתנה, ביציאת מצרים וקריעת ים סוף. עתה זכו לכך בעבודתם.

וזהו היה לאחר מכן, אך מעיקרא היה הכל בתורת מתנה וכאמור. ואנו רואים זאת בבליל כאשר עמדו על הים, וזכו לגלוי שכינה שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי פתחו כולם בשירת הים כאחד, וכבר הקשו רבים על זה והלא קיימא לן "אין שני נביאים מתנבאין בסגנון אחד" (סנהדרין פט.) ברם זה אמור דוקא היכא שההשגה באה מכח עבודתו והשגתו העצמית ואז נשפע עליו ממעל שפע הנבואה לפי קדושתו והשגתו, וכמ"ש "כשם שאין פרצופיהן שווים זה לזה כך אין דעתן שוה" (במ"ר כ"א ב'), דרש הנבואה הוא לפי דרגתו ודעתו, אז אמור הכלל של אין שני נביאים מתנבאין בסגנון אחד, וכשא"כ כשעמדו ישראל בקריעת ים סוף והשיגו ואמרו השירה בנבואה שנשפעה עליהם ממעל, הנה נבואה זו השפעה עליהם כבאותה בחינה שמלמדים העובר תורה במעי אמו, שכולם לומדים ומשיגים התורה בבחינה אחת, ובאופן אחד.

ההשפעה האלקית — נקבעה לדורות

וזה נקבע לדורות, אותו כח ההשפעה שזכו לו ישראל במצרים, שלא לפי ערך מעשיהם בלי האתערותא דלתתא כ"א באתערותא דלעילא, הנה בהגיע זמן הזה שהוא בפסח אז מתעוררים ויורדים מן השמים השפעות ואורות גדולים מאד בזמן "ליל הסדר", והוא כעין יציאת מצרים שהיה לילה כיום יאיר, וכמו שיהיה לעתיד לבוא יום שכולו ארוך, כן מתגלים ומתעוררים כל שנה בליל פסח אותם אורות גדולים ונוראים, וזהו ענין "ליל הסדר" שהוא "סדר לכל השנה", כפי שעוד יתבאר להלן, שממנו ממשיכים ההשפעות והאורות הגדולים.

והנה מצינו בסה"ק עבודת ישראל להמגיד הק' מקאזניץ זי"ע שעמד על קושיית הראשונים מדוע אין מברכים זמן היינו "שהחיינו" על ספירת העומר, וביאר דברכת הזמן של הספירה נכללת בליל הסדר, שע"י המצות שמקיימים בליל הסדר יורדים מוחין דגדלות, והכנה למוחין דקטנות וכל האורות של הספירה נכללים במצוות ליל הסדר, אלא שהם מסתלקים לאחר מכן וצריך להחזירם בימי הספירה אחת לאחת, עמ"ש מ"ש בשם האר"י ז"ל.

אולם לפי דרכינו, הנה בחינת "ליל הסדר" הוא אתערותא דלעילא, מבלי כוחינו ופעולתינו, ובימי הספירה שהם הכנה לקבלת התורה, צריך לעבוד ולהתייגע בעצמיות ולטהר א"ע מהטומאה ע"י ז' פעמים ז', ואז יש כח המשכה לאותם אורות שבאים בליל הסדר שבאים מעצמם באתערותא דלעילא מבלי כוחינו ופעולותינו ולפי"ז לא רק אורות של הספירה מתעוררים כי אם האורות של יציאת מצרים שהם יציאה ממ"ט שערי טומאה, ולכן צריך לספור ספירת העומר, כדי שיבואו האורות מכח יגיעה ועבודה עצמית, ולא בבחינת אתערותא דלעילא בלבד כמו עובר במעי אמו.

וזהו גם מה שמצינו בחז"ל שעוברים במעי אמן אמרו שירה, הוא שהיו אותה בחינה כעובר שלומדים אתם במעי אמם ואח"כ שוכחים התורה, וכך הוא בישראל נקרא "גמר הלידה" לאחר קבלת התורה שאז נשלמה לידת עם ישראל כי היום הזה נהיית לעם.

(המשך בעמוד י"ד)

קערת סדר פסח, יוצרה בארץ ישראל לפני כ־80 שנה. מתצוגה עונה בירד ליודאיקה בירושלים

י. שפיגל

חשכת לילה וכאור יום

גאולת מצרים היא מפתח לגאולה העתידה, אבל גם גלות מצרים הביא מפתח לכל הגלויות. כשם שגאולת מצרים היא תקוות הגלות העתידה: "כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו), כך גלות מצרים היא מפתח־אבחנה לשאר הגלויות, לאמר, מה שאירע בגלות מצרים, מה שביטא וסימל את עומק הגלות ואת סכלה — הוא קנה מידה לגלות האחרונה, "גלות אדום", שבה אנו מצויים.

בכל אחת מהגלויות, קשה ככל שתהיה בשיעבוד־הגוף, ובמובן זה לא היתה קשה מגלות מצרים, כפי המתואר בתורה ובמדרשי חז"ל — קושי־השיעבוד הנורא ביותר עמד על גלות־הרוח, עד כי חז"ל אומרים, שבחפזון גאל את אבותינו ממצרים, לא כאשר שיעבוד־הגוף הגיע לשיא בלתי־נסבל, לא כאשר רשעת פרעה עלתה לממדים זוועתיים כדי הטבעת תינוקות ישראל בקירות בניינים ובכל שאר העינויים, אלא כאשר הגיעו אל שער המ"ט של הטומאה, שממנה איימה עליהם שקיעה מוחלטת.

והנביא מיכה המבשר לישראל כי "כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות", אומר זאת לאחר תיאור מחריד של הירידה הרוחנית שלנו (פרק ז): "אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין, כלם לדמים יארובו וגו' על הרע כפים להיטיב השר שואל והשופט בשילום וגו' כי בן מנבל אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו" וגו', אבל דוקא אז: "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי", מפני "כי אשב בחושך ה' אור לי", ואויבי ישראל בכ"ז חושבים כי זוהי ההזדמנות: "יום הוא ועדיך יבוא", ורש"י מפרש: "עדיך יבוא — האויב להחריבך", ברם, בדיוק אז: "כימי צאתך ממצרים" וגו'.

כי כן: גלות מצרים היא דרך של אבחנה לכל אחת מהגלויות המאוחרות יותר, היא משמשת "משקפת" לראות מבעדה סיבה וצורתה של הגלות, וברור הוא, כי נקודת־השיא היא במצב הרוחני היהודי. אושרו של עם ישראל הופכו אינם נמדדים בנתונים חומריים גרידא: שלום, למרות כל חששי בתוך הזיונותינו; עושר כלכלי, ככל שהוא טוב, בהיותו מנוצל לצרכים אמתיים ומועילים; מצב מדיני טוב וכל השאר. טובת העם, כעם הנבחר ע"י ה' להיות לו לעם־סגולה, נמדדת במצבו הרוחני, במידת דבקותו בהשי"ת, תורתו ומצוותיו. וכך גם להיפך: שיאה של הגלות עומד על מצב הירידה בעם ישראל במובן הרוחני.

* *
*

הנביא מיכה מקונן "אללי לי" (שם, א) והמלבי"ם ז"ל מבאר: "הנביא מקונן על שפלות הדור, שכל החסידים והישרים ספו תמו מן הארץ ולא נשאר רק הוא לבדו אשר עודנו דר עם א־ל, ומדמה את הדור שלפניו ככרם של גפנים או תאנים, שכבר עבר זמנם, והוא דומה בין התאנים כאספי קיץ שכבר נלקחו התאנים הבכורות ונשאר הוא לבדו" וכו'. "אל תאמינו ברע, אל תבטחו באלוף, משוכבת חיקך שמור פתחי פיך" (שם), ומוסיף המלבי"ם בביאורו: "ר"ל המבוכה תהיה גדולה ביניהם כ"כ עד שיתחלק לבם איש מאחיו עד שלא יאמינו גם בריע שעד עתה האמין באהבתו וכו' כי יחדל גם שלום הבית". ובהמשך: "כי בן מנבל אב — עד שגם צאצאי בטן יקומו על הוריהם שזה מורה על תכלית המבוכה והשחתת העם, עד שיופסק כל קשר אהבה ואחוה, וכ"ש שלא ימצא שלום המדיני ביניהם"...

כזה הוא התיאור הקודר על מצב העם בימי אחרית־הימים, ירידה בלתי מושגת בכל התחומים, שקיעה נוראה בכל המובנים, העם מגיע ל"תכלית המבוכה", כלומר אל השיא שאין גדול ממנו בירבור הבלבול ואבדן כושר־הקיום, וכתוצאה מכך מאיים עליהם האיום הפיסי מצד העמים, כלומר, האבדן הרוחני הוא מקור לכל הצרות וגם קנה־המידה לשיא השקיעה, ואז באה הבטחת הנביא מיכה: "כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות". כי כמו שבגלות־מצרים הפציע שחר־הגאולה ברגע מסויים שבו עמדו מאויימים בשקיעה מוחלטת לטומאה, כך גם לעתיד־לבוא, אחרי שהמצב יגיע ל"תכלית המבוכה", כפירוש המלבי"ם, נזכה לנפלאות הגאולה.

והנה, אין צורך ב"מיקרוסקופ" כדי לחפש השוואות. "חשכת לילה" שאנו נתונים בה בגלות הרוחנית, אולי הקשה מכל הגלויות הרוחניות, הרי, כידוע, קשה גלות שבין יהודים מכל האחרות — כמעט כמו מתוארת בדיוק באותם דברים של הנביא מיכה וכביאור המלבי"ם ז"ל. שהרי מי כדורנו לקה ב"אבד חסיד מן הארץ"? מתי עוד היינו במצב שבו "ישר באדם אין", כמו היום, ומתי עוד היינו כל כך במבוכה? והאם לא הגענו באמת למצב שבו "בן מנבל אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה"? וכי לא ראינו לאחרונה בן הורג אביו אמו ואחיותיו? וכלום אין לפנינו התערערות גוברת הולכת של מוסד הנשואין המשפחה בחברה הישראלית היהודית בעולם.

אבדו הסימנים המובהקים של "רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים". אכזריות החליפה את הרחמים; ועזות־רוח ואיש־הישר־בעיניו־יעשה — במקום בושה. לרבות חוצפה ועזות־מצח ביחס שבין קטנים לגדולים, בין תלמידים למורים, בין ילדים להורים, בין צעירים למבוגרים; התנכרות ורוע־לב במקום גמילת־חסדים, שהיא מיסודות־הקיום של האומה הישראלית והיתה תמיד נחלתו של כל יהודי, למעט יחידים שתמיד צריינו לדראון.

אין היום גם שום לשון משותפת בין יהודים שומרי־תורה לבין הדור החילוני החדש. אמנם מדברים עברית, אבל מה ערך לעובדה שמדברים באותה שפה אבל ב"דברים אחדים". והלא הגענו למצב שכבר מזמן הגדירוהו כ"גויים דוברי עברית". מה מועיל, איפוא, שמדברים באותה שפה, אבל הלשון כה שונה? וכבר ידועה אימרת החזו"א זצ"ל, כי מה שאצלנו מוגדר "כרת" קורי אצלם "אהבה", והדברים מאד רחוקים ומופלגים, כי קם דור שלא ידע את יוסף, לא ידע מאומה את אשר עוד ידעו אבותיו לפני דור אחד או שנים, ואנו מדברים אל אוזנים ערלות שאינן כורויות בכלל לשמוע מה אנו אומרים ומה אנו תובעים, על מה אנו נאבקים ולשם מה אנו לוחמים על מושגים וערכים שהם ביסוד ובעיקר הקיום שלנו, ובעיקר — שלהם, פשוטו כמשמעו. ואם בעבר עוד היתה, למשל, הכבה משותפת על האסון שבנשואי־התערובת, הרי היום כבר קיימת אסכולה רחבה אצלם, שלא רק אינה רואה בזה פסול ואסון אלא דבר רצוי וטוב.

* *
*

חז"ל לימדונו כי בגלות מצרים, למרות השקיעה העמוקה כל כך בטומאה, עוד נותרו בהם כמה סימנים טובים, שבזכותם נגאלו ישראל: "בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים: שלא שינו את שמם, ולשונם, ולא גילו מסתורין שלהם, ולא היה פרוצין בעריות" (מדרש תהלים קיד־ד; ויק"ר, לב). בפרקי דר"א המונה שלושה דברים, אחד בהם הוא: "ולא היה ביניהם לשון הרע" (מח).

ואם אמרנו כי גלות־מצרים היא קנה־מידה למדידת מהות כל גלות, הרי נדמה שכיום הזה כבר עברנו גם על אלה. בהתרחקות ביתוק ובהתנכרות לשורשים ולמורשה — קשה כבר למצוא, לפתות, חלק מן הסימנים הללו. לא רק "פרוצין בעריות", אלא נפרצה הגדר האחרונה המשמרת מפני התערבות וטמיעה בגויים. מכת נשואי־התערובת מפליאה בעם ומפילה המוני חללים והיא הגיעה גם לפתח ארצנו. לשון־הרע הפכה למגיפה לאומית גדולה ואף נעשתה לסימן היכר מובהק של "אידיאל הדימוקרטיה", כשקוראים לכך "חופש הביטוי". אבל אין כאן אלא פריצות מובהקת בהפקרות־הלשון, יורדים לחייהם של אנשים, הפרט נחשף כולו למרמס של ה"חשיפה", כולם מדברים סרה ברעיהם, כהשרים היושבים לראשונה במלכות ועד להמון־העם, לרבות ולגדל הבושה — גם במחננו אנו.

הלב מתחלחל מרוב פחד ואימה: איככה הי־קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה, רם הודע כי לך היום אף לך הלילה, שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה. תאיר כאור יום חשכת לילה.

דורדנו כל כך, עד שגם המעט שנותר בגולי מצרים, ואשר בזכותו זכו לגאולה, כבר לא ניתן למצוא בנו? רבתה המבוכה, עד שאבדה כל ההנהגה בארץ, הממשלה משולה בעצמה לספינה טובעת, היא מאיימת כל יום להישבר, וכמעט תמיד על לשון־הרע ועל הסימן המובהק הזה ש"לא יאמינו גם בריע", או "שיופסק כל קשר אהבה ואחוה, וכ"ש שלא ימצא שלום המדיני ביניהם". שנאה והתנכרות הדדית מאפיינות לא רק יחסים בין זרם לזרם, תנועה לתנועה, חוג לחוג, מפלגה למפלגה אלא גם כל חבורה קטנה בפני עצמה ואנשים הכי קרובים ביניהם. הכל וכולם חותרים זה נגד זה, מצפים לכשלונות רעיהם חבריהם, שלא לדבר כבר על חומת השנאה המוצבת בין תנועות, מפלגות וזרמים רעיוניים מנוגדים.

הסופר החילוני, אהרן מגד, מצייר לא מכבר את דמות־דיוקנו של הדור החילוני הנוכחי: "לא יהדות של חלוצים ומגינים באים, בני עם עבדי חרש, יהדות אחרת — שאין בה מן הרוחניות של אלה שיש להם רק "ירושלים של מעלה", ולא מן השורשיות של אלה הבונים את "ירושלים של מטה", אלא מין יהדות שחיים הזה תוהה מראש עוד בשנות השלושים בשימו 'דברי נבואה' בפי ביבורו דרבקין: יתרבות שפלה, הרדיטה והריקנות... ציונים בלי ציונות ויהודים בלי יהדות, ארץ־ילאים וריקים... עולם הפקר".

והוא ממשיך ומתייסר לאמר: "אני רואה איך השנאה היוקדת לאויבים מביית להסית כל כך. אוכלת כל כך, מסנוורת כל כך, עד שאינה משאירה לשון אש אחת לאויבים מבחוץ, עד כדי־התרפסות והתבטלות בפניהם... אני רואה איך מצבור הכשרונות הגדול הנצבר במתנה הזה בהגות, במחקר, בסאטירה, במחזות ובסרטים, בציור ובשיר — מכוון כולו, משך השנים להחדיר עמוק יותר ויותר את רגשי האשמה־העצמית לא רק לגבי 'אשמת שומרון', אלא גם לגבי 'אשמת ציון', איך יותר ויותר הוא מלקט בתשוקה חולנית הוכחות עד כמה אנו הגרועים שבעמים, כמעט לנאצים דמינו, ולא מן היום בלבד, אלא מיום בואנו הנה", ומכאן סיכומו ומסקנתו: "לא, אינני מצטרף אל השחיקה הזאת הנמשכת והולכת של כוח ההתגוננות העצמית המוסרית הקוטלת את הנוגדנים, המרפה ידיים, המערערת את האמונה שבלעדיה אין לנו שום קיום בארץ הזאת"...

* *
*

אלא שאולי כאן ובנקודה זו ניתן למצוא יסוד של נחמה בדברי הנביא. הוא אמנם מקונן "אללי לי", על כי ירוד ירדנו יותר מבכבריים, כי אפילו הסימנים המעטים שחז"ל מונים נעלמו, אבל "ואני בה' אצפה אוחילה לאלקי ישעי... ה' אור לי", וכביאור המלבי"ם: "ואני, אומר הנביא עם שפלות הדור הזה והשחתתם ורוע מצבם ומעמדם המדיני והביתי אין תקוה עתה, רק אני בה' אצפה וכו' על הבטחת ה' שעוד ישוב יגאלנו באחרית הימים וכו'. ה' אור לי — שאם אין לי אור הגשמי שהוא אור ההצלחה החומרית יש לי אור הדת והאמונה, או התקוה בישועה ה'"...

גם אם כה עמוקה חשכת־לילה, גם אם קשה עוד למצוא אותם הסימנים שנותרו בגולי מצרים. הרי גדולה התקוה בישועת ה', ואכן בדיוק אחרי כל זה בא פסוקו של מיכה: "כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות", היינו חרף היעלמות הסימנים ולמרות שהירידה הרוחנית הפעם קשה יותר — גם אז גאולת־מצרים נשארת הסימן וההבטחה לדורות הבאים, לגאולה העתידה באחרית הימים.

אם גם אין לראות בדברי ההתפכחות והוידוי־למחצה של אהרן מגד את הניצוץ של "כאור יום" המבליח מ"חשכת לילה", הרי יש עוד כמהו המוסיפים מעט לאור, כמו, למשל, החלטתה של דגניה א', המוכתרת בתואר "אם הקבוצות והקיבוצים", אשר החליטה לא מכבר להוציא את "המתנדבים" מחו"ל אל מחוץ לתחומה, בנימוק מפורש של סכנת נשואי־התערובת. מזכיר הקבוצה, איתן פרץ, אומר בגלוי: "ההחלטה לא נתקבלה בלב קל. שילמנו מחיר כאוב על חשיפת ילדינו להשפעת תרבויות ומסורים זרים". והמחיר היה: "שמונה מבנות המשק נרשמו כ'אבידה' במצבת הדור הצעיר בדגניה א', שלש מהן בשנה האחרונה לבדה. חישוקי־זהות מתרופפים, שורשים נתלשים, נישואי־תערובת, עזיבת־הבית, ירידה לניכר" ("מעריב", י"ז אד"ב תשמ"ד).

לשאלת כתב "מעריב", במה שונה ההחלטה לעומת התנגדות הציבור הדתי למפגשים בין נוער יהודי וערבי, משיב המזכיר איתן פרץ בצורה מתחכמת: "אינני נגד מיפגשים... אך לא בבית. לא כאורחי־חיים ונוכחות יומיומית מתמדת"!... והוא מוסיף: "הציבור חייב להבין שהקיבוץ הוא בית. המיפגש בין ילדינו למאסות של מתנדבים זרים, כמוהו כחשיפה אינטנסיבית בתוך בית משותף בלי מחיצות, בתוך המסגרת המשפחתית".

* *
*

מאלף הדבר, כי הדגש בסילוק המתנדבים איננו מושם רק על שאלת "האבידה הישירה לקיבוץ", אלא ואולי בעיקר, בעצם הגילוי של פשיטת־הרגל החינוכית שלו. הבריחה מהקיבוץ, שאמנם די מכאיבה לאנשיו, היא שולית ביחס לחרדה שאלה מגלים לגבי נטישת היהדות ואבדן אותם צעירים ממסגרת־הקיום היהודית.

וכך מתאר כתב "מעריב" את גילוי־הלב של מזכיר דגניה, איתן פרץ: "אין לו שום טענה למתנדבים. בפרשת המישואה מתנדבים זרים — התרופפות ערכים הוא מאשים "רק את עצמנו", ובהמשך, כציטוט ישיר מפיו: "כשאני שומע מבנות שלנו, שפגשו מתנדבים, אומרות לי "המדינה לא חשובה, ארץ־ישראל לא חשובה יותר או פחות מכל מקום אחר בעולם" — אני יודע: הן כשלות לפיתוי התלכנה מאיתנו, ואנחנו אשמים. אנחנו נכשלנו. זנחנו את החינוך הערכי לילדינו. לא העמדנו להם כלי התמודדות עם אלטרנטיבות, עם אבני־יסוד, שבשבילנו תמיד היו מובנות מאליהן. בית, עם, מולדת ומדינה, יהדות וגולה".

השיחה עמו מסתיימת במסר הלא־פחות מרשים: "היום, אם תעבור בכל מבני הציבור בקיבוץ, לא תמצא אחד שאין מזוזה על דלתו", והכתב מספר: "בדגניה ב' הסמוכה, כבר יש בית־כנסת. בדגניה א' יש חברים שורצים בית־כנסת, מדברים, מתווכחים. יש גם שוללים. אך נראה שרבים יותר מחייבים"!...

דגניה מאותגנת במסורת התק"ם, אך כתב העתון יודע לספר כי בהחלטה לסלק את המתנדבים קדמו לדגניה שני קיבוצים מן "הקיבוץ הארצי" של "השומר הצעיר": להבות־הבשן ושער־הגולן וזאת לאחר שקיבוץ זה עבר "שבר טראומטי. שישה־עשר (!) בנים ובנות הלכו מן הבית והמדינה, בעקבות בני־בנות זוג מקרב המתנדבים הזרים".

בעקבות סקר של התנועה הקיבוצית, לפיו יש ל־30 אחוז מבני הקיבוצים הנשואים שירדו מהארץ — בני זוג לא־יהודיים, עורך כתב "הצופה", שאול שיף, משאל־בזק בין כמה חברי־כנסת, ומאלפת בהקשר זה תשובתה של ח"כ אורה נמיר מהמערך. שאמרה, בין היתר: "הידיעה הזאת זיעזעה אותי... אני סבורה שהציבור החילוני במדינת ישראל שגה בכמה דברים. הוא היה בטוח שממשעני היהדות שהביא מהבית, יישארו לדורות... אנחנו החילונים נכשלנו במערכת החינוך כאשר לא השכלנו להביא למערכת הכרת התלמיד את יהדותו... התוצאה היא שגדל דור וכבר לא דור אחד שאינו יודע דבר וחצי דבר על יהדות וערכי המוסר של היהדות ועל מאבקו של העם היהודי בכל הדורות להישרד. הדור החדש מתחנך באווירה של חוסר כל ייחודיות ואינו לומד על המהות של היהודי והיהדות. ואם אין שום הבדל, אז מה נפקא מינה אם אתה מתחתן עם גוי או יהודי... אני רוצה לשמור על העם, וכשאני יודעת מה קורה בגולה בתחום ההתבוללות, והוסיף לזה את מיליוני היהודים שנטבחו בשואה

(המשך בעמוד י"ד)

הרב שלום חיים פרוש

יציאת מצרים - לידתו של עם ישראל

העולם כולו שרוי בחבלי לידות, הבריאה אינה מבוססת עדיין, תוהה היא ובוהה האם יש לה עתיד וקיום, הכל תלוי ועומד, בחללו של עולם מרחפת השאלה מה יהיה דינה של תבל, לשבט או לחסד, התשובה לכך נעוצה אי־שם במהלך הדורות, לאחר שנות אלפיים, כאשר יקבלו ישראל את התורה ביום השישי ד' סיון המוכן למתן תורה (רש"י בראשית א, לא).

החטא הקדמון ותיקונו באברהם

אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, נלכד ברשתו של פתן, הוא הנחש הקדמוני, יורד ומסית, עולה ומקטרג, יורד ונוטל נשמה, אשיות תבל נתערערו, והעולם כאילו מתמוטט, ברכת הבריאה — בי דבראשית, הפכה לקללת היצורים שחמדת עץ הדעת העבירה אותם על דעתם, אותו ארס של עכנאי פיעפע בקרבם, פלטה האפילה את הבריאה כולה, ומסך החושך אופף פני אדמה.

עשרים דורות נמשך אותו תוהו ובהו, עד אשר האיר ממזרח צדק, אברהם אבינו האדם הגדול בענקים. מופיע במלוא ההדר, מאיר את היקום כולו בגילוי המפתיע; יש אדון לבירה, תבל ומלואה החלה להירגע, נוצר בסיס לקיומה. ובשורת ההשרדות נקלטה ברגביה.

אב האמונה נושא את דגלה, כל ישותו אומרת ומכרזת: האמינו בה' א־ל אחד, היציאה הפלאית מאור כשדים, מוכיחה לעולם כולו, כי יש שכר לחוסים בו ית', האומות השקועות בבורות ובצרות, הנוהים אחרי פסלי כזב אחוזים תדהמה, לבם העול מתרכך ומתמלא תהיות וספיקות, שהרי הוכח בעליל כי הצדק הוא עם היחיד הבודד, אותו עברי שכל העולם כולו מעבר מזה, והוא לבדו צועד בבטחה על מסלול האמת־זו התורה, שניצניה הראשונים החלו להציץ ולהאיר עמקי מחשכים, בהציבם יסודות איתנים לכל באי עולם אבות ובנים.

ארץ כנען — מקללה לברכה

הציווי האלוקי: לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, מוביל את אברהם העברי לארץ שהיא זרה לו, ארצו של כנען הארור בבני חם, נכונה לו מלאכה כבידה ועבודה קשה, לרשת אדמה שיושביה ארורים ומעשיהם מכוערים, והוטל עליו להעלות ארוכה לנגעיה ולהפוך אותה למקור של ברכה: ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה.

נסיונות קשים נתנסה אבינו הזקן, אימה חשיכה גדולה נופלת עליו, כאשר ניגלו לו מראות אלקים וכד בבד עם בשורת ירושת הארץ, קולט הוא את מחירה היקר: כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ולא זו בלבד אלא: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ברית בין הבתרים היא הכרזת השליחות המיועדת לזרעו אחריו, לזכך את עכירות העולם, להכשיר פני תבל, שתוכל לשאת את התגלות מלכות שמים, להכתיר את יוצר בראשית למלך על כל הארץ, כך שהאדמה האפרורית תתעלה לשמי שמים.

זרעו של אברהם — מתקני עולם

עבר, הווה ועתיד מצטיירים לפניו בתור מקשה אחת, אלפי שנים מתגלגלות לנגד עיני הנשר הפקחות של עמודו של עולם (שמות רבה ב, ו), כאילו היו רגע אחד בלבד, עוברות בסך שלשלת הדורות שהחלה באדם הראשון, נמשכה בדורו של אנוש, עובר לדורות האפלים — דור המבול וההפלגה, כולל סדום ועמורה, שעליהן התפלל להצילן ולא נענה, ולפתע לתדהמתו, מתגלה לו למפרע כי תפלתו לא שבה ריקם, ובסופו של דבר עתידה היא לשאת פירות.

יש מחזוריות בבריאה, דורות אלו שלא עלו יפה, מובטחת להן תקוה, ואותם־עמם פורחת ועולה התקוה לתיקונה והבראתה של היצירה המופלאה, היא הבריאה, מעשי ידי היוצר ב"ה, שבני האדם חיבלו בה קשות השחיתותה לבלי הכר, עדי זרח אורו של איתן האזרחי — יסודו של עולם.

לבר של עמוד החסד הוגה אימה, לדאגתו זו שותפים שמים וארץ וכל צבאם, הבריאה כולה מתמלאת ציפיה, אביב חדש נשקף לה, אשר מכשיריו יהיו זרע אמתנים, בניו של אברהם, המוצב מסלע האהבה, העתידים להיענות לקריאה העליונה, ולהטות שכמם לשאת בעולה הכבד של מלאכת ההכשרה, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, אשר את תוצאותיה יחזו הכל ביד חזקה ובזרוע נטויה.

עקידת יצחק — שכלול הבריאה

ארבע מאות שנה נמשך אותו תהליך, מנין השנים החל בלידתו של יצחק, ידיד מבטן אשר הוקדש מרחם, עולה תמימה הנאזר בגבורה, פקוד במזבח אביו, אראלי־מעלה חרדים לחייו. אברהם אבינו צופה בהר המוריה את מקומו של בחיר האבות (עי' זוה"ק ח"א קכ, א: וירא את המקום מרחוק דא יעקב), ללמדך כי העקידה נועדה לחשל את גבורתם הרוחנית של זרע יעקב, עד סוף כל הדורות שהרי האיל שנשחט תמורת יצחק, טומן בחובו את קרן האורה של הגאולה השלימה (בראשית רבה נו, ט).

אותה גבורה עילאית של האב והבן, ההולכים יחדיו ברעה אחת, הראשון להקריב את בנו יחידו הנחנט למאה, והשני להיות נקרב על המזבח כקרבן כליל ועולה לרצון לפניו ית', היא שסתמה פיות מלאכי־קטרוג, שהתריסו כלפי מעלה בראשית הבריאה: מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, שהרי אין את הרע למסירות נפש זו, ודייקא בני תמותה הם הזכאים להמליך את בוראם עליהם באימה, ולקבל תורתו ברטט וזיע, ועל כך באה התשובה: ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ (עי' תוספתא סוטה ו, ב) לומר לך כי בכך נשתכללה הבריאה, ומלאך רע בעל כרחו ענה אמן, להצדיק צדיקו של עולם, שברא עולמו לתכלית ההטבה.

מאבק איתנים של יעקב ועשו

ובנים רבים רבים הולך ונשלם התיקון, צמד התאומים יעקב ועשו נאבקים בעודם בבטן, טוב ורע מתגוששים ומתרוצצים, האמה מתעכבת מלהופיע, ומוילה בת מרחם, זה ששפתו פשת שקר — הא שרא שבראתי בעולמי (בראשית רבה סג, ח) האדמוני שכבר בלידתו שפך דם וישחת רחם העוטה אדרת שער למען כחש, ורק אחריו הגאה אור אותו תמים — תתן אמת ליעקב — שעליו נאמר: שפת אמת תכון לעד, ובודאי קושטא קאי, ועתידה האמת כולה לנצח.

ויגדלו הנערים — אם עד עתה הבחינה ביניהם רק עין חדה, הרי בהגיעם לגיל המצוות ניכר לכל כי דרכיהם נפרדות, עשו הרשע נוער לרצח וכליה, לראשונה שולח הוא את ידיו המגואלות בדם, לעבדו של נמרוד, היודע את בוראו ומתכוין למרוד בו להכחיש נפש ולרשת את בגדיו החמודות (בראשית רבה סה, טז).

רצח נמרוד — מלחמה באמונה

לכאורה הם אחים לרעה, ולשם מה שופך הוא את דמו. אך בעצם שואף הוא להחריבה לאותו רשע, שהיה גבור ציד לפני ה', אף הוא בקרבנו — נכרה. דוגל בשלשת העבירות החמורות בתור דרך ושיטה, כך שחברתו לגזול את בגדיו היא חמדה עכורה, שתכליתה לעקור כל מה שבה, למזג השחתה ישחיתות בין אדם לקונו ובין איש לרעהו.

יתר על כן, בלבו בז הוא לנמרוד־ אמרפל, על כך שאברהם הקינו עלה בידו להינצל מפלתבותו. עשו הבכור מתמלא חיבה נבוכה בבהמה על האמונה ולשם כך נוקם הוא בצעד זה של רציחה ומבלה את זעמו בזה שלא עלה בידו לקצץ בנטיעה. משל היה אומר מי כמוני גבור הניצב בגבורה להגדיל הכפירה.

יעקב — מקור הברכות

כד בבד עם התדרדרותו של עשו, פותח עמוד התורה את הפתח הכהה להתיקוני של עולם. יעקב איש תם תלמידם של שם ועבר, גואל את הבכורה מידי איש הדמים, תמורת נזיד עדשים שבישל כהבעת אבל על סילוקו של אביהם במן האמונה, והבכורה עצמה מבלעת לו את הברכה.

עשיו הרשע לא חפץ בברכת הבכורה, שהיתה קשורה בעבודה של אמונה, ויאהב קללה ותבואהו. ואכן זו הקללה היא לבושו התואם את כל מהותו, וכאילו נהפכה לטבעו ובהתאמה למהותו. לעומתו יעקב אחיו הוא לבדו זכאי לברכה העליונה — מטל השמים ומשמני הארץ — שהרי שמים וארץ והבריאה כולה כמהים ומשתוקקים לתיקונם השלם שייעשה על ידו ובזכותו.

ליל ט"ו בניסן — ליל הפסח. הוא היום שבו מתרחשים בהזדוות כל המאורעות הללו, הקשורים בשלשת האבות. מצוקי ארץ עליהם העולם עומד ומתקיים, בו ביום נגזרה גזירת בין הבתרים, ושלשים שנה לאחר מכן נולד בו יצחק אבינו (רש"י שמות יב, מא) וביום כבודו זה נתברך בחיר האבות, ועמו זכה העולם לברכה. (פרקי דרבי אליעזר פרק לב) שהרי נולל מלהתקע לפנשר שציפה לקבל ברכת אביו, בעקבי שקלקולתו היאית, ואילו תיקונו של עולם ממנו והלאה, בהיותו שקוע כל כולו בשחיתות ההרסת גדרי עולם, ומכבבת אשיות תבל.

(המשך בעמוד י"ד)

מקור: המודיע

هكذا من الأصل

רשמים מן הדרך

אגו"י בציריך המפלגה היהודית הגדולה ביותר

— אומר יו"ר אגו"י הרב זאב שוורץ — מתחוללת תמורה מהפכנית באורח החיים היהודי
— שיתוף פעולה הדוק בין רבני הקהילות החרדיות — החידוש "כולל" לאברכים ילדי שוויץ —

— מאת משה עקיבה דרוק —

חן המקום על יושביה, כלל זה מקבל את אישורו כל איכת שנ־ זדמן לך לראות מקרוב את הקהי־ לות היהודיות בשוויץ הארץ היפה שברא הקב"ה בעולמו, הארץ שניצלה מכל המלחמות שעברו על אירופה. לא באנו לספר על סגולותיה של מדינה זו על נופיה המרשימים שמושכים אליה תיי־ רים רבים מכל העולם, ביניהם נמצאים גם יהודים רבים. לא נתקלנו גם באותן תופעות של אנטישמיות שעליהן דובר לאח־ רונה, אמנם אורח לרגע רואה כל פגע, אומר הפתגם העממי, אבל לא ראינו אינו ראייה. על כל פנים, נדמה לנו, שגם תושבי המקום היהודיים, שרבים מהם אף אינם מסתירים את זהותם היהודית לא רק בגלל שהם נועלים ומשביתים את עסקיהם גם ביום השבת בנוסף על יום השבתון השבועי הוא יום הראשון, יותר ויותר יהודים, גם בעלי עסקים גדולים מקפידים לגדל זקן ופיאות.

יש גם בעלי מקצועות חופשיים שאינם מסתירים זאת, ביניהם פגשנו גם עורך דין שעד לפני זמן מה גם שימש כשופט, הוא עצמו יליד שוויץ. חזות פניו החרדית על זקנו המגודל אין בהם כדי להטעות אדם. עורך הדין דב רוד־ נברג שנראה כאברך כולל לכל דבר, שייך לדור שבו היו יהודים חרדים חובשי ספסלי הפקולטות במוסדות להשכלה גבוהה על פי השיטה של "תורה ודרך ארץ". היום מתמעט והולך מספר הצעי־ רים היהודיים החרדים שהולכים להשתלם בהשכלה חילונית. הצענו את רבי דב רודנברג לא כדי לספר את סיפורו האישי, סיפור שהוא עצמו מרתק, הוא עצמו יליד העיר לוגאנו. למד תורה אצל הרב מראהוב הגאון רבי ברוך פרידמן זצ"ל, שנבחר להיות רבה של לו־ גאנו, המשיך ללמוד תורה בישיבה בגייטסהד. ולאחר שמילא כריסו בתורה הרשה לעצמו, להשתלם במשפטים במוסד אקדמי בגיי־ טסהד עצמה, גם אחיו הוא רופא ידוע בציריך, שניהם משתייכים לקהילת "מחזיקי הדת" שבראשה עומד הגאון רבי משה חיים שמר־ לר שליט"א. מן ההתרשמות הקצרה, אפשר לומר, שהוא עשה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, ולא כדי לצאת ידי חובה, מתוך שיח ושיג עמו, אתה יכול ללמוד, שהוא בן תורה אמיתי וגם חסיד אמיתי.

כאמור כבר, הוא אינו אלא אב טיפוס לרבים מבין האברכים, שבחלקם אף הפכו לחסידים מלהבים של רבותיהם. לראות היום אברך יליד שוויץ, החובש שטר־ ימיל לראשו, אינה תופעה נדירה, יש ביניהם גם כאלה שאינם מתב־ יישים מפני המלעיגים ויוצאים עם השטריימל לראשם לרחוב שאינו רגיל בכך, דבר שנמנע ממנו הדור המבוגר יותר. זהו חלק מן התמורה שהתחוללה בעשרים השנים האחרונות, מאז החלו בני הדור הצעיר לצאת ללמוד תורה במרכזי התורה, מהם בארץ ישראל או באנגליה ובארצות הברית בהשפעתם של רבני הקהילות החרדיות שהחדירו בנוער אהבת תורה ויראת שמים.

שלוש הן הקהילות החרדיות בציריך, שעל אף השוני ההיסטורי של יסודן, יש בהן קו מאחד, בזכות שיתוף הפעולה ההדוק שמקיימים ביניהם רבני הקהילות החרדיות. "עדת ישורון" שבראשה עומד הרה"ג רבי דניאל לוי. "אגודת אחים" שבראשה עומד הרה"ג רבי שאול ברייש ו"מחזיקי הדת" שבראשה עומד הרה"ג רבי משה חיים שמרלר. לכל אחת מהן יש גם שירותים משלהן בתחום הכשרות, לרבות השחיטה, שהיא אמנם אסורה לפי החוק בשוויצ־ ריה, ומשום כך נאלצים השוחטים לצאת מחוץ לגבולות המדינה, אם זה בצרפת ואם זה בהולנד. ואין מלכות נוגעת בחברתה, ויש גם מוסד חינוכי שהוא משותף לכלן, זהו בית הספר היהודי בהנהלתו של הרב י.ק. פפנהיים, שניהל בזמנו את בית הספר "שארית ישראל" של החינוך העצמאי בפתח תקוה. יש גם "חדרי" שבו־ מוסיפין מן החול על הקודש.

יש בציריך עוד מפעל תורה משותף לשלושת הקהילות, והוא "כולל ציריך" שבו לומדים אבר־ כים שנפשם חשקה בתורה, לאחר שלמדו כמה זמנים בישיבות הק־ דושות בארץ ובאנגליה. שלושת הקהילות דואגות למלא את חס־ רונם ולכן מוצא הכולל את הא־ כסניה שלו לסירוגין כל כמה חדשים באחד מבתי המדרש של אותן קהילות. שלושת הרבנים שכולם גדולי תורה ויראה שמהם יונקים השראה. בזכות היחסים הטובים שבין שלושת הרבנים נשמרים גם היחסים הטובים שבין שלושת הקהילות, שכל אחד וכולן יחד דואגות לספק את צרכיהן של החרדים לדבר ה'.

כיום אין בעיה להשיג מצרכים כשרים בהכשר למהדרין, לרבות דברי חלב שמורים משעת חלי־ בה. היו זמנים שהמקפידים על מצות שמורה משעת קצירה, נאלצו להזמין זאת מרחוק, בעיקר בארץ ישראל, כמה שנים מספר יוצאים אנשי הקהילה עם הרבנים להשגיח על החיטה משעת קצירה, על טחינתם בכל ההידורים ועל אפייתם במאפיה משלהם, ועושים זאת במלוא ההתלהבות והשמחה של מצוות ובהקפדה על כל פרט בדייקנות כפי שרגילים אנשי המ־ קום.

סממן נוסף להתפתחות הח־ רדה החרדית, הוא התופעה של יסוד "שטיבלך" חסידיים, שב־ ראשונה לא היתה לרוחם של הרבנים שחששו מפני הפיצול. הראשון היה "שטיבל" של חסידי גור, אחריהם באו חסידי בעלז, בינתיים נעצר תהליך זה. אבל יש חסידים של חצרות אחרות כמו של וידניץ. שמוצאים את מקומם בתוך בתי המדרש הקיימים וש־ מרגישים בהם בנוח. יסודם של אותם שטיבלאך לא פגמה בזיקה של אותם אברכים אל הרבנים.

במסיבת מלוה מלכה של אגודת ישראל בציריך בנשיאות הרבנים הגאונים רבי שמשון ברייש רבי משה חיים שמרלר ורבי משה סולוביציק, הנואם הג"ר חנוך ארנטרוי מאנגליה.

אגודת ישראל — עבר והווה

מי שזוכר מעט על דברי ימי אגודת ישראל יודע, שהיו ימים שבהם היה בציריך המרכז העולמי של אגודת ישראל. כאן ישבו כמה מן האישים הבולטים כמו הרב ד"ר שלמה אהרמן ז"ל אישיות רבת פעלים בתולדותיה של אגודת ישראל ורבי חיים ישראל אייז ז"ל, שהיה מן הסופרים הפוריים שהיתה לו זיקה מיוחדת למאבקיה של היהדות החרדית בארץ ישראל והיה מלוחמי מלחמתה החריפים במאמרים שפורסמו בין היתר גם בשבועון האגודאי "קול ישראל" בירושלים.

לכותב הטורים היתה חוויה מיוחדת באחד הימים לעת ביקור בציריך, היה זה לאחר מושב הועד הפועל העולמי של אגודת ישראל בלוגאנו, בעת תפילת שחרית בבית הכנסת של "מחזיקי הדת" שאחד ממיסדיה היה רבי חיים ישראל אייז, נפלו העיניים הסקרניות על שקית טלית שעליה התנוסס השם "חיים ישראל אייז", לרגע נתעוררו חוויות נעורים מן הימים ההם שבהם קראנו בצימאון את מאמריו החריפים של המנהיג האגודאי הוותיק, שישב במערב אירופה ולבו היה במזרח, בירושלים. בסוף התפילה, ואחרי שסיים את השיעור היומי ניגש אברך אחד לאסוף את הטלית שלו. ואז נתברר לנו, שהאיש הוא נינו של רבי חיים ישראל אייז הקרוי על שמו, הממשיך את דרכו של הסבא הגדול.

"אגודת ישראל היא המפלגה היהודית הגדולה ביותר בשוויץ" אומר לנו היו"ר הנמרץ של אגודת ישראל הרב זאב שוורץ, שהיה גם הרוח החיה בין עסקני המקום שדאגו להצלחת הארגון של מושב הועד הפועל העולמי, וככל הנראה, יש ביסוס להערכה זו. להסתדרות הציונית אין המשך. הדור הצעיר בשוויץ שאינו שומר תורה השקיע כמו בכל מדינה אחרת להתבוללות וטמיעה. אגודת ישראל שנשיאה הוא ר' משה הרץ אינה עוסקת בפוליטיקה, אף שהעסקנים מעודכנים היטב בכל הנעשה באגודת ישראל בארץ ישראל וכואבים מאוד את הפילוגים בתוכה. יש לה ארגוני נוער פעילים מאוד, ביניהם "פרחי אגודת ישראל" "בנות אגודת ישראל", אלה מתכנסים בשבתות וחגים. מקיימים מחנות קיץ מיוחדים, מוציאה גם ירחון בשם "די יידישע שטימע" שעורכו הוא ר' דניאל וולף.

אגודת ישראל בשוויץ שעשתה גדולות ונצורות לעזרתם של יהודים בימי המלחמה השניה, מקדישה עתה הרבה מאמץ בתחום ההצלה. הכל מזכירים בהערצה את המזכיר הקודם הרב זלמן ויינמן ז"ל שהיה פעיל מאוד בארגון משלוחי חבי־ לות עזרה ליהודים שמאחורי מסך הברזל, החבילות שכללו סיוע חשוב ותנאי קיום ליהודים כללו גם תרופות וגם מצרכים אחרים שהגיעו לברית המועצות, פולניה, צ'כוסלובקיה והונגריה. על מלאכה זו שוקדות בין היתר שתי עסקניות הגברות דויטש ושווארץ העושות את מלאכתן במסירות רבה. המימון בא מן המגבית שעורכת אגודת ישראל מדי שנה בשנה בכל שוויץ.

מדת החסד טבועה בשמתם של אותם יהודים, ורבים הם השד־ ליחים מארץ ישראל ושמארצות שונות באירופה, שבאים להתרים את היהודים הנדיבים כאן, ביניהם ראשי ישיבות רבנים וגם יחידים שבאים להקל על מצוקתם. אמנם לא כולם הם בעלי יכולת כספית גדולה, יש ביניהם אנשי עסקים ויש ביניהם גם פקידים ומנהלי בנקים.

תמונה כללית של ציריך.

יהודים אלה אינם דורשים גדולה לעצמם, אתה יכול למצוא אותם יום יום יושבים שעות רבות בבית המדרש ומנצלים כל שעה פנויה ללימוד התורה, אם בשיעורים תמידים כסדרן שמשמיעים הרבנים בבתי המדרש ואם בחברותות. יש משהו מרנין את הלב לראותם רכונים על "הדף היומי" כשהם מתפלפלים בעמקות ויש כאלה הקובעים שיעור בהלכה. היום הראשון בשבוע שבו שובתים העסקים, מנוצל למסורה זו בנוסף על שעות הלימוד שבה עוסקים בכל עת מצוא, הם עושים זאת בשלוות נפש רחוקים מסאונה ושאונה של העיר.

האירוע המרכזי השנתי שמא־ רגנת אגודת ישראל היא מסיבת "מלווה מלכה" שבה משתתפים כל הרבנים שהפכה להיות מיפגן גדול לכוחה של אגודת ישראל בציריך. מדי שנה מזמינים אורח כבוד המרצה לפניהם. במסיבה האחרונה שנערכה בחורף זה, זמן מה אחרי מושב הועד הפועל השתתף הרה"ג רבי חנוך ארנטרוי מלונדון. "שום ארגון או מפלגה יהודית אחרת אינה מסוגלת לארגן אירוע דומה", אמר לנו עסקן חרדי בשוויץ. יש גם בשוויץ מעין "קול הדף" בטלפון הפועל עשרים וארבע שעות ביממה. בשירות זה נהנים יהודים שבגלל ריחוקם מן המרכז אינם יכולים להשתתף בשיעורים.

אף שהפוליטיקה אינה הצד החזק של אגודת ישראל בשוויץ, היא עומדת על המשמר וכאשר מתעורר הצורך היא מגיבה גם על אירועים מחוצה לה, ובמיוחד בנוגע לארץ ישראל, שבעיותיה מעוררות עניין אצל כל יהודי. בשני השבועונים היהודיים המופיעים בציריך יש לאגודת ישראל גישה והיא מגיבה לעת הצורך ומשמיעה עמדתה בבעיות העולות על הפרק.

ההנהלה הנבחרת של אגודת ישראל מורכבת משבעה טובי העיר, בה חברים נציגים מכל הזוגים, ביניהם חברים בשלושת הקהילות, בראשם עומד ר' משה הרץ וחברים בה, ר' דוד בעק, ר' מרדכי בורנשטיין, ר' שלום וינמן, הרב שפילמן ור' זאב שווארץ.

אם מתעוררות שאלות עקרוני־ ות מביאים אותם לפני מועצת חכמי התורה שבה משתתפים שלושת הרבנים, השפעה גדולה על הציבור החרדי יש לאישיותו המיוחדת של הרב הגאון רבי משה סולוביציק שליט"א, שגם אם אינו ממלא כל תפקיד רבני, השפעתו גדולה. במועצת חכמי התורה נוטלים חלק גם רבני הקהילות החרדיות כמו הרה"ג רבי בנימין פלק מבזל והרה"ג רבי סניידרס מלוצרן.

אי אפשר למצות ברשימה אחת את כל מה שראינו בימים המעטים. אולם אי אפשר שלא לציין שני פרטים, שיש בהם כדי לעורר עניין רב. במדינה זו שהיא מן המתקדמות בעולם ויש בה הפרדת הדת מן המדינה, אסור לפרסם מודעות תועבה ברחובות ומה שהפתיע עוד יותר, שלפי החוק אסור לבצע הפלות ללא הסכם קואליציוני.

(הרשימה הבאה: לוצרן מרכז תורני בזכות הישיבה והסמינר של "בית יעקב")

(הרשימה הבאה: לוצרן מרכז תורני בזכות הישיבה והסמינר של "בית יעקב")

ספרים ☆ סופרים ☆ ספרות

הרב שלום חיים פרוש

שערי רמח"ל

הגאון הקדוש האלוקי רבינו משה חיים לוצאטו זי"ע — שהשנה בכ"ו אייר יכלאו מאתים וארבעים שנה להסתלקותו — האיר פני תבל בתורתו, אשר ממנה יתד ופינה ליראה ואהבה, חסידות ומוסר, ועל־כולם היה שליח הה־ שגחה העליונה ב"ה לפענח את פנימיות התורה היא חכמת האמת שהורה לנו עיר וקדיש מן שמיא נחית רבינו האר"י הקדוש זי"ע.

בימיו הקצרים סבל רבות, ו־ שטמוהו בעלי חצים, וכמה קולעת הגדרתו המופלאה של הגאון הק־ דוש רבינו יעקב יוסף מאוסטרהא זי"ע בעל "רב ייבי" על התורה, בהקדמה לספרו של רבנו "קל"ח פתחי חכמה" (והובאה ב"שם הגדולים החדש" מערכת גדולים אות קלח) "ששמע בעצמו מ"פה קודש הגאון האלקי שר התורה קודש קדשים רבינו הגדול מו"ה דוב בער מ"מ דק"ק מעזריטש זצוקללה"ה נבג"מ, שאמר על רבינו — שלא היה דורו כדאי להבין צדקתו ופרישותו, ולכן רבים מבני עמנו, מגודל חסרון דעתם, דיברו על צדיק עתק אשר לא כדת".

בדומה לכך מובאת מסורת מפי רבן של ישראל הגר"א זי"ע — שכתבי קודש רבינו היו באוצרו — כי התבטא שאילו היה רבינו חי, היה הולך ברגליו מוילנה לאיטליה לקבל את פניו הק', וכאשר הופיע ה"מסילת ישרים" שילם בעדו מחיר רב, באומרו "כי הופיע אור חדש על פני תבל" בין היתר אף נמסר בהקדמה ל"דרך ה'" (ירושלים תרע"ד) ע"י הגה"צ רבי יצחק מלצן זצ"ל. "כי בשעה שהשיג הגר"א ז"ל את כתבי הרמח"ל על האידרא רבא, התלבש בבגדי יו"ט לכבודו ושמחתו".

כבר אמר החכם מכל אדם: לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמ־ ים (קהלת ג. א) וככל שקרבים אנו לגילוי אורו של מלך המשיח, כך זוכים הננו לפרסומה של פני־ מיות התורה, ואחרי מאות שנים זורח ומבהיק אור תורתו של רבינו משה איש האלקים, שהיה גנוז בספריות שונות, ובעיקר חוזרים ומתפרסמים דברי תורתו בהבהרה והטעמה, בעריכה מחודשת המ־ איירה עיני הלומדים, החפצים לקרבה אל הקודש, ולשאוב ממ־ עיין באר מים חיים — תורת אמת.

מגלגלים זכות ע"י זכאי, חכמי לטובה ולברכה אחד המיוחד מג־ דולי חכמי לב בדורנו, הגה"צ רבי חיים פרידלנדר שליט"א, ואתו עמו הרה"ג ר' יוסף משה ספינר שליט"א שמשמים נסתייע להם להוציא לאור תעלומה, ולהפיץ משנתו הטהורה של הרב הדומה למלאך ה"צ.

הגר"ח פרידלנדר שליט"א ששתה בצמא את דברי תורתו של הגאון החסיד רבינו אליהו אליעזר דסלר זצוק"ל — מעמקי המחשבה בדור אחרון, שכבר זיכה אותנו ב"גנזי רמח"ל" ועוד מספרי המאירים של רבינו העניק כעת אוצר ממש לכל בית ישראל, ופתח לנו את "שערי רמח"ל", כדמות שבעת קני המנורה של הספרים הק': מאמר הויכוח, ספר בכין עולם, סוד ה' ליראיו, וחובה על כל אחד אשר יראת ה' נגעה ללבו לטעום מאילנא דחיי.

אין ספק כי מי שעיין במבואו המצויין של הגר"ח פרידלנדר שליט"א ל"מאמר הויכוח" לא זו בלבד שיסודו מלבד כל הספיקות והמניעות שעצים לפני האדם היצר הבקי במלאכתו לצנן את הרגשות הטהורים המפעמים בלבם של ישראל קדושים, אלא שמהיום והלאה יקבע עתים לעסוק בתורת אמת "המאירה עינינו שנוכל להבין בהבנה עמוקה פר־ שיות סתומות בתורה" בנוסף ל"גישה הדרך הבהה אל דברי חז"ל וחידותיהם" שהרי על־ידה "אנו זוכים לטעום משהו מעמקות ורחבות תורה"ק.

מאמר הויכוח, הוא בעצם הנוסח המקורי השלם של ספר "חוקר ומקובל" שכבר ראה אור בשקלאוו בשנת תקמ"ה — לפני למעלה ממאתים שנה — ולרא־ שונה הוא רואה כעת אור מכת"י של אחד מגדולי תלמידי רבינו הוא המקובל האלקי רבי יקותיאל גורדון זצ"ל מוילנא בהגהה מדוקדקת ובסדר נכון, כולל הערות והארות המשלימות את ההבנה, בנוסף להקדמת רבינו עצמו, המעמידה אותנו על גודל מעלת חכמת האמת, בתוספת הערות כיצד עלינו ללמוד מאמר זה.

הפיסוק והפיסקאות, וכן הכותרות עם ההשוואות לחיבורי רבינו האחרים הם מלאכת מחשבת ממש, המקילה על הלומד המעיין בהבנת הדברים העומדים ברומו של עולם, ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

הספר "פתחי חכמה ודעת" במסגרת "שערי רמח"ל" הוא מפתח יסודי להבנת דברי רבינו האריז"ל, וביחוד המבוא הפותח לפנינו שערי אורה, ולראשונה הוגה הספר ממאות שיבושים שהיו בו, וזאת על סמך כתבי יד מקוריים בהגהה שכולה יגיעה רבה, ששכרה הוא ההבנה המובטחת לכל בן־תורה, גם זה שהדברים הם חדשים לגביו, אדרבה ינסה ויאירו עיניו.

דומה, שהעריכה המהודרת מח־ ייבת התעוררות בקרב אברכים שתורתם אומנותם, לשידוד ערכי מחשבה ושאיפה להתעלות בא־ מצעות קביעת עתים לשינון תורת רבינו, שיש בה משום קירוב גאולתם של ישראל, ותיקון המדות והשלמת העבודה, לעשות נחת רוח ליוצרינו ובוראינו ית"ש. כל־ לות האילן הקדוש וכללי חכמת האמת, הם אוצרות מופלאים הנ־ חשפים לראשונה — בצורה בהירה — בשפה ברורה, ובעיקר ביאורים עמוקים הפותחים לפנינו שערי חכמה ודעת, כך הם גם "אגרות פתחי חכמה ודעת" המ־ באורות סוגיות עמוקות המובאות בספר קל"ח פתחי חכמה, ובנוסף לכך עניינים שרשיים ויסודיים מאד בחכמת האמת, אף "בבין עולם" ויסוד "ה' ליראיו" מאיר עינים בסודות הבריאה, כהגדרת המהדיר "אין לנו באוצר ספרי חכמת האמת, ואף לא בשאר ספרי רבינו זצ"ל, חיבור כזה העוסק בקשר בין העליונים והתחתונים, אשר רבינו מגדיר יחידה זאת — גדולה וחמורה מאד", ואם כי הדברים ראו אור, אך השיבוש היה בהם רב ביותר, וכעת הוגה חיבור זה "מתוך עצם כתב ידו של רבינו" וברוך המקום שמסר עולמו לשומרים, והודות לכך זכינו כעת לאורם הבהיר של דברי אלקים חיים.

יבוא על הברכה המהדיר שהוסיף בתור נספח את קונטרס כללי התחלת החכמה, שראה אור בוארשא בשנת תרנ"ג בהסכמת גאון ישראל בעל ה"שדי חמד" זי"ע, שהוא השלמה מתאימה לשבעת החיבורים, בבחינת סיוע ועזר לבאים לטהר ולעסוק בא־ מיתה של תורה.

לא נותר לנו אלא להצטרף למשאלתו הלבבית של המהדיר הגר"ח פרידלנדר שליט"א שנזכה לקיום דברי חז"ל (שיר השירים רבה פ"א) כפי שהובאו בפירש"י ז"ל על הכתוב: ישקני מנשיקות פיהו שעתיד הקב"ה להופיע שנית ולבאר סוד טעמיה ומסתר צפונו־ תיה של התורה, ובהתאם להבטחת התנא האלקי הרשב"י זי"ע כי בזוהר דא — חכמת האמת — יפקון מן גלותא ובניסן תחדש הגא־ ולה נזכה שוב לשמוע את דבר השי"ת בהתגלות משיח צדקינו במהרה ודאין ולב חדש ורוח חדשה יתן העליון ב"ה לנו ולכל ישראל אכי"ר.

בֶּן חוֹרִין

שׁוּב שָׁחַטְתִּי אֶת
פִּסְחִי
וּדְמָעוֹת בְּבֹאדִי.
וְלֹא נוֹתְרָה בְּיָדִי
זְרוֹעַ צְלוּיָה,
וְשׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה
וַיְהִי פִּסְחִי
לְעוֹלָה תְּמִימָה.

★

וַיָּבוֹא הַלַּיִל
וְהָאוֹר מְמַלֵּא
כָּל פִּנָּה,
הָעוֹלָם שָׁב לִהְיוֹת
בֶּן חוֹרִין.
וְהַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ
וְהַמָּרוֹר כָּרוּךְ,
וָאֹכַל מַצָּה לְתֵאָבוֹן
וּמָרוֹר לְזִכָּרוֹן,
וַאֲצַפֶּה לִכְּרוּבִים
שֶׁיִּקְרְעוּ בִּפְנֵי
שִׁבְעָה רְקִיעִים
וָאַיִן.

★

וָאֶקַּח נֵר בְּיָדִי
לִבְדֹּק בַּחוֹרִין וּבַסְּדָקִים
לָמָּה,
לֹא מָצְאָה הַחֵרוּת
מָנוֹחַ בְּקוֹ לְבָבִי.
הֵן בֵּיתִי
מְנֻקֶּה הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם
הַיּוֹם,
וּלְבָבִי מַעֲלֶה אָבָק?

★

אוֹר הַנֵּר יָפֶה
לִבְדִיקָה,
וָאֶמְצָא בַּסְּדָקִים
שְׂאֹר שֶׁבָּעִיסָה,
וּמַצָּתִי וּמְרוֹרִי
בְּיָדִי,
וָאֶחֱרַד וָאֶלָּפֵת,
הֵן אַבָּא צִוָּה —
לֹא תִשְׁחַט
עַל חָמֵץ.

★

וַיְהִי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ
דּוֹרְשִׁים נוֹרָאוֹת
וּבָנַי וּבְנוֹתַי
שׁוֹחֲקִים בַּקְּלָיוֹת,
וַאֲנִי מְסַפֵּר
לְדִמְעָה שֶׁתִּישׁוֹר.
שָׁעָה זוֹ —
שַׁחֲרוּת וּמַלְכוּת
מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ
מַה תְּהֵא עָלֶיהָ.

★

דִּבְרֵי הַהַגָּדָה
נִקְרָאִים לְפָנַי
וּמִלּוֹתַי לְאוֹת
וְהָאוֹתִיּוֹת פּוֹסְעוֹת
בַּעֲלָטָה,
וְאֵין לַפִּיד שֶׁיָּאִיר.
וְהָאֲפִיקוֹמָן נִגְנַב
וְגַם לִבִּי
אֵינוֹ עִמָּדִי.

★

וַיָּבוֹא גַם הַהַלֵּל
לְהָסֵב אֶל שֻׁלְחָנִי.
וַיֵּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
וַיָּנֹס הַיָּם
וַיִּסֹּב הַיַּרְדֵּן
וְהֶהָרִים רָקְדוּ
וְהַגְּבָעוֹת,
וָאָקוּם מִמִּשְׁתֵּה
הַיַּיִן
וָאֶזְעַק,
פִּתְחוּ לִי — — —
זֶה הַשַּׁעַר — — —
אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים
הָיְתָה,
לְרֹאשׁ פִּנָּה.

★

וַיִּשְׁבֹּת הַשְּׂאֹר שֶׁבְּקִרְבִּי
וָאֶהְיֶה גַּם אֲנִי
בֶּן חוֹרִין
וַתִּיקוֹד בְּלִבִּי
אֵשׁ הַלַּיִל
וַיִּזְמֹר קוֹלִי
הַלַּיְלָה הַזֶּה
כֻּלּוֹ
מַלְכוּת.

מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה

"מורשה להנחיל" - לילדי עם מורשה

מפעל מקורי לבני ובנות עם הספר להכרת אוצר הספרים היהודי שנתחבר לאורך כל הדורות

כל בן ובת יודעים שהם שייכים "לעם הספר". אבל כמעט אין מי מהם שיודע את היקפו העצום של המושג הזה או לפחות את ציוני הדרך הבולטים ביותר בתוך "אוצר הספרים" היהודי. מי שבקי, באופן בינוני אפילו, בספרי ישראל ובמחבריהם, עומד נדהם לעיתים, מעוסק, ואולי מהיקף הבורות של תלמידי ישיבות לעתיד ובודאי תלמידות של בתי הספר שלנו לסוגיהם.

כמה מבין ילדינו ונערינו (וגם הבנות, כמובן) יודעים ש"המהר"ם מלובלין" אינו כלל וכלל "המה־ ר"ם שפירא" מלובלין? וכי בין השנים קיים מרחק של כארבע מאות שנה? כמה יודעים להבחין בין המהרי"ל לבין המהר"ל? כמה יודעים בברור את ההבדל בין "טור" לבין "שלחן ערוך" או למשל מהו המכנה המשותף "למגיני ארץ" ול"משנה ברורה"?

כמה מבנות "עם הספר" יוד־ עות מהו "ספר השרשים"? וכמה מבני "עם הספר" המהולל אכן יודעים כי את הספר "בן פורת יוסף" חבר אחד מן המפורסמים שבתלמידי הבעש"ט "בעל התולדות" כולם בטוחים בודאי שספר זה בא אלינו מארצות המז־ רח או "המערב הפנימי".

אגודה של אנשי תורה וחנוך מבני הארץ ומבני חו"ל, שזכתה לברכתם הנלהבת והסכמתם החמה של גדולי הדור, יזמה הוצאה מענינת ומרהיבת עין של כרטיסים, שמצדם האחד מודפס שער של אחד הספרים הידועים והפחות ידועים שחברו גדולי הדורות, ומן הצד שני רשימה קצרה על אודות מחבר הספר, סדרת הכרטיסים מופיעה תחת השם "ספרית מבוא".

מטרת האגודה שכינויה "מורשה להנחיל" היא להוציא, החל מחודש סיון השנה, כרטיס בכל שבוע. נושא הכרטיס יהיה אחד מחכמי ישראל שתאריך היר־ ארצייט (יום השנה) שלו יחול באותו שבוע. הכרטיסים, בגודל של עמוד מחברת ואולי קצת יותר, — יודפסו על קרטון כרומו משובח עם מסגרת מוזהבת. שער "ספר השבוע" שעבר ריטוש וצי־ ביעה מרהיבה עין בצדו האחד ופרטים על המחבר מן הצד השני.

הילדים והנערים, הילדות והנערות יוכלו לשם דוגמא לראות את שער הספר "גור אריה יהודה" ספרו הראשון של המהר"ל מפרג שהוא באור מקיף ועיוני על פרוש רש"י לתורה ולקרוא הסבר תמציתי על הספר, מיצרי תולדות המחבר רשימת ספריו האחרים תאור אישיותו, ולסיום — מרגליות מתוך כתביו מתחת לכותרת: "יהא היה אומר...".

אוסף הכרטיסים הזה יהפוך לאוצר בלתי נדלה של ידיעות הסטוריות, מהסוג שרצוי וחשוב ללמוד אף בחדרים בהם לא מק־ דישים זמן ללימודי חול. הנוער יזכה להכרות עם אוצר הספרים הצלום והלא מוכר להם של גדולי עולם, שוב לא נשמע ילדים, ואף מבוגרים יותר, שלא ידעו מתי חי הרמב"ם, או שבטעות יערכו פגישה הסטורית בין האבן עזרא לבר"א...

כדי שאוסף הכרטיסים ישמר כראוי, יתפקו בעתיד גם אלבומים מהודרים שיכילו כל אחד חמשים כרטיסים, האוסף כולו יהיה מחו־ לק לסדרות סדרות, לפי ארצות, נושאים או תקופות, דבר שגם הוא יקל על ההתמצאות בחומר המגוון.

מפעל "מורשה להנחיל" מער־ בין להנחיל באמצעות הסדרה את מורשת הדורות לכל בית יהודי של זמננו, לכן אפשר יהיה לחתום על מינוי קבוע, והכרטיסים יגיעו אל המנויים לפי כתובתם או לר־ כוש אותם במקומות שיפורסמו, מדי שבוע והכל במחיר צנוע.

נדמה, כי מתוך כל האוספים והתחביבים הרבים, שילדים ויל־ דות להוטים אחריהם, יהיה האוסף הזה תריג מבורך של צורה נאה בכלי נאה, ובעיקר בעלת תוכן חינוכי והסטורי קל לקליטה ולד־ כירה.

נ. בן דוד

הרב מרדכי אגוזי

והגדת לבנך

מהותו של חג הפסח: פה סח. אנו מצווים בחג הפסח לספר בה־ רחבה ובפרוטרוט על כל מה שארע לאבותינו במצרים. אפילו כולנו חכמים ונבונים ויודעים את התורה ובקיאים בסתריה, אנו מצווים לספר ביציאת מצרים. חכמים ו־ דענים, חסידים ואנשי מעשה, חריפי מוח ויראי ה', יושבים כל הלילה בו התקדש החג, ומספרים ומתעמקים, בניסים ובנפלאות אשר גמל אלקי ישראל עם אבו־ תינו. כל המרבה לספר במסכת הניסים, הרי זה משובח. כל המ־ תעמק במכלול הנפלאות, הרי הוא מתעלה בסולם המעלות אשר ראשו מגיע השמימה.

יעודו של חג החרות: "והגדת לבנך" וברמב"ם (חמץ ומצה פ"ז ה"ב): "מצוה להודיע לבנים אפילו לא שאלו, שנאמר: "והגדת לבנך". הציר המרכזי עליו סובב הולך לו הסדר הוא: והגדת לבנך. מצוות ומנהגים רבים לנו בליל הסדר ועיקרם מופנים ומכוונים לעבר המצוה המרכזית: חינוך הבנים. ה"הגדה" מלשון להגיד — "והגדת", לומר ולהסביר, ללמד ולחנך, לסול מסילה ולהאיר את הדרך, לפני הבנים והבנות. הבנים אוהבים לשאול, הצעירים צמאים להבהרה ולליבון, והאבות מקוד־ אים להטות אוזן קשבת לשאלות ולקושיות, לספיקות ולתהיות, ולהשיב ולענות, להסביר וללבן את עברו של ישראל, עתידו ויעו־ דו, תפקידו וחובתו בעולמו, בהווה ובעתיד.

מסכת החינוך וההסברה, היא אחת המסכתות הקשות והמסוב־ כות. פרקי החינוך הן רבות תגוז־ בות. מורי הדורות ופדגוגים אמ־ נים, התלבטו קשות, איך לארוג את מסכת החינוך, ואיך להנחיל את הטוב הגנוז. את אשר נחלו, לבנים ולתלמידים, לדור העתיד ולמסתופפים בצל חכמתם ובינתם.

כללה של מסכת החינוך: "לפי דעתו של בן, אביו מלמדו" (פסחים קטז). יעודו של האב בישראל: "מצוה להודיע לבנים, ואפילו לא שאלו, שנאמר: "והגדת לבנך". לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד: אם היה קטן או טפש אומר לו: בני, כולנו היינו עבדים וכו', ואם היה הבן גדול וחכם, מודיעו מה שאירע לנו במצרים וכו', הכל לפי דעתו של בן" (רמב"ם, שם).

במקום אחר (עירובין נ"ג), נותנים לנו חז"ל דרך בחינוך הב־ נים, ובחכמתם האלקית התוו לנו מסילה במערכת החינוך הסבוכה: "אמר ר' יוחנן: שנים עשר תלמי־ דים היו לו לרבי אושעיא ברבי, ושהה עמו שנים עשר ימים גדלתי ביניהם, ולמדתי לב כל אחד ואחד, וחכמת כל אחד ואחד". חז"ל הורו לנו ברב בינתם ותושיתם, כי על האב והרב לדעת ולהכיר את הבנים והתלמידים בשתי פנים. הפן האחד: "לב כל אחד ואחד" — מידותיו ותכונתו של הבן התלמיד. לבטים השקפות, הרהורים ואי־ דיאות, נבוכי הלב האסכולות, מקוים וחיותם ממידות האדם, מתחושת הלב ומרגשות הנפש. הפן הנוסף: "חכמת כל אחד ואחד" — "כמה זה חכם מזה וכמה למד יותר מזה" (רש"י), לאמר: כשם שפרצופי בני אדם שונים זה מזה, כך כשרונותיהם של בני אדם אינם שווים. כשם ותבונות לב האדם שונים אחד מזולתו, כך מוחם של בני אדם אינם מקשה אחת. יש תלמיד שמוחו חד ותפיסתו מהירה וקלה, ויש תלמיד שמוחו כהה ותפיסתו איטית וקשה. על האב והרב לצקת את חכמתו וידיעותיו, לפי תכונות המקבל ולפי כישוריו של התלמיד.

האדם השואב מים מן הבאר, ממלא את הכלים במים לא לפי כוחו וכמות המים שבבאר, אלא לפי כמות הכלים וגודלם. האדם יוצק שמן לכלים שברשותו לא לפי רצונו וחפצו, אלא הוא מודד את יכולת הכלים שברשותו לקבל את השמן. אדם שופך את היין שבבית הבד לתוך הקבקובים שברשותו לא לפי תאבתו ואוותו אלא לפי אמת מידתם של הבק־ בוקים שלידו.

כן הדברים. לגבי הבן־ התלמיד. לבו ומוחו של האדם הם ככלים, ועל האב והרב לנהוג בהתאם ל"כלים" שברשותו. על האב־הרב, להשכיל להבין, להכיר ולדעת, לבו של הבן ודעתו של התלמיד. את הקוטר של הצי־ נור מתאימים לפי גודל הכלי המקבל, כך יש להתאים את דברי האב — הרב לפי קוטר לבו ושכ־ לו, מידותיו וכישוריו של המקבל — הבן והתלמיד.

— ב' —

"האדם עץ השדה" (דברים כ', י"ט). יש קוים מקבילים בין האדם לעץ השדה. הצלחתו של העץ, זריעתו וצמיחתו, גידולו והתפת־ חותו, דומים ושוים לאדם. עבודת החקלאי דומה לעבודת המחנך כלפי חניכו. הבה נעיין בדברים שכתב אחד החכמים הגדולים, רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, "כבהביר הציל דורות שלמים לתורה ולאו־ מונה" (ר"מ שפירא זצ"ל), ואלו דבריו: "תקומתו של העץ איננה מושרשת בענפיו ובעליו ובפרידות המפוארים, — אלא בשורשיו, שהם מחוקים במקום אשר הרו־ חות הסערות לא תגענה שמה. הם מתחזקים על מקור מים חיים של התחדשות. העץ אינו דואג בזמן שהסערות תופסות אותו. מנענעות אותו וכופפות אותו, — הוא לא נע ולא זע ממקומו, וכל זמן שהוא לא נעקר ממקומו, היה תהיה לו תקומה! ועל כן נמצא שהאילן לא הפסיד כלום, ואדרבא — החליף כח במאבק! כן הוא האדם! כל זמן שהוא נצמד לשרשיו הרוחניים — שום רוח לא תעקור אותו ממקומו, ונהפוך הוא, הסערות תעוררנה את כח ההתחדשות" (במעגלי שנה).

השורשים, תחילת חינוך האדם, צריכים לימוד רב. ויש להשקיע את מיטב הכוחות שהשרשים יהיו

(המשך בעמוד י"ד)

בס"ד

הצלת יהודי רוסיה

קריאה קדושה

זעקת אחינו ואחיותינו מגלות רוסיה עולה לפנינו. בימי חג הפסח, חג חרותנו בשבתנו מסביב לשולחן החרות. נזכור את אחב"י המוחזקים בבתי הכלא בתנאים מחרידים, את אחינו הנרדפים והמושפלים בגלל יהדותם והנתפסים בשמרם חוקי תורתנו הקדושה.

מחובתנו להעתיר תפילה ותחנונים לפני אבינו שבשמים, שיחוס וירחם על אחב"י להוציא ממסגר נפשם וימלטם מאפלה לאורה ומשיעבוד לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.

ערב חג הפסח תשמ"ז

ועד הצלה עולמי למען יהודי רוסיה
יו"ר הרב רפאל הלפרין

מאות רבנים, אדמו"רים, ראשי ישיבות, ואישי ציבור דגולים בארץ ובחו"ל מאוגדים ופעילים בועד ההצלה.

בידינו 2750 שמות משפחות מסורבי עליה וכתובתם
וכן יותר מ־1000 מספרי טלפונים.

המעוניינים לעזור או לעמוד בקשרי מכתבים או טלפונים יפנו לועד הצלה עולמי למען יהודי רוסיה רח' פראג 10 תל־אביב
טלפון: 03-237555—241386

הרב אברהם הכהן־לוין

היום אתם יוצאים בחודש האביב

בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים

היום אתם יוצאים בחודש האביב, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו, כאילו הוא יצא ממצרים, כלומר שיציאת מצרים לא נסתיימה, ולא זו בלבד, אלא, שאנו מצווים "למען תזכור את יום צאתך מארץ־מצרים כל ימי חייך", כמה וכמה הלכות בסדר־פסח מיועדים לא רק לזכור ולהזכיר את יציאת מצרים, לאחר מאתיים ועשר שנות עבודת פרך, שבהם היו נתונים במצרים, כשיעבוד רוחני וגופני גם יחד, והשעבוד הרוחני היה חמור יותר מהשעבוד הגופני.

"כי בחפזון יצאת ממצרים". המקובלים מפרשים שהם עמדו ממש במ"ט שערי־טומאה, ושרו של מצרים אף טען, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, הקב"ה ברחמיו הוציא אותם לפני הזמן מתוך בישתון "בהוציאך את העם ממצרים, תעבדון את האלוקים על ההר הזה", כדי לקבל את התורה במעמד הר־סיני.

כבר "בברית־בין־הבתרים" נאמר לו לאברהם־אבינו, "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", כבר אז קבע קורא הדורות, שעליהם לעבור תקופת מבחן, תקופת נסיון במצרים וכדברי חז"ל (במס' שבת פ"ט) "ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשל־שלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו כמו־שכתוב בחבלי אדם אמשכם בעבותות האהבה". הקב"ה הוריד אותם למצרים דווקא בקרב אומה שפילה, כדי להתכונן לקראת קבלת התורה.

— עפ"י ספרי הקבלה ירדו בני־ישראל על מנת להעלות את הניצוצות הקדושים, שנתגלגלו שם, וכסיום שנות שהותם, "וינצלו את מצרים" עשאוה כמצולה שאין בה דגים.

"אשריכם ישראל אומרת הגמרא (במס' מגילה י"ד), בזמן שאין עושים רצונו של מקום הקב"ה מוסרם ליד אומה שפילה, ומצרים היו האומה השפילה והבזויה, וגם שם שמרו ישראל על מעמ־דם, ושמירת מעמדם היתה בין הסיבות שבזכותם יצאו ישראל ממצרים. לעומת הגויים שהיו שטופים בעריות, שמרו ישראל על מעמדם וקדושתם, ולמ־רות נסיונות הלעז מצד המצרים, הרי אז, כאשר עמדו על הים וקפצו לים סוף, נוכחו כולם לדעת על טהרתם וקדושתם של ישראל, כל בני ישראל במצרים אנשים נשים וטף. — היעב"ץ מפרש בכך את הפסוק "בצאת ישראל ממצרים, בית־יעקב מעם לועז", המצרים הלעיזו עליהם ועל בניהם, שנולדו להם בימי עינויים, אולם בצאתם ממצרים הוצאו גם מהלעז שהושמע כנגדם...

בשנות גלות מצרים היו בין בני־ישראל, שהיו ממורמרים ומתרעמים על הנהגת ה' — כביכול —, מדוע המצרים מתעללים בהם בעבודת פרך, אולם משה רבינו עודד אותם ולפי הגמרא (במס' בבא־בתרא דף י"ד ע"ב) חובר ספר תהלים ע"י עשרה זקנים וביניהם משה־רבינו, וכדברי רש"י שם, "חיבר משה את המזמור "תפלה למשה", וכל אחד־עשר מזמורים כסדרן, ובכך הוא שכנע אותם, כי מאד עמקו מחשבות ההשגחה ו"כסיל לא יבין זאת". לעינינו אנו רואים, כי "בפרוח רשעים כמו עשב", אולם זה רק לפי שעה, אולם הקב"ה משלם לכל אחד ואחד כפעלו, ויגמול להם כגמולם המתאים "להשמדם עדי־עד", "צדיק כתמר יפרח", כארז בלבנון ישגה, שתולים בבית ה', בחצרות אלוקינו יפריחו...

אמונתם של ישראל בימי גלות מצרים, היתה רופפת, בראשונה הם הבחינו ברשעתו של פרעה, שגזר עליהם גזירות קשות ואכזריות, וגם כאשר הקב"ה שלח אליו את משה־רבינו, והפציר בו, "שלח את עמי", דחה פרעה את הפניה, ואף הוסיף רשע על רשעתו, עד שנתיאשו כביכול מן הגאולה, ודווקא כאשר עמדו על סף היאוש בא הקב"ה וגאלם, ואף לעתיד־לבוא אמרו חז"ל, אין בן דוד בא, אלא עד שיתיאשו מן הגאולה (מס' סנהדרין דף צ"ז ע"א).

משה רבינו חשש ביחוד כאשר הקב"ה אמר לו להוציא את בני־ישראל ממצרים, חושש היה, "והן לא יאמינו לי", ואחת מתשובותיו של משה־רבינו היתה. "הן בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה"?

רש"י מביא על יסוד המדרש־רבה, "זהו אחד, מעשרה קל־וחומר שבתורה", אולם חכמי המוסר מפרשים, שחושש היה משה־רבינו, מפני חילול ה', "בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך. מה יהיה גדול חילול ה' אם ישמעני פרעה", פרעה יענה לי, ואז "ואני ערל שפתיים", אמצא במצב, שלא אוכל להמשיך ולסנגר עליהם.

בשנות עבודתם בפרך, היו נתונים בחשש של אבדן האמונה, והיו ביניהם, שבאו בטענות למשה־רבינו "למה הרעותה לעם הזה", בדרך־כלל האדם שנמצא במיצר נושא את עיניו למרום, כדברי דוד־המלך, נעים זמירות ישראל "מן המיצר קראתי י־ה", במצרים היו כל־כך שקועים ושטופים באלילים עד שלא ידעו אפילו אל מי לפנות, וכאשר עלתה זעקתם ושוועתם מן העבודה, "ויז־עקו" עלתה שוועתם לבד אל הקב"ה...

הם הכירוהו תחילה

מה נשגבים הם דברי חז"ל על חלקם של הנשים בקירוב הגאולה, וכך מובא שם (במס' סוטה דף י"א ע"ב) "בשכר נשים צדקניות, שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים", בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמין להן דגים קטנים בכדיהן, ושואבות, מחצה מים, ומחצה דגים, ובאות ושופתות שתי קדירות, אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן, וסכות אותן... להן בין שפתים, שנאמר "אם תשכבון בין שפתים וגו'". כיון, שמתעברות באות לבתיהם ויולדות בשדה, כמו שנאמר "תחת התפוח עוררתיך" (שה"ש ח' ה') הקב"ה שולח מלאכי מרום לטפח ולשפר את התינוקות. אף מספקים להם שמן ודבש שנאמר: "ויניקהו דבש מסלע, ושמן מחלמיש צור". המצרים מנסים לרדוף אחריהם כדברי חז"ל כיון שמכירין בהן מצרים באין להורגם, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחורשין על גבן, שנאמר "על גבי חרשו חורשים", ורק בשעת הגאולה מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר "רבבה כצמח השדה נתתיך", וכיון שמתגדלין, באין עדרים עדרים לבתיהם, שנאמר "ותבואי בעדי עדיים, אל תקרי בעדי עדיים, אלא בעדרי עדרים", וכשנגלה הקב"ה על הים, הכירוהו תחילה שנאמר "זה א־לי ואנוהו".

דברי חז"ל אלה מסמלים את התנהגותם, של בני־ישראל במצרים, גם אז שמרו על מעמדם מבחינה רוחנית, אמנם כאשר המצרים הבחינו בהם, היו נבלעים בקרקע, עד כדי כך, שהמצרים הביאו שוורים וחרשו עליהם. בני־ישראל עשו את עצמם כאסקופה הנדרסת לרגלי המצרים, לכאורה ללא כל חוש של כבוד, אולם לאחר שהמצרים הלכו, בצבצו מתוך האדמה ובאים עדרים עדרים לבתיהם, הם שהכירו אותו תחילה, ואמרו "זה א־לי ואנוהו".

צעדים ראשונים לניתוק מעבודה זרה

בעשירי בניסן כאשר בני־ישראל לקחו "שה לבית אבות" הכינו אותם לזבח קרבן הפסח, חורקו המצרים שן, ואחד הנסים הוא, שהמצרים לא יכלו לפגוע בהם, והוי בין הנסים של "שבת־הגדול". בשעתו היו בני־ישראל שטופים בעבודה־זרה, אולם כאשר נצטוו "משכו וקחו לכם", ויקחו להם "שה לבית אבות", ראו כבר המצרים את אליליהם כפגר מובס, — משכו ידיכם מעבודה זרה, המצרים מוסיפים להאמין עדיין באמונות ההבל שלהם, ודווקא נקודה זאת תרמה. להגברת האמונה בקרב בני־ישראל, עד שהגיעו למדרגה ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

"בעצם היום הזה" יצאו בני־ישראל ממצרים, מציינים ראשונים, כי גאולת מצרים היתה בסימן של "אמצע", באמצע החודש — ט"ו לחודש ניסן, באמצע הלילה, "ויהי בחצי הלילה", בעצם היום הזה" באמצע היום, וכדברי חז"ל (מובא ברש"י דברים ל"ב מ"ח) "בשלושה מקומות נאמר בעצם היום הזה, לפי שהמצרים היו אומרים בכך וכך, אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי־זין, והורגים בהם, אמר הקב"ה הריני מוציאם בחצי היום, וכל מי שיש לו כוח למחות יבוא וימחה"...

למרות אומץ לבם של בני־ישראל, לקחת את השה, שמצרים עובדים לו, ולהתכונן לשחוט אותו, הרי כאשר הגיעו לים־סוף, היו כתות בישראל שטענו, "נתנה ראש ונשובה מצרימה". שרו של מצרים בא אף הוא וטען, "מה נשתנו אלו מאלו, שכן בני־ישראל היו שטופים וכו'. הללו עובדי עבודה־זרה, והללו עובדי עבודה־זרה, האמונה עדיין רופפת בידיהם. אם כי כל פרשת האותות והמופתים שעשה משה במצרים לעיני־כל־ישראל, לא באו אלא למען חיזוק אמונתם של ישראל, היו כתות, שהיו נכונים לחזור למצרים ורק בזכות נחשון בן־עמינדב, שקפץ ראשון, והפגין מסירות נפש, הלכו בני־ישראל אחריו, והגיעו לשיאה של אמונה שלימה בבחינת "זה א־לי ואנוהו", ראתה שפחה על הים, מה שלא ראה יחזקאל במעשה מרכבה, ואפילו תינוקות בעריסותיהם הצביעו "זה א־לי ואנוהו" !!!

* * *

פסח - "פה־סח" לשמירת הלשון

גלות מצרים היתה הכנה ראויה ומתאימה לקבלת־התורה, כבר בהיותם במצרים, הדריך משה־רבינו את בני־ישראל בדרכי המידות. בראשונה כאשר משה שמע מפי אחד מאחיו: "הלהרגני אתה אומר, כאשר הרגת את המצרי", הצטער ביותר משה־רבינו "אכן נודע הדבר", הוא נוכח לדעת שיש מלשינים בישראל, והוא ראה בכך סיבה לגלות, ומאז שקד להעלות את הרמה. בשבת היו נחים מעבודתם, והיה זה אחד ההישגים שהשיג משה־רבינו שניצל ע"י בתיה וגדל בבית פרעה. בטענתו בפני המלך פרעה, שגם סוסים, אם הם עובדים ללא מנוחה, לא יוכלו להמשיך בתפקידם ושבת מנוחה זו נוצלה להתעלות רוחנית, ועל הפסוק "ואל ישעו בדברי שקר" דרשו חז"ל "כי היו בידם מגילות, שהיו משתעשעים בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלם".

דווקא בפרוס הפסח "פה־סח" יש להקפיד על שמירת־הלשון, השנה קראנו בתורה פרשת "תזריע" וגם פרשת "מצורע" לפני ימי הפסח, שכן לשון־הרע קשור ומעורה היטב בפרשת גלות מצרים.

כשמשה־רבינו תמה על פרשת עינויים וסבלותם של אחיו בגלות מצרים, ו"למה הרעותה לעם הזה", הרי מיד כשראה, שיש בין בני־ישראל אנשים מדברי לשון הרע, נמלך ואמר "אכן נודע הדבר", הוא עמד מיד על כך שעוון זה של לשון־הרע, הוא שגורם גלות ושעבוד.

כאשר משה־רבינו, חושש היה מפני רפיון האמונה אצל בני־ישראל טען, "והן לא יאמינו לי", נתקבלו הדברים אצל הקב"ה כדברי לשון־הרע על ישראל, שלא יאמינו כביכול לדברי שליח ה', ומשה נענש בצרעת.

מרים היתה גדולה, הבאר בא בזכותה, ו"העם לא נסע עד האסף מרים", ובתרגום הוא אומר, שגם הענים והמשכן לא זזו, היא נתנסתה ביסוריה, אולם כל העם חיכה לה, רש"י מפרש שכל הכבוד הזה נתן לה המקום בשביל שעה אחת, שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, אולם כל זה לא עמד לה כאשר דיברה לשון־הרע. שבעת ימי הכבוד היו גם שבעת ימי העונש, ואנו צריכים לזכור את זה תמיד ותדיר, "שאין מצוה מכבה עבירה" ועל הפסוק "לא יקח שוחד" מפרש הרמב"ם, שאפילו חסיד גמור, אי־אפשר להשתמש במצוותיו כשוחד, לכפר עליו, ועלינו לזכור תמיד בדרך, בצאתכם ממצרים...

"אפילו שיחה קלה בין איש לאשתו, מגידים לאדם ביום־הדין אומרים חז"ל (במס' חגיגה דף ה' ע"ב). ורבי צדוק מלובלין היה אומר: "שאדם צריך להתבונן, כמה גדול דיבורו של אדם, שבארבעה המלים: "הרי את מקודשת לי", כבר נעשתה לאשת־איש, ויוצרת מציאות חדשה, ישנם כאלה המתירים לעצמם לשון־הרע בבחינת "גדולה עבירה לשמה" כדברי חז"ל (במס' יומא דף פ"ו ע"ב), "מפרסמים את החנפים מפני חלול השם", וכאשר אדם רואה בחבירו עבירה דלא כשר למיעבד מפרסמו בכדי למנוע אותו מעבירה לא סבין, ורש"י מפרש, מפני חילול ה', שלא ילמדו ממעשיו, כי סבורים עליו שהוא צדיק.

כבר דוד המלך הזהיר על־כך בפסוק "פיך שלחת ברעה" (תהלים נ' י"ט), התחלת לדבר לשון־הרע על אנשים רעים אולם בכך התרגלת לדבר גם על אחיך במצוות, ורש"י מפרש אם תרגיל עצמך לדבר רעה, בסוף — "תשב באחיך תדבר" (שם י"ט), אף על אחיך בתורה ובמצוות, תדבר.

האדם חייב איפוא להשתלט על יצרו, ולכן הצטוינו בפרוס הפסח "פה־סח". בשעתו היו בהם דלטורים (מדרש רבה שמות פ"א).

"מפני חטאינו גלינו מארצנו", עם חורבנו של בית־המקדש, אבדנו גם את זאת, ההסתר פנים שולט בכאן. עוון לשון־הרע התמוד בעינו עומד, ויצר השנאה מרקד בינינו, ויש המערבבים בדברי רכילותם גם תבלין לשם־שמים, ובמקום שמושבו יהיה "מחוץ־למחנה" כדין של מצורע, אז, "וטמא טמא יקרא", כשהוא עצמו יכריז על עצמו, כי מנודה הוא, וכולם יתרחקו ממנו, הרי הוא יושב אחר כבוד בסודי מרעים, שכמותו, ומפעיל את לשונו לעשות שמות של מריבות ומחלוקת בקרב ישראל.

כנגד המחלה המסוכנת הזאת של דיבורי לשון־הרע ורכילות המופצים בממנו, אין לנו עצה ותרופה, אלא זו, שהורו לנו גדולי הדורות האחרונים, שזה שלקה במחלה זו, "והובא אל אהרן הכהן", היינו שילמד לשון ללא הרף בדיני לשון־הרע ורכילות, כדי להיזהר מהם !...

נתן גילרנטר

ושמחת בכל הטוב

שפע כזה כפי שיש לנו כיום, לא היה לנו אף פעם, השווקים מלאים כל טוב. חלונות הראווה קורצים אלינו בשלל צבעי הסחורות והמוצרים המגוונים, המדפים בחנויות ובמרכזי השיווק עמוסים עד אפס מקום. יש לנו מאות מוצרי מזון חדשים, כשרים לפסח למהדרין מן המהדרין. ואם אינני טועה, גם הפרוטה איננה חסרה בכיס... אולי "הפרוטה" באמת חסרה, אך השקלים החדשים נמצאים בשפע, מקומות השיווק הומים מקונים. והכסף זורם כמים...

ואף על פי כן, עם כל מי שתדברו יגידו לכם שאין לנו כיום הרגשת השמחה והסיפוק כפי שהיו פעם, למרות המחסור והמצוקה של הימים ההם. כולם מתרוצצים בבהלה וחוסר מרגוע, רוטנים ומתמרמרים ומלאים טענות כרימון: היוקר! המחירים! המצב!

האם המצב באמת כל כך גרוע?

* * *

נכנסתי השבוע לאחד ממרכזי השיווק. היה שם כל מה שלבו של אדם יכול להעלות על הדמיון. והאנשים הסתערו על המצרכים וזרקו לעגלות מכל הבא ביד. כשהגעתי לקופה, עמד לפני איש עם שלש עגלות עמוסות עד למעלה ראש, ושני ילדיו הלכו להביא עוד... הקופאית רשמה בקופה הרושמת, והמצרכים עברו לצד השני לתוך ארגזים למשלוח הביתה: שני שקים תפוחי אדמה, 40 ק"ג תפוזים, קרטון בננות, 15 חבילות סוכר, 12 עופות גלאט כשר, בקבוקי יין מכל הסוגים, 10 בקבוקי שמן זית, 36 בקבוקים מיץ תפוחים טבעי, כל מיני ירקות... ואח"כ לקינוח: אגוזים, שקדים, עוגיות קוקוס, עוגיות שקדים, ועוד מטעמים שאיני בקי בטיבם... הו, העיקר שכחתי: 13 תבניות ביצים!

כשהקופאית רצתה לסכם את החשבון, קרא האיש לעבר בניו: "מרציפן הבאתם?" "לא! — אין!" "ותמרגנז?" "גם כן אין!"

אכזבה מרה השתפכה על פני האיש, והוא דפק על השולחן ביאוש: "שום דבר אי אפשר להשיג כאן!"

שמעתם? שום דבר אי אפשר להשיג כאן... במקרה הכרתי את אביו של האיש הם היו משפחה די גדולה, ואם זכרוני אינו מטעה אותי, הם היו קונים לפסח חמשים ביצים וכשהיו "מחלקים ביצים" לילדים היה כל אחד מקבל רבע ביצה... גם שאר צרכי החג היו קונים בצמצום רב. ועל בקבוקי מיץ, עוגיות קוקוס ושקדים ושאר מעדנים מהסוג הזה, הם לא יכלו אפילו לחלום — כי הם לא היו במציאות.

והאיש הזה השולח הביתה חצי חנות מצרכים — נופל ביאוש כשהוא לא משיג מרציפן ותמרגנז... (אגב איני יודע מה זה...)

* * *

מטבעו של אדם שהוא משתדל להסיח מדעתו אירועים בלתי נעימים ולהשכיח מלבו חוויות מכאיבות מזמנים עברו. אין אנו סובלים בני אדם המתססים תמיד בפצעי העבר ומעלים נשכחות על תקופות של סבל ויסורים. אדם שהיה בשפל המדרגה וזכה לעלות לגדולה ולהגיע למרומי הפסגה, עושה את כל המאמצים להסתיר את עברו, ואינו שש לדבר על אותם ימים בהם היה בחות־דרגה, מושפל ובזוי בעיני הבריות.

ואילו התורה דורשת מאתנו דווקא לזכור תמיד את ימי עניינו ומרודנו, דלותנו ושפלותנו, עבדותנו ושעבודנו.

חג הפסח סובב כולו סביב "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם".

במעמד הר סיני בעשרת הדברות נצטוינו מפי הגבורה: "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים".

בחג השבועות, שכולם מודים דבעינן נמי לכם, נאמר: "ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך ובתך וכו' וזכרת כי עבד היית במצרים" (דברים טז).

כשמביאים ביכורים חייבים מקודם לקרוא: "ארמי אובד אבי" ולספר על שעבוד מצרים על עניינו ועמלנו ולחצנו וכו' ורק אח"כ: "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך" (דברים כו).

ועוד פעמים רבות נצטוינו לזכור ולא לשכוח שהוציאו אותנו מבית עבדים.

ובעצם המצוה של זכירת יציאת מצרים, שאנו מקיימים כל יום ב"קריאת שמע", כמו שנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דברים טז ג). יש להבין מדוע שמים את הדגש על היום? "את יום צאתך מארץ מצרים". ובשעת יציאת מצרים אומר משה אל העם: "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים" "היום אתם יוצאים" (שמות יג). מדוע לא מספיק לזכור את העובדה: שה' הוציאנו ממצרים מבית עבדים? למה זה כל כך חשוב לזכור את היום? מה זה מוסיף?

* * *

הסבר לענין זה של "זכור את היום הזה" עלה בדעתי בשבוע שעבר לאחר שביקרתי בביתו של אברך אחד. ומעשה שהיה כך היה: לפני כשלש שנים עברתי במקרה ליד בית החולים בבקור חולים. ליד המזוזה של השער הגדול, ביציאה מבית החולים, עמד אברך חיוור במקצת, ידו הימנית על המזוזה, ופיו לוחש דברי תפלה כשבעיניו מנצנצות דמעות... האברך היה מוכר לי ונגשתי לראות מה הענין, שמעתי שהוא אומר "מזמור לתודה", וכשגמר הרים את עיניו לשמים באמרו: "רק לא אינפוזיה! רבונו של עולם, רק לא אינפוזיה!".

בעוד הוא מחכה למונית. שתקח אותו הביתה, גולל בפני את סיפורו הוא עבר ניתוח קשה ושכב בבית החולים חדשיים ימים. היו אלה שמונה שבועות של סבל בל יתואר. בדיקות קשות, צילומים מייגעים, זריקות מכאיבות, עירויי דם ו... אינפוזיה! כל הזמן אינפוזיה! 24 שעות ביממה להיות קשור לצינוריות... כל תנועה וכל זיז של הגוף מזכירים לך שאינך בן חורין, שאתה כבול וקשור כמו איזה כלב או פושע מסוכן...

"באותן שעות ארוכות של מתח ויסורים, כשנזכרתי בדאגות היומיומיות שהטרידו אותי בבית, הן נראו לי קטנות ואפסיות עד לגיחוך..." אמר האברך "תחרות וקנאה, כעס וגאווה, ממון ונכסים, יוקר ואינפלציה — כל אלה נמוגו כעשן תחת איזמל המנתחים ובין חוטי האינפוזיה... ועכשיו שזכיתי ב"ה לחזור לאיתני, הגיע היום שאני עומד להשתחרר מבית המאסר הזה ולהיות שוב בן חורין, הרי אני נותן שבח והודיה להקב"ה במזמור לתודה. ואני רוצה לחרות בלבי את הכרת הטובה המפעפעת בלבי ביום הזה, כדי שכשאכנס שוב לחיי השגרה הרגילים, לא אכנס שוב ללחץ ולא אדאג על שטויות... אני רוצה לזכור את זה לתמיד: שיקרה מה שיקרה — אם רק לא אינפוזיה — אז הכל בסדר"...

* * *

כעבור חדשיים, כשהלכתי לתחנה של קו 400 ראיתי את האברך הזה כשהוא רץ עם מזוודה גדולה אחרי האוטובוס שהתחיל לנסוע, וכשלא הצליח לתפוס אותו, הוא פלט מין אנחת יאוש כזו. כאילו קרה לו מי יודע מה...

ניגשתי אליו ושמתי את ידי על כתפו: "רק לא אינפוזיה"... אמרתי.

חיוך רחב התפשט על פניו: "איי, איי, איי,... שוכחים... טוב שהזכרת לי..."

בשבוע שעבר נכנסתי לביתו של אותו אברך, לרגל ענין מסויים, ומצאתי שם אווירה, לא של ערב פסח, אלא של ערב תשעה באב... הם בקושי ענו לי ערב טוב, וכמעט לא הביטו לעברי. האשה פכרה את ידיה ביאוש על פני האברך ריחפה הבעה של צער עמוק, והילדים היו מכונסים בפינת החדר ופחדו להוציא הגה... חשבתי שחס ושלום אירע איזה אסון, או מישהו שוב חולה...

אך מתברר שכל הצרה היא, שהם עשו וילונות חדשים, לפי תיכנון של דקורטור זה יצא קצת כהה מדי...

"מדוע שום דבר אינו יכול להצליח אצלנו?" טענה האשה כאילו בפני איזה בג"צ נעלם, "שלמנו לו כל מה שביקש, לא עמדנו אתו על המקח, העיקר שיהיה בסדר... והנה מה שיצא"...

"אנשי אמנה אבדו" נאנח הבעל מעומקא דלבא "אי אפשר לסמוך על אף אחד"...

אמרתי להם שבעיני זה דווקא עושה רושם נהדר, ואין כל סיבה שהם יוציאו להם את הנשמה בגלל שזה קצת כהה... "חוץ מזה" לחששתי לאזנו של האברך: "רק לא אינפוזיה"...

אך הפעם זה לא פעל... כבר עברו שלש שנים מאז אותו יום בו שוחרר מכבלי האינפוזיה — וההודיה המרגשת ניטשטשה לגמרי... השארתי אותם מתוחים וכעוסים על עולם ומלואו.

* * *

כשיצאתי משם יכולתי להבין יותר טוב מדוע הזהירה אותנו התורה כל כך הרבה פעמים לזכור ולא לשכוח שיצאנו ממצרים מבית עבדים, ולמה מדגישים כל כך את "היום הזה".

בני ישראל היו משועבדים במצרים מאתיים ועשר שנים, העבידו אותם בפרך בחומר ובלבנים, "וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה". כל כך הרבה שנים של סבל ודיכוי, נאנחים ונאנקים תחת יד הנוגש. כל הזמן כפופים תחת כובד המשא. כל היום עומד לידך המצרי עם השוט ביד, ובכל תנועה שאתה עושה, אתה מפחד שהנה הוא מתחיל להצליף... "ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה".

והנה מגיע היום הגדול. מגיעה שעת הגאולה קול דודי הנה זה בא. פתאום אתה מרגיש את עצמך בן חורין. לא עוד שעבוד, לא עוד עבדות, לא עוד המצרי עם השוט ביד...

ובתוך הרגשת הרוחה הזו, כשיוצאים ממ"ט שערי טומאה ללכת אחרי הקב"ה, בוודאי חשב כל אחד בלבו: שום דבר אחר לא חשוב עתה. כן צדה לדרך, לא צדה לדרך, נאכל מצות, לחם עוני... "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" — העיקר לא עוד המצרי עם השוט ביד, לא עוד טומאת מצרים!

וברגעים הנשגבים האלה, אומר משה לבני ישראל: "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים". "היום אתם יוצאים!".

עכשיו אתם מרגישים את ההתעלות והתרוממות. "ולקחתי אתכם לי לעם"! שמרו את הזכרון הזה בלבכם לעולם. ותחדשו את הזכרון יום יום. למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

* * *

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. אם נשתחרר רגע מהריצה המבוהלת, נחיה בנפשנו את ההרגשה הנשגבה של "היום הזה" בו יצאנו מעבדות לחרות ומשעבוד לגאולה, אם נזכור את ה"בשר פלנו זכר לנו" — נוכל להגיע להכרת הטוב ונדע שהשפע אינו משהו אוטומטי אלא מתנה מן השמים, חסדי ה'. ואז לא נהיה יותר רוגנים ורוטנים על כל ענין פעוט, אלא נשמח בכל הטוב אשר ה' אלקינו נותן לנו. ויקויים בנו הפסוק: "והיית אך שמח".

קרוב לארבעים אלף מתחנכים לתורה על ידי החינוך העצמאי

החינוך העצמאי בעובדות ומספרים — 200 בתי ספר ב־53 ישובים 57 גני ילדים בהם מתחנכים 7,140 ילדים — גדול מתמיד במספר התלמידים — התקציב של משרד החינוך 23 מיליון שקל — תקציב קרן החינוך 4,149,000 ש"ח — הבנים רובם ממשיכים בישיבות הקדושות — הבנות רובן ממשיכות במסגרת בית יעקב — על אף הקשיים והמכשולים יש התפתחות מתמדת — רשת הגנים בקצב התפתחות גדולה — החינוך העצמאי המעסיק הגדול ביותר ביהדות החרדית — מעסיק כשלושה אלפים מורים, מורות, גננות ועובדים אחרים.

מאת סופר "המודיע"

על מקומו של החינוך העצמאי במערכת חייה של היהדות החרדית ידוע אולם מרוב ההרגל, יש לעתים גם חוסר ידיעה על מדת ההיקף של מפעל אדירים זה, מפעל שיסודו בקודש על ידי גדולי ישראל, מרנן ורבנן גאוני וצדיקי הדור הקודם, שבעיני הנשר להם ראו שיש להעמיד את החינוך על יסודות עצמאיים, גם מבלי לוותר על השתתפות הממשלה, אך לשמור על הבעלות על תכנית הלימודים בה בשמירת הבכורה ללימודי הקודש, הקפדה על צוות עובדי ההוראה שיהיו ראויים למלא משימה זו כיון שרק על ידי כך הם יכולים להנחיל תורה ויר"ש לתלמידים, למטרה זו מוסיפים שעות לימוד תורניות מעל ומעבר לתקן השעות התקניות שעבורן משלם משרד החינוך והתרבות הממשלתי.

לא יכול להיות עיתוי יותר מתאים, להעביר מבט על מערכת זו ולסקור אותה מאשר חג הפסח, בו אנו מצווים על "והגדת לבנך". סקירה קצרה זו יש בה כדי לאלף גם אלה הסבורים לתומם, שהם יודעים על היקפה של מערכת זו, על הישגיה ועל בעיותיה ולא לאחרונה גם על התקציב הדרוש לקיים מערכת זו, שבה צריך להוסיף על הקודש.

החינוך העצמאי כחינוך של כלל ישראל צריך לפתור את בעיית הלימוד של כל רמות הלימודים המושכל של התלמידים, במקומות שרמת התלמידים גבוהה, מלמדים כבר בגן הילדים קריאה ותפילה בסדור, למוד בחומש וברמות מסויימות גם משניות, לכתות הגבוהות מחוזקים ישיבות מתמידים, לחיזוק השקידה בשעות הערב.

באיזורים שבהם רמת התלמידים ירודה יותר, ניתנים שעורי עזר ולתלמידים אשר בביתם אין אוירה לימוד, מקיימים כתות טיפוליות ומקדמות אשר מכשירים אותם להיות תלמידים מן המנין בכתה רגילה, ובשעות אחה"צ מתקיימים מועדונים ובתי תלמיד, הן כעזר לתלמידים. להכנת שעוריהם והזהה ושיגן הן להרחקה מסביבה שלילית וחיזוקם במסגרת חינוכית.

חינוך מיוחד:

מחלקה מיוחדת בחינוך העצמאי מטפלת בילדים חריגים, נפתחו כתות לתלמידים אורגניים בדרגות שונות של פיגור, אשר במשך שנים רבות לא היתה להם מסגרת חינוכית ולכתרית מתאימה, ואותן משפחות אשר בגורלן נפל לשאת בטול הילד החריג, נאלצו לשלוח את הילד למסגרת חילונית.

כמו"כ נפתחו כתות גן ובי"ס "שמעיה" לילדים חרשים אילמים, ובהם ציוד מיוחד עם מורות מקצועיות במיוחד, הילדים מוכשרים במשך הזמן להקלט בכתות הרגילות.

מבחני השגים:

החינוך העצמאי מעסיק באופן קבוע מספר רבנים, "בוחנים" הנוספים מתלמדי תורה אחד למשנהו ובוחנים את השגי התלמידים ובהתאם לכך מדריכים את המורים להמשך התקדמות.

בבתי ספר "בית יעקב" עוקבות "שורות מבחנות" אחרי השגי התלמידות ומדריכות את המורות ומכינות עמן את תכניות הלימוד במיוחד במסגרת הלא פורמלית.

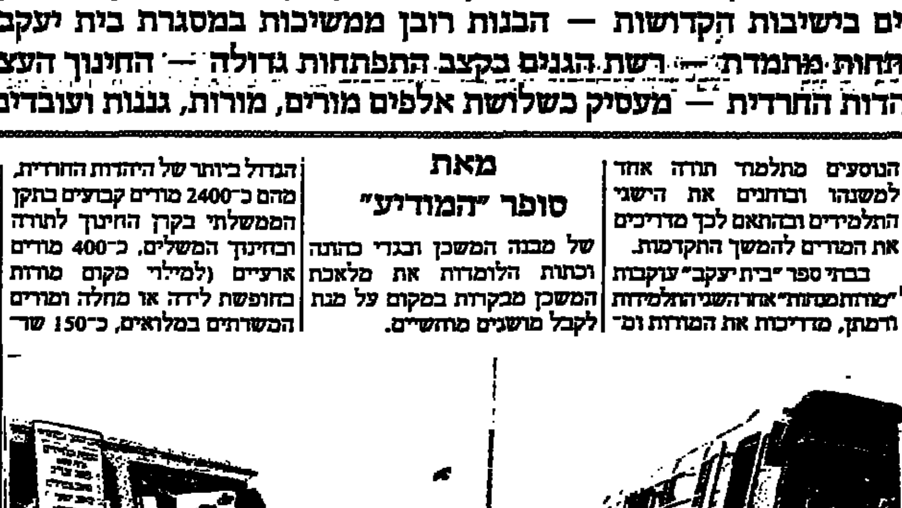

של ההסעות על המרכב. מערכת מורכבת של אוטובוסים וטנדרים מביאה ומחזירה את ילדי בית שמש והאיזור אל בית הספר.

בתיה"ס עורכים כל שנה מבחנים פומביים לתלמידים, כמו"כ נערכים מבחנים אזוריים או ארציים לתחרות בין בתי הספר, בבחינת קנאת סופרים תרבה חכמה.

תכניות לימודים וספרי לימוד

צוות מתכנים מעולים עוסק באופן קבוע, בהכנת תכניות לימודים לבתיה"ס בהתאם לרמות, לקביעת ההסכמות וההספקים וכן בכל מקצועות הלימוד.

הצוות עוסק גם בהוצאת ספרי למוד מתאימים נקיים מפסולת עבור תלמידי החינוך העצמאי. עד כה הוצאו: ספרי אנגלית, חשבון, עברית, דינים, מושגים ביהדות ועוד.

ציוד אור־קולי במקום טלביזיה

החינוך העצמאי השקיע משאבים גדולים בציוד בתי"ס במיוחד בציוד אור קולי שיהיה משקל נגד לשעודי הטלביזיה, אשר במסגרתנו הינה בבל יראה ובל ימצא.

ב־10 בתי ספר נרכשו מערכות מחשבים ללמודים, ונעשים מאמצים כבירים להרחיב את מעגל בתיה"ס לנ"ל, כדי לעמוד בתחרות עם הממלכתי וממ"ד, כדי שההורים לא יקבלו התרשמות שהמערכה שלנו מפגרת ברמת הלימודים.

לשרות עובדי ההוראה

החינוך העצמאי מקיים בבני ברק מרכזיה פדגוגית, המוכנת בתוכה ציוד לימודי וספרי עזר לימוד וספריה ליהדות ופדגוגית, הציוד מושאל לכ־100 בתי ספר לתקופת הלימודים שבהם נדרש הציוד או חומר הלימודים. במקום מהקיימת תערוכת קבע של מבנה המשכן ובגדי כהונה וכתות הלומדות את מלאכת המשכן מבקרות במקום על מנת לקבל מושגים מוחשיים.

פינה מיוחדת קיימת בבת־כיה, שבה מורה מכינה לעצמה את חומר הלימודים, מתוך עיון במאגר העצום של חומר לימודי שהוכן ע"י מיטב המחנכות בכל הארץ בשפע גדול של נושאים לבתיה"ס וגנים.

השתלמות והכשרת עובדי הוראה

המחלקה להשתלמות מקיימת מערכה ענפה של השתלמויות מורים לקדום מורים להסמכה והשתלמויות למורים בכירים.

השתלמות מיוחדת קיימת למנהלים, עתה מתנהל קורס דו שנתי למנהלות.

ליד החינוך העצמאי קיים בירושלים מכון למורים, שבו לומדים מועמדים להוראה בני תורה אשר מחצית יומם מוקדשה ללמוד תורה במסגרת כולל ומחצית יומם להשתלמות בהוראה, בבני ברק מתנהל בשתוף עם עירית בני ברק המכון למנחות הדרים.

עדוד מורים בני תורה: על ידי מתן מילגות

על מנת למשוך להוראה בני תורה הספוגים ביר"ש ותוכן תורתי מעולה, ואשר גם בקבלתם לעבודה הינם מאושרים ע"י הממשלה כמורים לא מוסמכים בדרגה נמוכה, (לעומת בוגרי אוניברסיטאות המקבלים דרגה גבוהה), החינוך העצמאי משלים כבלבה את דרגת המורים למוסמך, עד להכין שאפשר להגישם לאישורם כמורים מוסמכים.

בתקופת הקיץ מקיים החינוך העצמאי במספר רב של בתיה"ס חודש לימודים נוסף, ובבתי ספר אחרים קייטנות שבהם נמצאים התלמידים במסגרת תורנית והשגחה יחד עם הנאי הבריאה.

המעסיק הגדול ביותר ביהדות החרדית

החינוך העצמאי הינו המעסיק הגדול ביותר של היהדות החרדית, מהם כ־2400 מורים קבועים בתקן הממשלתי בקרן החינוך לתורה ובחינוך המשלים, כ־400 מורים ארעיים (למילוי מקום מורות בחופשת לידה או מחלה ומורים המשרתים במילואים, כ־150 שרתים ומזכירים בישובים מחוקים, אשר הרשות המקומית אינה מממנת אותם, 10 מפקחים ומפקחות על בתי הספר וכ־40 משרות לעובדי מינהל.

כ־2000 מתוך הנ"ל הינן נשי אברכים, אשר בזכות עבודתן יכולים בעליהן לשבת על התורה והעבודה בכוללים.

עליהם יש להוסיף 340 גמלאים, אשר גמלתם משולמת ע"י החינוך העצמאי.

תקציבים:

התקציב השנתי לשנה"ל תשמ"ו המאושר ע"י משרד החינוך מסתכם ב־23 מליון שקל חדש שהם כ־15,800,000 דולר, תקציב זה מאושר בהתאם לספר תקציב מפורט לפי סעיפים עם תכנית פעולה, המקבילה לסדרי המינהל במערכת החינוך הכללית, תקציב קרן החינוך לשנה"ל תשמ"ו מסתכם בסך 4,149,000 שקל חדש שהם 2,766,000 דולר.

קצב התפתחות

החינוך העצמאי נמצא עתה בתנופת התפתחות וגידול, בשנה"ל תשמ"ו גדל מספר התלמידים בכ־1900 תלמיד לעומת מספר התלמידים בשנה"ל תשמ"ה, ישנן ביזות שתים לפתיחות והקמת בתי"ס של החינוך העצמאי, בין הנקלטים מאות תלמידים בניהם של חוזרים בתשובה, אך גם בקרב חוגים אחרים גוברת ההכרה ביחודיותו ואמינותו של החינוך הניתן בחינוך העצמאי, ונתוספו ספסלים בבית המדרש.

גזירת הקיצוצים

תוספת התלמידים מצריכה תוספת שעות לימוד רבות, אך המציאות היא שלא רק שלא אושרה תוספת שעות, אלא להיפך, בשנתיים האחרונות קוצצו כ־2500 שעות לימוד שבועיות מסל השעות של החינוך העצמאי, הנטל למלא את השעות החסרות נפל על צוארי החינוך העצמאי, אשר מתקשה כבר עתה לשאת בו. ובודאי שכל תוספת תלמידים או פתיחת בתי"ס תתכן אך ורק במידה והצבור החרדי יטה שכמו לעזרת החינוך העצמאי.

הוצאה להסעת תלמידים

היות רבים מבתיה"ס של החינוך העצמאי, בי"ס אחד בישוב או באזור כולו מצריך קיום מערכת הסעות ענפה של התלמידים לבתיה"ס וממנו, כבר במחצית השנה שעברה הוציאה הממשלה את התחבורה מהמצרכים המסובסדים ובעקבות זאת עלה מחיר ההסעות בשעור גדול בהרבה משעור עליית הדולר. וסעיף זה הפך לנטל השני בגדלו — אחרי תוספת שעות — מבחינה תקציבית על קופת החינוך העצמאי, וגם באפשרות של תוספת הסעות מותנה הגדלת קליטת תלמידי בתיה"ס.

תלמיד מישוב אחד הלומד בתחומי ישוב שני זקוק לקבל את אשור הרשות המוניציפלית שבה הוא מתגורר ללמוד מחוץ לגבולותיה, במידה ואשור זה אינו ניתן, מטילה עליו הרשות המוניציפלית שבו לומד התלמיד אגרת חינוך בשעורים הנעים בין 200,000 — 400,000 שקל, דבר הגורר נשירת תלמידים ובודאי מניעת תוספת תלמידים, ומאחר וכאמור במקומות רבים קיים בי"ס אחד של החינוך העצמאי לאזור כולו, ננעלים שערים בפני תלמידי החינוך העצמאי, אלא א"כ יממן החינוך העצמאי מתקציבו הוא, את אגרות החינוך, פניות של החינוך העצמאי לממשלה ולאגוד הרשויות המקומיות להתערבותם בנדון לא נענו.

אחזקת בית ספר שלא הוכר ע"י משרד החינוך

לעומת בתיה"ס הממלכתיים וממ"ד אשר מיד עם פתיחתם הם מוכרים באופן אוטומטי, הרי פתיחת בי"ס של החינוך העצמאי מצריך הכרה ורישוי, תהליך ארוך המתמשך לפעמים למעלה משנה, וכל אותו זמן כל התקציב של ההוראה וההפעלה נופלים על קופת החינוך העצמאי, לפעמים מתעכב האישור מסיבות פוליטיות כמו ביה"ס אחיטוב בעיר העתיקה שלא הוכר במשך שנים ארוכות.

אי הכרת בית הספר מעמידה את ההורים במצב של עוברים על חוק חינוך חובה, מאחר שלמודים בבית הספר לא מוכר דינם כאי לימוד כלל, כזכור הועמדו הורים למשפט בגילה בירושלים על שבניהם למדו בבי"ס לא מוכר.

(המשך בעמוד י"ד)

היכל הקדש

"תראטריות וקרקסיות... שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה ברבים" מגילה ו.

בינתיים השיעור מתקיים בחוץ. ברחוב. בליל שבת תחת כיפת השמים. בהפגנה. במחאה. אולי כך צריך להיות לפי שעה כדי שקול השבת הפצועה ישמע מקצה הארץ ועד קצה — בוכה ונאנח משידורי החדשות, זועק ונאנק מכותרות העתונים.

אבל לנו כי לכך הגענו אך עם כל הכאב והצער — והם גדולים עד מאד — מוטל עלינו ללמוד לקח גם משיעור המחאה הזאת. מול אלות השוטרים המגינים בעצם על מפירי חוק השבת, מאחורי סורגים ולפני משפטים פליליים עומד המרא דאתרא בראש מקדשי שביעי ובכורה הנסיבות מוחה לא רק לאנשי עירו אלא לכל העולם כלו.

בודאי שהיו רבני העיר מעדיפים להימצא אותה שעה ליד שולחן השבת בבתיהם — אך צער חילול השבת גדול מנשוא והם יוצאים להפגין ברחובה של עיר, להתריע ולמחות. וכאן יש מקום להבחין בין תקוות הבטוחים בתורת ד' לתקות המתכחשים למצוותיה — "ובטחת כי יש תקוה וחפרת לבטח תשכב ורבצת ואין מחריד וחלו פניך רבים ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש" (איוב י"א)

אולי לכל דור ודור יש יסורי איוב משלו — וצער הבדות וסבל הפירוד הם יסורי דורנו. מכל מקום, בכל דור ודור חייב אדם... הערב, בהסיבנו אל שולחן הסדר טוב נעשה אם נזכור ונזכיר לראות ולהראות את עצמנו כאילו יצאנו ממצרים גם בעבורם... בעבור אותם התועים שטרם זכו לצאת משעבוד החופש החילוני, בעבור תינוקות שנשבו שעוד לא יודעים לשאול. כל ישראל ערבים זה לזה וחובה קדושה מוטלת על כל אחד מאתנו להתפלל ולבקש רחמי שמים על כל אחד מהם.

דבר נפלא אמר החוזה מלובלין על הפסוק בתהלים פ"ד "אשרי אדם עוז לו בך מסלות בלבבם" — יחיד עוסק בתורה פותח ומפלס מסלות בלבבם של רבים. ועל כן כאשר נאמר הלילה את שיר השירים נבקש למשוך גם אותם, להביא את כולנו יחד אל חדרי המלך. אם נחליט באמת ובתמים תבוך כאיש אחד בלב אחד לצאת אחת ולתמיד ממיצרי הבדות והפירוד, מחשבה לאחד גדול — נצליח להקדים עוד פסיעה קטנה ואולי אפילו צעד גדול בדרך הארוכה מעבדות לחרות. אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ולפיכך על בני התורה להוביל ולהנחות גם את אלה שעדיין מגששים באפלה. ואם לא עכשיו — אימתי?... ואין להירתע מכובד המשא גם אם לאחרונה נדמה כאילו החשכה חזקה כמו חושך מצרים... ידוע שלפני עלות השחר החושך מתגבר... וכידוע גם מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך ואורה היא תורה. יהי רצון שמתוך היסורים נצא מחוזקים ומכל המשברים נגיע לחוף מבטחים ולמהרה בימינו תזרח לנו שמש צדקה ומרפא ויתקיים דבר הנביא הושע "ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור לפתח תקוה וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים".

י. תמיד

בס"ד ניסן תשמ"ו

הרינו לאשר בזה כי מוצרי "טעם ישראל" בע"מ ראשל"צ, כולל השוקולד והלקקנים וכו' הינם כשרים לפסח תשמ"ו למהדרין.

להווה ידוע שכל עניני הכשרות במפעל זה מאז הוקם הינם תחת השגחה ופקוח מתמיד הן בחומרים והן בתהליכי הייצור ובהפרדה מוחלטת בין מערכות ה"פרווה" וה"חלבי" כולל האריזה.

בכל שנה עובר המפעל נקיון יסודי והכשרת כל המערכות והמכונות לקראת פסח כדין, והפרדה בין עם קטניות וללא קטניות.

נ.ב. נמנענו מלחוות דעה בקשר לפרסומים השונים שהתייחסו אלינו.

על החתום:

הרב שלמה יגאלי

חבר הרבנות הראשית ראשון לציון

هكذا من الأصل

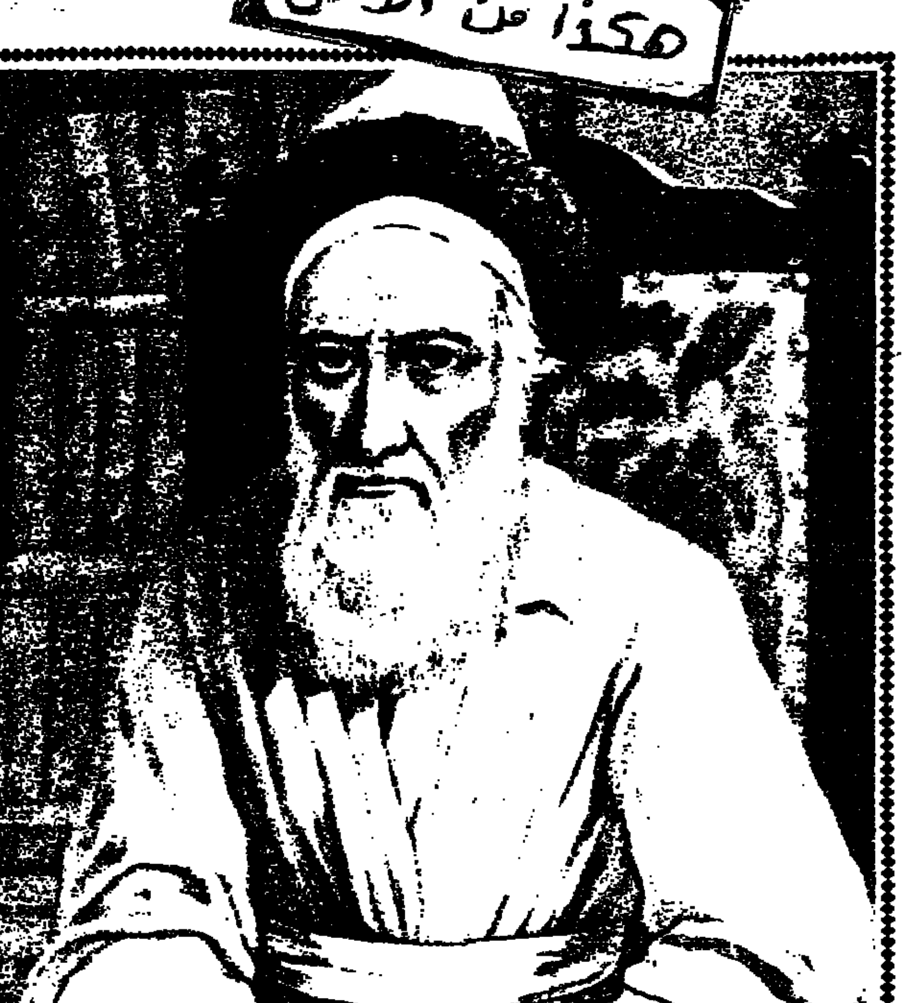

מן הסדרה:
מרביצי תורה מעולם החסידות

אהרן סורסקי

האדמו"ר מליובאוויטש' רבי מנחם מנדל שניאורסון זצ"ל בעל "צמח צדק"

מאה ועשרים שנה להסתלקותו: י"ג ניסן תרכ"ו

ואתהלכה ברחבה

מיושבי לשכת הגזית בעולם החסידי התבלט ביחודיותו האדמו"ר השלישי לבית חב"ד בעל "צמח צדק" זי"ע. גם הוא כדוגמת זקנו האדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע — בעל ה"תניא" ו"שולחן ערוך הרב" — השתייך לטיפוס המיוחד של אישים אדירי תורה, גאונים ופוסקי הלכות, ההולכים בתורה הבעש"ט וממשיכים את דרכו, והיה דמות מרכזית בקרב כל גאונים וצדיקים בתקופתו, הן בתוככי העולם החסידי והן מחוץ לגבולותיו.

מסופר, שכאשר הופיע בדפוס לראשונה (שנת תרל"א) ספר התשובות "צמח צדק" חלק אבן העזר, והגיע לידיו של הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל (שנודע למשגב אח"כ כפוסק הדור רבה של קובנא), התפעל מגאונותו ואמר: איך אפשר לגדול כ"כ בתורה, בנגלה. ואני בעצמי ראיתיו מתעסק לרוב בסתרי־תורה דא"ח ומקדיש שעות שלמות לתפלה ולעבודת שמים ולהנהגת החסידים — אין זאת אלא שכשתייך לחסידים הראשונים, שאמרו עליהם בירושלמי ברכות (פרק אין עומדין) "על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן" (פני משה: "שהצליחו להבין ולהשכיל מיד ולא היו שוכחין"), ואמרו בש"ס בבלי (שם) ש"תורתן משתמרת" (רש"י: "משתמרת בתוך לבם, שאין תלמודם משתכח").

השילוב המופלא של תורה עם חסידות, כפי שראו אותו אצל ה"צמח צדק" מתגשם בפועל. הוגדר כלשונו הזהב הגדרה משיבת־נפש — האומרת הכל. מהרי"ל כותב על רבינו תם, נכדו של רש"י, כשהיה נותן לבו להתייגע בהלכה חמורה, נהג לשים לפניו על השולחן ערימה גדולה ("תל") של דינרי זהב, והיה משתעשע בהם כדי להרחיב את דעתו. אף החסידים, התבטא ה"צמח צדק", יש בידם בשעת הלימוד מטבעות של כסף וזהב, אלו המדות הקדושות אהבה ויראה — כשלומדים ככה, הלב מתענג וכתרחב, וציורות המוח נפתחים...

בד' אמות של תורה

רבי מנחם מנדל זצ"ל נולד ביום ראשון בשבת כ"ט באלול שנת תקמ"ט, בעיר ליאזני, מקום מגורי סבו האדמו"ר מהרש"ז. אביו היה הגה"ח רבי שלום שכנא זצ"ל, בנו של החסיד רבי נח זצ"ל תלמיד הרה"ק רבי מנדלי מויטבסק זי"ע בעל "פרי הארץ", אשר במות עליו אביו בילדותו לקח אותו האדמו"ר הזקן לביתו. וגידלו וחינכו עד שהיה לאיש והשיא לו את בתו הצדקת דבורה לאה ע"ה, היא אמו של ה"צמח צדק".

כשנכנס לבריתו נקרא שמו בישראל "מנחם מנדל", על שם הצדיק מויטבסק, שנסתלק כשנה ומחצה קודם לכן (א' באייר תקמ"ח) בטבריה עיר הקודש, כשמלאו לו שנתיים ושלושה ימים, בצום גדליה שנת תקנ"ב, מתה עליו אמו. לקחו, איפוא, סבו האדמו"ר הזקן אל ביתו, הורה להעמיד את עריסת היניקא בחדרו, והתעסק הוא עצמו בחינוכו מתוך חביבות יתירה. כשמלאו לו שלוש שנים דאג מהרש"ז לכך שמקום השינה של הילד יהיה סמוך לארון הקודש כביטויו "בתוך ד' אמות של תורה". באותו זמן שכר עבורו מלמד משובח שהתחיל ללמדו תורה.

מסופר: בגיל הרך כשלמד ה"צמח צדק" חומש מפי מורו, והגיע לפסוק "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", פירש לו המלמד — מיסוד דברי "בעל הטורים" — כי את השנים הטובות ביותר שלו חי יעקב אבינו במצרים. ויהי בבואו הביתה שאל את סבו בפליאה: האמנם? היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר כל ימי חייו דווקא אותן שנים שהתגורר במצרים ערות הארץ? השיבו האדמו"ר הזקן: הלא כתוב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ודרשו חכמים מאי להורות לפניו "לתקן לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו", והיינו לייסד ישיבה — כיון שלומדים תורה, מתקרבים אל הקב"ה, יכול להיות "ויחי" גם במצרים...

נכנסו הדברים ללבו של רבי מנחם מנדל, המיועד לגדולות, וסייעו להבשיל בקרבו את ההכרה מאי משמע חיים. ברבות הימים, כשייסד את הישיבה הראשונה בליובאוויטש, ותפס את מקומו בשורה הראשונה של אבירי הרועים מרביצי תורה והחסידות במדינתו, קיבל הסיפור־הגבר מימי ילדותו משמעות מיוחדת במינה.

עוד מסופר, בימים שלמד מפי מורו המלמד פרשת "תולדות", בחן סבא את ידיעותיו ושאל לפשר הפסוק "עקב אשר שמע אברהם בקולי". השיב ה"צמח צדק" בלשון זו: אברהם אבינו קלט ("ידערהערט") את צווי השם אפילו בעקיו ("אין די פיאטעס"). למשמע הדברים אורו פניו של אדמו"ר הזקן וניכר היה בו ששואב מנכדו נחת מרובה. "ויהי" החזיק אחריו "הכותה גם בפסוק 'והיה עקב תשמעון' — צריך אדם מישראל לשמוע כל־כולו אל מצוות השם, אפילו העקב צריך לשמוע ולהרגיש, קול ה' צריך לחדור ולפעפע בכל שיעור קומתו מרום עליית המוחין עד לדרגה התחתונה ביותר, בחינת עקב".

והיה הסב שוקד בעקביות על חינוכו העילאי של היניקא היתום, שהיה מחונן בכשרונות מזהירים ובנשמה גבוהה, לעשותו כלי מלא מחזיק ברכה. לימים סיפר ה"צמח צדק": "כבר בגיל שלוש הדריכני סבא הדרכה רבתי, הדריך אותי להיות מסודר, וכשמלאו לי חמש שנים ביקש לשבר את אזני, והתבטא, שיותר צריך אדם להתייגע להיות מסודר מאשר להתייגע להיות למדן..."

בגיל שבע ושמונה כבר היה לומד בעיון גפ"ת ומפרשים, בהדרכת סבו מהרש"ז, שקבע עתים ללמוד עמו ביחידות מדי יום ביומו. הלימוד היה בעמקות רבה, כדרך בעלי תריסין, אבל מתוך השראה חסידית. יום אחד ישב ה"צמח צדק" ללמוד בחברותא עם דודו רבי משה, בן זקוניו של בעל ה"תניא", בברייתא (גיטין ס"ז) דאיסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים. הגיעו לפיסקא האומרת שרשב"י פנה לתלמידיו דרך זרוז: "שנו מדותי שמדותי תרומה מתרומות מדותיו של רבי עקיבא", ומצאו בפירוש רש"י שמבאר: "שנו מדותי, למוד תורתי", ומצאו פירוש נוסף — מדות כפשוטן. לא ידעו איזה מהם פירושו עיקר. נכנס האדמו"ר אצלם והסביר: "שני הפירושים שמצאתם פירוש אחד הם, דהא בהא תליא, אי אפשר להשיג מדות טובות בלא תורה, ואין תורה בלא מדות טובות".

כשמלאו לו י"ב שנה התחיל לרשום את החידושים ששמע מזקנו, חידושים בנגלה ובנסתר, בתוספת ביאורים משלו. כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א (כיום בברוקלין) מציין ברשימותיו כי את המאמר "עדות", שנדפס אח"כ בספרו "דרך אמונה", והוא כלול מחידושי תורה בנגלה בקבלה ובחסידות, כתב ה"צמח צדק" בשנת תקס"ב אלא שהוסיף עליו את סיומו שנים רבות לאחר מכן. מעשה שנזדמן לאדמו"ר הזקן לקרוא מה שכותב נכדו מפיו, דברים עמוקים ביותר, והגיב בהתפעלות לאמור: "יש הכותב מה שאני אומר, יש כותב מה שאני מתכוון לומר. בא הנכד והשכיל להעלות על הכתב בחדא מחתא הן את מה שאמרתי הן את מה שהתכוונתי לומר..." מאז עד סוף ימיו במשך ס"ה שנים לא שבת עטו הפורה והשופע מלכתוב חידושים בנגלה ובנסתר, חידושים של סבא וחידושים משלו, עד לחיבור ספריו הגדולים והשובבותיו לאלפים, שהכילו לפי מסורת בית חב"ד רבבות דפים וגליונות. מרגלא בפומיה: התנא באבות מייעץ לנו "וקנה לך חבר", אל תיקרי "וקנה" אלא "וקָנֶה לך חבר", היינו הקולמוס שנקרא קָנֶה, כי עיקר זכירת האדם ויכלתו לחדש כשכותב מה שלומד, וכן מרומז בפסוק משלי "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך".

היכלות נפתחים

כשהתקרב לעונת ה"בר מצוה" אמר לו זקנו: "על האדם מישראל ללמוד תורה לשמה, אלא צריכים לזה הכנה רבתי, וההכנה היא להיות בקי בש"ס בבלי וירושלמי, תוספתא ושאר ברייתות — באותה מדה שהרמב"ם היה בקי בהם". ולמד עמו קבלה ודא"ח (כינוי לתורת החסידות בנוסח חב"ד). בספר "בית רבי" נאמר שבעת ההיא "לא מנע ממנו כל טוב בנגלה ובנסתר עד כי מסר לו כל סתרי חכמתו וכל דרכי העבודה מזוקק שבעתיים". ב"ילקוטי דיבורים" מאת נינו האדמו"ר מהריי"צ זצ"ל מובא בשם ה"צמח צדק", שקיבל מזקנו מה

המודיע — עמ' ח'
יום ד' י"ד ניסן מ"ו

שקיבל במזריץ' משמו של הבעש"ט, כי בעת שפותחים הארון ויהודי פשוט אומר באמונה פשוטה מעומק לבו "בריך שמיה דמרא עלמא, בריך כתרך ואתרך, יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם" קוב"ה ממלא בקשותיו כולן או מקצתן, והוסיף מדיליה: שכאשר אומרים אז "ולאמטויי לנא מטוב נהורך" נפתחים היכלות התורה ואור זורח בכוח ובלב. כיוצא בזה הדריכו הסב לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב. באגרת לחסיד מספר ה"צמח צדק" גופו, שפעם בתפלת ערבית התפלל בניגון עצוב, וזקנו הרגיש בזה. המתין לו עד שסיים תפלתו, ואמר לו בשם רבו המגיד הגדול ממזריץ' על הפסוק "כמראה אדם עליו מלמעלה", שכפי המדה שאדם מראה מלמטה כך מראין לו מלמעלה. "לכן", הזהיר אותו, "אל תשורר ניגון שיש בו ממרה שחורה, ביחוד בזמן התפלה". אף הוא בהישאלו פעם בפני הסיר, כה יעשה אדם כדי להיות שרוי בשמחה, השיב בפליאה רבתי: "הלא מאמירתך שחרית 'שלא עשני גוי', היה מן הראוי שתהלקה בקרבך שמחה גדולה שתספיק לכל היום כולו... היזכר שאתה יהודי...".

בברית הנשואין

בתקס"ג, אחרי שכבר מלאו לו י"ג שנה, נכנס רבי מנחם מנדל לחופה עם בת דודו האדמו"ר רבי דובר זצ"ל ("האדמו"ר האמצעי"), היא הצדקת חיה מושקא ע"ה. שהיתה עזר כנגדו וצופיה הליכות ביתם במשך נ"ח שנה. במרוצת השנים הבאות נתברכו בשבעה בנים ושתי בנות שהמשיכו את השלשלת. הבנים: הרה"צ רבי ברוך שלום זצ"ל מליובאוויטש, האדמו"ר רבי יהודה לייב זצ"ל מקאפוסט, האדמו"ר רבי חיים שניאור זלמן זצ"ל מלאדי, האדמו"ר רבי ישראל נח זצ"ל מניעזין, האדמו"ר רבי יוסף יצחק זצ"ל מאווריטש, הרה"צ רבי יעקב זצ"ל מאורשא, והשביעי כמלא מקומו האדמו"ר רבי שמואל זצ"ל (מהרש) מליובאוויטש. הבנות: רודה פרידא, שהיתה נשואה להרה"צ רבי שניאור זצ"ל מליובאוויטש, נכד האדמו"ר האמצעי, ודבורה לאה, שהיתה נשואה להרה"צ רבי לוי יצחק זצ"ל אב"ד וחליז מנכדי ה"קדושת לוי".

מיום נשואיו ואילך היה סמוך אל שולחן חותנו האדמו"ר האמצעי הוסיף לעשות חיל בתורה ובעבודה. חבריו ללימודים בעת ההיא היו הגאון רבי נחמיה זצ"ל מדוברובנא, והגאון רבי יהודה לייב זצ"ל אב"ד דורינסק (הידוע בשם "הבטלן מדינאבורג"). מכח יגיעתו בתורה לשמה, זכה להבים נפלאות בתורה, ונעשה כמעין המתגבר. אחרי שנים אחדות, כשהוא בן י"ד שנה, הסמיכו זקנו להוראה והתחיל להעביר אליו — ואתו עבו הדור מהרי"ל מיאנוביץ' זצ"ל (בעל "שארית יהודה") — את השאלות בהלכה למעשה שנתקבלו אצלו. והם היו פוסקים ומשיבים עליהן, אחרי שהראו תחילה את תשובתם לאדמו"ר הזקן והסכימה דעתו עמהם. ה"צמח צדק" חיבר אז את ספרו הידוע "טעמי המצוות" ("דרך מצותיך"). בעת ההיא הוסיף זקנו וקבע ללמוד אתו ביחידות שיעורים נוספים, בנגלה ובנסתר, דבר יום ביומו. אף פתח לפניו גנזי אוצרותיו והירשה לו לעיין וללמוד בכתבי־יד נדירים, מהבעש"ט זי"ע, ומרבו המגיד ממזריץ' זי"ע, שהיו כמוסים עמו כל השנים ולא שזפתם עין אדם זולתו.

בעת ובעונה אחת כבש לו מסילות בקרב החסידים. מגיל י"ז התחיל להתוועד עם חסידים ולחזור ברבים על דרושים ומאמרים משל סבא בתוספת נופך משלו. כאשר סיפר מישהו לבעל ה"תניא" שנכדו נעשה "חוזר" (כינוי חב"די מובהק לאיש המלמד ברבים את תורת האדמו"ר) הגיב הצדיק: לא "חוזר" כי אם "מחזיר". באחת מהתוועדויותיו עם אנ"ש אמר ה"צמח צדק" על ההבדל בין הדורות: "אצל הבעש"ט אפילו נרות־קרח היו מאירים — בזמננו החסידים המה בעלי ידיעות הרבה, בעלי השכלה, אבל בקרירות...".

על חוין יקרותה של ההתוועדות בעיניו מלמד הסיפור הבא. בערב ר"ח סיון תרי"ט, כשבע שנים לפני הסתלקותו, נכנס האדמו"ר מהר"ש מליובאוויטש אל אביו ה"צמח צדק" ומצאו שמתהלך בחדרו אנה ואנה והוא שרוי בצער עמוק. נבהל רבי שמואל, בחשבו, שאיזה ענין חמור הנוגע לכלל גרם לכך. פנה לאביו והסביר לו: "היום מלאו חמישים שנה מהתוועדות חסידים האחרונה שלי, שהיתה בערב ר"ח סיון תקס"ט, בליאדי. הייתי אז בשנות העשרים לחיי. למחרת קראני סבא ואמר לפני ביחידות תורה על הפסוק 'מבן עשרים שנה...' ויברך אותי שאצליח בכתיבת חידושי תורה בנגלה ובנסתר. והנה מאותו יום ואילך, בכל התוועדות שהייתי נוכח בה כבר היו נוהגים בי כבוד, מתחילה כנכד אדמו"ר, לאחר מכן כחתנא דבי נשיאה. ואין צריך לומר, שמיום, שקיבלתי עלי עול אנ"ש, זה כשלושים שנה לא טעמתי כלל טעם התוועדות של חסידים. ובהתבונני כמה טובה בלתי משוערת יש בה אבדתי במשך יובל השנים הזה, מצטער אני על כך צער רב מעומק פנימיות נקודה לבבי".

ובדברו נשרו והתגלגלו דמעות מעיניו. לימים, כשסיפר בנו האדמו"ר רבי שמואל את העובדה הזאת לבנו מהרש"ב, הוסיף: "צא ולמד עד היכן הדברים מגיעים — קדוש בן קדוש, בן בתו של קדוש, גאון וצדיק קרוב לבן שבעים, בוכה בדמעות שליש מעומק לבבו על אי־אפשרותו להיות בהתוועדות של חסידים כחסיד פשוט ורגיל, שאין מרגישים במציאותו...".

אל ראש התורן

בשנת תק"ע הפקיד האדמו"ר הזקן את ה"צמח צדק", ביחד עם בן זקוניו רבי משה, לטפל בעניינים ציבוריים חשובים לטובת כלל ישראל. לא נותר עוד שום ספק בלב החסידים, שהוא מכשיר אותו להנהגה בימים יבואו, כי מצא בו את האיש כלבבו המתאים לכך. הנכד בן הכ"ד זכה, איפוא, למעמד רם ונישא בעדה הליובאוויטשית הקדושה. ידו לא זזה מתוך יד זקנו עד שעתו ורגעיו האחרונים ממש. בימי מלחמת רוסיה־צרפת הצטרף ה"צמח צדק" אל זקנו בברחו מפני צבאות נפוליאון, והיה נוכח בעת הסתלקותו ויציאת נשמתו באור ליום כ"ד בטבת שנת תקע"ג, בכפר פיענא.

בשנים הבאות, החל מקיץ תקע"ג ועד שלהי תקפ"ז, התבודד ה"צמח צדק" ברוב עתותיו ושקד על תורתו בהתמדה נפלאה. הוא התגורר בעיירה האדריך', ומאוחר יותר בליובאוויטש. סמוך לחותנו האדמו"ר האמצעי שהוכתר לרבן של החסידים. בעל "בית רבי" מספר ש"היה יושב אז מובדל מבני אדם והוסיף טהרה על טהרתו וקדושה על קדושתו". חותנו האדמו"ר לא העמיס עליו שום תפקיד בהנהגת הציבור, אולם את כל השאלות בהלכה שהגיעו אליו, נהג להעביר אל ה"צמח צדק" שישיב עליהן, ואחרי שהשלים עריכת תשובותיו היה מכניס אותן לפניו שיבדוק דבריו ויסכים להכרעותיו. מלבד זאת פנו אליו באותו זמן אישים גדולי תורה באופן ישיר. כפי שרואים במקומות שונים משו"ת "צמח צדק", כגון מה ששלח אליו הרה"ק רבי הלל מפאריץ' זצ"ל בשנת תקפ"ג ועוד אחרים כיוצא בו.

בסוף ימי האדמו"ר רבי דובר. כשהתגברה עליו חולשת גופו ונבצר מאתו לשאת לבדו במשא העם, פנה אל חתנו ה"צמח צדק" שהוא ביחד עם רבי חיים אברהם — אחיו של האדמו"ר — ישתדלו להקל מעליו את המעמסה ויכניסו עצמם בעובי הקורה של הנהגת הציבור. על הרח"א הטיל בעיקר להשיב לפתים בשאלות פרטיות, ועל ה"צמח צדק" הטיל בעיקר להכריע בעניינים הקשורים בהלכה למעשה. כן הודיע לגדולי העדה שמנוי וגמור אתו, כי חתנו הוא אשר ישב על כסאו אחריו, באשר הוא אדם השלם ויוכל להיות להם רועה נאמן ברוחניות וגשמיות.

בחורף שנת תקפ"ח, ביום ט' בכסלו, נתבקש האדמו"ר האמצעי לישיבה של מעלה. כאשר תמו ימי האבל, נתוועדו זקני החסידים והחליטו ליתן את נזר הנשיאות על ראש חתנו ה"צמח צדק", אך הוא סירב לקבל עליו התמנות זו וטען ש"אינו יודע דין דאורייתא". אחד מזקני העדה ניסה לטעון בפניו שלפי דברי חז"ל כך הוא הסדר: מתחילה "יוחנת לו מלכות וממשלה", ורק לאחר־מכן "מגלים לו רזי תורה". אך הוא נשאר בשלו והודיע כי משפט הבכורה לדודו מהרח"א שהוא בנו של בעל ה"תניא". הלכו החסידים וסיפרו את כל דבריו לרבי חיים אברהם. אמר להם: "לכו ואמרו לו שלא יגנוב דעת הבריות, הכל יודעים שעטרה זו הולמתו, וכי רב וחזק כוחו לעצור כעם השם, ואני אבוא אחריכם ומלאתי את דבריכם". עשו החסידים כדבריו. הלכו שוב אל ה"צמח צדק", ועוד הם

מדברים לפניו הגיע רבי חיים אברהם. בהיכנסו, עמד ה"צמח צדק" מפניו, אולם מהרח"א עיכב בעדו ויאמר: "שב נא על מקומו, אמנם אני הוא הדוד, אבל מר הוא הרב..." ואחרי הפצרות מרובות נעתר וקיבל עליו את ההתמנות.

ומסופר, שרבי חיים אברהם היה אדם גדול מאד בתורה ובחסידות ובמדות, אבל כשעמד לפני ה"צמח צדק" התנהג בהתבטלות גמורה כמי שאינו. בסוף ימיו נתקלקל ברגליו. לא היה מסוגל לבוא בקביעות אל בית־מדרשו של הרבי, והתפלל במנין מיוחד שהתאסף בביתו. אך כשבא יו"ט של ראש השנה, אחרי שהשלימו התפלה והתקיעות במנין שלו, טרח ופנה ללכת אצל ה"צמח צדק" כדי לשמוע ממנו קול שופר שנית. שאל אותו אחד מבני האדמו"ר, מה ראה על ככה, והטירחה עולה לו בקושי? השיבו רבי חיים אברהם בהכנעה ובלב נשבר: הרי לא כתוב "אשרי העם תוקעי תרועה", אלא כתוב "אשרי העם יודעי תרועה", ומי כמוהו יודע...

על שלושה דברים העולם עומד

מיום שעלה ה"צמח צדק" על כסא הנשיאות, ותצלח עליו רוח השם, קיבץ וריבה פעלים לתורה ולחסידות בממדים לא נודעו. אם זקנו בעל ה"תניא" היה מחולל ומבשר תנועת חב"ד, וחמיו האדמו"ר האמצעי ביסס אותה והעניק לה יציבות המשך, הרי הוא זה שהרחיב ידיעותיה והוציאה למרחב בתנופת פלאים ממש.

שגב אישיותו, חובקת זרועות עולם, אינו מן הדברים שאפשר לתפוס ולהבין בחושים של בני־תמותה רגילים. אומר כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א, דור שישי ל"צמח צדק", הנושא את שמו: "כסבא הצטרפו יחדיו המדרגות הגבוהות ביותר של איש צדיק, גאון, חוקר, מקובל, פוסק, ומנהיג ישראל. כשם שבגאונותו הקיף כל חדרי תורה, נגלה ונסתר, בפשט ברמז בדרוש ובסוד — כמו"כ בהנהגת הציבור היחיד שלו, הקיף את כל העניינים, עניינים גשמיים ועניינים רוחניים — למן הדבר החיוני ביותר לטובת כלל ישראל, עד לצרכיו הנחותים והפשוטים ביותר של איש פרטי אחד יחיד; למן יצירת מהפכה בדפוסי החיים של המוני ישראל, שוזו אותם להתפרנס מעבודת אדמה חקלאית, והשתדל בספירות המלוכה להשיג עבורם את ההטבות הנדרשות, עד לסידור הלואה זוטא למען יהודי נצרך; למן חיזוקו ואבטחתו של החינוך התורתי הכלל־ישראלי ברחבי רוסיה, עד לסידור מלמד פרטי אי־שם עבור ינוקא בודד...".

המאמר דא"ח הראשון שהגיד ה"צמח צדק" ברבים, אחרי שהוכתר לנשיאות, פתח בדברי התנא: "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה, ועל גמילות חסדים" — בשלושה עמודים מאוששים אלה הצטיין והתעלה הוא עצמו במשך כל תקופת נשיאותו.

הוא אשר יסד בליובאוויטש ישיבה גדולה לבחורים ולאברכים, שהעמידה דורות של תלמידי חכמים גדולי תורה וחסידות, אשר התפזרו אחר־כך על פני מאות ערים ועיירות ברוסיה להפיץ את דבר השם. והיה ה"צמח צדק" בזמנים קבועים ותכופים ביותר — בשנים הראשונות לנשיאותו — שקיל וטרי בסוגיות עם התלמידים המצויינים ומנתב את כל אחד לאפיק המתאים לו בהתחשב עם כשרונותיו ותכונות נפשו. את בנו רבי ישראל נח מינה לראש הישיבה. ואת חתנו רבי לוי יצחק למנהל רוחני. כשנתרבו התלמידים שהתדפקו על שערי הישיבה. יסד לה סניפים ושלוחות בערים דוברובנא, ליאזני, קליסק, יאנוביץ' ועוד.

עיסוקם העיקרי של תלמידי הישיבה היה בנגלה, בגפ"ת ומפרשים וספרי הפוסקים הלכה למעשה, בהתאם להדרכת ה"צמח צדק", אשר עשה את לימוד הנגלה יסוד־מוסד בהוויתו הרוחנית של אדם מישראל. ברשימה אישית שלו נמצא כתוב, בלא תאריך, שהחליט ללמוד בכל יום שש שעות נגלה, בלילה, בעמידה על רגליו, ותודה לא־ל שכבר הספיק לעבור בקביעות זו על ש"ס בבלי וירושלמי, וארבעה חלקי שולחן ערוך, בעיון רב. אפס כי גם בעסק בנגלה, הן מה שלמד בעצמו, הן מה שדרש מאחרים ללמוד, היה בלא היסח הדעת מאלקות. תביעתו היתה שילמד כל יהודי משנה וגמרא בבחינת "יוכל בינך למודי השם" ובאופן שמבאר זקנו בעל ה"תניא" בספרו (פרק חמישי: "...והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטען ראובן כך וכך ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך, ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבוא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל מקום, מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה

זו גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס בשכלו רצונו וחכמתו של הקדוש ברוך הוא...".

בכלל היה ה"צמח צדק" תובע ומורה לחסידיו, זקן כנער, ללמוד וללמד. באחת האגרות שיוחסו לו (אם כי יש המייחסים אותה לבנו האדמו"ר מהרי"ל מקאפוסט) הוא תובע מהם "לעסוק בתורה ברבים וביחיד כל שעה שאפשר ממש לא יתן דממה ח"ו וכלשון מאחז"ל כל המקבל עליו עול תורה, דפירוש "עול" לאפוקי ממה שיכול למצוא קולות לומר שיצא ידי חובתו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית. אבל באמת לא יצא ידי חובתו כשאפשר לו לעסוק כנ"ל, כי אלו דברים שאין להם שיעור...". ובמכתב אחר לחסידים בעיר האר־דיך' עמד על חשיבות "הלימוד במנין", בציבור, ברבים, שצריך להתחזק בו "בכל האפשר ממש" כי זה "יסוד ושורש הכל" והוסיף לרומם מעלת הלימוד בסוף היום בין מנחה למעריב "להיות התחברות היום והלילה ע"י עסק התורה... המחבר ב' הפנים... שהיא הנקראת שלום כמאחז"ל כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה". מסופר שפעם אחת כתב ה"צמח צדק" אגרת אל הרה"ק רבי אהרן מטשר־נוביל זי"ע והכתיר אותו בתואר "שר התורה"*, הלכו ובאו כמה מחסידי חב"ד לתהות על קנקנו ולידע עד היכן למדנותו מגעת, אמר להם: הבה ואדבר עמכם כדרך הלומדים, שנינו במסכת בבא מציעא "הונאה עד שתות", עד ועד בכלל, פירוש אפילו מי שמחזיק במדה ששית מדתו של יוסף הצדיק עלול להונות את עצמו, אלא העצה היא "ונפשי כעפר לכל תהיה", לפי שכבר נפסקה הלכה "אין הונאה לקרקעות", מי שמשים עצמו כעפר אינו נכשל בהונאה עצמית...

כאשר אחד מבעלי־מוחין בחסידי חב"ד התאונן פעם לפני ה"צמח צדק", כשנכנס ל"יחידות", שאין לו חשק ללמוד, הגיב האדמו"ר: "אם כך הרי טוב, לומדים באתכפיא, מה יעשה אדם כמוני שתמיד בוער בלבי החשק ללמוד..." הוא לימד דעת חכמה את אנשי שלומו בשפע מופלג, אוצרות של גילויים טמירים ורזין דרזין מכבשונם של עולם ושנה נפש רוח ונשמה פיזר להם בנדיבות יתירה, אמרו עליו שקרוב למאה אלף חסידים בעלי מושבה מתבוננים מצאו אצלו סיפוק לדרישותיהם הרוחניות המעודנות, אולם בכל ההשגות וההארות לא ראה תחליף ליגיעת התורה. "הנה" כתב באגרת "אמרו חז"ל: אמר הקב"ה לישראל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין... וכתיב הלא כה דברי כאש, כמו שהאש מפעפע הברזל כך התורה משברת היצה"ר, אם כן מאחר שיוצר האדם ועושהו מעיד לו שאין לך רפואה ותרופה אחרת לשבר היצה"ר, רק התורה לבדה, א"כ המתחכם כנגדו לומר שיבטל ולא יסור אינו חס על נפשו ממש...".

ופעם אחת, כשנשאל מה חידשה תורת החסידות, השיב ה"צמח צדק": התורה הנגלית נמשלת למים, הוי כל צמא לכו למים, ויש במימות מים היפים ומים הרעים, כשלומדים עם פניות וכו"ם לקנטר נעשית להם התורה סם שאינו חיים. אלא שהתורה נמשלה ג"כ לאש, מימינו אש דת למו, ויש בכח האש להרתיח את המים, בכח ההרתחה יסולקו מהם כל הכוחות השליליים ויהפכו למים מזוקקים, מים היפים. ובכן, צריכים ללמוד תורה באש, עבודת הלב והמוח ע"פ חסידות היא היא פעולת ההרתחה...

העבודה שדרש הרבי מחסידיו היתה רבת אנפין. לפום גמלא שיחנא. מן הצעיר כצעירותו ומן הקשיש כערכו. סיפר החסיד רבי דוד צבי חן ז"ל מטשרניגוב (הרד"צ), שכשהיה כבן שתים עשרה הביאו אביו, רבי פרץ, לליובאוויטש, אל ה"צמח צדק", והרבי קירב אותו מאד, ובין השאר אמר לו: "שמע לקולי, תחדל מלהיות נער ("וחער אויס אינגעל"), וכשאתה צריך לברך על מאכל ומשקה, תזכור למי אתה ניגש לומר ברוך אתה..." (ומאז ועד סוף ימיו כל אימת שעמד הרד"צ לברך

על איזה מאכל או משקה, ראו אותו שם ידו הימנית על מצחו, כאדם שמתאמץ להיזכר באיזה ענין עמוק...).

ביקורים שהשקיטו המחלוקת בין חסידים ומתנגדיהם

כשמלאו עשר שנים מהתחלת נשיאותו, בתק־צ"ח, הפצירו בו החסידים לבקר במקומות מושבותיהם. נעתר להם ה"צמח צדק" ונסע אל ריכוזי היהודים בפלכי מוהילוב, מינסק, וילנא, ובחזרה לביתו עבר דרך מחוז ויטבסק. במהלך נסיעה זו, בעיקר בוילנא, התוודע אישית אל אחדים מגדולי התורה שבחוגי המתנגדים, אשר התפעלו והשתוממו מגאונותו בהלכה "ומאז היו באים בשו"ת ובשקלא וטריא", "וזה גרם אשר שקטה המחלוקת של המתנגדים..." (לשון אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א בראשי פרקים לתולדות הצ"צ).

חסידים מספרים שאחד מבניו, אשר ליוהו במסעותיו, שלח אז ממינסק מכתב לאמו הרבנית בליובאוויטש, ובין השאר כתב שהוא נהנה מאד מהכבוד הגדול שאבא נוהל פה. משחזר הצ"צ לביתו, נזדמן לידו באקראי מכתבו של הבן, הד־מעם עליו מאד עד שקרא ונזף בו. תמהה אמו הרבנית: מאי כולא האי, מה פשעו, מה חטאתו? השיב לה האדמו"ר: "דמי נשפך כמים, והוא כותב שנהנה מזה...".

באספקלריה של גאון מחכמי ליטא

מעניינים ביותר דברי הערכתו והכרעתו מה"צמח צדק" של גאון ליטאי מפורסם, הוא רבי יחיאל מיכל הלוי אפשטיין זצ"ל אב"ד נובהרדוק — בעל "ערוך השולחן" על ד' חלקי שולחן־ערוך — שהתוודע אליו מקרוב בימי אברכותו ואף שהה פרק זמן קצר בליובאוויטש גופה. מספר על כך בנו הגאון רבי ברוך הלוי ז"ל מפינסק בעל "תורה תמימה" על התומשים) בספרו "מקור ברוך" חלק שלישי: כאשר נתמנה אביו הרי"ם לרבנות הראשונה שלו בקיק נובוזיבקוב, שרוב יהודיה חסידי חב"ד, נגמר בלבו להיפגש עם ה"צמח צדק" ולהכירו אישית. נסע, איפוא, מביתו לליובאוויטש ושהה שם יותר מחודש ימים, והרבי טייל עמו ארוכות וקצרות בפרד"ס והתיידדו להפליא — למרות הבדלי הגיל שביניהם — עד אשר הסמיכו ה"צמח צדק" לרבנות, ובהיפרדם זה מזה התבטא בנוכחות אנשי ביתו ומקורבים "קשתה עלי פרידתו". בכל יום ויום, ולפעמים שתי פעמים ביום, נהגו לעסוק יחדיו שעות שלמות בשיח חכמים — סברה וסוגיא, הלכות והילכות, אגדה ומדות, עניני הכלל וצרכי הפרט. כמעט לא היה נושא בעולם שלא דיברו בו.

כאשר, למשל, החליפו דעות על מחברי ספרים חדשים שהופיעו בזמנם, העיר ה"צמח צדק" שה־עוני למחבר הוא בגדר מעליותא, כי בלא כסף קשה להדפיס את החיבור בחפזון, ובינתיים המחבר מעיין שנית ביצירתו ומשכללו, מה שאינו כן אם הוא עשיר וחיבורו מודפס כ"מן ימא לסיגנא". הרבי, לדבריו, מתח ביקורת על חכמי ליטא המת־רכזים בעיקר בשלושה חלקי השו"ע האחרים חוץ מ"אורח חיים", וכן בש"ס ממעטים לעסוק בסדר "מועד", אפילו כשמעיינים בהם הרי אלו כאורחים באכסניה בלבד ולא כבעה"ב בביתו — ומדוע? הלא אם ישמש חכם כזה רב בישראל, וישאלו על אותו אם מותר לחלל שבת כדי לעצור שטף דם הפורץ מגרונו של החולה, הוא עד שימצא את מקור הדין וימצה את עומקו עלול שבינתיים תצא נפשו של החולה...

בפרק כ"ג מ"מקור ברוך" מתוארת גדולתו הרוחני של ה"צמח צדק" כפי שהצטיירה בעיניו של החכם הליטאי, הן מבחינת גאונותו בתורה לכל מקצועותיה, הן בשלל ידיעותיו במדעים וכיו"ב, הן בהצטיינותו כי רבה במדות ובמעשים. "ידוע היה" כתוב שם "שהוא מעודד ומזרז את חסידיו על התלמוד... ויזר למלה כפיהם, כי בעמדם לפניו לבקש "תשובה" על נפשם... לא היה מזהירם על תעניות וסיגופים, על תיקון חצות ועל השתפכות הנפש, כי אם על התורה ועל התפלה, למד התפלל, וישם את התורה לפני התפלה...".

"וההנהגה זו עשתה פרי למכביר, כי באמת נמצאו בין חסידי חב"ד הרבה גדולי תורה, ולא רק בין רבנים ומורי הוראות, כי גם באנשים מטיפוס "בעלי בתים", אנשים סוחרים, מריויים, אשר הליכות עולם להם..."

להלן הוא מתאר את ביקורו ההיסטורי בעיר וילנא, בשנת תקצ"ח, אשר היכה גלים בכל המדינה. ההתרגשות שאחזה ביהודי ירושלים דליטא עם בואו של הרבי, ההתכונה לקראתו, גרמו לשלטונות הגבוהים שיחשדו כי מדובר בתסיסה ציבורית בעלת אופי פוליטי, ולכן ביקשו לגזור על ה"צמח צדק" שיעזוב מהרה את המקום, עד אשר קם הנגיד ר' שמעון שסניקר ע"ה וילך אל שר הפלך ויאמר אליו: "אתן לך בערבון את כל רכושי והוני, ואת בני תיקח לצבא, ואותי לעבודת פרך, אם המצא ימצא אף שמץ צל או אבק של תסיסה פוליטית — כל התכונה בעירנו היא אך ורק להביע רחשי כבוד ויקר שרוחשים הלבבות לגדולת תורתו וחכמתו של האדון הנערץ" וכשמוע השר דברים הללו התרגש אף הוא והעניק לרבי את הרשיון הדרוש לשהות בוילנא כחפצו.

ה"מקור ברוך" מבאר שכיבדו כ"כ את האדמו"ר בעירו של הגר"א, החזיון פלא לכאורה, הן משום עמידתו בפרוץ נגד המשכילים, וצו וחזו להתמודד בפטרבורג עם מיניסטר ההשכלה הרוסי, אשר זמם לגזור על בני ישראל דברים מחוץ לשיטה; הן מחמת גדולתו בנגלה "עד שהיה יכול להתחרות עם ערכם של גאוני התורה בליטא" ושהנהיג אף את צאן מרעיתו בדרך זו לשים איש כל מעינו בתורה; והן בגלל שהיה מלא חן ואהבה, טהור לב ומדותיו תרומיות, כולו אומר שלום חסד ונדיבות, ומוכתר בימוסין. רבים בוילנא התפעלו מכך, שעם היותו מגאוני תורת הקבלה, לא דיבר בוילנא כי אם מחלק הנגלה גרידא, ויהי כאיש אשר אין לו שום יחס ונגיעה כלשהי לחכמת הנסתר. לפי שמועה אחת התבטא אז הראב"ד דוילנא רבתי, הוא הגאון רבי אבאלי פסבולר זצ"ל, כי אם ניכרת גדולתו של ה"צמח צדק" באופן חיובי מפלפוליו בתורה, המפיקים מזן אל זן חידושים וסברות וכיו"ב כקילורין לעינים, הרי עוד יותר ניכרת גדולתו באופן שלילי, דהיינו מגבורתו הרוחנית לכלוא את הרוח ולא לדבר מאומה מנסתרות התורה, אף שנפשו קשורה בהם כגוף בנשמה.

בפרק ל"ב מספר חוזר רבי ברוך אפשטיין ומצטט מפי אביו הרי"ם, שהנסיעה שלו לליובא־וויטש היתה חוויה עצומה בחייו, ו"כעין עליה לרגל בחוץ לארץ". והיה משגיב פלאים גדולתו וייחודו של ה"צמח צדק", אשר אף כי תעודת חייו היא לכאורה ה"אצילות דחסידות" וכל המסתעף ממנה, הנה בכל מקום שהולך ועומד ספונות ד' אמותיו מתורה הנגלית, משי"ס ומפרשים, פוסקים וספרי שו"ת; ובכל ענין אחר שמדברים אתו, תמיד מוצא הוא איך לקשר את הנושא לדברי תורה ויראה, חידושים ופרפראות, הכל לפי מה שהוא אדם — "השפעת התורה ברחבות כזו היא חזון לא נפרץ גם בגדולי התורה במדינת ליטא!".

והיה אם שמע בעל "ערוך השולחן" אי־פעם מפי חסידי ליובאוויטש שמתמרמרים, על שאין רבם מראה די אותות ומופתים כאשר ציפו ממנו, היה מגיב בתמיהה: וכי יש לך מופת גדול יותר מיצירת חיבוריו הגדולים, במיוחד ספרי השו"ת "צמח צדק"*, אשר בהם הראה כח נפלאותיו בגדולתו בכל מקצועות התורה, וכמעט אין אף ענין בש"ס ופוסקים שלא התייגע בו יגיעת בשר ורוח גם יחד.

אחרי הסתלקות ה"צמח צדק", ניסן תרכ"ו, הספיד אותו הגאון בעל "ערוך השולחן" בעירו, ברוב עם, ובפתיחת דבריו אמר: כתוב "הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו", פירוש, בקרב עמים אשר לא ידעו את ה' צריך להודיע עלילותיו, אולם בקרב ישראל די בעצם הזכרת שמו ית' ("קראו בשמו") על־מנת שירגישו כולם חובה ורצון להודות לו. כיוצא בזה, אמר, כשמס־פידים איש חכם וצדיק בלתי ידוע לרבים, צריך לספר שבחיו ועלילותיו, אך כשמדובר בצדיק כמו רבי מנדלי מליובאוויטש, די לנו אם נזכיר את שמו בלבד "ר' מנדלי איננו" והכל מכירין באבידה הגדולה.

ומלבשתו ענוה

תולה היה ה"צמח צדק" את גדולתו בתורה — בכח החסידים המקושרים אליו. מעשה שישב וערך תשובה לשאלה בעסק עגונה אחת. תוך כדי כתיבה נכנסו אצלו שני בניו וחתנו, שהיו לומדים מופלגים, והתפלפל עמהם באותה סוגיא שעיין בה. כיון שהתפעלו מגאונותו וחריפותו, הפליט הבן רבי ישראל נח, שהצטיין בתמימות: "עכשיו רואים אנו כמה גדול כח החסידים המקושרים אל אבא, שברכו אותו בלב שלם". מיד החזיק אחריו: "פשיטא, פשיטא, אהבתם אלי בוקעת רקיעים, תפלתו של משה אליהו מויטבסק בברכת־המזון "הרחמן הוא יברך את אדמו"ר..." עושה פירות...".

הענוה היתה לו שריון קשקשים. במכתבו לאנ"ש משנת תקצ"ז נאמר: "לידע אינש בנפשיה זאת העצה היעוצה הגדולה, דהיינו שיתבונן בנפשו כל יום לערך שעה אחת שפלותו וגריעותו וגדולת הבורא יתברך". הוא מייעצם ללמוד לצורך זה בזוהר הקדוש, או ב"ראשית חכמה" שער האהבה, לפי שמתוך לימוד זה האדם מסוגל יותר להשפיל עצמו כשיבחין ביתרון האור (כגדולת השי"ת) מן החושך, וכן להיפך, שיכיר את החושך ע"י האור וייטיב או "להתבונן מאד שפלותו וגריעותו כמו שהוא באמת". בספר "בית רבי" מסופר, שפעם אחת דיבר עם אחד מנכדיו במעלת השפלות, ויאמר: אדם ששפל בעיני עצמו לא יוכלו לשרות עליו דינים וקטרוגים, לפי שנפשו כעפר לכל תהיה, והעפר אף שהכל דשים בו אעפ"כ "הארץ לעולם עומדת". כן אמר: מחמת שהוא בגדר "אין" בכלל לא ידובר בו, אין על מי שיחולו הקטרוגים, מה שאינו כן כשהוא בגדר "יש". לפי שמועה אחת אמר ה"צמח צדק" בזקנותו: "מיום עמדי על דעתי הריני מתייגע להשיג נפש שפלה, אולי בגלל זה הארכתי ימים...".

בשנה האחרונה לחייו, בחג הפסח תרכ"ה, כשערך את הסדר והגיע ל"יחץ" לקח אחד מהמ־סבים בשולחנו את שני חצאי המצה ומדד איזה מהם גדול יותר, כדי להניחו לאפיקומן. אמר לו ה"צמח צדק": "גדול שצריכים למדוד אותו, הקטן גדול ממנו...".

ומרגלא בפומיה: "עניו" אינו אלא זה שיש לו דעה עצמית תקיפה...

צרכי עמך מרובים

בד־בבד עם טרחותיו לפרנס את החסידים ברוחניות, ולהשקות הצמאים לדבר ה' בחכמה בינה ודעת, התמסר ה"צמח צדק" בכל שנות נשיאותו לפעול ולעשות בכל הדרכים האפשריות לישע עמו אף בחיים הארציים. גורל היהודים הכבושים בגולה, הפשוטים והנידחים, האביונים והעלובים, יחיד כרבים העסיק אותו למעלה ראש.

מספרים: מעשה שבאו לליובאוויטש אורחים לשבת, נכבדים ונגידים, מאנשי השם בחסידי חב"ד. נדברו ביניהם להשתדל שהאדמו"ר ישנה הפעם ממנהגו הקבוע, שמקבל האנשים הבאים ל"יחידות" ביום ראשון לעתותי ערב, אלא במקום "יחידות" ישמיע באזניהם מאמר דא"ח ויהיה פטור מלשמוע ולענות בצרכי "עמך" על המחיה ועל הכלכלה. נעמדו, איפוא, ליד פתח חדרו ופתחו בניגונו של אדמו"ר הזקן ("ארבע בבות") שכרגיל יש בו כדי להמשיך לבב הרבי לפתוח במאמר חסידות. ואכן עד מהרה פתח ה"צמח צדק" את הדלת ושאל לחפצם. "בחסידות חפצנו ולא ביחידות" קראו כולם כאחד. השיבם: "ניחא, אך בתנאי שהאורחים בלבד יהיו נוכחים, ולא אנשי ליובאוויטש..." מיהרו לעשות כדבריו, כל החסידים המקומיים סולקו, רק הגבירים נשארו אצל החדר. כעבור שעה קלה פתח ושאל: האין פה אדם מליובאוויטש? "אף לא אחד" ענו לו.

"אם כן" המשיך האדמו"ר "מה לי עוד פה, הרי גם אני מליובאוויטש..." ותיכף נכנס לחדרו וסגר הדלת בעדם מתוך תרעומת. ניכר היה שהיטב חרה ל"צמח צדק" על הגבירים האלה, שלא חשו לצער העניים, אשר נוגעת לנפשם דוקא ה"יחידות", לשפוך שיח, ולשאול עצה, לבקש ברכה.

בשנת תקצ"ו רכש ה"צמח צדק" אחוזה גדולה בסביבת מינסק, שכללה אדמות פלחה ויער, כדי להושיב עליה יהודים שיתפרנסו מחקלאות. פעולה זאת היתה כעין המשך למפעל שהכליתו ליישב יהודים במסגרת חקלאית (במושבות חרסון וכדו') שהתפרנסם בכבוד, ומבלי להתערב בגויים, שהחל בה עוד בימי חותנו האדמו"ר האמצעי. הוא יזם והר־כיב מאנשי "יער" שטיפל בעניני העיירה, שנקראה בשם "שצדרין", והעביר לידיהם סכומי כסף גדולים לעזור למתיישבים בקניית מכשירי עבודה. לפי המסופר בבית חב"ד התרכזו שמה כ־300 משפחות יהודיות, שהתפרנסו בשפע מיגיע כפיהם, והקדישו חלק נכבד מזמנם לתורה ולעבודת השם. מהכנסות היער תמך ה"צמח צדק" בישוב החב"די בארצנו הקדושה, בחברון, ובשאר מק־מות. כן השתדל הרבה אצל אנשי הרשות להרחיב את "תחום המושב" ליהודים ברוסיה כדי שיוכלו למצוא מחייתם.

בכוחה של מסירות נפש

מאז החל גיוס היהודים לעבודת הצבא ברוסיה הצארית, כשגזרה מלכות הרשעה את גזירת החוטפים והקנטוניסטים הידועה לשימצה (שהיו בריונים מבני' חוטפים בזרוע את ילדי היהודים להסגיר אותם לידי פקידי הצבא, והילדים נשלחו לכפרים מרוחקים ולמקומות נידחים בין הגוים, שם ניסו בכמה תחבולות ואמצעי כפיה להעבירם על דתם, והיו נאלצים לשרת בצבא עשרים וחמש שנה), השתדל בחירוף נפש להעביר את רוע הגזי־רה. היה שולח בחשאי אל כל הקהילות הקרובות והרחוקות שיבערו את ה"חוטפים" מעדתם ויחרימו אותם. היה שולח בהסוואה אנשים מיוחדים, לחזק את לב היהודים המבוגרים והצעירים שגויסו לצבא, שישמרו את התורה והמצוה בכל התנאים. והיה פועל ועושה רבות כדי לפדות בממון או להבריח את הילדים שנחטפו. כל פעולותיו בענין זה מרוכות היו בסכנת מות, הצעתו הצפוי למורד במלכות, אולם ה"צמח צדק" לא נרתע מפני סכנה זו.

פעם אחת באה לפניו קבוצה של קנטוניסטים ויאמרו: "יהודים בעלי מום אנחנו ("ציקאליע־צ'עטע"), איננו יודעים ללמוד, איננו יודעים מאו־מה, אבל אנו מחזיקים באמונתנו, ואנו יודעים להתפלל ולברך על המזון, גם לומר קצת מזמורי תהלים, מבלי להבין את פירוש המלות..." פתח הרבי והשיבם: "יהודי המאמין באלקים, כי הוא בורא עולם ומחיה תבל ויושביה בהשגחה פרטית, ונתן לנו תורה ומצוות, ויודע המלים של התפלה וברהמ"ז וקצת מזמורי תהלים — יהודי חזק ובריא הוא. אינו בעל מום, חלילה...".

וכשיצאו מעל פניו אמר הרבי לחסידים: "גזירת הקנטוניסטים היא מעין מלחמת היוונים, מלחמה רוחנית, אין לשער יקרת כל תפלה שלהם וכל מצוה, שהיא במסירות נפש ומכח אמונה פשוטה... ולעתיד לבוא כל בעלי מוחין יתקנאו בהם". ברגע זה עמד אצלו מקורב, שהיה למדן מופלג ובקי בש"ס, ותהה לדעת: "כיצד, איפוא, זוכה אדם להיות יהודי פשוט בעל מסירות נפש בתמימות?" הגיב הצדיק: "הרי זה באמת יותר קשה מלהיות בקי בש"ס..." אחרי שהות קלה הוסיף: העצה היא ע"י קבלת עול שמשנה כל מהותו של האדם. כיון שיקבל עליו עומ"ש כעבד פשוט, שאפילו בעת שישן ניכר בו עול העבדות, עשוי גם הלמדן המוסיף להשיג מעלתו של יהודי פשוט בעל מסירות נפש בתמימות...

מלחמה נמרצה קידש ה"צמח צדק" במפירי הברית ה"משכילים" שהרימו ראש בתקופתו (וכל פרשת מאבקיו ונצחונותיו לסכל מזימותיהם הלא היא כתובה עלי ספר בקונ' "אדמו"ר הצמח צדק ותנועת ההשכלה" מאת האדמו"ר מהריי"צ מליובאוויטש זצ"ל) וביקשו לאכוף — בעזרת אנשי המלוכה — על בני ישראל לשתות מים הרעים מבארות ה"השכלה". בשנת תר"ג מינתה הממשלה הצארית ועד בן ארבעה אישים, נציגי כל השכבות באוכלוסיה היהודית, שזומנו לפטרבורג עיר הבירה כדי לדון בשורה של חוקים ותקנות שנגעו ליהודים — בעיקר בשאלת החינוך — וה"צמח צדק" היה אחד מהם. במהלך הדיונים, שהתארכו כדי חדשים מספר, עמד הרבי על דעתו בתקיפות רבה והשמיע דברים בוטים, שלא יפגעו חלילה במסורת ישראל סבא ובחינוך התורתי המקודש. פעמים אחדות ניתן למאסר, והבשוהו בכלא ע"פ פקודת השרים, כעונש על מחאותיו, אך בסופו של דבר נתמלאו דרישותיו. לפי שמועה אחת, כשיצא לפטרבורג לקח עמו הצ"צ את התכריכים, מתוך הנוה שהו־

(המשך בעמוד ז)

* באותו ענין יש להזכיר את מכתבו המפורסם של רבי אהרן מטשרנוביל זי"ע לאנ"ש בדבר שקידת התורה: "טוב לגבר שיתוך דרכו בפשיטות התורה [נגלה] להגות בה יומם וליל ולשמרה כסדר השו"ע אחת לאחת, וחלילה להם לרחוק את השעה לעלות במעלות, כי אולי יפסוק דגא מתחתיהו... כי כן הייתי לאבי יהודי לאמר כדבר אשר אנכי מדריכם היום הזה... ואם יאמר האומר וכו' ויעצם תמידא דאורייתא לרדוף כל היום אהבת ה' ויראתו ית"ש, אל תאמין בו, שטה מעליו ועבור, כי לא מחכמה שאל זאת, אנה יראה מילתא חסרתא היא לבוא אליה בדים ויקנתה סרס אשר יתיש כח אדם בליעל ע"י התורה? הס כי לא להזכיר זאת... וע"י התורה יוכל כאו"א לבוא למדרגה גדולה שבגדולות... אשרי מי שבא למדת חסידות ותלמודו בידו, הלא במעט קט יוכל להשיג אהבת ה' ויראתו ע"י פעולת צדיק לחיי העוה"ב... כפי ערך הכנתו ע"י התורה כמ"כ שופע עליו חלק אלקי ממעל הכל ע"י הצדיק אשר נפשו קשורה בו... כי נתוספה אהבתם בלבי עשות מנים בשמחי אשר התחילו להתמיד בלימודיהם בעיון...".

* כאן מעיר ה"מקור ברוך" הערה מענינת, ששתי המלים "צמח צדק" עולים בגימטריא של"ב כמספר המלה משמו "מנחם מנדל", ולא עוד אלא כל התיבות בספרד מתאימות ומקבילות אחת אל רעותה; מנחם=צמח (138) מנדל=צדק (194).

בצלאל לנדוי

בציפיה לבנין בית המקדש במהרה בימינו

לדעת הר"מ בן חביב אין לאכול מעשר שני טהור בירושלים אלא אם מקריבים קרבנות — דיונים ראשונים על בנין ביהמ"ק בזמן הזה ובינתיים — ונשלמה פרים שפתינו בערב הפסח

מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. מדי יום ביומו, וכמה פעמים ביום, אנו מתפללים, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ושם נעבדך ביראה וכו'.

אם בכל ימות השנה כך, על אחת כמה וכמה בימי חג ומועד, שבהם היו ישראל עולים לרגל ושם היו מראים להם את לחם הפנים שהוא "כיום הלקחו" "ראו כמה חביבים אתם לפני המקום", וכן את שני הכרובים המעורים זה בזה. במקומות שמהם היו עולים ועוזבים את בתיהם ללא השגחה, היה הקב"ה משגר את שלוחיו, ולעתים גם מלאכים, כדי לשמור עליהם, כמאמר הכתוב "ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה' אלקיך", ושמו של הקב"ה היה מקודש לעיני כל.

ועל אחת כמה וכמה בימי ערבי פסחים, שבו היו כל ישראל, מקרוב ומרחוק, נושאים עיניהם אל המקום הזה בציפיתם לבנין בית המקדש ולאכול שם מן הזבחים ומן הפסחים. תושבי ירושלים אף זכו לקרב אל שרידי בית המקדש ולשפוך שם את שיחם לפני מי ששיכן את שמו בבית הזה.

במאמרנו האחרון הבאנו דעות כמה מן האח־רונים בענין פדיון מעשר שני בירושלים, וענין מיוחד בדבריו של רבי משה בן חביב, מרבני ירושלים לפני כשלש מאות שנה, המתנה היתר אכילת מעשר שני טהור בירושלים, גם בזמן הזה, בהקרבת קרבנות.

בספרו "כפות תמרים" על מס' סוכה (ל"ד ע"ב ד"ה ואפשר), הוא מזכיר את דברי הרמב"ם שכתב בהלכות לולב פ"ז "ישל מעשר שני בירושלים לא יטול, שמא יכשירו לטומאה, ואם נטל כשר". ומסתימות דבריו משמע דגם בזמן הזה אם נטל אתרוג של מעשר שני בירושלים יצא, וקשה דמעשר שני אסור לאכלו בירושלים בזמן הזה, דאין לנו

כוס ישועות אשא
גביע לפסח משוהב גולף מלפני כ־300 שנה על הכותרת חקוק הפסוק שלח את עמי.

בית המקדש להקריב קרבנות, כמ"ש הרמב"ם פ"ב דמעשר שני, והוא אמר שם (פרק אלו הן הלוקין דף י"ט).

בהמשך הוא מתרץ את קושית מרן הרי"י קארו בספרו "כסף משנה" לדברי הרמב"ם (פ"ו דהל' בית הבחירה) דאוכלים מעשר שני בירושלים, אע"פ שאין שם חומות, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא, והשיג עליו הראב"ד ממ"ש "דאם אין מקדש יקבר". "ולפי עניות דעתי — מסביר הר"מ בן חביב — לא קשיא מידי, דהרמ־ב"ם לא קאמר הכא אלא דאוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים, אע"פ שאין שם חומות, שקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא, והוי דלא בעינן חומות, מ"מ אין אוכלין מעשר שני, אלא אם כן מקריבין קרבנות בפועל".

"אם אין מקדש יקבר" הכוונה אינה למחיצת מקדש וחומות ירושלים, אלא "אם אין מקדש" ר"ל דאם אין מקריבין קרבנות אין אוכלין מעשר שני, דהכתוב תלה אכילת מעשר שני בירושלים, בזמן דאיכא קרבנות, ומחיצות מקדש וחומות ירושלים אינם מעכבות, דיכולין להקריב אע"פ שאין שם בית, אבל מ"מ בעינן שיקריבו קרבנות בפועל, כדי שיוכלו לאכול מעשר שני בירושלים, והיינו דתנן "אם אין מקדש יקבר", ואתי כהלכתא, ולא קשיא מידי".

על אפשרות להקריב קרבנות בזמן הזה

בהמשך דבריו הוא מסביר דעתו של רבי ברוך בעל ספר התרומה דכוונתו ברורה, דבזמן הזה אפילו בנו מזבח בירושלים והקריבו קרבנות, אי אפשר לאכלו מעשר שני שהוכשר, מפני שאנו טמאי מתים, ומ"ש "אי אפשר לאוכלו" משום דבשעה שלוקח בידו מעשר שני שהוכשר, מטמא אותו בידיו, ואין יכולים לאכול מעשר שני שהוא טמא, אמנם יכולים להקריב קרבנות בטומאת מת, דטומאת מת דחויה היא בצבור".

ומהאי טעמא — הוא מוסיף — אמר הרב רבינו ברוך לבעל כפתור ופרח, שרבינו חנאל מפריש אמר שהיה רוצה לבא בירושלים בשנת י"ז לאלף הששי, להקריב קרבנות בזמן הזה. כדאיתא בספר כפתור ופרח, ואשר ע"כ בזמן הזה כשבנה מזבח, אע"ג דאין חומות לירושלים, אם בנו מזבח והקריבו קרבנות בטומאת מת, מותר לאכול מעשר שני בירושלים שלא הוכשר, דכיון דלא הוכשר אינו מקבל טומאה אבל אם הוכשר המעשר שני מקבל טומאה, ואין יכולין לאכול בירושלים מעשר שני שהוא טמא, אע"ג דמקריבין קרבנות, וזה ברור ופשוט בכוונת ספר התרומה.

"והכלל העולה — הוא מסכם — דהנה נתבאר דאם מקריבין קרבנות יכולין לאכול מעשר שני בירושלים בזמן הזה, אע"ג דאין חומות לירושלים, אבל אם אין מקריבין קרבנות, אין יכולין לאכול מעשר שני בירושלים בזמן הזה".

כמו בענין פדיון מעשר שני, כך גם לענין הקרבת קרבנות בזמן הזה, יסוד לדיונים הם דבריו של רבי אשתורי הפרחי, לענין האיסור להכנס להר הבית.

והיו עיני ולבי שם כל הימים

בכל דור ודור נשאו שומרי אמונים את נפשם אל המקום. רבי אשתורי הפרחי, שעלה לירושלים בסוף המאה השניה לאלף השישי, מביא מדרשים על מקדש של מעלה מכוון נגד מקום המקדש של מטה ומצטט דברי רבי פנחס ב"מדרש חזית": "בית קדשי הקדשים של מעלה, מכוון כנגד בית קדשי הקדשים של מטה, הדא הוא דכתיב מכון לשבתך פעלת ה' והר המוריה, והוא מוסיף רמז מפסוק "וזה שער השמים" ח"ה בגמטריא שמונה עשר מיל שיש מן השמים לארץ כלפי ההיכל.

לפי פרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ה) "אין זה כי אם בית אלקים, מכאן אתה למד שכל המתפלל בירושלים כאלו מתפלל לפני הקב"ה ולפני כסא כבודו. ששער השמים הוא שם, וישב יעקב ללקוט את האבנים, ומצאו כולן אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים, ויצק עליה, ונקראת אבן שתיה ששם טבור הארץ. ומשם נצמחה כל הארץ, ושם היכל השם עומד שנאמר והאבן הזאת".

בתפילותיהם נשאו עיניהם אל המקום הזה, ובאשר היו שם כיוונו אליו את פניהם, ואף נשאו את נפשם לחידוש הקרבת קרבנות "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו" וביחוד קרבן הפסח בהר מרום הרים.

ראשונים ואחרונים כבר עסקו בבירורים אם הקריבו קרבנות לאחר חורבן בית המקדש. רבי שמעון בר צמח דוראן (הרשב"ץ) בפירושו "יבין שמועה" על ההגדה מציין שרבן גמליאל שאמר מי שלא אמר שלושה דברים אלו וכו' אינו רבן גמליאל הזקן, שהיה בזמן הבית אלא בנו, והוא רבו של טבי, שהיה בזמן רבי יהושע לאחר החורבן, ומכאן שבימי רבן גמליאל דנן, שהיו בירושלים אחר חורבן הבית, עד שחורבה ביתר, כי נ"ב שנה עשתה ביתר אחר חורבן המקדש, היו מקריבים עדיין קרבנות בירושלים.

עסקו בכך גם שנים מגדולי הדורות האחרונים: היעב"ץ המביע דעתו (בספרו שאילת יעב"ץ סימן פ"ט), כי "בימי אלו הנשיאים שהיו סמוכים לחורבנו של בית וקרובים למלכות ואהובים, אולי היה עדיין המזבח קיים והקריבו קרבנות ציבור, וכדרך שעשו בתחילה בנינו כבתוב בעזרא כמו בימי הבית, או לכל הפחות פסחים, אי נמי איכא למימר דהיינו טעמייהו, דסברי מהרה יבנה בית המקדש, דכל שעתא דמטא הוא, ובכל יום היו מצפין לגאולה ולישועה קרובה לבוא, לראות בית המקדש בנוי ומשוכלל לפתע פתאום, וצריך להשגיח שיהיו מצויין אותן דברים הראויים לקרבנות ציבור, והוא מוסיף הוכחות "שהיו מקריבין אותו חכמי המשנה בדור הסמוך לחורבן, והוא ג"כ דוחה הטומאה".

מהר"ץ חיות, שהביא את הדעות הקודמות, מסתמך גם על ספרי הקדמות כי הקיסר יוסטיאנוס שהיה מאות בשנים לאחר החורבן, גזר על ישראל שלא ישחטו את הפסח בי"ד בניסן והעובר יקנס בקנס עצום, והנה להחכמים האחרונים, כותבי קורות העתים, היה ענין הגזירה הלזו לפלא בעיני־הם, אחרי כי ממשלת הקיסר יוסטיניאן היה בערך מאות בשנים אחר החורבן, ומכאן הוא מוכיח כי לא נמנעו בני עמנו להתנהג בדרך התנאים, שהיו דור ראשון אחר החורבן, מלעלות לרגל ולהקריב שמה קרבנות חובה, ובפרט קרבן פסח.

רבי אמיתי בן שפטיה, מפייטני איטליה אלף שנים לאחר החורבן, משתפך בפיוטו "אזכרה אלקים ואהמיה, בראותי כל עיר על תילה בנויה, ועיר האלקים מושפלת עד שאול תחתיה".

כשלש מאות שנה לאחר מכן, כאשר רבי שלמה אבן וירגה העלה בספר "שבט יהודה" את מוראות גירוש ספרד, הוא מספר על מלך נוצרי, שפנה לאחד מאנשי חצרו לספק לו פרטים על תפארת בנין בית המקדש, שכן היתה בידו מסורת כי טיטוס צייר צורות במקדש אשר בירושלים, והד־הוצאות אשר הוצרכו על הבנין. והלה סיפר למלכו "הנני עני מה שיש בידי, מה שאמר אדוננו, כי בא אלי כתב טיטוס, אני חקרתי ברומא כי חושק גדול אני לדעת הדברים הקדומים, ולא מצאתי לבד זה קונטרס מארקוש קונשול רומאנו, היושב לשפוט היהודים אשר בירושלים והיה זה לבקשת הרומיים, כי רצו לבנות בית באותו ציור".

בני שיחו היהודים נמנעו מלגלות לו את הלכות בית המקדש, כדבריו "ועל זה לא רצו אלו היהודים האחרונים להגיד לי דבר, כי אמרו שהוא נגד דתם להראות לעמים ענין עבודתם, לבד כי דברים אמור, ומקצת מהם ראיתי בעיני, ושמחתי מאד. האחד הוא הקרבן שהיו עושים בחגם, הנקרא בלשון העברים פסח, וחשוב הוא מכל חגיהם", והוא מוסיף לספר על ריבוי אוכלוסין בשעת הקרבת קרבן פסח "ונשמע קולם למרחוק, ואין שער משערי ירושלים שינעל דלת בלילי הפסח, מפני כבוד העוברים השכים, כי רבו היהודים שנמצאו בפסח אחד כפלים כיוצאי מצרים".

בשולי פרשה מופלאה זו מציין ר' שלמה אבן וירגה רושם הקודות: "ואני הדל שלמה בן וירגה, שלוחי קהלות ספרד לקבץ פדיון לשבויי מלאגה, ושם בחצר המלך בקשו הגוים להגשים קרבן הפסח, ועשו בפעל מזבח, ושורות כהנים עם כלי כסף ומשוררים אומרים הלל, ותמהו העם והשרים מאד. אמר המלך "יהודים, שכך ראו ותאבד מהם טוב מותם מחייהם". המחבר מסכם "יהא"ל יזכנו לראות בבנין בית מקדשנו, ותפארתו ועבודת אלוקינו כימי עולם וכשנים קדמוניות".

היו בבין החוקרים, שניסו לפסוד פרשה זו בביטול ותיארו אותה כיצירת הדמיון, אולם בזמן האחרון נתגלתה בגנזי ספרד תעודה, המאשרת ערותו של ר' שלמה על שליחותו, כמורשה קהילות קאסטיליה ואראגוניה, בפני שלטונות ספרד, הוכר על ידיהם לעסוק בפדיון שבויים במלכות גראנדה, שכן על יהודי ספרד הוטל לפדות בכסף מלא את אחיהם שבעיר הנכבשת, ומכאן יסוד לתיאור המ־יוחס לקנטסול הרומאי.

היעב"ץ, המביא בסידורו "עמודי שמים" סדר עבודת קרבן פסח, מוסיף "ידעות בן נכר נציב הרומיים שהיה עד ראיה בירושלים, ומאשר ומקיים כל הכתוב במשנה תורה שבע"פ, ע"פ חז"ל, עם הרחבה, ותפארת בדברים שאינם מגופי הלכותיו, ממנו יראה ההוד כבוד בית אלקינו, ונדע מה שאבדנו בחטאינו, ונתפלל בלב שלם להשי"ת שיחזיר עבודת בית מקדשו במהרה בימינו".

בעלי התוספות דנו על אפשרות להקריב קרבנות

בתקופת הצלבנים עלו לארץ שלש מאות רבנים מבעלי התוספות, וכך מסופר בשבט יהודה: "בשנת ד' אלפים קע"א, העיר ה' רבני צרפת ורבני אנגלאטירא ללכת לתוך ירושלים, והיו יותר משלש מאות וכבדם המלך כבוד גדול ויבנו שם בתי כנסיות ומדרשות".

עליה זו וסיבותיה הן בבחינת תעלומה, אולם ר' אשתורי הפרחי בעל "כפתור ופרח", שעלה ארצה כמה דורות לאחר מכן, מביא מסורת מפלאה על אחד מרבני ירושלים בימיו, רבי ברוך, משרידי עליית בעלי התוספות ועל פגישתו עמו: "גם כי אמר אלי בירושלים, כשהבאתי אליו זה הספר לעבור עליו ולהגיהו, שרבנו יחיאל דפריש ז"ל אמר לבא לירושלים, והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי, ושיקריב קרבנות בזמן הזה, ואני מטרדתי להשלים עמו המלאכה, לא שאלתיו "מה נעשה מטמאתנו ואנה הכהן המיוחס". אנכי בדרך לפני שילה שב למקומי נזכרתי שהלכה שאין לחוש על הטומאה".

בסדרת מאמרינו האחרונים נידונו עניני פדיון מעשר שני בירושלים וכבר הזכרנו דברי הר"מ בן חביב, מרבני ירושלים, בספרו "כפות תמרים" בענין אתרוג של מעשר שני דבזמן הזה דאין לנו בית המקדש להקריב עליו קרבן, אין לנו גם בן מעשר שני דאתקש לבכור, והוא מוסיף דברי בעל "כפתור ופרח" דיכולים היום להקריב בזמן הזה.

שועלים הלכו בו

רבי עקיבא שראה מהר הצופים "שועלים הלכו בו" נתמלא תקוה "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". רבי אלעזר בן ערך ראה בעיני רוחו את ביטול הטומאה שהללו הקימו לאחר כמה מאות שנים על הר הבית, ולצערנו עדיין קיימים שם. וכך מובא בזוהר חדש: "ודעל האי אבנא זמינין לשואה סאבת עממיא ופגרי מתיא, ועיני נבעין מיא על אבנא קדישא, עילאה על כל עילאי. בקדושתא דמאריך, זמיני בני עממי לאתחללא בך, ולאתחזי גלמי מסאבין עלך לסאבא אתרך קדישא וכל מסאבין יקרבין כך". (ויצא).

רבי משה חאגיז, המביא את הדברים בשם זוהר חדש, מאמת את הדברים שכן המושלמים מכניסים

שחזור בית המקדש בירושלים - הולילנד

את מתיהם לחור הנקרא "מדרש שלמה", ומקור זה הוא בין המקורות החשובים לדעות השונות למיקומה המדויק של העזרה, בשטח הר הבית המוקף בחומה שלפנינו (מובא ע"י בעל ציץ אליעזר בחלק י' סי' ד' וראה מועדים וזמנים ח"ג סי' רכ"ט בהערה).

בכל דור ודור נשאו את עיניהם אל המקום, שער השמים, ובשעה שרבי שלמה אפרים לונטשיץ מפרש בספרו "כלי יקר" את הבטחת הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, הוא משתפך בגעגועים אל המקום הזה, כדבריו (פרשת לך לך י"ג י"ז): "ע"כ נאמר לאברהם שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם. הורה באצבע, ששלימות זה הרוחני הנקנה לו בראיה, לא נקנה לו, כי אם מן המקום אשר הוא עומד בו וכו' ותועלת רוחני זה לא יסור מזרעו עד עולם, כי אף בזמן שב"ה שלמטה אינו בבנינו, מ"מ בית המקדש שלמעלה המכוון כנגדו, נצחי לא יסור לעולם, ובכל זמן יורד ממנו השפע על זרע אברהם המקד־דש, מטעם זה שלמים וכן רבים נכספה נפשם לעמוד במקום הקדוש ההוא, כי רצו את אבניה וגו'.

החתם סופר על קדושתו של המקום: שער השמים

קדושתו של המקום שאינה בטלה לעולם, מר דגשת ע"י ה"חתם סופר" בתשובתו לרבי עמרם חסידא שעלה לארה"ק והוא מדגיש: "עיניו הב־דולחים יביטו בהעתק תשובתי לגאון ישראל מהרי"א מרגלית, בהא דהכל מעלין לירושלים, ומשם יבין דכל מ"ש דקדושת מקום המקדש לא בטיל והחוצים סביב מקרוב, מקודשים ספי. וקרד בים אל אלקינו".

בענין קדושה ראשונה הוא מזכיר דעת הראב"ד פ"ו מהל' בית הבחירה, דהכל בטל בזה"ז בעה"ר, אולם לדעת ה"חתם סופר" לאותה דיעה יותר יש חיוב לעולם בזה"ז, דליכא תירוצא דרבינו חיים, שבתוס' כתובות ק"י ע"ב ד"ה הוא אמר וכו', דמ"מ עכ"פ קדושת בית אלקים וזה שער השמים, לא בטל ולא יתבטל, כי אין אנו עוסקים אם חייב כרת הנכנס להר הבית בזה"ז או לא, כי מאי איכפת לן בזה, אך עיקר הוא במה שבמקום הר המוריה הוא שער השמים", ושם נתקדש הארץ ע"י יהושע ועזרא, כבר הקריב שם אדם הראשון ונח, ונעקד יצחק וחלם יעקב סולם, ושוב נעלם עד שהאיר ה' עיניהם בימי דוד המלך "הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער".

ענין מיוחד במסורת המובאת על ידו מפי רבו רבי נתן אדלר "ואגב אשמיעהו מה שמעתי מפה קדוש מ"ו החסיד שבהכונה מו"ה נתן אדלר זצ"ל, במ"ש התוס' בע"ז פרק כ"ה במתני' "כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה מיד שיש שם ע"ז, וכ' תוס' בשם ירושלמי דמקדש היכן נבנה ומתרצים שעל פי נביא נבנה שם. ה"חתם סופר" מביא את תירוצו של רבי נתן אדלר עפ"י מדרש "וירא את המקום מרחוק" — שראה אותו מקום עמק ולא הר, והתפלל ואמר אין כבודו של מלך לשכון בעמק. ונעשה באותו היום הר "אשר יאמר היום בהר ה' יראה" דכל ההרים שהעמידו עליהם ע"ז, ושעבד קודם שהחזיק אאע"ה בארץ אותם נאספו לגבוה, אך הר המוריה, שהיה עמק ולא העמידו עליהם ע"ז שם לעבדו, עד אחר שנעשה הר, ע"י תפילתו של אאע"ה, ואז כבר ניתן לו הארץ, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

דוד המלך ידע כבר שהנכרים ניסו לחלל את הקודש, שכן אין לך הר גבוה וכו' ואי אפשר לבנות ביהמ"ק בהר, ואין כבודו של מלך לשכון בעמק היינו מקום, וע"כ אמר "אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לה' ויהיה משכנות לאביר יעקב", לזה צריך הר ולא מקום, ולזה צריך נביא שגילה להם, שזה ההר היה מקום בתחלה ונעשה הר, ודברי פי חכם חן" — מסיים בעל "חתם סופר".

בעל "דברי חיים": מוטב לחכות לבנין ביהמ"ק בידי הקב"ה

עוד לפני כמאה וחמישים שנה נדון ענין זה בחליפות מכתבים בין רבי עקיבא איגר והחתם סופר ובין רבי צבי הירש קלישר, ומאז ועד עתה נמשכים הדיונים באהלה של תורה, תציין כמה בירורים שאינם ידועים ביותר.

היו גדולים וטובים, שתבעו לנקוט צעדים מס־רימים בבחינת "אתערותא דלתתא" כדי לעורר

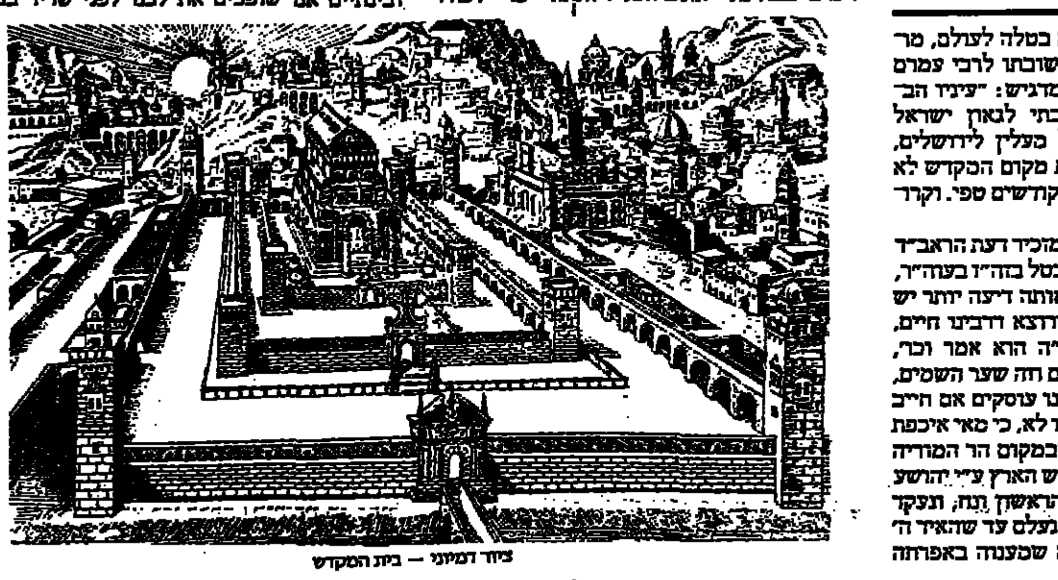
ציור דמיוני — בית המקדש

"אתערותא דלעילא". לעומתם היו שטענו שעלינו להמשיך ולצפות, ונביא את דבריהם של שנים מגדולי הדור ההוא: בעל "דברי חיים" מצאנו היה אומר "יש בכחנו לברר ההלכה שמותר להקריב קרבן פסח בזמן הזה רק להמתין כל כך זמנים, ואחר כך ליטול לעצמנו אינו כדאי" (הובא בספר ברכת הפסח סי' ס"ז, בפתחא דשא סק"ז).

רצב"א אורנבך, שהביא לדפוס את ספר "האשכול" עם הערותיו "נחל אשכול". מביא חילופי גירסאות בקשר לקדושה ראשונה, ובדרך אגב הוא מזכיר "רבים כבר דרשו ברבים למה לא בנו מזבח אחר החורבן, ומביע דעתו: "ולדעתי אחר החורבן, לא הניחו שבט ברזל של רומי לבנות מזבח, וקרוב לחמישים שנה לאחר החורבן נחרשה העיר ע"י אדריאנוס, גורשו כלה מירושלים, ובימי קיסר יוליאן אוהב ישראל, שציוה לבנות הבית, יצאה אש ביסוד התחתון ונשבת בנינו, כאשר סיפרו דורשי הדורות ואחרי מותו החלו הצרות כבראשונה, ולא ניתן רשות לבנות מזבח במקום המקדש", והוא מוסיף: "לפענ"ד אף ניתן רשות לבנות מזבח, והיה לנו אפר פרה להיטהר אסור לנו להקריב שהקב"ה ייעד "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה" ואחרי כן, יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה וכו'.

דבריו של בעל "דברי חיים" הובאו ע"י בעל "ציץ אליעזר" בתשובתו המקיפה בנידון (חלק י' סימן א) אולם עם הופעת הספר פרסם ר' אברהם בנבצל (בירחון, "המעיין" ניסן תש"ל) מספר הערות ומעלה כמה הצעות. לדעתו ניתן לפתור כמה מן הבעיות הכרוכות בבנין ביהמ"ק ובהקרבת קרבנות, ובין היתר הוא טוען "דברי ה"דברי חיים" אינם מובנים לענ"ד כלל. ואם ישנה אפשרות להקריב פסח יש בזה לכה"פ קיום מצוה". אמנם לדברי רש"י (סוכה מ"א א) ועוד ראשונים (תוס' שבועות טו) מקדש העתיד יורד בנוי מן השמים. שמקורם בתנחומא וכן הוא בזוהר, ושם נראה שבודאי ירד בנוי מהשמים, "אין לנו לבטל מ"ע דאוריתא מפני מדרש, ואולי תחילה יבנו ואח"כ ירד מלעילא, וכן מצינו בימי אדריאנוס שחזק טמיא, ובימי יוליאנוס, כשנתנה המלכות רשות לבנות, מיד נגשו לבנות, ולא זיכו לא לבית בנוי מן השמים ולא למלך המשיח ולא לנביא ולא לרוב ישראל על אדמתם, ובילקוט שמעוני פרשת יתרו רמז רע"א מבואר שם דגם מקדש ראשון היה ראוי לירד מהשמים, אלא שזכו דוד ושלמה ונבנה על ידם. אלמלא זכות וחביבות איכא בקיום המצות ע"י ישראל".

שאלת מיוחסי כהונה

בדבריו הוא מסתמך על דברי רבי שרגא פייבל פרנק, בקונטרס "בנין בית המקדש קודם למלכות בית דוד (המעין, תשרי תש"ל עמ' 81) "מצות חובה הקרבה הקרבנות אינה קשורה כלל עם עת הגאולה, אם כן הגיע או לא הגיע, אלא היא מצות עשה מן התורה, להקריב קרבנות חובה כמצוות עשה של תפילין, שנוהג בכל יום וכמצות עשה של לימוד תורה".

בדיונים שהתנהלו בנידון הזכרה גם שאלת מיוחסי כהונה, שנידונה כבר ע"י בעל "כפתור ופרח", "יראה הכהן המיוחס". לדעת ה"נודע ביה־ודה" והיעב"ץ כהני חזקה שבזמננו אינן כשרין לעבודה, וכן דעתו של רבי עקיבא איגר, במכתביו לרבי צבי הירש קלישר (דרישת ציון כח־לב), שענין הכהונה היא מניעה חזקה מבחינת "הר קשה" להיתר הקרבה, "ולנגדנו הר קשה בענין הכהונה", ולדעתו אין להכשירם מחמת רוב, על פי מה שכתב מהרש"ל כי "קרוב הדבר שרוב הכהנים נתבלבלו", והריב"ש (בתשובה סי' צ"ד) החזיק לכהנים שבזמננו לספיקות מפני שאין להם כתב יחוס, ולדעת מהרי"ו (הביאו הרמ"א, בשו"ע או"ח סי' תנ"ז) אין מאכילין חלה בזמן הזה לשום כהן.

בעל "הר הקודש", שאסף אל ספרו החשוב את דעות הראשונים ואחרונים בענין הקרבת קרבנות, מביא גם דעתו של ה"חזון איש": "לענין הקרבה דעת החזון איש נוטה שם (סי' ב אות ז) שאין כהן מיוחס מעכב, אמנם לא החליט כן בבירור, וכן לשונו שם: "לכן בזה"ז אי אתחייב רשות להקריב קרבן פסח, אין לבטל בשביל שאין לנו כהן מיוחס, וסגי בבדיקת ד' אמהות, אף שאין לנו יחוס אבות עד כהן שעבד. ואפשר דהעמידו חכמים דבריהם אף כה"ג, ושמענו שדנו בזה רבותינו אחרונים ז"ל".

כן עסק בנושא זה בעל "מועדים וזמנים", הטוען שאי אפשר להקריב בזמן הזה, דבעינן לקבוע מצאצאי איזה משמר הוא, שחילקו אותם לכ"ד משמרות עוד מימי שמואל הנביא ודוד המלך, ואנו לא יודעים לקבוע המשפחות לפי המשמרות, ואין בכחנו לקבוע מעצמנו מפרש משמרות שצריך לזה סנהדרין, וע"כ לא נוכל להקריב בזמן הזה, אפילו יש לנו כהן מיוחס, שלא ידוע לנו משמרתו, וכהן שעובד במשמר שאינו שלו עובר באסור תורה, ולדעת החנוך (מצוה שפט) אפילו רק סיוע, נוטה שחייב על כך מיתה. והוא מפרט טעמים מספר "שאנו פטורים בזמן הזה מבנין בית המקדש ומזבח להקריב קרבנות, ובכיבוש לא נשתנה בזה כלל, ועד היום אנו אנוסין ופטורין מעיקר הדין, בלי שום ספק מהרבה טעמים עד שיבוא צדק ויורה".

לעומת טענת הרי"א גבנצל במאמר הנ"ל: "שהגדולים הקודמים עסקו בשאלה זו, בזמן שהיה המקום ביד זרים, אבל עכשיו שהוא ביד ישראל, הנה אם קיימת דרך מדעית לברר המקומות ע"י פעולות מבחוץ־מוטב, ואם לאו — יש להתיר הכניסה אפילו בטומאה, כשאין טהורים, לצורך הבנין וההקרבה, חפירות ומדידות צורך הבנין וההקרבה הן". טוען בעל "מועדים וזמנים" "אדרבה דוקא היום אף לאחר כיבוש, אנו אנוסים ורחוקים יותר מהאפשרות להקריב מטעם האותם בזה"ז, אלף פעמים ספי מזמנו של רבי עקיבא איגר והחתם סופר. מפני עניות התורה שבינינו. הקב"ה יערה עלינו רוח טהרה ממרום, שנהיה ראויים להשראת שכינתו בתוכינו, ויחזיר העבודה לדביר ביתו בקרוב, ובעינינו נזכה לראות הכל מישרים".

אמירת קרבן פסח ליד הכותל

בציפיתנו לבנין בית המקדש ועדיין אנו מצפים, ובינתיים אנו שופכים את לבנו לפני שריד בית מקדשנו וביחוד בערב הפסח. בס"ד עוד נסקור את המקורות השונים בדבר סדר אמירת סדר קרבן פסח, בערב הפסח אחר חצות היום בכל תפוצות ישראל, וביחוד ליד הכותל המערבי.

מסורת ראשונה שהגיעה אלינו היא מלפני שלש מאות וחמישים שנה, בסיפורו של רבי משה חאגיז, בספרו (פרשת "אלה מסעי") על זקנו אבי אמו ר' משה גלאנטי: "בערבי פסחים ובערב יוהכ"פ היה הולך לכותל המערבי, עם היות קורין פתיחין ליה בעליותיה, סמוכות ונראות אל הכותל, שכר פסיעות היה מרויח ללכת שמה, והיה קורא שם בערב פסח — מסכת פסחים ובערב יוהכ"פ — מסכת יומא, ועל שאר התפלה היה מוסיף וקורא", ושם מפורשים פרקי תנ"ך ומאמרי הזוהר ומסיים "ברוך אלוקינו שבראנו". נוסח מיוחד סודר ע"י הגר"א והוגו בו תלמידיו שעלו לירושלים לאחר פטירתו וכיסמו את הישוב בצפת ובירושלים, בד בבד עם תפילותיהם ליד שרידי המקדש "לאקמא שכינתא מעפרא".

כל תושבי ירושלים היו ליד הכותל בערב פסח — מציינים רושמי הקודות, ומסתפק בתיאור הנרגש שנרשם בשנת תר"ן בידי ר' ישראל מאיר שריבר: "תכלה אלף ידיעות מהכיל את המראה הנפלא, אשר ייראה אז במקום הקדוש הזה באותו הזמן, כי כל איש אשר יראת ה' נגע בלבבו יבוא לומר סדר קרבן פסח במקום קדשו זכר לקרבן פסח אשר נעשה במקום הקודש הזה, באותו זמן, דמעות ישראל יזלו כמים. בהעלות כל איש על לבבו, אז בעת המקדש על מכונו ותפארתו, את הרעש הגדול אשר הופיע בעת הזאת על ההר הקדוש הזה, הר בית קדשינו ותפארתנו, מהמון אלפי אלפים ורבי רבבות ישראל, אשר נאספו כשה לבית אבות.

כהנים בעבודתם לוים בשירם וזמרם וישראל במעמדם על קרבן פסחיהם. קורים את ההלל בצאת ישראל ממצרים מעבדות לחירות, ועתה בעוונותינו נטל כבוד מבית חיינו, גלה מאתנו יקר בית מקדשנו.

אנחנו עומדים אצל מקום מקדשנו בזמן הזה, ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו לא קרבן פסח וכליל, ואף על מרודים נצמוד מרירות הגלות, ואיך לא ימס כל לב כמים, הלא למשמע אוזן דאבה כל נפש מישראל, ובפרט אנחנו הרואים בעינינו את בית המקדש חרב ושמם, ולכן אין לשער ואין לספר את קולות הדמעה והמיות אחינו בני ישראל לפני כותל קדשינו, בעת אמירת סדר קרבן הפסח".

הזכרנו לעיל את תשובתו של בעל "ציץ אליעזר" בספרו (חלק י' סי' ד) בענין קדושת הכותל המערבי ומעמדו, שם הוא מביא את הדעות השונות בקשר לבנין בית המקדש בזמן הזה, ומסכם "ולפת עתה חשיבות מרובה ישנה לאלה שביכולתם להיות בדרך קרובה ללכת בערבי פסחים אל הכותל המערבי, שלא זזה מהם שכינה לעולם, לאמירת פסוקי קרבן פסח וכו'. כפי שהיה עושה, מהר"ם גאלנטי ואחריו יתר הגדולים המקובלים שבכל הדורות, והם נחשבים כשלוחי בית ישראל לאת־עורותא דלעילא. יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו כן יהי רצון.

האדמו"ר מליובאוויטש' (המשך מעמוד ח)

נגדותו לפעילה ביסודות הדת עלולה להעלותו אל הגרדום. מהידוע שסיפר הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצ"ל, בירושלים, כי הצוררים התרברבו אח"כ שהבהיתו ב"צמח צדק" כי משתוקק למסור את נפשו אדרבן, ונדברו ביניהם לא למלא את חפצו...

מספרים, שהגאון רבי איצליה מוואלוז'ין זצ"ל, בנו של רבי חיים הגדול תלמיד הגר"א, אשר גם הוא נמנה עם ראשי היהודים שנקראו אז לדיונים בפטרבורג, שאל את ה"צמח צדק" בפליאה: "איך יהין מר להכניס עצמו בסכנה מדעת, הלא מסוכן הדבר להתגרות ברשעים שכמותם, וכי אינו חושש שיאבד בזה את חלקו לעולם הבא?" השיב לו האדמו"ר: "אם לא יהיה לכלל ישראל עולם הזה, מה צורך לי בעולם הבא של הקב"ה?!" השתומם הגאון ושאלהו עוד: הרי צריך להתנהג על פי תורה, והיכן מצינו בתורה שמחוייבים למסור את הנפש על עניני "מים הרעים"?" ענה לו ה"צמח צדק": "בתורה לא מצינו מסירות נפש בכלל, אלא חילול השם והיפוכו, קידוש השם, "ונקדשתי" — וקידוש השם אין לו שיעור!".

כשחזר הרבי לביתו, לליובאוויטש, שמע את החסידים מדברים ביניהם, כי מסר את נפשו בפ־טרבורג לטובת כלל ישראל. התייפח הצדיק בבכיה גדולה, אמר: "אוי לו למי שהעולם מטעין בר", וכי זו מסירות נפש, כשאדם מסתכן בעד כלל ישראל, ועוד יש לו פניה; שבשביל כך ירבה שכרו לעלמא דקשוט? אין בזה שום רבותא: מסירות נפש היא מה של הצדיק רבי ברוך ממזיבוז' זכור לטוב, בפעם אחת העמיד בסכנה את כל חלקו לעוה"ב בשביל אדם אחד מישראל, ולא בשביל חייו של אותו יהודי, כ"א בכדי להציל את ממונו גרידא..." (וסיפר להם באריכות רבה כל פרטי אותו מאורע כמובא בספרים הקדושים).

בהזדמנות אחרת התבטא: מסירות נפש היא כזו של אברהם אבינו. שקפץ לתוך האש באור כשדים מבלי להסס, לא בהכן אהיו שהמתין לראות אם יש סיכוי להינצל או לא...

אשכבתיה דרבי

בתוך שנת תרכ"א, חמש שנים לפני הסתלקותו, התאלמן ה"צמח צדק" מאשת נעוריו הרבנית חיה מושקא ע"ה. מאז ואילך מיעט להשיב לשואלים עצתו ב"יחידות" ובפי כתבם. כי אמר. מצינו בדברי חז"ל שכל אדם שמתה עליו אשתו נפטר־ה אינו יכול לייעץ! (ראה סנהדרין כ"ב: "עצתו נופלת". לפי גירסא אחרת הזכיר דבריהם ז"ל יבמות ס"ב "כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא תורה"). אף הוא עצמו חלה אנושות באותו פרק, במעט אשתקיל מילוליה, והיה מלופף בכאובים ובייסורין של אהבה, עד שנסתלק מבכה חיי בליובאוויטש בתחילה האביב שנת תרכ"ו, באור ליום חמישי בשבת, י"ג בניסן.

כחצי שנה לפני הסתלקותו. היה פוהה בכל יום את המודיש רבה וקורא מתוכו לפני בנו מהר"ש, שמילא אח"כ את מקומו כאדמו"ר בליובאוויטש, את הפיסקא בפרשת ויחי: "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" — אע"פ שמת יוסף ואחיו אלקיהם של אלו לא מת. חסידים מספרים, כי מהר"ש לא היה מראה בשעה מעשה שום תנועה של עצבות, אדרבה, בעין חיוך היה נראה באר־שת פניו, אבל תיכף לאחר מכן היה פונה לביתו וממרר בבכי קעות שלמות.

רבי יהושע מונדשיין פירסם באסופה "מגדל עז" (עמ' תרי"ג) פקסימילה מצוואת ה"צמח צדק" בחליף לבנו מהר"ש שיקבל עליו הנהגת העדה בעהנו חי, וזו לשונה: "לאחי בני המופלג מ' שמואל נ"י, הצוני שתקבל ע"ע לשמוע כל יום כאנשים ענינים ולהתיישב היטב עמהם ולהגיד להם עצה, וגם תהזור עכהם בדברי חסידות הנ־אמרים. וההו רצוני באמת, לכן לקיים כאמור למעלה בל ישנה. אביך הדו"ש מנחם בן דבורה לאה".

לפי מסורה בבית הרבי, דיבר ה"צמח צדק" בשעותיו האחרונות בשארית כוחותיו מגדולתו הרוחנית של מרן ה"בית יוסף", שיום פטירתו חל ג"כ באותו יום עצמו (י"ג בניסן). הוא הרים על נס את העובדה, שזמנו הספיק לו ללמוד ולכתוב ולחבר כ"כ הרבה ספרים, כדוגמת: "כסף משנה" לרמב"ם, "בית יוסף" לטורים, שולחן ערוך, ספרי שו"ת וקבלה, ודיה לומר עם המלאך המגיד שלו, והרביץ תורה בכמה ישיבות בגולה, והיה נשיא ורב הכולל בארעא קדישתא. בסיום דבריו הספיד "אבל באמת ראני שאם רוצים יש זמן לכל..." והאנשים סביבו חשו מה מאד נאה הדברים גם לצ"צ גופו, שהפליא את כל יודעיו בשפעת חיבוריו הנדפסים והכתובים, עם שהיה צמוס למעלה ראש בעבודת שמים בהנהגת החסידים ובצרכי הכלל, האשר עשה צדקת ה' ומשפטיו עם ישראל.

מאה ועשרים שנה חלפו מאז, לזכר עולם יהיה צדיק.

המודיע — עמ' ז' יום ד' י"ד ניסן מ"ו

هكذا من الأصل

שרגא וייס

ההילולא בפסח בבית הכנסת רבי יוסף בנאה בצפת

ישנם ימי הילולא הנשמרים על ידי כל שבטי ישראל, כהילולא במירון על קבר הרשב"י, ההילולא על קבר רבי שמעון הצדיק; ישנם ימי הילולא שנשמרים על ידי חלק מיהודי א"י, כמו ההילולא בטבריה על קבר רבי מאיר בעל הנס — ויש ימי הילולא וימי התכנסות שהיו נוהגים בהם לפני דורות, והיום נשכחו. בין אלה אפשר למנות את ההתכנסות וההילולא שהיו נוהגים תושבי העיר צפת ביום ראשון או שני של חג הפסח בבית הכנסת על שם רבי יוסף הבנאי. מקום שבו נמצא גם קברו של האמורא הזה.

לפני וחמישים שנה כותב בעל "חבת ירושלים": "... בצפת בבית הכנסת של רבי יוסף בנאה, ושם קבר של רבי יוסף בנאה, והנה יש על קברו ציון ופרוכת פרוסה לפניו, ובכל שנה ביום א' דפסח הולכים לשם נשים וטף ושמחים ומדליקי

מצבת קבורתו של רבי יוסי בנאי

שמן ומתפללים על כל טוב נצח, כיד"א".

רבי מנדל ריישר, שהיה חי באותה התקופה בירושלים כותב בספרו "שערי ירושלים": "צפת... בבית הכנסת של ר' יוסף בנאה הנזכר בדברי חז"ל גדולה ויפה, ובכותל מזרחי הוא קבור שם ועליו ציון ופרוכת פרוסה לפניו, ובכל ראשון של פסח מתאספים שם רבים מישראל ומדליקין שמן וגומרים תהלה ותפלה ותחנונים".

תלמידו של רבי ישראל משקלוב, רבי מנחם מנדל מקמיניץ, שהיה תושב צפת, מביא בספרו "קורות העתים" את דבר ההילולא על קבר רבי יוסף בנאה, אך מציין שעשו אותה ביום שני של פסח.

האמורא רבי יוסף הבנאי

במדרש רבה, פרשת בא, נקרא האמורא הזה "אבא יוסף הבנאי". וכך נאמר שם: "שאל אבנימוס הגרדי... הארץ היאך נבראת תחילה? אמרו לו אין אדם בקי בדברים אלו, אלא לך אצל אבא יוסף הבנאי. הלך ומצאו שהוא עומד על הקרויא (פיגום). אמר לו: שאלה יש לי לשאול אותך! — אמר לו: איני יכול לירד, מפני שאני שכיר יום. אלא שאל מה תבקש. אמר לו: איך נבראה הארץ תחילה? — אמר לו: נטל הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד וזרק על המים ונעשה ארץ, וצרורות קטנים שהיו בעפר נעשה הרים וגבעות...".

ביהכ"נ ר' יוסף בנאה

בית הכנסת ר' יוסף הוא בין בתי כנסת המיוחסים והעתיקים בעיר צפת. יורדים במדרגות המוליכות דרומה עד קרוב לקצה השכונה הספרדית בעיר העתיקה של צפת. מאות בשנים תופס בית הכנסת זה מקום מאד מכובד בעדה היהודית בצפת. מכאן יוצאת גם התהלוכה של ספר התורה המיוחס והעתיק, לכיוון מירון בערב ל"ג בעומר. בארון הקודש עומדים ספרי-תורה בתיבות מצופות כסף, כולם מקושטות בפאר והוד.

בית הכנסת נבנה על יד קברו של האמורא רבי יוסף נאה. בית הכנסת חודש לפני כמאה שנה. הכניסה לבית הכנסת מחצר אשר בצידו הדרומי של הבית. בחצר ספסלים בנויים אבן, ושלד ברזל לסוכה.

באולם בית הכנסת שני עמודים, נושאים כל אחד שתי קשתות מחודדות. מעליהן תקרת עץ שטוחה. באמצע הקיר הדרומי ארון הקודש — בצפת מתפללים לכיוון דרום. ארון הקודש הוא חדיש ובנוי עץ. לפניו תלויים על שלשלאות נרות שמן מקושטות. בין שני העמודים מקום הבימה, דומה במבנה שלה לזו שבבית הכנסת האר"י של הספרדים, אולם קטנה ופשוטה ממנה. סביב לאולם ספסל בנוי.

בקיר המזרחי של האולם דלת למערת קברו של רבי יוסף הבנאי. מעליה שלט חדש: "ישיבת הצדיק מהר"י הלבן", (עיין לקמן הסבר השם הזה). במערה, מול הפתח, מצבת הקבר. לידה "כסא אליהו" עתיק וארונות קיר במגרעות. במערב מבוא שני מבחוץ דרך פרוזדור, אשר בו גם מדרגות לעזרת הנשים. החלק הזה של הבנין — רק הוא מקומר קמרונים — הוא הוא החלק העתיק. משמע, שמערת הקבר קדומה היא, ובית הכנסת עצמו הוקם תוספת לבנין הקבר בתקופה מאוחרת יותר: (מתוך "בתי כנסת בארץ ישראל" מי' פינקרפלד). בחצר בית הכנסת עומד אילן תאנה עתיק, שאליו נקשרים הרבה סיפורים נפלאים בפי העם. תאנה זו מתחדשת תמיד, צומחת מחדש בכוח פלאים.

הצדיק הלבן

בית כנסת ר' יוסף בנאה נקרא גם בית הכנסת מהר"י הלבן, או הצדיק הלבן. השם הזה בגלל מעשה שהיה: כידוע, מהדרים שלומי אמוני ישראל לקחת לכפרות בערב יום כיפור תרנגולים לבנים. פעם רצה מושל אכזרי של צפת להתעלל ביהודים. הוא ציווה שעל היהודים לקחת רק תרנגולות שחורות, ואם לאו, יענשו בעינויים קשים. מפחד המושל הלכו יהודי צפת לשוק, וקנו תרנגולים שחורים. אחר כך הם הלכו והשתטחו על ציונו של רבי יוסף בנאה, ובכו על מר גורלם, שניתנים תחת שליט עריץ.

כאשר חזרו לביתם מצאו לשמחתם, כי כל התרנגולים השחורות הפכו ללבנות. מני אז נקרא רבי יוסף בנאה: "הצדיק הלבן" או מהר"י הלבן.

איזכור בית הכנסת על ידי הנוסעים

באגרת מסע שנכתבה לפני כמאתים וחמישים שנה, בזמן ביקורו של רבינו חיים בן עטר, בעל "אור החיים", על ידי אחד מתלמידיו, לא נזכר בית הכנסת בכלל, ומתואר רק בנין הקבר. פרטי התאור מתאימים למצב של חלק זה גם כיום. וזו לשון האגרת: "... וביום חמישי בא זקן אחד שהוא מכיר כל מערות הצדיקים... והלכנו עמו לראשון, ראשון, הקבור בתוך העיר בין החצרים רבי יוסי הבנאי זלה"ה, הוא חצר אחת גדולה ובתוך החצר בית ובתוך הבית מצד ימין מצבת קבורה אדוננו רבי יוסי הבנאי ע"ה; וישבנו שם ולמדנו פרק אחד של גמרא והדלקנו נרות, ועשינו סליחות והתחננו על שכינת רם ונישא, ועל החברים כולם, ה' ישמרם...".

רבי שמחה מזאלזיץ, בעל "אהבת ציון" מזכירו בזה הלשון: "בבית הכנסת של ר' יוסף בנאה, ושם קבר של יוסף בנאה הנזכר במדרש רבה (פ' בא), וספר תורה קבורה מראשיתו, וקבוד בעזרת נשים, ובית הכנסת של אנשים שלו חרבה, ההמון קוראים לבית הזה קבר הצדיק, והוא בתוך העיר...". רבי משה ירושלמי מספר בשנת תקכ"ט על צפת: "וברחוב היהודים קבור ר' יוסי הבנאי בחדר, ונר דולק אצלו, יומם ולילה, ומשמרות תמיד שם".

בית הכנסת הזה היה נקרא "ארגנוניזידי", כי יוצאי אראגון, בספרד, התפללו בו. וכך גם קוראו רבי מנדל מקמיניץ בספרו "קורות העיתים": "בית הכנסת הארגוניזי, ובה בעזרת הנשים מערה בנויה והיא קבורת ר' יוסי הבנאי ע"ה, וס"ת קבור מראשותיו, וההמון קורא לו קבר הצדיק".

יש שהיו רוצים לומר, כי ר' יוסי הבנאי הוא רבי בנאי, המוזכר בגמ' בבא בתרא (נ"ח) שהיה מציין מערות הצדיקים. אבל אי אפשר לומר כך, כי האריז"ל גילה, שרבי בנאי קבור במקום אחד בסביבת צפת. וכך נאמר על ידי חיים ויטאל בספר הגלגולים: "... אצל ביר אלשייה, לצד צפון יש הר אחד גבוה מאד... והנה תעלה מן הדרך הזה, דרך אמצע ההר ההוא עד למעלה. אצל שטח ההר ההוא למעלה בראשו יש שם סלעים רבים, ושם ביניהם עומק אחד. ושם כמו פתח מערה אחת... ושם קבורים... ור' בנאה האמורא".

בית כנסת רבי יוסי בנאי

משה בלוי
רב מטעם העדה [illegible]

בס"ד יום כ"א בחודש אדר שני תשמ"ד, פרדס-כ"ץ

תעודת הכשר לשנת תשמ"ד

הננו בזה לאשר ולקיים שכל תוצרות של כל מפעלי „דובקי" החברה הישראלית לסיגריות, לייצור סיגריות וטבק, מיוצרות אך ורק על טהרת הכשרות לצורך חג הפסח, וזה נעשה בקפדנות רבה ובזהירות יתירה על צד היותר טוב ובאופן היותר מועיל, תחת השגחתנו ופקוחנו התמידית, כל החומרים הטעונים בדיקה לפני הכשרתו לחג הפסח, נבדקו כראוי במעבדה המתאימה למטרה זו, ואושר וקויים שאין בהם שום חשש חמץ. וכן בעשר מדורים בכל מקומות העבודה וייצור ואריזות בכל מפעלי „דובקי", לשם הכשרתו לצורך חג הפסח. ולפיכך יכולים אחינו בני ישראל בכל מקום שהם - ואף המהדרין מן המהדרין, המעשנים, לעשן ולהינות בלי שום חשש ופקפוק כלל, בכל מה שנוגע לדיני חג הפסח, במשך כל ימי חג הפסח הבעל"ט אי"ה, סוגי ומיני סיגריות המיוצרות בבית חרושת „דובקי", כגון: סיים 100, ברודווי 100, ברודווי 80, פרנסה, סיים, אירופה, שהור, נובלס פילטר, נלסון פילטר, פולרים, גדיאל, אסקוט, דובק פילטר, מרום, סילון, ופרנסה קולד.

ובזה יסייעו ויחזקו את ידי בוני ארצנו הקדושה בועשית אחינו בני ישראל בארץ ישראל.

הרב ואב"ד
דפרדס-כ"ץ, [illegible]
בבני ברק - ארץ ישראל.

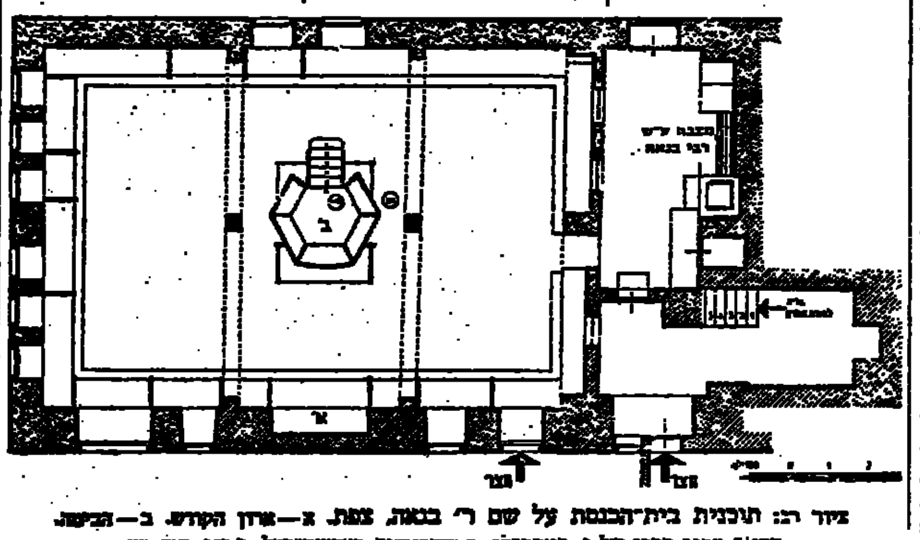

ציור רב: תוכנית בית־הכנסת על שם ר' בנאה, צפת. א—ארון הקודש. ב—הבימה. הציור מתוך ספרו של י. פינקרפלד, בתי־הכנסיות בארץ־ישראל, תש"ו, עמ' 88.

פניני המועדים

מתוך ספר "בית אהרן" על המועדים בכת"י להגאון הצדיק רבי אהרן כהן זצ"ל ר"מ ישיבת חברון

א. עיקר זכרון יציאת מצרים האמור בשבתות ומועדים אינו רק הזכרון של שעת היציאה והפדות, אלא תכלית הזכרון הוא מה שנפדינו מהעבדות כדי לקבל עול מלכות שמים ועבודת השי"ת.

ב. עצם היציאה ממצרים והפדיה מבית עבדים מחייבת אותנו להיות מקדשי שמו ית' במסירות נפש, שתמורת הפדיה אנו נעשים עבדי ה' לקדש שמו במסירות נפש, וזהו המקרא קודש והשביתה במועדות שהם "זכר ליציאת מצרים" — להזכיר תפקידנו להיות מקדשי שמו ית' שזהו שורש גאולתנו התמידית.

ג. תכלית יציאת מצרים נגמר בהקמת המשכן, שנתקיים אז ענין זה של "ושכינת מלכהון בהון", כמפורש בתורה ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלקים וידעו כי אני ה"א אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם.

ד. יציאת מצרים היא אות על תורת ה', מפני שיציאת מצרים מחייבת קבלת התורה והמצוות.

ה. יום השבת הוא יום זכרון מעשה בראשית הקשור עם זכרון יציאת מצרים, מפני שתכלית מעשה בראשית הוא להיות ישראל מקדשי שמו ית' שזה נעשה ע"י מתן תורה שהוא תכלית יציאת מצרים.

ו. יום השבת הוא זכר ליציאת מצרים במה שמתנהגים בו בקדושת מקרא קודש ע"י מניעת מלאכה. שבזה מראים על עבדות ה' בלבד. לכן בכל מקום שמזכיר קדושת היום בשבת, צריך להזכיר גם קדושת יציאת מצרים לאמר שהשביתה היא צורת ותכלית קדושת שמירת השבת.

ז. עיקר צורת השמחה בשבתות וימים טובים המזכירים לנו שנפדינו מעבדות מצרים, נעשית ע"י השביתה ממלאכה וקריאת המקרא קודש, כי המקרא קודש מזכיר לנו את תפקידנו להיות מקדשי שמו ית', — תכלית מעשה השביתה — שזהו שורש גאולתנו התמידית, ועי"ז אנו אומרים "וישמחו בך ישראל מקדשי שמך", שקדושתנו היא עיקר צורת השמחה של שבתות וימים טובים.

ח. יציאת מצרים שהיא הסרת עם ישראל ומשיחתם לקדושה, יש בה אות שישראל ייעשו עם קדוש לה', והאות של שבת היא עיקר צורת האות של יציאת מצרים לגדולה וקדושה הזאת.

ט. עצם קדושת יום טוב, מראה גם את האות הגדולה של שבת, מפני ששורש קדושת יום טוב נמשך מקדושת שבת שהוא ראשון למקראי קודש.

י. קידוש הזמנים וקידוש השבת נחשבים לקדושה אחת, כי שבת מקדשת ישראל שהם יקדשו את הזמנים, לכן דין הזכרת יציאת מצרים בקידוש היום אינו פרט במצות קידוש שצריך להזכיר בו יצי"מ, אלא הוא פרט במצוה הכללית של זכירת יציאת מצרים, שגם בשבת ויו"ט צריך להזכיר יציאת מצרים בשעה שמזכיר קדושת היום.

יא. הזכרת יציאת מצרים בקידוש על הכוס הוא מפני שהשבת ויום טוב הם מקרא קודש זכר ליציאת מצרים, והמקור לזה הוא הכתוב "שמור", ע"י הזכרון בלב והשמירה בשביתת המלאכה כמו ששבתו ממצרים, והכתוב "זכור" בא להוסיף הצורך להזכיר בפה בכוס על היין, ובתפילה כשאומרים "וינוחו בו ישראל מקדשי שמך" מבואר התוכן העיקרי של יציאת מצרים.

יב. בחגים ומועדים יש שני ענינים, א. שם המועד הקשור עם שם החג הפרטי כגון חג המצות, חג הסוכות, ב. שם החג המקושר עם זמני תקופת השנה והם חג הקציר, חג האסיף, וזהו שאנו אומרים "מועדים לשמחה" — שם החג הפרטי, "חגים וזמנים לששון" שם החג הקשור עם הזמנים שגורמים לששון ושמחת החג.

יג. עיקר החג נקרא "חג הפסח" שזהו צורת החג מה שנעשו עבדים והובדלו ע"י שפסח הקב"ה על בתיהם, אבל בתורה הוא נקרא בשם "חג המצות" על שם העשיה בפועל שחוגגים החג באכילת מצות לחם עוני לזכרון העבדות שהיתה במצרים ועתה נעשו עבדי ה'.

יד. בברכת מודים יש בה אותה הצורה של זכרון יציאת מצרים, ע"י ההשתחואה וההכנעה בביטוי נסיו וטובותיו מעולם, שזה מחייב קבלת התורה מרצון.

טו. תכלית יציאת מצרים שהוא תכלית מתן תורה, הוא שעל ידי קיום התורה והמצות נקבל שפע ברכה וכל טוב, כרצונו ית', כמו שנאמר "המעלך מארץ מצרים — הרחב פיך ואמלאהו".

ליקט: הרב יעקב קוסובסקי־שחור

המודיע הצעיר

אנו פוגשים

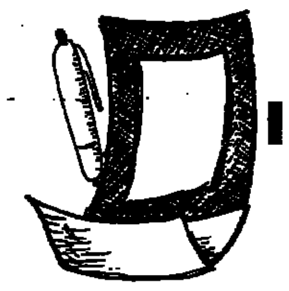

— כן ממש כך.

רבי צבי (השם בדוי) הוא ניצול שואה, עיניו היהודיות וזקנו הלבן אינם מסגירים את הספור שמאחוריהן. כיום הוא סבא לנכדים שיח', באותם ימים רחוקים — בחור צעיר, אולם כאז כן היום קשור הוא לבית גור בכל נימי נפשו.

— ר' צבי, מר הוא ניצול שואה?

נכון.

מנין?

נולדתי בזדונסק הוולה ובתקופת המלחמה הייתי במחנה בנוינגמי שליד המבורג.

— ר' צבי, לנו לדור הארצישראלי לא אומרים השמות מאומה, היכן זה?

— קרוב לגבול של רומניה.

ממה ששמענו וקראנו, מתברר שכדי להיות יהודי בגטו נדרשה מסירות נפש בכל רגע ורגע, אני מתארת לעצמי שהאמתחה מלאה בספורים על כך, אבל אולי כדי שנרגיש ולו במעט, מה פירוש מסירות נפש, הוא יוכל לספר לנו משהו?

מעניני דיומא?

אם אפשר.

ר' צבי חוזר לאותם ימים רחוקים ומתחיל בספור:

זה היה בתש"ה המלחמה מתקרבת לקיצה, החזית מתקרבת אבל אנחנו לא יודעים בברור מה קורה, במחנה הכל כרגיל. ליל י"ד. אנחנו זוכרים שזהו ליל בדיקת חמץ אבל כאן, במחנה, אין צורך בבדיקת חמץ, חזקה עלינו שאין שום פרור ראוי למאכל, ערב בקר וצהרים עודכים כאן בדיקת חמץ. נגשתי לקחת את מנת המרק שלי ואיני יודע כיצד, אבל היא נפלה מידי.

ר' צבי מתרגש כשהוא חוזר ומעלה את זכרו המר של אותו מאורע, הוא ממשיך ומתאר את זעמו של הנאצי:

— הוא הכה בראשי, מגפיו נחתו עלי שוב ושוב ואני זוכר היטב מה חשבתי אז, חשבתי שאולי רגעי האחרונים ובקשתי מן הרב שפרן שיקרא איתי קריאת שמע... רציתי לומר תהילים ולאט לאט תפשתי שאני חי בכל זאת והחלטתי להתגבר.

אני מביטה בו, הדרת הפנים מסגירה אצילות פנימית ואינני יכולה שלא לשאול:

— ר' צבי מה נותן את הכח במצבים אלו?

יש באדם רצון חזק מכל שהוא עצמו לא יודע עליו במצבים רגילים, וזהו כח הרצון לחיות. זה היה בליל בדיקת חמץ, למחרת בערב פסח החלטנו: שבעה יהודים ואני בתוכם להשמר מאכילת חמץ בפסח.

— כמה יהודים היו ס"ה במחנה?

— כ־600, אך אין להתפלא על האחרים שלא עשו כך, השנה האחרונה של המלחמה פרושו של דבר גוף מותש מסבל רעב ועינויים בלתי פוסקים. משקלו של כל אחד מאתנו היה אז לא יותר מ־30 ק"ג. נגשנו למטבח וביקשנו להחליף את פרוסת הלחם שמשקלה 200 גר' בשני תפוחי אדמה במשך 7 ימים, כך התקיימנו במשך ימי החג.

בליל הסדר, אני זוכר בבהירות את אותו לילה, התאספנו. כל אחד אמר מה שזכר וביחד היתה לנו הגדה שלמה. אני זוכר טוב שכשאמרנו "לשנה הבאה בירושלים"

— איש מאתנו לא חשב שהדברים יתקיימו בימינו, בשלב זה של המלחמה לא נותר בנו כח לקוות.

— ואף על פי כן את ההגדה אמרתם?

— אף על פי כן.

הספור של ר' צבי מפעים אותי, הפגישה עם המקור הראשון עליו עברו הדברים מזעזעת. ופתאום אני תופסת מה פרוש יציאת מצרים, פתאום אני מבינה שאנחנו בני חורין, יהודי בעומק הגלות, בתוך תוכה של התופת, מותר על מנת הלחם שלו כי זהו צווי הקב"ה, הנאצים, הרעב והסבל כאלו לא קיימים לגביו, היש לך בן חורין גדול מזה?

קערת פסח מנחושת מלפני כמאתיים שנה, ממוצגי היריד ליודאיקה בירושלים

רגע, חושבים!

חשבו, פתרו, ושלחו למערכת "המודיע" רחוב יהודה המכבי 5 ירושלים, ת.ד. 1306 עבור רגע חושבים 11. אל תשכחו לציין זאת על המעטפה! בין הפותרים נכונה יגרלו פרסים. בגלל אסור מלאכה בחול המועד, תערך ההגרלה של רגע חושבים 11 בגליון מס' 15 ולא במס' 14.

א. תזכורות בהגדה

עינו בהגדה של פסח, ומצאו בה דברים שהמילים הבאות יכולות להיות להם תזכורת:

1. "מחליף את הזמנים".
2. קפצה עליו זקנה.
3. תורה, שכינה והבטחה במקום אחד.
4. "כל המחלה אשר שמתי במצרים — לא אשים עליך".

ב. מי יכול להיות מהנדס?

בבית מלאכה נטלו מוצר מתכת, וצלמו אותו משלושה צדדים: מלמעלה, מלפנים ומן הצד. לבסוף קבלו את התמונות הבאות:

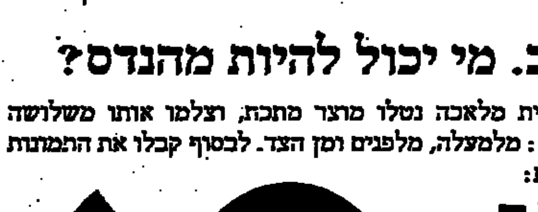

מכאן מסתבר, כי החלק צולם כצללית, כך שרואים רק את היקפו ולא את הפרטים שבו. עתה בדקו ומצאו, איזה מן החלקים הבאים צולם:

ג. אות חסרה — ומובן חדש

פעל — רפיה — סרן — נקע — רמה — מרמה — פורה — נופל — הרים — להט.

מכל אחת מן המילים הללו יש ליצור מילה חדשה, תוך שינוי סדר האותיות הקימות, ובתוספת אות אחת. למשל, להט + ח = החלט, אלא שיש תנאי חשוב: האות הנוספת שווה בכל עשר המילים! (המילים החדשות, אינן גרידות ויוצאות דופן אלא מקובלות ביותר.)

אותי זה מסקרן

היין ממנו נשתה אי"ה ארבע כוסות בליל הסדר, עשוי כידוע לכולנו מענבים, דרך מעניינת ביותר עובר אשכול הענבים עד שהוא הופך ליין, ואנחנו נתחיל אותה דוקא בגתות העתיקות שבהרי חברון מדוע שם? מכיון ששם למעשה נמצאת תעשית היין המקורית והטבעית, וכל מה שקורה היום ביקבים אינו אלא חיקוי התהליך באמצעים מהדרניים.

("כבס ביין לבושו... חכלילי עינים מיין"... בברכה זו התברך יהודה אשר חברון היה חלק מנחלתו. עד היום נוכל למצוא תעשיות יין מפותחות באזור, יש להניח שהגתות העתיקות המשמשות את הפלחים הערביים, נחצבו בתקופת בית שני ואפילו קודם לכן, ושמשו את אבות אבותינו (יש כמובן גם גתות מאוחרות יותר) שטות העבודה לא השתנו בהרבה תוכל לעקב אחריהן עד היום).

גת — זוהי מערכת המורכבת ממשטח דריכה — מן ברכה הדודה בעלת שפוע מתוך המסתיים בתעלה שמובילה אל בור אסוף, סביבו ניתן למצוא תאים וגומחות בעלות תפקידים שונים.

עם תחילת בציר הענבים מרבות התוצרת אל הגתות, מפרידים את הענבים מן האשכול ומפזרים אותם על משטח הדריכה. הדורכים רוחצים את רגליהם (ולא דוקא מטעמי היגיינה שכן את הענבים אין רוחצים לא אז ולא כיום, הם מועברים ישירות ליקבים ונכנסים למכונות כמו שהם) לאחר מכן מבצעים הכורמים פעולה מעניינת, הם לוקחים אדמת חואר לבנבנה המצויה בשפע באזור ומפזרים אותה על הענבים. כשנשאלו הפלחים מדוע הם נוהגים כך, השיבו שכך עשו אבותיהם ואבות אבותיהם... וזהי פעולה שעושה את היין לצלול ומתוק ומפליא עד כמה הכירו הדורות הקודמים את סגולותיו של הטבע,

החואר מכיל גיר וחרסית, הגיר מבטל את החומצתיות שביין ועל כן ממתיק אותו, החרסית מושכת אליה את החלבונים הצפים על היין ("לכלוכים קטנים" בלשוננו) ולכן נעשה היין צלול. כיום משתמשים בקלציום קרבונט במקום גיר ובבנטוניט הדומה בדיוק לחרסית. יחפים נכנסים הכורמים אל הגת מהלכים או רצים על הענבים, כ־45 דקות על כל 100 ק"ג ענבים. "מאחר שהוא מבושל קוטפו ונותנו בגת ודורכו ומזמר והן עתים אחריו" (שמות רבה ל') במקורות מתוארת במקומות רבים השמחה שלותה את דריכת הענבים. לאחר הדריכה הראשונה מתקבלת עיסה של ענבים מרוסקים, אוספים אותם לתוך שק ומניחים עליו משקולת כבדה, כך נסחט סופית היין האצור בענבים. לסנון שיטות שונות, יש המשתמשים בבור שקוע; הפסולת שוקעת והיין הנקי זורם אל בור האסוף, יש המניחים שיח קוצני וצפוף (סירה קוצנית) בפתח בור האסוף, ויש אפילו המסננים במסננת פח מודרנית... מיץ הענבים מאוחסן בבור אפל וסגור הצוב בסלע עד שהוא נהפך ליין.

מהו בעצם היין? מיץ הענבים מכיל סוכר בכמות רבה, במשך הזמן מתפרק הסוכר לכהל ופחמן דו חמצני ולכן לפני שהיין יהפך ליין הוא יתסס ואח"כ יהפך לחריף. ככל שעובר הזמן היין מחריף ומשתבח שכן כמות הכהל שבו גדלה.

כיום מוסיפים ליין שמרים כדי לזרז את פרוק הסוכר, מהלים במים כדי שהיין לא יהיה חריף מדי ומן הסתם יש עוד הרבה סודות מקצועיים שאינם ידועים לי.

הכהל שביין משפיע על מרכז העצבים במח וגורם לכך שנהיה פתוח רגישים לסובב אותנו, יתכן שמכאן נובעת העליזות המלווה את השתיה.

בפסוקים רבים בתנ"ך מכונה כנסת ישראל גפן: "ימה גפן זו בתחילה, היא נרמסת ברגל ואח"כ עולה על שולחן מלכים כן ישראל". (ויקרא רבה) השנה כשנשתה ארבע כוסות נתפלל לעלות כבר על שלחן מלכים ולוואי שיתקיימו בנו ארבע לשונות של גאולה — לחיים!!

גם שואב המים!

רַבִּי בָּרוּכְל' מִמֶּזִ'יבּוֹז', הִנְהִיג בְּבֵיתוֹ חֻמְרוֹת מְיֻחָדוֹת בְּנִקָּיוֹן לִקְרַאת פֶּסַח. כָּל בְּנֵי הַבַּיִת וְהָעוֹזְרוֹת הָיוּ עוֹבְדִים עַד כְּלוֹת הַכֹּחוֹת, לְפִי הוֹרָאוֹתָיו, אֲפִילוּ אֶת קִירוֹת הַדְּלָתוֹת הָיוּ מַכְשִׁירִים לְפֶסַח.

אַךְ הַתְּמוּרָה לֹא אֵחֲרָה לָבֹא: בְּעֶרֶב הֶחָג, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה נָהַג רַבִּי בָּרוּכְל לַעֲלוֹת לְקֶבֶר אָבִיו. הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זי"ע, וּלְבַקֵּשׁ שֶׁיִּזְכֶּה לַעֲבֹר אֶת הַפֶּסַח בְּלִי שׁוּם נִדְנוּד שֶׁל אִסּוּר חָמֵץ. וְשָׁם הָיָה מַזְכִּיר אֶת כָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ, הָעוֹזְרוֹת, הַמְשָׁרְתוֹת, פּוֹעֲלוֹת הַנִּקָּיוֹן — כֻּלָּם!

פַּעַם, בְּעֶרֶב הֶחָג, רָאוּ אֶת רַבִּי בָּרוּכְל חוֹזֵר לְקֶבֶר אָבִיו, לְאַחַר שֶׁכְּבָר יָצָא מִן הַמָּקוֹם. מַה־קָּרָה? הוּא שָׁכַח לְהַזְכִּיר אֶת שׁוֹאֵב הַמַּיִם וְחָזַר שׁוּב כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל גַּם עָלָיו!

המכה הארבע מאות

מאת ישראל רייזמן

הזקן לימד את ר' יחיאל לפתוח עיניו ללקוחים של האות תיו ואז להתחיל את הכל מחדש.

במבוא מצד מנהטן אל גשר ג'ורג' וואשינגטון, יש פינה שבה יהודים חרדים מזוקנים עומדים ומחכים להסעה שתביא אותם אל בתיהם באיזור מתנסי של מדינת ניו יורק, מרחק של כחמישים קילומטרים משם. היהודים אלו אינם יודעים מי יהיה הנהג שלהם עד שהוא מגיע. ואילו אני — הנהג — ידעתי פחות על האיש המבוגר, בעל המראה מקרין הקדושה אותו העליתי בפינה. היום אני שמח שהעליתיו, אחרת מעולם לא הייתי זוכה לשמוע את סיפורו.

* * *

"רב יחיאל היה "עם הארץ" לפי משמעותו הפשוטה ביותר. לא שלא היה לו זמן ללמוד: הוא פשוט לא טרח. אולם באופן רכש כבוד משום שר' יחיאל היה עשיר מאד.

את תוארו "רב" רכש יחיאל מיד אחרי הגיעו העירה. מגבית נערכה בשבת, ור' יחיאל תבנן ברקקנות להדהים את הקהל ע"י "נתינה" עצומה לישיבה המקומית. אחרי מספר פעמים של "מי שברך" יחיאל נהפך ל"רבי" יחיאל.

ביום כפור תמיד כבדו את הרב ב"שלישי" ורבי יחיאל זכה ב"שישי". אף אחד לא הציע מחיר גדול יותר מר' יחיאל. בזמן שכל אחד שילם סך של מאה דולר בעד מקום בבית הכנסת, שילם ר' יחיאל לגבאי סך ארבע מאות דולר וכמובן שהושיבו אותו ב"מזרח" ע"י הרב. לר' יחיאל היה הבית היפה ביותר, המכונית הטובה ביותר ובודאי הכסף הרב ביותר בעיר. מעולם לא היתה לו שום סיבה מלפחד מאף אחד. עד שהזקן בא לגור בעיר...

אף אחד לא ידע מנין הוא בא. בודאי היו שמועות. אחרים אמרו שהוא סירובניק סובייטי ששוחרר ורוצה לחיות שארית חייו בשלוה. אחרים טענו שהוא פרופסור אירופאי שנעשה לבעל תשובה. או מל"ו צדיקים. כל מה שידעו בודאות היה שהזקן תמיד היה לו מצב רוח עליז. ושהיה מאד חכם. יתכן שתושבי העיר לא היו מכירים אותו באמת אם לא בגלל השיעור בחומש, בין תפילת מנחה למעריב היו נוהגים האנשים היותר מלומדים ללמוד גמרא לבד. והזקן אסף את האחרים הפחות מושלמים, "נלמד חומש ביחד, ביחד נוכל להבין משהו".

באופן טבעי, רוב הדבורים היו של הזקן. ומיד אפילו אנשים יותר מלומדים בעיר נמשכו אליו. ולעיתים קרובות הזקן היה מספר סיפור על רועה.

* * *

"יום יום, שנה אחר שנה, הוא טייל בשדות עם צאנו. בודאי הניח תפלין ושמר שבת, אבל לא היה מסוגל ללמוד את הפסוק הפשוט ביותר בחומש. וכהגיעו לגיל ארבעים הוא הרגיש שיותר מדי מאוחר להתחיל.

עד שיום אחד, הוא ישב על יד נחל, הוא שם לב איך שהמים נקבו חור באבן. "אם רק אעבוד קשה בהתמדה" אמר לעצמו, "גם התורה תחדור ללבי" ועשה כן.

"שמו של הרועה היה עקיבה ואחרי שנים נעשה לגדול התנאים".

הזקן היה מסביר: "חכמה וידיעה הם שני דברים שונים. ללא ספק, הרבה אנשים שמו לב לאותו אבן ועוד אלפים הדומים לו. אבל הם לא ראו מה שר' עקיבה ראה. ר' עקיבה למרות היותו עם הארץ היה חכם. עיניו ראו מה אחרים לא הצליחו לראות. ידיעה מקומה במח אבל חכמה מאידה מהעינים".

* * *

אלו היו עיניו החליט ר' יחיאל. כחו של הזקן היה בעיניו. איך שהוא — הזקן ראה דברים אחרים, אחרים, הכיסו הוא חוד. אחרים ראו הוא הבין. בדורות יותר קדומים אולי היה מצטרף לעקיבה ע"י המחל... וגם הוא היה מבין.

הרבה גדולים שאפו למדרגת הפרדס שב, טמונים הפירות המתוקים של ידיעה טהורה. אבל רק ארבעה זכו להכנס בחיים. ומהארבעה רק ר' עקיבה היה מספיק גדול כדי להעלות עוד מן החורה. ובמדרגה שלו עצמו — כמו שר' יחיאל היה עתיד לגלות — גם הזקן ידע כמה סודות. בפעם הראשונה מאז בואו העירה הרגיש ר' יחיאל שלא בנוח. בזמן השאלות אחרי השיעור, ידידיו היו שואלים כל מיני שאלות בנוגע לתורה, הלכה, או החיים בכלל. אבל כמה שניסה לא היתה לר' יחיאל שאלה. ובפעם הראשונה מאז בואו לעירה הרגיש ר' יחיאל ממש כמו "עם הארץ".

ר' יחיאל התאמץ לזכור. פעם לפני הרבה זמן הוא שאל את ה"רבי" שלו בחדר שאלה שלא היה לו מענה. "האות האחרונה של האלף בית האות תו, שהיא בגימטריה שוה לארבע מאות, האם לא היה עוד יותר מתאים, שאל ר' יחיאל, לגמור במספר עגול, כמו מאה, או אלף, או אפילו עשרת אלפים"?

הזקן התיישב והפסיק בדבורו בברור את מי־לותיו בזהירות.

"לענות על שאלתך כראוי צריך להתעמק בשטחים שיותר טוב להניח לאלו שיותר מוכשרים מאתנו. אבל בצורה פשוטה, האות תו, הכח של ארבע מאות, מסמלת כח אדיר, ארבע מאות בגימטריה עין רע. עין רע מוסבר ע"י אלו שמבינים בנושאים אלו ככח הורס, סמאל שעשיו, בלעם ונבוכדנצר ואפילו השטן עצמו שואבים את כוח ההרס שלהם מהכח המיסתורי הזה".

מסופר בבבא מציעא ע"י דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד, אמר תשעין ותשע בעין רעה ואחד בדרך ארץ.

"האלף בית נגמרת באות תו כאילו להזהירנו שאחרי העין הרע שום דבר נוסף לא יכול לבא. כדי להשאר מחוץ להשפעה הזאת אנחנו חייבים להתגבר לאות תו. אחרת — התורה שמצילה ומגינה. המלה שחוזרת על עצמה מספר פעמים הרבה ביותר בתורה היא "את" שבגמטריה היא ארבע מאות ואחד, המסמלת את עליונותה מעל לעין הרע".

התשובה לא סיפקה את רצונו של ר' יחיאל, איך שהוא, גימטריאות, רוחות ועי הרע נראו רחוקים ביותר מארצות הברית של המאה העשרים. ולמה בכלל מייחסים חשיבות כזאת למספר?

הזקן ראה זאת "אתה ספקן משום שאתה לא מבין. יום אחד, כשתרצה באמת להבין, אולי תבין". מעיני הזקן ניבט בטחונו שאותו יום יבוא.

בימים שלאחרי זה, הנושא של עין הרע עלה לעיתים קרובות בשעורו של הזקן. ובדרך כלל היה לו אישהו קשר עם המספר ארבע מאות. לפעמים היה נדמה לר' יחיאל שהזקן מדבר אליו. אולי זה היה דמיוני.

* * *

גם לעפרון היה עין הרע. הצעתו הנדיבה לאברהם היתה חלק מתוכנית להשיג מחיר מופרז בעד מערת המכפלה ורש"י מסביר שזה הטעם ששמו נכתב בתורה חסר ואו".

"עפרון בלי ואו" הסביר הזקן "הוא בגימטריה ארבע מאות".

"והמחיר ששולם בעד מערת המכפלה היה בדיוק ארבע מאות שקלים".

השנה היתה שנת 1980, פרנסתו של ר' יחיאל היתה מסחר במתכות יקרות. ובזמן שמחיר הזהב הרקיע שחקים עד כדי אלף דולר לאונקיה, הוא השקיע הרבה זהב. ואז, כמעט בין לילה, רכושו הופחת בחמישים אחוז. ר' יחיאל סמך תמיד על חוש העסקים שלו והיה בטוח שמחירי זהב וכסף יעלו שוב. בעקשנות, הוא החזיק במניותיו, רק כדי לראות שערכו ממשיך לרדת.

הזקן עדיין ממשיך לדבר על עין הרע...

זה היה בפרשת "וישלח" יעקב מתברך בקול, קול יעקב. בזמן שלעשיו ניתן כח העין. "ידי עשו" בגימטריה ארבע מאות המסמלת שלטונו על העין הרע כדי להרוס. כשעשיו איים במלחמה על יעקב. יעקב שלח לו מתנות ורש"י מסביר שעשה כן כדי להשביע עינו של אותו רשע. באיזה כח בא עשיו להלחם עם יעקב? ר' יחיאל עיין בחומש שלפניו "עם ארבע מאות איש"...

עסקיו של ר' יחיאל, ועסקים בכלל המשיכו לשקוע. הכנסותיו של ר' יחיאל עדיין היו מספיקים לרוב הבתים. אולם רמת חייו היתה יותר גבוהה משל רובם. הרגיש ר' יחיאל שמן התבונה להתאים את עצמו כלפי מטה. ר' יחיאל ידע שהיו אנשים בעיר שתמיד קנאו בעושרו. וכאב לו לראות שאותן הרגשות שככו.

הזקן ציטט מ"רבינו בחיי": מעשה חסד הגדול ביותר שקרה אי פעם היה מתן תורה והפיכת כלל ישראל לעם הנבחר. אחר כך היו היהודים חשופים לעין הרע, וכדי להגן עליהם גזר ה' שיעבדו ויסבלו בארץ לא להם במשך ארבע מאות שנה. פעם נוספת המספר ארבע מאות. וגם כאן המילים "ארץ לא להם" בגימטריה ארבע מאות.

ר' יחיאל לא היה יכול לעצור את ספיקותיו יותר "אתה ממשיך לדבר על עין הרע דבר שאין לו הסבר, אנחנו חיים בחברה מתורבתת וטכנולו־גית, האם עלינו להאמין בסיפורי סבתא כמו עין הרע"!

הזקן לא הראה סימני הפתעה או האשמה להתפרצות "האפיקורסית", היו גאונים וגם ראשונים שלא הרגישו מחוייבות להאמין בשדים ורוחות. אבל עין הרע שונה. הוא מוזכר בחומש, כשיעקב בירך את יוסף בברכת עלי עין, חסינות מעין הרע, עין הרע מוזכר בשולחן ערוך בנוגע להלכות שונות, משום שעין הרע הוא בתחום הטבעי ולא העל טבעי, ומה שנוגע לחוסר יכולת להסבירה, חייך הזקן "אסביר את העין, ר' יחיאל, אבל עכשיו הזמן להתפלל מעריב".

* * *

ובעוד שגודל עסקיו התגודדו, כמעט נואש ר' יחיאל מקונים חדשים. וכך, כשקונה צלצל אליו ממיאמי, טס לשם לפגוש בו. זו היתה התאה. ר' יחיאל לא הספיק כמעט לעזוב את נמל התעופה כשנגשו אליו שני בריונים, חדשים לפני כן ר' יחיאל ודאי היה מוסר להם ממונו אבל הפעם הוא היסס. היסוסיו עלו לו בכדור בזוה.

"נקודת תצפית הטובה ביותר להסתכל על החיים" אמר פעם הזקן "היא מיטת בית חולים". בזמן שהובילו אותו לחדר מיון. הבין ר' יחיאל את כוונתו. הבעיות העסקיות שלו היו רחוקים ממחשבתו. וכשאיבד את הכרתו היה נדמה לו שהנרות מעליו יש להם צורה הזוהרת של עיני הזקן...

"כשנתפס ר' אליעזר למינות העלהו לגרדום וכו' כשבאו לביתו נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו ולא קיבל עליו תנחומין, אמר לו ר"ע רבי תרשיני לומר דבר ממה שלימדתני אמר לו אמור, אמר לו ר"ע שמא מינות בא לידך והנאך ועליו נתפסת. אמר לו עקיבה הזכרתני, פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של צפורי ומצאתי אחד וכו' אמר לו כתוב בתורתכם וכו' ולא אמרתי לו כלום אמר לו וכו' והנאתי הרבה על ידי זה נתפסתי למינות ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק מעליה דרכך זו מינות וכו' (עבודה זרה י"ז ע"א).

ר' עקיבה ראה מה שאנשים גדולים אחרים לא ראו. שבילי בית דין של מעלה היו פתוחים לפני עיניו הזוהרות והיה יכול לדעת משהו על ר' אליעזר שר' אליעזר בעצמו לא זכר.

בני אדם פשוטים כמונו אין להם לנסות לנהל חשבונות של מעשי ה'. דברים לא טובים קורים לאנשים טובים, שאם לא, האדם היה מאבד את הזכות היקרה של בחירה חופשית. אולם יש אנשים מיוחדים עם עיניים שיכולים להסתכל דרך הוילון של הטבע ולראות שבילי דוקיע.

וגם בהזדמנויות נדירות משום טעמים הידועים רק לה' הוא מסיט הוילון הצידה וגם בן אדם יכול לקבל מידע מאד חשוב.

* * *

ר' יחיאל היה מדוכא. היתה לו שנה מאד קשה ועכשיו הוא נמצא בבית חולים רחוק מהבית בהחלימו מפציעה בריאה. ההפסקה הארוכה מעבודה לא בישרה טובות לעסקיו.

ואז נכנס הזקן, ר' יחיאל היה המום. הזקן נסע עד מיאמי לבקרו! השנים ישבו ושוחחו ור' יחיאל שחרר את תסכולו. ספר לזקן על קשייו... וראה בעיניים של הזקן שהוא הבין, הוא הבין היטיב.

"ר' יחיאל נסעתי לכאן משום שזה שעת הכושר. הזדמנות נדירה. אתמול היה מוקדם מדי ומחר אולי מאוחר מדי, אבל היום נדמה לי שתבין. אני רוצה ללמד אותך משהו בענין עין הרע.

"רגשותיו של האדם, של שמחה ועצב, אהבה ושנאה, יש להם השפעות עצומות בעולם הפיסי, בו בזמן שה' אינו נותן שכר בעולם הזה בעד המצוות, אולם הוא כן נותן שכר בעד השמחה והאהבה שבו קיימו את המצוה, ובצורה כזאת לרגשות יש כוח קונסטרוקטיבי. מועיל.

אבל הם יכולים גם להיות כח הורס. קנאה ושנאה הם כוחות הרס, אשר מסוכ־נים מפצצות וכדורים. כשהמזל מזלו של אחד להיות עשיר, הוא בסכנה, בהנפנף עשרו הוא מעורר קנאה כאב ופגיעה. רגשות אלו, למרות שהם לא צודקים, הם טבעיים ועל האדם המנפנף בעושרו להמנע מלגרום לכך. השפעות של רגשות אלו הם במובן הפשוט מה שאנו קורים עין הרע. על האדם לשלם באיזה צורה שהיא על הכאב שהוא גורם לאחרים. ואז כשאנשים לא רוצים לקבל את מזלו הטוב של מישהו, הם מעוררים את הבית דין של מעלה לחקור אם באמת מגיע לאדם העושר שלו. התוצאה בדרך כלל מזיקה לאיש המעורב.

כשנפטר אבא, הבכור יורש פי שתיים. זה מגיע לו — זה הלכה — ולא צריך לגרום לקנאה בין האחים. אולם כשאחד אינו בכור ואביו מוריש לו פי שנים, כאב וקנאה הם תוצאה טבעית. מכל האחים יעקב בירך רק את יוסף בברכת עלי עין. על ידי נתינת פי שתיים ליוסף, במובן מסויים יעקב סיכן אותו, הסכנה הוקלה על ידי הברכה.

"יש שני דרכים איך שאדם יכול להנצל מעין הרע. אחד להחביא את עושרו. אין עין הרע שולט על דבר הסמוי מהעין נאמר בגמרא. והדרך השניה ללמוד תורה משום כשה' נותן שכר לצדיקים כמו יעקב הוא מגן עליהם מכל נזק שמתנותיו יכולים לגרום".

"ואתה ר' יחיאל דבר הזקן ברצינות מאוכזבת זקוק לשני הרפואות. במשך שנים נצלת לרעה את העושר שכמעט לא הגיע לך ועכשיו כל העינים מסביב מתחילים לבקש סיפוקם".

הזקן פתח ספר חום קטן שהביא איתו, * (לרמח"ל), הוא הקריא לר' יחיאל, "כדי ליישר את העקמומיות שסמלו האות תו זה מה שנדרש מהאדם" (דף 135 באריכות).

ר' יחיאל לא ידע בדיוק פשר המילים אבל תפס את המסר. ללחום עם התו הוא מוכרח להתחיל מהאות אלף.

הגענו למתסי בדיוק כשאורחי גמר את סיפורו. כשעצרתי על יד הכתובת שהוא מסר לי, הצגתי את עצמי "ואתה ודאי מחנך" הערתי "למחנכים יש תמיד ספורים מעניינים". "כן" הוא ענה "אני רבי לאלף בית. עד לפני כמה שנים הייתי איש עסקים. השם שלי שטיינמן — יחיאל שטיינמן.

הוא קרץ לי. ולפני שהספקתי להגיד מילה ירד.

וכשהמשכתי בנסיעתי חשבתי על הספור המדהים והגמטריות השונות שרק עכשיו שמעתי וחייכתי כששמתי לב ש"רבי עקי־בה" בגימטריה שוה ארבע מאות ואחד. (האיות הנכון בלשון הקודש הוא עקיבה עם האות ה' לבסוף — (הקדמה לאור זרוע) ואי"כ ר=200, ב=2, י=10, ע=70, ק=100, י=10, ק=100, ב=2, ה=5, סך הכל 399 הכולל עוד 2 שוה ארבע מאות ואחד.

* אמר המבילה"ד: מאמר זה היה לנגד עיניו של הגאון רבי משה לוריא מחשובי גדולי התורה בירושלים בעמודים "בית גדי" עה"ת ומועדים והעיר לנו שדבריו אלו של רמח"ל בקונטרס דרך עץ חיים שבסוף מסילת ישרים (יש להעיר שבמקור האנגלי חלה טעות וצריך משום מה "דרך ה'" שזהו ספר אחר של רמח"ל) כוונתם היא עפי"מ שמבואר בפרדס לרמ"ק שאות' ב"ר הפוכה מורה על דין, שמורה על אחיזת כחות החי' בעיקר הקדושה, ומעיקר הדין היתה צריכה להיות ישרה ואז אין לכחות הרע אחיזה בק־דושה וכוונת דברי הרמח"ל ליישר העקמימות של אות ת' שתתבטל אחיזת כחות הרע בהם.

״סמלהי״ נגד עין רעה.

כותנת מיוחדת נגד עין הרע שהיתה נפוצה בקהילות המזרח.

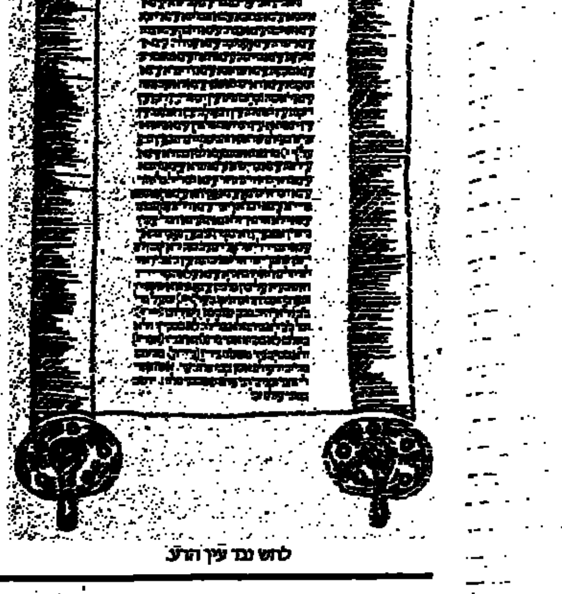

לחש נגד עין הרע.

גזור ושמור

המודיע הצעיר

ערב פסח

גליון מס' 11

בינים

בלכם שמעתם בודאי, המגלה יותר מפעם, על חשיבותה של ההבחנה בין עיקר לטפל — בין דברים חשובים לבין דברים בלתי חשובים. אולם, לא פחות מכך חשובה ההבחנה שבין עיקר לעיקר שבעיקרים. יש לפעמים, שגלם דברים חשובים צריכים להידחק ולפנות מקום לדבר שהוא בעל חשיבות ראשונית, שאין דומה לה.

במה דברים אמורים? למשל, בחג הפסח. נכון שחשוב ונעים לערוך בימי חול המועד בקורים אצל קרובים וידידים, סיורים וטיולים שונים. אולם, זה לא עיקרו של חול המועד! אל תהפכו ימים גדולים אלו למרוץ משפחתי ממקום למקום. ישנם ילדים הפותחים את עיניהם בשאלה: "לאן הולכים?" לפעמים הוריכם אינם יכולים לעמוד בלחץ, ואתם גורמים להם להפסיד שעות יפות וחגיגיות בבית ולאבא — גם ללמוד תורה.

או "למשל" אחר — ליל הסדר. יש ילדים שכל כך עסוקים בהטמנת האפיקומן, עד שהם בכלל שוכחים את עיקרו של הלילה המקדש הזה. אני מכירה (גם מנסיון אישי) בתים כאלו, שבטלו את מנהג ה"גניבה" וקונים לכל ילד מתנה, כדי שדעת הילדים תהיה פנויה. אל תשכחו! נכון, זו זכותכם, אך יש לכם זכות גדולה מזו — להסב בשלחן בני מלכים ולהשאל!

ואת ה"למשלים" הנוספים תוכלו בודאי להשלים בעצמכם.

חג כשר ושמח!

עד כאן בינתים,

חני.

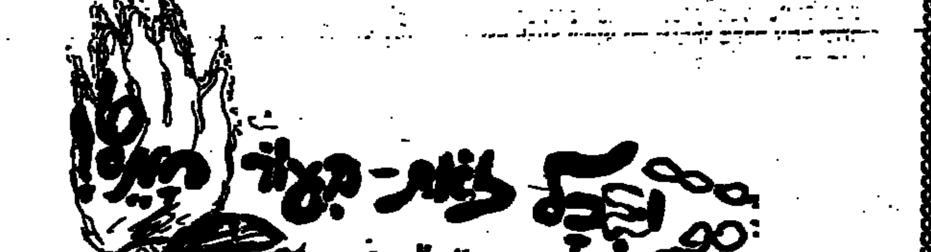

אי אפשר היה לחשוב, ולא היה על מה לחשב. רק לחם, לחם, ועוד פעם לחם. העינים חפשו לחם, המח הרהר בלחם, אפילו הנגונים מן הישיבה של פעם שרו פתאם על לחם. הלילה הייתי רעב במידה כזו, שלא זכרתי כמוה לא בגטו בפולין ולא בשנות הגלות כאן, ברוסיה. אלקים, אלקים, איך אגמר את הלילה הזה?

— "הי, הסתלק מהר!" שמעתי פתאם. קפצתי, אולם מרב חלשה לא יכלתי לעמד. התישבתי ואמרתי בפחד: "אני לא עושה כלום".

"הסתלק!" — רעם הקול בשנית. כעת הבחנתי שעומד לידי אדם במדים צבאיים. זה מסכן מאד, כאן ברוסיה. מלמלתי בפחד: "אני כבר הולך, ואינני עושה כאן שום דבר רע "אני רק נח." הוא נשאר לעמד, ופניו אדמים — משכרות? אולי מכעס? — "כיצד הגעת לכאן?" — שאל בקול חמור.

— "אני מחפש משהו, ורוצה לדפק בבתים".

— "מנין אתה?" — "מפולין".

— "ומה — אתה עושה עכשיו?" — שאל בתקיפות.

— "אני רעב, ומחפש..." "הה, אתה פשוט מקבץ נדבות?" — שאל בלעג. "— לא", עניתי בתקף.

"אנחנו כבר כמעט מתנו מרעב, ולא פשטנו יד."

— "אנחנו? מי הם אלה "אנחנו"? הרגשתי שאני מסתבך, אולם לא היתה לי ברירה אלא לענות. "אנחנו כמה רבנים הנמצאים כאן, והחלטנו אפילו למות — ולא לקבץ נדבות".

עיניו נתרחבו. "רבנים? אתם יהודים? גם אתה

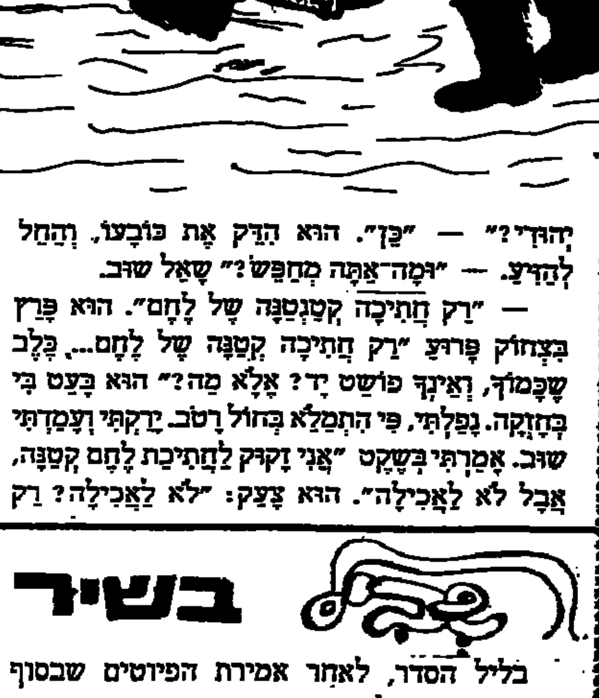

יהודי?" — "כן". הוא הדק את כובעו, והחל להזיע. — "ומה אתה מחפש?" שאל שוב.

— "רק חתיכה קטנטנה של לחם". הוא פרץ בצחוק פרוע "רק חתיכה קטנה של לחם... כלב שכמוך, ואינך פושט יד? אלא מה?" הוא בעט בי בחזקה. נפלתי, פי התמלא בחול רטב. ירקתי ועמדתי שוב. אמרתי בשקט "אני זקוק לחתיכת לחם קטנה, אבל לא לאכילה". הוא צעק: "לא לאכילה? רק למה? לשחק בה? לשים אותה בתערוכה? ליהודי מתאים להמציא שקר מצלה יותר!"

— "אני צריך אותה בשביל הרבונו של עולם" — הסברתי, בעצמי אינני יודע למה. — "אולי תפסיק לקשקש כבר?!" נטיתי לזוז, אך הוא התקרב אלי. אמרתי בקול רועד: "אצלנו, היהודים, יש חג בשם פסח, ואסור לאכל בו לחם. אפילו אסור שיהיה לחם בבית! ומחר בערב יהיה פסח!.

הוא התגמגם. "אז מדוע אתה רוצה לחם?!"

— "כי יש מצוה כזו, שצריך בערב לפני פסח לנקות הכל מלחם, בלי להשאיר אף פרור, ומה שנשאר — לשרוף. ומכיון שלי אין כבר כמה ימים לחם, אין לי במה לקים את המצוה. לכן אני מחפש פרור קטנטן, כאמת קטן. תוכל לתת לי?" רגע ארוך היה שקט מתוח. "כן, "אמר בהבעה מוזרה. פסח... לחם... בא, אתן לך." נשארתי עומד המום במקומי, תמה על הנס שנעשה לי, ועדין רועד מפחד. הוא חזר מהר מאד, ובידו־כן, ככר־לחם שלמה! עיני כמעט יצאו מחוריהן, ידי רעדו ברעב אים. — "לא, "אמרתי בקשי. "לא כל־כך הרבה, רק חתיכה קטנה לבעור חמץ." — "קח את הלחם, ועשה בו מה שאתה רוצה."

"לא, אינני רוצה נדבות, רק חתיכה קטנה" — אמרתי כשכל גופי רוצה את הלחם. הוא התכופף אלי, ועיניו היו פתאם שקטות ומתחננות. ואולי... אולי גם יהודיות? אולי מתחת למדים הצבאיים והשכרות יש איזה יהודי שנתרחק? "קח, קח, אני מבקש ממך, מחר הרי צריך לאכול, חלק תאכל ובחלק תקים את המצוה".

לקחתי, אמרתי "תודה" והתרחקתי משם לאט לאט, כשראשי כואב. הרעב כרסם בי, הלחם בער בידי, ועיניו של הקצין לא נתנו לי מנוח.

"הי!" — שמעתי אותו פתאם. "רגע, חכה!" נבהלתי פתאם הוא הגיע ולחש באזני:

"כיצד אתה אומר צריך היום לעשות, איך קוראים לזה?"

— "ב-ע-ו-ר ח-מ-ץ" אמרתי לאט ובהתרגשות. הוא עמד שקט, מצחו מקמט מאד. — "לך, אחי, ועשה מה — שיהודי צריך לעשות. לך, אחי!"

בשיר השירים

בליל הסדר, לאחר אמירת הפיוטים שבסוף ההגדה, נוהגים לומר שיר השירים.

שיר השירים — כולו קודש, כולו מתאר את האהבה שבין כנסת ישראל לקב"ה. את שיר השירים כתב שלמה המלך, כשראה ברוח קדשו את הזמן שישראל יהיו בגלות. האור החיים ממשיל משל למלך ומלכה שנפרדו, ובני הממלכה חשבו שלא ישובו עוד זה לזה כי התרחקו. עמד בנם והלך אצל אביו — והבין ממנו שעדין ליבו עם המלכה. הלך אצל האם — והבין ממנה, שגם היא באותו מצב: ליבה שלם עם המלך! עמד וחיבר שיר אחד ממה שבלב המלך על המלכה, ושיר אחד ממה שבלב המלכה על המלך.

אמנם, נתרחקו ישראל מעם ד' — אולם הקב"ה כמה אליהם, והם עורגים אליו. ועל כן קרויה המגילה "שיר השירים" — שיר המורכב משני שירים. וכלול בו, כל מה שעבר בין כנסת ישראל לקב"ה מיום הוסדם — ועד סוף ימות עולם. ואמרו חז"ל במשנה: "כל הכתובים — קודש, ושיר השירים — קודש קודשים". (ידים ג, ה)

בשלחן הסדר שלנו

בליל הסדר, כשהכל כבר מוכנים,
אצלנו בשלחן קורים דברים מענינים.
המצות מתפללות, ממש בתחנונים
היין בבקבוק שר לו נגונים.
לחרוסת — לחוש המרור איזה סוד
היא מכירה ומתנכרת מאד.
הכרפס על הצלחת [illegible]
וכוסו של אליהו מסתירה בסבלנות.
את השלחן — [illegible]
ההגדות מרכינות ראשן להסברים.
וחלקכם מה מתרחש? אבא, שימו לב
וספרו לנו, זכרו הכל היטב!

בעצם. מה באת אומרת?

כולנו מכירים ואוהבים את הקטע של "דיינו!" בהגדה, שבו אנו מודים לקב"ה על כל טובה מן הטובות שגמל עמנו — לחוד. אך מה פרושו של נוסח ההודיה הזה? איך אפשר לומר שהיה לנו די, כלומר־היינו מסתפקים, בקריעת הים בלי לעבוד בו? או בקרוב להר סיני — בלי לקבל את התורה? או בכניסה לארץ ישראל — בלי בנית בית המקדש?

מסבירים המפרשים: אמנם כן, אלא שלדור יוצאי מצרים הדברים אמורים, ול־דרגה הגבוהה שהיו נתונים בה באותה שעה. כשנקרע הים — זכו ישראל להתגלות הש־כינה, עד שאפילו שפחות ראו את מראה פני ד'. ועל כן, היה זה מספיק להם כדי להטהר! וכשקרבו להר סיני — מספרים חז"ל שכ"ב התעלו בקדושתו, עד שכבר הרגישו בכל אבריהם את המצוות — עדין בלי לקבלן... ואחרי שקבלו את התורה — היא כל כך קדשה אותם, עד שהכניסה בהם את קדושת ארץ ישראל ובית המקדש. אכן, דור דעה היה זה!

אולם ידע הקב"ה שהדורות הבאים לא יהיו במדרגה כזו, ועל כן ברוב חסדו העניק לנו את כל הדברים. ועל כן אנו מודים ואומרים "כמה מעלות טובות למקום עלינו" — בשבילנו ולא בשבילם ניתנו כל־יתר הדברים.

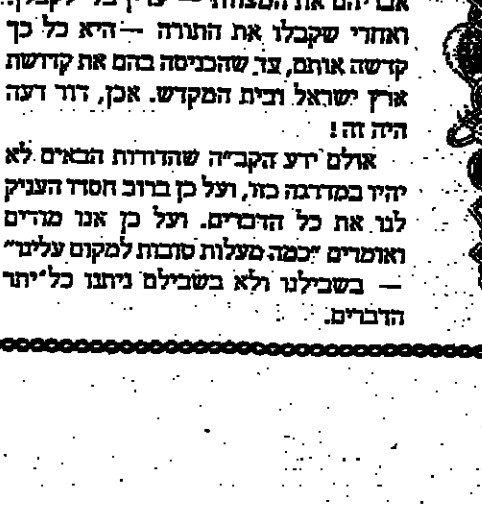

ברדיצ'וב עלתה מן הרחצה, טהורה תקיה ללא רבב וללא דופי.

ליל התקדש חג בברדיצ'וב.

ליל שימורים, ליל של קודש וטוהר, שאוצרות טללים נפתחים בו להשפיע ולהרוות העולם. ועליונים ותחתונים אומרים בו שירה. ירח עגול מביט מלמעלה בקורת רוח, וכוכבים לרוב קורצים בחן ובצניעות קריצת יום טוב. האורות בוקעים מכל החלונות הרחוצים, נרות רבים דולקים ומפיצים נוגה חיה, המתמזגים באויר הטהור של ליל התקדש חג.

*

בביתו, על יד שולחנו הטהור יושב ה"קדושת לוי" מברדיצ'וב, עטוף בקיטל לבן, פניו הקדושים מאירים, עיניו יוקדות, וכל כולו להט באש קודש.

התלמידים הזוכים לשבת במחיצתו, יראים וחרדים להביט במראהו נורא ההוד. השולחן ערוך כדת וכדין מקושט בכלים נאים. הכל מרמז על החרות ועל הגדולה, ליל אחד בשנה שאינו כלול כלל בלילות הגלות, ליל אחד שהנו שאול מן הימים של לעתיד לבא. והצדיק דומה למלך, יוקד ביקוד הקודש, עד שתלמידיו משפילים עיניהם, מרגישים עצמם דלים מהבט במראה הנעלה. והלא ידוע הוא כי בשנה מסוימת הגיע הצדיק להתלהבות שכזו, עד שלא יכול יותר לשבת בשלוה בין הכרים והכסתות, כל כולו הפך ליקוד אש, עד שמרוב תבערת לבו, בעת אמירת "מצה זו" עמדה נפשו לפרוח מגופו הטהור, מעוצם כיסופיו להקב"ה, מגעגועין להתדבק בו, כי הלא הקב"ה אוהרת פשוט עם המצוות, והוא לוי יצחק בן שרה שאשה זוכה להחזיק בידיו מצה כלומר להתאחד עם הקב"ה ממש ומרוב אהבה ותשוקה ניסוט גופו הקדוש מכסא ההסבה וידיו נשלחו לשולחן לאחוז בו למען לא יפרוח מן העולם הגשמי. והשולחן, שולחן עץ פשוט שולחן גשמי דומם, נזדעזע, ושמט את כל אשר ערוך עליו... נכלה הקערה ונפלו המצות נפלו הכוסות תשפך היין, ועדיין בוערת נשמתו של הצדיק באש קודש. סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני...

ובני הבית מיהרו לסדר את השולחן כהלכה, ומיהרו להגיש לפני אביהם שלוש מצות אחרות. ורק כאשר הצדיק הביט במצות שלפניו נרגע עליו לבו ושבה בו נפשו ושפתיו מילמלו בצוהר עילאי: אַ אַ מצה זו...

*

כשרף ממעל התקדש ר' לוי יצחק בכל ימות החולין, בשבת וביום טוב על אחת כמה וכמה בליל הסדר, לא יוכל עם אנושי לתאר ולא יוכל קרוץ־חומר להבין כיצד עלה והתקשר הצדיק, עלה ותעלה מדרגה לדרגה, מהרגש להרגש, ומעולם לעולם, האורות העליונים שופעים עליו והוא עולה ומתמזג עם התענוג האלקי בדבקותו בהשי"ת.

* * *

ויהי בעבור הליל הגדול, וזורח שמש הבוקר, ועבר הסדר של ליל הפסח על כל נוראותיו והנה גילו לו לצדיק הטהור והקדוש מברדיצ'וב כי אמנם טוב ויפה הוא הסדר שערך בליל הפסח, אהוב ונחמד ונעים, אך הסדר של חיים ה"טרגר" — היינו הסבל, עשה רושם גדול יותר בשמים... והסב נחת רוח לעליונים יותר מסדרו של רבי לוי יצחק זי"ע...

*

טל יעסיס צוף הרים... שמש של אביב מחממת את הארץ ואת הדרים עליה. הציפורים מרננות על בדי האילנות שהנצו ניציהם בחודש הניצן הוא חודש ניסן, התקשטו בתפרחות הפיצו בשמיהם בנדיבות. הטל נודף ריחני מבין כותרות הפרחים, והעיירה חוגגת, נקיה ורחוצה את חג החרות. חסידים ואנשי מעשה, כבר אחר תפילת שחרית של חג, פוסעים בחיפזון לעבר בית הצדיק לקבל פניו ברגל ולברכו בברכת יום־טוב ולהתברך מברכתו.

ביתו של הצדיק שוקק והומה בכל ימות החג מן היוצאים והנכנסים. הדרת קודש חופף את הבית ומשרה אווירה של טוהר ואצילות על האורחים.

בחוץ משחקים הזאטוטים באגוזים ובשקדים אשר צברו קופות קופות בגין ידעונם ובקיאותם ב"מה נשתנה".

על מרזבי הבתים הומות הצוצלות והדייהם מתגלגלים בעיירה כולה. שכרון האביב נסוך על הטבע כולו. למן העצים העטורים בתפרחת ועד לאזוב הירוק המציץ בצידי הדרכים.

הצדיק מקבל את אורחיו בחביבות. אך ניכר בפניו כמין שינוי. אמנם זורחות פניו ומאירות עיניו, אך מי שעיניו מבחינות הואה כי מין סימן שאלה מְצַיֵיר על פני הקדושים של הצדיק.

מי הוא האיש המכיר את ר' חיים הסבל — שואל הרבי את אנשיו.

החסידים מרכינים ראשיהם ביראת הכבוד. הלב פועם בחוזקה, מה מאד חפץ כל אחד מן החבורה להשביע רצון קדשו של הצדיק, מה מאד חפצו להשיב על שאלתו, אך באמת מי הוא ר' חיים טרעגער? דומה שם כובר קמצא, אך כי הוא בכל זאת?... והלא אי אפשר לנסות לשער השערות ולהרבות בדיבורי סרק בנוכחות הצדיק...

וכך שותקים החסידים ואיש מביניהם אינו יודע, מי הוא ר' חיים טרעגער זה, שזכה שרבם יתעניין בו... וכן מה סיבה על שהרבי מתעניין אודותיו.

ר' חיים טרעגער — נישא קולו הטהור של הרבי — דר בעיירתנו, הייתי מכיר טובה לאיש שהיה משתדל לאתרו ולהביאו לפני.

מיד התפרסו החסידים ברחובי העיירה, למצוא אותו אדם שהצדיק חפץ לראותו.

זוגות זוגות צעדו החסידים, שואלים ודורשים, חוקרים ומבקשים אחר ר' חיים הסבל.

ומאחר שבעל מלאכה הוא האיש, שמו פניהם לעבר רובע בעלי המלאכה, שם יקל עליהם, קוו, למצא את הטרעגער המבוקש.

חסידים שוחחו ביניהם בפליאה. שיערו השערות נרמזו רמזים, הללו הרהרו בלבם הללו ביטאו מחשבותיהם, ר' חיים טרעגער, מן הסתם צדיק נסתר הוא שהגיע שעתו להתגלות...

אחד מל"ו צדיקים, יסודי עולם. וכי איך אפשר לחשוב אחרת?...

תשוקה בערה בקרבם להכיר אותו קדוש שכל ימיו העלים צדקותו וקדושתו מן הבריות במסווה של סבל. התשוקה לעשות רצון הרבי, והכיסופים להכיר את הצדיק הנסתר שהגיעו שעתו להגלות האיצה בחסידים להגביר חיפושיהם.

*

סימטת בעלי המלאכה אף היא פשטה צורת חולין ועטתה מחלצות חג, הסמטא טואטאה למשעי, שום ציבור של קש ותבבא לא נשאר בה. אף הבקתות הקטנות הממלאות את הרחוב, סוידו מבחוץ והודחו כראוי מבפנים, הדלות קרצה מן הסמטא רחוצה תקיה, משהו מן הזוהר של חג החרות נדבק אף הנה.

ר' חיים הסבל, גר כאן? — שאלו חסידים ילדים קטנים שטלאים חדשים נטלאו במעיליהם לכבוד יום־טוב.

הקטנים מחטו חטמיהם, הציצו אגודן באגרופן כחוש השיבו בשלילה, לא אין הם מכירים ר' חיים סבל, אין איש בשם זה בשכונה...

החסידים לא התיאשו. בשמש, על כסא נח תמוך בכלר נסאות, לבל יתמוטט, ישב תמנם זקן אחד, כבעל מלאכה מן הסתם, חייט או סנדלר, הם ניגשו אליו ברכוהו בהנא טבא, שאלו לשלומו ושאלו אודות ר' חיים הסבל.

הזקן השהה בהם עינים מואדמות עייפות מרוב שנים ומרוב עבודה, צר היה לו לאכזב את החסידים שהציפיה ניבטת מפניהם.

ולפתע נעור קלילות והכסא התרחק: חה חה — שחק כטוב לב. חה חה... הוא השתעל בשחוקו והחסידים המתינו בקוצר רוח.

ר' חיים הסבל — אומרים הנכם — לכו חפשו מחט בערימת שחת... חה חה... מדוע אינכם מדברים כהוגן?... נס הוא ששאלתם זקן כמוני, כי הלא הזקנה מחכימה בעליה, אף טפש מופלג — בר נסיון רב הוא בצוברו שנים...

ובכן מתכוונים הנכם בודאי לחייטשה טרעגער ומה לכם למהר רמזים ולחוד חידות? סובו נא מכאן מהלך שלושה בתים, פנו לכם בסמטא המפותלת, וספרו ארבע בקתות. שם מתגורר האיש אשר אותו הנכם דורשים.

החסידים מיהרו ללכת. לפי סימני הדרך של הזקן, ואכן הגיעו לבקתתו של חיים הסבל.

הם נקשו על הדלת פעם ופעמיים. אך זו לא נפתחה. הם הגבירו נקישותיהם עד שילד אחד פתח לפניהם את הדלת.

כאן גר הסבל? — שאלו החסידים בלבות הולמים. כן — השיב הילד — אך אבא ישן עדיין.

שמא נוכל להכנס פנימה?

— הכנסו — השיב הילד ועיניו מלאות בתמיהה.

בקתה חשוכה נגלתה לפניהם, ועל אף שהרצפה והקירות רחוצים היו, ציפצף העוני מכל הפינות. שולחן רעוע עמד בטבור החדר, ולצידו כסאות שבורים ומתנודדים. בצד על מיטה בלתי מוצעת בין סמרטוטים, ישן אדם שינה עמוקה וקול נחירותיו הקצובים ממלאים את חלל הבקתה.

נסתכלו החסידים על הישן ותמיהה תמהו, כלום זהו ר' חיים הסבל שרבם שלח אחריו? שוכב הוא בבגדיו במטה הבלתי מוצעת ואצבעות רגליו היחפות בולטות מן הסמרטוטים... לא כבוד לו לאדם זה, לא הדר ולא תואר...

החסידים הביטו איש באחיו כשואלים מה יעשו עתה? הלא צריך להביא אותו לפני הרבי, ושמא ראוי לעוררו...

סיפור / רחמנא ליבא בעי / ר. פרידמן

* ניגש אחד מן החבורה והחל לחוש לאוזני הישן: ר' חיים, ר' חיים עורה...

בתוך כך נכנסה לחדר זוגתו של הסבל, נשאה עיניה וראתה חסידים לבושים שיראים ואטלס הוד יום־טוב קורן מפניהם ומבגדיהם, מה להם פה עם בעלה?

עזבוהו! — נפלטו המילים מפיה — שיכור הוא...

— שיכור?!...

אך לעזוב את הבית בלעדיו, לא אבו, עליהם לקיים מצוות רבם, ר' חיים טרעגער מוכרח להתייצב לפניו... עומדים החסידים בידים מושפלות ופניהם רכונות לעבר מיטת השיכור, מישהו חפץ כבר לגשת אליו ולטלטלו כראוי למען ייקץ, אך חבריו מנעו בעדו. אי אפשר לדעת טיבה של אישיות זו, כלום אפשר לבא ולטלטל בבזיון מישהו שרבי לוי יצחק מברדיצ'וב שולח אחריו...

ובעוד החסידים מסיחים אלו עם אלו ומתדיינים אם להקיצו או לחכות שייקץ מעצמו, נזדעזעה המיטה ונתחרקו קפיציה המחולדים.

הסבל פשט ידיו לפנים כדי למתח גופו וידיים אלו נתקלו בחסיד שעמד על גביו ברטט. חיוך מבויש פשט על פניו של הסבל. דומה היה באותה שעה לתינוק המנסה להסתיר פניו בסינר אמו מהבחינו באדם זר.

ר' חיים — פנו אליו החסידים — רבנו הקדוש מבקש אותו שיבא אליו...

הביט הסבל במבט תמה בחסידים העומדים סביב מיטתו, החל משפשף ידיו סביב עיניו, ניכר היה כי מסתפק הוא אם במציאות קורה מה שקורה או שעדיין נתון הוא בקורי שינה...

אך החסידים לא שיירו לו זמן לחלומות ולתמהונות. הם הגישו לו מים נטלה, קערה ואלונטית למען יטול ידיו כדין וימהר לבא עמם.

ניכר היה כי הסבל מציית לחסידים כאנוס, כמי שכפאו שד. עיניו ניבטו בהם עצובות. מה פשעו כי נטפלו אליו בבוקרו של חג, יום בו יכול הוא לנום על מיטתו ולחלץ גבו הכפוף מנשיאת משאות תמיד, ועתה באו הללו הקיצוהו, האם לא די בכך חושבים הם למושכו אל רבם. במה חטא ובמה פשע כי כך יעשו לו?...

*

חבורת החסידים יצאה אל עבר בית הרבי ששים ושמחים על שעלתה בידם לקיים מצוות קדשו. בתוך ביניהם, כמוקף שמירה למען לא יברח צעד טפף הסבל, בגדים ממורטטים לגופו המפותל ורגליו הדקות נתונות בתוך מנעלים בלים ומגבעת ראשו פרוצה מכל עבר. מראהו יוצא הדופן בין חבורת החסידים הזכירה אבל בין חתנים.

הרחוב הגיע לקיצו. התהלוכה עברה בסך מלווה מבטים סקרנים מכל העברים. עוד קט והסבל הובל אחר כבוד אל בית הרבי.

דומיה השתררה בחדרו של הרבי. בתוך עמד ר' חיים ה"טרעגער" וכידכתיים החסידים שהביאוהו אחר כבוד. בלבות פועמים ציפו לשיחה שתתפתח בין הצדיק לבין הסבל.

וה"טרעגער" עומד על עמדו, מסמיק ומחוויר חליפות. בידו מיטלטל מגבעתו הוא את הזיעה המבצבצת על פניו, מביט הוא לסירוגין ברבי ובחסידים, ולהבדיל בתקרה וברצפה וניכר כי מחשבה אחת מנקרת בראשו: ולוואי ותבלענו האדמה...

הרבי הביט מספר שניות ביצור העלוב לכאורה, שגופו הדל מכוסה קרעי סמרטוטים, ששיניו נקשות מחמת פחד, ורגליו זעות בעצבנות.

בא הנה בני — חייך אליו הרבי בחביבות.

קולו החביב של הרבי נסך מעט אומץ בלבו, בצעדים מאוששים יותר החל פוסע וקרב אל הרבי. החסידים עשו אזניהם כאפרכסת שלא לאבד אף מילה מן השיחה.

האמרת בשבת הגדול עבדים היינו?

כן — השיב הסבל נרעש.

את החמץ בדקת? — המשיך הצדיק לשאול.

— באמונה, על דברתי — התרגש הסבל שחושש שחושדים בו במה שאין בו.

אל פחד יהודי יקר — ליבבו הצדיק — אל פחד... האם ערכת את הסדר?

פניו של ה"טרעגער" שינו גווניהם. הוא החל מעביר גופו מרגל לרגל, וְהָמָה צר לו המקום בחדר, אין לו אוויר לנשימה, ומחנק בגרונו.

ולפתע פרץ בבכי מר, ובין גניחה ליללה "התוודה" לפני הצדיק "עוונו":

* *

כאשר הלכו וקרבו ימי הפסח נכנסה דאגה עמוקה בלב הסבל הפשוט והתמים: הנה מגיע חג גדול בעל שמונה ימים. שמונה ימים ארוכים בהם אסור לטעום חמץ, ואוי לו למי שימצא חמץ בביתו, ומה יעשה הוא חיים הסבל שאחד מתענוגיו הגדולים בחיים היא לגימת "הטיפה המרה", לא ח"ו בכמויות כדי להשתכר, אלא במידה כזו, המרוממת דעתו של אדם, משכיחה יגונו ואנחתו.

ובכן כיצד יעבוד עליו על חיים שמונה ימים ללא שתיה? והלא הייש חמץ הוא ואסור בפסח, והוא חושש כי ר"ל לא יוכל להתקיים בלי המשקה האהוב עליו כל כך.

דאגה זו לא הרפתה הימנו. מדוכא ועצב התהלך הסבל בעיירה, גבו הכפוף נשא משאות, ולבו הלחוץ נשא את הדאגה הכבדה. מה יעשה שמונה ימים ללא טיפה אחת? לעבוד בצנעה חיו על המצה חס ושלום! ר"ל, מוטב לו לקבור עצמו חיים ולא לעבור על צו השי"ת... אך מה בכל זאת עושים?...

וכך בצעדו כפוף תחת נטל המשא והדאגה, הבריקה מחשבה טובה ויפה בראשו. הלא רגיל הוא מדי יום ביומו לשתות כמות מסוימת. וכמות זו דיה לו לכל היום כולו. אם כן, יזהכם בבגד עצמו, בערב פסח בזמן שעדיין מותר בחמץ — ימזוג לו כוסות במידה של אחת כפול שמונה, וכמות זו ישתה בבת אחת כנגד שמונת ימי החג!

מרוב שמחה על הרעיון "הגאוני" שעלה בראשו, קלו רגליו. הוא מיהר להעביר את המשא שנשא על גביו לבית בעליו ובכסף שכר הטורח אץ לקנות לו יין שרף בכמות השווה לשמונה ימים...

*

ערב פסח אביבי וריחני לא פסח אף על ביתו הדל של הסבל, כבר בהיות הבוקר נחפזה זלטה זוגתו של חיים להתייצב במטבח הקטן שהודח ונוקה לכבוד יום־טוב, הוציאה זלטה בזהירות כלי פסח מצנעים. הרהיטים וכלי חרס, יעים חוליים. בנותיה הגדולות עמדו לצדה מביטות בעינים מוקסמות בכלי הפסח המביאים עמם ריח ערב של געגועים וציפיות.

מארון מוצנע הוציאה זלטה את ה"יוזעמעס", אלו גלדי השומן המטוגנים שבנות ישראל תורמת, היו משיירות לכבוד פסח משומן האווז שטוגן עוד בימי החנוכה. כך נהגות היו בנות ישראל כשרות, לקשר בין חנוכה לפסח בין אור לבין גאולה. ואף על פי שמדברים של גשם הדברים אמורים, אך יודעי חן מבינים היטב כיצד אפשר להעלות לשלבים הגבוהים ביותר את הגשמיות המושפלת ביותר.

ובכן עמדה לה זלטה, אש מרצדת על הכירה, וגלדי השומן מתבעבעים על המרחשת. ובעוד זלטה טרודה בשומן, עושות ידי בנה בוריות בקערת חרס עמוקה, שם כותשת היא תפוחי אדמה מבושלים כדי לטגן בשומן "חרעמזעלאך" לכבוד הסדר.

הזאטוטים אשר בבית, מזליקים בחיבה בבגדי יום טוב שהוצאו מתוך הארון. ולא חלילה בגדים חדשים. אלא עקרת הבית החרוצה, הדידה שינה מעינית. משמלה מרוטה של שהילע תפרה תצאית חדשה להנהליה ואת המעיל של שוליק כיבסה היטב הטליאה אותו טלאים נאים למען ילבשו חצקהליע.

גם זלמניקה זכה למשהו חדש, נעליו המחודדים נשלחו אל הסנדלר ושבו מעמו מתוקנים ומבריקים לכבוד החג.

אווירה של יום־טוב פשטה בבית הדל, מן המטבח בקעו והציפו את הבית ריחות ערבים. ובחדר סיפרו הילדים אלו עם אלו אודות הסדר הנכסף שיהיה הלילה ועל הציפיה לראות את אליהו הנביא.

בתוך כך נפתחה הדלת וחיים בעל הבית הופיע על הסף, בידיו החזיק צנצנת גדולה שהכילה משקה בכמות המספיקה עבור לשמונה ימים. פניו זרחו באור משונה וזלטה זוגתו תמהה על כך, תמיהה לא קטנה, והלא בימים האחרונים עצב היה ומדוכא בשל הדאגה שכרסמה בלבו, והנה עתה שטו פניו, זורח הוא וקורן, מחשבת תמיהה זו חלפה אך בראשה של זלטה, אך לא היה לה זמן להעלותה על שפתיה, "הקניידלאך" גרשו את המרק וצריכה היתה לעמול בזריזות למען לא תקרה תבשילה.

וחיים הסבל, פקק את פני הצנצנת, הצמיד פיו אחר ברכת שהכל, שתה וגמע את כל המשקה עד תומו...

הרגיש הלם ברקותיו, ראשו הסתובב, הבית על מכולתו, הדלת החל נע סביבו בעיגולים מחוגים. לעת כזאת אין טוב יותר משינה מפינה.

חיים גרר עצמו בקושי למיטתו, בעוד בגדיו המסורבלים עליו נפל על המיטה ושקע בשינה עמוקה.

*

השמש נטתה להעריב, חג החירות פשט על העיירה. מן הבתים המסויידים והנקיים החלו משתפכים יהודים לבושים בגדי יום טוב, ובניהם פוסעים בעקבותיהם.

הכל פוסעים לבית התפילה. המתח פג, הלב מלא הודיה להשי"ת הלחץ בטל, הנה חלף ב"ה ערב פסח על כל טרדותיו ועתה מצויים אנו בחג הנלבב, מצות יש, יין מוכן, סעודת חג אף היא מצויה, העניים אף לא קופחו. החג התפשט לכל פינה ופינה.

יהודים סיימו תפילתם והתגיית פוסעים הביתה לעריכת הסדר. מה גדול הוא הלילה! מה נעים! מה ערב! מה רבה קדושתו!

הכל הולכים הביתה לערוך סדר של פסח, אך איש אחד נעדר מבין ההולכים. איש זה הלא הוא חיים הסבל, ומדוע נעדר הוא מבין השבים מבית התפילה? משום שלא הלך כלל...

שוכב הוא מקופל על מיטתו, נוחר קצובות וילדיו מביטים בו מבודכמים.

זלטה זוגתו, יושבת על יד שולחן הסדר, שביס של יום־טוב על ראשה, והשולחן ערוך כפי שרק הגיעה ידה הדלה. כוס אחת יפה מזדקרת ובולטת בין כלי השולחן, כוס מצופה כסף, ירושה מדורי דורות, כוסו של אליהו.

הנה סיימה זלטה את תפילתה כפי שלימדתה ה"רביצין", היא ניגשת אל החלון ומשקיפה החוצה. השכנים כבר חזרו הביתה. הדי עריכת הסדר בוקעים מן החלונות ומתגנבים אף לביתה. היא מעיפה עינים מבוהלות בבעלה השרוי על מיטתו כבר חצי מעת לעת ולבה מתכרכם. כמה יגעה וטרחה להכין מאכלי חג יפים ונאים, כמה עבדה בפרך תיקתה כל פינה בבית, כדי שאף היא תרגיש עצמה מלכה בחג החרות, והנה בעלה... שוכב בשכרותו ואינו יודע מן הנעשה בעולם...

חייטשה, חייטשהו. החלה זלטה לעורר את בעלה. עורה! קומה ערוך סדר ככל יהודי!

הסבל ניעור בבהלה והתישב במיטה. הוא הבחין בזוגתו שעיניה אדומות ומלאות דמעות.

מה לך זלטה? — שאל הסבל.

הדמעות פרצו וזלגו מעיניה — מדוע ישן אתה? מדוע אינך עורך סדר?

הסבל גיחך, חיוך עלוב פשט על שפתיו. אי לך זלטה — השיב — כלום חושבת את כי אביך עליו השלום השיאך לתלמיד־חכם? מאין זלטה, חפצה את שאדע כיצד לערוך סדר? האין את יודעת כי נתיתמתי בינקות, והאיש לא לימדני תורה... אי זלטה, מה הדמעות האלו ביום־טוב? בור ועם הארץ אני ואף על פי כן זוכר אני היטב את שלימדני החייט שאצלו עשיתי ימי נעורי, וכה אמר לי אותו חייט: "חייטשלה! שמעני היטב, לא זכית ללמוד תורה, ואף אני הרבה לא אוכל ללמדך כי דלים ידיעותי, אך זאת אדע, כי זאת לימדני אבי: יהודי אתה: ויהודי חייב לאהוב את השי"ת ולקיים מצוותיו!"

דבריו הקצרים של החייט נכנסו עמוק ללבי המשיך הסבל — ובכל שנות חיי השתדלתי לקיימם, ועתה אשתי, אגיד לך כל שאוכל לומר, העולם שאנו הולכים־בו, קושי הפרנסה, הדאגות והעוני, הכל הבל הבלים, דבר אחד יש בעולם שהוא אמת, והוא הקב"ה!

השומעת את זלטה שמעי היטב וישמעו גם הילדים, — אבותינו היו בגלות אצל עם אכזר, בארץ טמאה ארץ מצרים. מה מושג אתן לך כדי שתוכלו להבין אלו אנשים שפלים היו המצרים, כמו צוענים! רשעים וגסים! גנבים ופושעים. ואבותינו סבלו אצלם צרות ויסורים כפי שצוענים עלולים לעולל. אי זלטה, אי בני היקרים, גם עתה נתונים אנו בגלות בצרה ובלחץ, — חיוך זוהר התפשט על פני הסבל בסיימו — אך שכה אזכה לטוב, וכה אזכה לחיים טובים ואריכות ימים, כפי שבטוח הוא שהשי"ת יצילנו מן הגלות וישלח לנו את הגאולה...

ניכר היה כי הסבל התאמץ מאד מסיפור הדברים, הוא נטל ידיו גרר עצמו לשולחן, אכל ושתה, היטיב לבו ושמח על כל הטוב שגמלו השי"ת ולאחר שהודה וברך לאביב הרחמן, ברך ברכת המזון ושב לשינתו הערבה, בה ישן עד שהקיצוהו החסידים...

כל עת דברו שקועים היו פני הצדיק בידיו הקדושות, עתה כשסיים הסבל סיפורו, הגביה הצדיק פניו הלהוטות. הרבי, "האוהב ישראל" קם ממקומו נסער והחל פוסע אילך ואילך:

מי כעמך ישראל: גוי אחד בארץ! הוא נעצר על יד הסבל התמים והפטיר: לך אכול בשמחה לחמך כי רצה אלקים מעשיך...

הסבל שלא הבין על שום מה הצדיק הקדוש כה שמח בו, עלץ לבו בקרבו על שפטור הוא לביתו, עוד קט ודמותו הצנומה שאפילו מנעליו הקרועים לשמם אין לה, נעלמה מן העין...

החסידים הביטו איש באחיו בתמיהה והצדיק פנה אליהם.

רחמנא לבא בעי! השגות, דרגות, נו מילא! אך לב זך של יהודי תמים עולה ובוקע עולה ומתעלה ונוגע עד כסא הכבוד כביכול!...

מעבדות לחרות? מחרות לעבדות?

ר. ל'ין, ניו יורק

"נוסעי אל על" בטיסה 001 לניו יורק מתבקשים לעלות לביקורת דרכונים ומכס".

הקריאה נשנתה ברמקול. המחזות המוכרים של פרידות, נשיקות ונפנופי ידיים חזרו על עצמם בפעם המי יודע כמה. אחרוני הנוסעים נעלמו במעלה המדרגות.

גדעון מאורי* היה בין הנוסעים. גבר גבה קומה בעל תווי פנים נוקשים התישב בשורה הרביעית במחלקת העסקים מתח בהנאה את רגליו וחשב — "כדאי לעלעל קצת בעתון לפני שארדם". אך עתונים לא חולקו עדיין במטוס ומשום כך שלה מתיקו את עיתון הקבוץ עין שמר והחל קורא בו. אמנם את הקבוץ עזב לפני שנים רבות ומאז הפך לאיש עסקים מצליח אבל על הקשר הזה עוד שמר — העתון עזר לו להתמצא מעט בשטח בכל זמן בו פגש בידידים משכבר הימים.

במושב לידו התמקם גבר, גדעון אף לא שם לב אליו, היה עסוק בשלו, הזמן חלף, המטוס המריא גדעון הניח את העתון מידו בקש לנמנם אלא שמישהו טרד את מנוחתו:

— סליחה אדוני, פנה אליו הגבר שלידו, אפשר לשאול את העתון?

— בודאי, השיב גדעון וחשב לעצמו: "מה שאנשים מוכנים לקרוא מתוך שעמום".

אך השינה משום מה רחוקה ממנו והלאה. ולו לפחות היה השכן הזה, משתתק סוף סוף ומפסיק לדבר לעצמו.

אך השכן הזה אינו מפסיק: "שקרנים... רמאים... רוצחי אופי"... גם לנו אמרו כך... בונים עצמם על חורבנם של אחרים..."

גדעון הזדקף במושבו והביט שמאלה. על המושב הסמוך ישב גבר לבוש בהידור, נראה בשנות הארבעים לחייו וכל כולו שקוע בעתון קבוץ עין שמר. גדעון לא יכול היה להבין את המתרחש — האיש לא ראה דבר סביבו, היה מרוכז כולו בעתון אך מה שהדהים יותר מכל היה מראה פניו — אלה היו חוורות כסיד, מכורכמות מצער, והגרוע מכל — הברנש אינו מפסיק מלמלמל לעצמו...

"שקרנים... רוצחים... הורסי משפחות..."

— סליחה אדוני, לא יכול היה גדעון לעצור בעצמו, על מי אתה מדבר? מי הם הרוצחים בקבוץ עין שמר? הלא אני...

אך הגבר השני לא נתן לו לסיים את דבריו: "לי לא תספר עליהם ועל כל התנועה הזאת, זמן מספיק ביליתי שם כדי להכיר אותם"

— בילית שם? מתי? הלא אני נולדתי שם...

נולדת שם? קטע אותו הגבר השני, גדלת שם? אז אתה מבין האזוריים", אתה היית צבר משוחרר, גא, בוטי, חופשי, אני הייתי מצדו השני של המתרס, אני הייתי נער עולה, עולה חדש מעיראק, אני הייתי מהמעברה, אני הייתי אחד "המאושרים" ש"זכו" להנתק מהעולם הישן כדי לעבוד לחממה הזו, אני הייתי אחד ממאות ואולי אלפי חיות הניסוי של התנועה הקיבוצית...

— איך אתה יכול לדבר כך?! הזדעק גדעון בנסיון להגן על המקום בו נולד וגדל, מתי היית שם? מי אתה בכלל?...

הגבר חייך לפתע, אני מצטער, אפילו לא הצגתי את עצמי: שמי יעקב בקאל, אני איש עסקים ולקבוץ עין שמר הגעתי בשנת 1952.

גדעון עצם עיניו מתקשה לעכל. האיש היה בן גילו, בן מחזורו אך כפי שהוא עצמו התבטא: "מצדו השני של המתרס"...

— אך מדוע אתה מתבטא כך? איך אתה יכול להיות כל כך כפוי טובה אחרי כל מה שעשו עבורך בקיבוץ? מה המרירות הזאת?

ארשת משטמה עזה פשטה על פניו של יעקב בקאל, נראה היה כי הוא משתדל להרגיע עצמו בכח. "האמן לי יש לי סיבה טובה מאד להיות כזה, יש דברים שלא הבנתי אותם 30 שנה ויותר ועכשיו לגודל חרבני אני תופס מה ומי הביא לזה...

* * *

דממה השתררה במושב כולו. אתה רואה, חזר יעקב לדבר, אתה כנראה גם עכשיו לא תבין זאת. אתה היית בבית הספר האזורי, במוסד החינוכי, שם במרומי הגבעה, תרתי משמע. בדרך כלל לא התייחסתם אלינו, עברתם לידינו כאילו היינו אויר, ולפעמים בלית ברירה כשהייתם מוכרחים לבא במגע אתנו אפשר היה לראות את ארשת הסלידה שפשטה על פניכם.

גדעון נדהם. זכרונות הימים ההם צפו ועלו לפניו. התמונות היו ברורות מאד, האיש בעצם צודק... אך גדעון לא היה מסוגל להודות בכך...

— תראה ידידי, אמר בטון מתנשא, אתה צריך להבין, כל כך הרבה אנשים עלו אז לארץ מארצות נחשלות, מפגרות שבאמת לא היה לנו כל שפה משותפת איתם עד שלמדו בארץ ..ותקדמו בהרבה...

— אתה יודע מה? השיב יעקב, עכשיו, גם באחור של שלשים שנה, למען המצפון שלי, למען כבודו של אבא, למען העבר אני חייב אחת ולתמיד לנסות להסביר לך, ולגאול בזה את הכבוד הרמוס שלנו משנות החמישים.

אתה מבין? אבא שלי היה עו"ד, ממכובדי העדה, בנו של חכם בקאל, גרנו בבית מפואר בבגדד ודבר לא חסר לנו. תמיד חלמנו על ארץ ישראל וקשה להאמין שהיינו נוטשים את סיר הבשר אלמלא שמה הממשלה עין על האבא שלי החרימה את הרכוש. אבא, שחש שהאדמה בוערת תחת רגליו נצל את ההזדמנות הראשונה במבצע "עזרא ונחמיה" להעלאת יהודי עיראק ועזב את ארץ מולדתו. הגענו ללוד.

החלום בן שנים התגשם. הנה אנו עומדים בשערי הארץ המובטחת, ההתרגשות גאתה בכולם. בקשנו רק לרדת ולנשק את האדמה ואז לפתע הסתערו עלינו המחטאים ומכשירי ריסוס בידיהם. האבקה הלבנה צרבה בעיניים. רציתי לצעוק: "אני לא פרי נגוע"! מה אתם עושים לנו?! ופתאום ראיתי את אבא שלי, בחליפת השבת המהודרת אותה לבש לכבוד רגע הפגישה עם הארץ אל כְּיִתָנָה התפלל שלש פעמים ביום, וכל חליפתו ודיוקנו כתמי לובן והכתמים הלבנים מגמרים את זקנו. את מראה פניו לא אשכח לעולם. היתה זו התגלמות ההשפלה".

גדעון שתק כמוכה אלם אך יעקב לא חכה כלל לתשובה והמשיך —

"העמיסו אותנו על משאיות ושלחונו למקום המגורים החדש — מעברה. המעבר היה נורא — מבית רחב ידיים לאוהל קרוע ודולף אך הנורא ביותר קרה עם ההורים: אמא שלי הפכה מגבירה למשרתת והאבא החזק היה לאיש חסר אונים. לעסוק במקצועו לא יכול. להתחיל במשהו חדש לא היה לו כסף וככל שניסה למצוא תעסוקה נדחה בלך ושוב. מילת המפתח היתה "סבלנות", הכל יסתדר. אבל דבר לא הסתדר"...

— אבל מדוע? קטע אותו גדעון, אתה הסתדרת...

— אני הסתדרתי? זה בדיוק מה שהיה נראה לכם! נדמתם לצדיקים בעיני עצמכם: "מוציאים את הנוער העזוב מהמעברות ומעבירים אותם לקבוצים להכשרה, לשינוי תדמית לבנייה מחדש...

— ובעצם מה רע בכך?

— מה רע בכך?! האם ניסיתם אי פעם ללמוד את הרקע שלנו? את החינוך שלנו? את מבנה העדה? להבין שגם אנו אנשים בעלי נשמה?!

לעולם לא אשכח איך יום אחד הביאו למעברה שלשה נציגי קבוץ, הם אספו חבורות נערים בגיל 15־16 והחלו לראיין אותם. הם ציירו הכל בצבעים ורודים כך לעומת המעברה. ומה ידענו אנו בגיל 15? ומה ידעו ההורים שלנו על קבוצים בארץ הקודש? בארץ "הקודש" כפי שהם האמינו בתמימותם. כל נער שאף להתקבל אבל הם לקחו רק את המשכילים, מי שלמד כבר בתיכון בחו"ל ואז בסוף הראיון כשהייתי בפסגת האושר שהנה לוקחים אותי, שאל לפתע אחד המדריכים:

— אתה דתי?

— אני לא... גמגמתי בפחד, רק אבא.

פחד נורא תקף אותי כי אם אגיד את האמת לא יקחוני ואם לא אגיד... איך אני משקר בדבר כזה?! הרי זה כאילו אמרתי שאני לא מאמין באלוקים...

ואנו נסענו לקבוץ.

בתחילה עוד התפללנו כל בוקר במנין, אח"כ כבר בלי מנין ולבסוף גם בלי תפילה... אתה יודע, צריך להשכים לעבודת השדה. אחר כך גילינו שהמטבח לא כשר אבל חששנו להגיד להורים שמא יוציאו אותנו משם ויחזירונו למעברה ואז גילינו לאט לאט שלא רק אורח החיים שונה אלא קימת בקרב המדריכים, בקבוץ בכלל ובתנועה איזו שנאה נוראה לאורח החיים שלנו בבית, איזה בוז תהומי...

— אבל אף אחד לא אלץ אותך להשאר שם... הקשה גדעון.

— נכון. אך מה היה התחליף שהיה לנו? לחזור למעברה? למסגרת שהתמוטטה? המדריכים עשו הכל להרחיק אותנו מהבית. "אחרי כל נסיעה שלכם למעברה כל עבודתנו יורדת לטמיון, טענו. לא די להיות אורח הארץ הזו כדי להקלט בה, עליכם לזרוק מאחורי גווכם את העולם הישן ממנו באתם גם אנו זרקנו אותו, בסופו של דבר זה. יהיה לטובתכם"...

ואני אחרי כל נסיעה הייתי נעשה מבולבל יותר ויותר הם דברו ודברו ולנגד עיני לא היתה משה תמונתו של אבא העומד כפוף גו ומבוייש בפתח בית הקפה במעברה ששכן בצריף עלוב ומלוכלך. בבית הקפה הזה היה רדיו ישן ואבא עמד בפתחו ובקש בנימוס מהרומני, בעל המקום לכוון את מחוגי הרדיו לחדשות בערבית, אך הרומני בשלו, עומד כפריץ, ידיו על מתניו וצורח עליו בקול ניחר:

"רוח מן הון".

— אדוני, בבקשה, אני רק רוצה להקשיב לחדשות...

אך מן העבר השני היה מגיע פרץ קללות ברומנית מעורבת במילים ספורות בערבית ועברית משובשים.

— תסתלק מכאן! שמעת?! כשיהיה לך כסף תבוא... כאן לא מוכרים חדשות...

"למה אתה הולך לשם? שאלתי אותו. "אינני יכול, אני אפילו איני יודע באיזה עולם אנו חיים"...

— נו, אבא שלך היה יוצא דופן, טען גדעון.

— אבא שלי לא היה יוצא דופן, הוא היה אחד מהעדה בה היו רופאים ותלמידי חכמים, מורים וסוחרים.

וכשהיינו מתווכחים עם המדריכים הם היו מסבירים לנו שוב ושוב.

"בחיינו אין מקום לבגדד וגם לא לעידה ממזרח אירופה, אנחנו מורדנו בהוי הזה, הציונות היא מרד. מהפכה, ולכל מהפכה יש מחיר.

אנו פרקנו מעל צווארנו את עול העבר למען העתיד וזהו גם משימתכם.

אנו, החלוצים, באנו לארץ ישראל לגאול אותה, רצינו להקריב משהו למענה, לא העסיקו אותנו סיר הבשר והליר מודים, רצינו להיות פועלים פשוטים, עובדי אדמה... איננו רוצים להיות יותר על "לופט גישפט" כל אותם "מקצועות אויר" שיהודים עסקו בהם בגולה, אנו רוצים להיות עם נורמלי, אנחנו נהפוך את הפירמידה של עם ישראל מעם בטלן לעם עמל... ולצורך זה כפי שאנחנו נטשנו מוסכמות חברתיות כפי שאנו מרדנו בהורים גם אתם תעשו זאת"...

ואני זוכרת עצמי מטייל לעת ערב בשבילי הקיבוץ וחושב לעצמי. מדוע? מדוע הם אינם מדברים על נאמנות למשפחה במקום על מרד בהורים? מדוע על מהפכה ולא על מסורת?! אך איש לא היה שם להשיב לי את התשובה.

טוב תראה, גדעון זע על מושבו באי נוחות, מתקשה למצוא מקום לעצמו, אתה לא יכול להאשים את הקבוץ שלא עשה את מה שחשב שזה הטוב ביותר עבורכם. כלום לא קבלת חינוך מעולה? אהבה לאדמה? קונצרטים בחיק הטבע? גם בבגדד ידעת מה היא מוסיקה קלאסית? עיניו של יעקב רשפו. —

— הם תמיד לעגו לנו, המוסיקה המזרחית היתה פרימיטיבית בעיניהם, לא היה לה כל משמעות רק זו הקלאסית שלכם... לילה אחד הוציא אחד הנערים עוד מקום מתחבא... איננו יודע מה זה? זהו כלי נגינה מקובל בעיראק והחל לפרוט עליו, הכל הצטרפו אליו שרים את אחד הפיוטים המקובלים ביותר, לפתע עבר צג מחזיקי המשק ליד החדר, הם נעצרו, הם הביטו פנימה, ראינו אותם, ואז אמרו בקול: "רצינו לעשות מהם בני אדם ותראה מה הם עושים? מיללים!"

היינו המומים.

ומשעברה תקופה ושמועות על חיי ההפקר בקבוץ החלו להתפשט במעברות, סרבו הורים רבים בכל תוקף לשלוח את ילדיהם לקבוצים. יום אחד גייסו אותנו "בוגרי המעברות" למלאכת ההשפעה, הזמינו גם את ההורים שנדבר אליהם. נסענו אל אחת המעברות, עמדנו מולם כמחנה מול מחנה — אנו בתלבושות כחולות והם בבליל בגדים מטולאים.

אנו נצמדנו לקיר אחד, הם לקיר שני, ידענו כי בעצמנו איננו מאמינים במה שאנו עומדים להטיף להם. דממה שררה במקום. נשמע רק קול הגרעינים המתפצחים ואני ידעתי — הפער הזה לעולם לא יגושר.

אתה שואל מה ההבדל בין מה שדרשו ממני להקריב ובין מה שהקריבו הוריך? לקח לי זמן ממושך להבין זאת, האשכנזי בן ה־16 שנטש את הוריו השליך את כל המוסכמות אחוריו עלה לארץ לבדו. אני באתי עם משפחתי, עם קרובים ומכרים. כל בגדד היהודית החליפה מקום ועכשיו היא במעברות, החליפה מקום אך לא זהות, קשה היה לי מאד לשרוף גשרים זה שרף את ליבי עד הסוף, אתם ביתכם כאן חברה של יחידים שהפכה לקבוצה אנו שייכים לחמולות או לומר בכנות היינו שייכים, אני כבר לא שייך, אינני יודע מי אני, תמיד אהיה קרוע בין כאן ובין שם, הם — הקבוץ, המדריכים והמטיפים הביאו לי לאבדן הזהות.

הם הטיפו לנו ללכת להגשמה, להקים מקום חדש, קיבוץ... הם טענו, "ההגשמה היא קבלת עול העבודה הפיזית משהו מעין דת (להבדיל) כמו אמונה יומית, פרושה לקשור חיינו עם האדמה".

ובאותו רגע ידעתי, אני יעקב נכדו של חכם בקאל אבדתי את עולמי. ידעתי — הורי לעולם לא יסלחו לי אם אלך ל"הגשמה" לעולם לא ישלימו עם עזיבתי את הדת, הם אינם מבינים את הקבוץ הם "אוכלים את לבם" יום יום ושעה שעה שהרשו לי ללכת אליו. הם לא הבינו מה פתאום חיים שם הורים וילדים בנפרד ומה פתאום קוראים הילדים להורים בשמות פרטיים. הם אינם מעכלים שבארץ הקודש עליה כל כך הרבה חלמו יש כל כך הרבה טומאה.

אבל מדריכי בקבוץ לא הבינו זאת הם רק ידעו שאני חי בגן עדן סוציאליסטי והורי במעברה, הם לא קלטו כי רצינו להגיע לארץ שהיא גן עדן בחלומותינו ותפילותינו והגענו למהומות.

הם ניסו לכפות עלינו להיות כמותם, בזמן שבאמת בעומק ליבם מעולם לא קבלו אותנו "כאחים שווי זכויות" וכל הסיסמאות הנבובות על "קיבוץ גלויות" "מולדת ושיויון" נשארו לתלות על הקיר בחדר האוכל ללא כל קיום במציאות.

* * *

דממת מות שורה במחלקת העסקים, אנשים ישבו רתוקים למושביהם, איש לא פצה פה. ברקע נשמע לפתע קולה של הדיילת המבקשת "להדק את החגורות".

— תאמר לי, אמר לפתע גדעון מאורי, כמו התעודד מההלם שתקף אותו, יש לך משפחה וילדים? כמה ילדים?

— שלשה אני מקוה.

— אתה מקוה? מה פירוש?!

אך יעקב חייך במרירות ואמר:

היו לי שלשה ילדים נפלאים, הם כבר היו "צברים משוחררים", הכל הענקתי להם. כל כך הרבה תקוות תליתי בבכור, מה שבקש ממני קבל. בקש לנסוע אחרי הצבא לטיול לחו"ל מימנתי לו את ההוצאות חשבנו שהוא מבלה באמריקה אבל שלשום הגיע חבר וספר לי, כי עידו עטרת ראשי, בכורי נתפס לכת ה"מוניס", שמעת?! עידו שלי?! החבר בא שלשום, עזבתי הכל, לקחתי את הפרטים ועתה אני נוסע לנסות, לראות, להבין איך לחלץ אותו מצפרניהם...

אינני יכול להאמין למה שפי דובר... עידו — הנין של חכם בקאל עובד אלילים... הנה התוצאה הסופית של החינוך שקבלתי אני...

גדעון מאורי התבונן ארוכות בפניו המיוסרים והמדוכאים של יעקב, קשה היה לו לעכל מה רע כל כך ב"מוניס"... ולאיטו אמר:

על זה אתה בוכה?! מה שעשה לי בני הלא הוא פי עשר מונים גרוע יותר, עם כל שבעמוניו הייתי משלים: ההדה, "הרי קרישנה", "מוניס" וכל מי שלא בא... אבל הוא, הבן שלי, הכלים אותי לעין כל הוא נכדו של אבא שלי הציוני הדגול מבוני הארץ, שסלל כבישים וייבש ביצות, ממפקדי הפלמ"ח המהוללים, הוא בני בכורי, תקותי וגאותי, שבש־בילו בניתי את כל עסקי הוא הוא הפנה אלי עורף בעט בכל מה שהיה לו ועזב לישיבה "שתורה" בירושלים...

*הערה: כל השמות בדויים

הרבנות הראשית לישראל

ב"ה ירושלים השלמה ת"ו ניסן תשמ"ו

קבלת אורחים
בחוהמ"פ תשמ"ו

הרבנים הראשיים לישראל

מרן הרב אברהם שפירא שליט"א ומרן הראשל"צ מרדכי אליהו שליט"א

יקבלו אורחים בלשכותיהם, בהיכל שלמה

בירושלים

ביום ראשון י"ח ניסן וביום שני י"ט ניסן
ב' וג' דחוה"מ בין השעות 12:30 - 10:00

בברכה
חג כשר ושמח
תזכו לשנים רבות נעימות וטובות

פסח רוסיה - מעשה שהיה...

מאת הרב אברהם צבי מרגלית - כרמיאל

שח לי איש גלילי מעשה שארע בימיו ובדורו. מכיון שגלל מה שגלל וראיתי שיש בדבריו מעשה של ממש אמרתי בלבי ראוי ונכון הדבר שיהיו הבריות משיחות במשהו. שאין הוא, אותו גלילי, יחיד בדורו שהרי רבים כמותו יש לו להקב"ה בעולמו ונכון הדבר שנדע פרשה זו.

ויש בה בפרשה זו הלכות גדולות וקטנות וגופם של הרהורי מצוה והרהורי רשות.

ואף שאין אנו נצלים מדברים טפלים שאין בהם ממש — הרי כך דרכם של הבריות שבמעשיהם יש עיקר ויש טפל. ואף אני נטלתי סכין של גוזזים ונטלתי לעיקר שבטפל אולם לכלל טפל שבטפל לא באתי. ואף זאת ייאמר בפתיחה של "מעשה שהיה..." שמכיון שהדברים לאחרונה ארעו, באתי לשנות בכמה פרטים, שיש דברים שהצנעה יפה להם. ואף זאת ייאמר שאלמלא היו הדברים מובאים בשלמותם היו הבריות נדות בראשיהם לאמר מעשה בדיה הוא — ולא היא.

רבי יעקב הדוד. תלוי היה בין שמים לארץ. קווצות זקנו הארוך נכרכו בחבל של תליינים לוו ענק שקבוע היה בקורה שבתיקרה.

גופו של ר' יעקב טולטל ממזרח למערב. מפעם לפעם היתה זעקה מפלחת את חלל החדר הענק. ר' יעקב ניסה בכל מאודו לכבוש את מכאוביו ולהבליעם בחיקו אולם לא תמיד עלה בידו הדבר. ברם, גם בשעה שנשמעה הזעקה היתה נשארת בדל"ת אמותיו.

למטה, על הרצפה הקרה, שכבו הילדים הרכים כשהם טומנים ראשם בקרקע. לו רק יכלו להטמין עצמם בינות אריחי האבן הגסים הדוד הם כלבם ואולי הינו יכולים להציל ולמלט אף את ר' יעקב דודנו. בניו של ר' יעקב נמלטו מבעוד מועד לחדר סמוך. לא שידעו מה אכזרו הצוררים מזרע עמלק לעשות לאביהם אלא שמתוך שקטנים היו נסמכו לחלון ביתם לעיין ברכבם המצוחצח של הצוררים.

גם בשעה של דין עשה הקב"ה חסד עם אותם ואטוטים שלא יראו בצער אביהם.

בין הילדים שמררו קולם בבכי חרישי באותו חדר היה מצוי גם ינקו.

ינקו זה שאודותיו יסופרו פרשיות גדולות וקט־נות שבחייו, בן אחיו של ר' יעקב היה ומבוגר היה, בן שש עשרה שנה אלא ששעור קומתו ומותניו כשל בן עשר היה. אלא שאם בגופו נראה כבן עשר הרי שבחכמתו היה כבן עשרים. ממולח ושנון יחיד היה ויש דורשים בפרס זה לשבח ויש דורשים לגנאי.

ינקו זה נולד להורים שלידתם בקדושה והבדלתם בטומאה. שורות פרצים פגעה במפרשי נשמתם ונטלה אותם מבית קודשתם לדרך אחרת שזרה היתה ליהדות ומנוכרת לאורחותיה.

להוציא יום כפור ועוד כמה ממנהגי יהודים לא ידע ינקו יהדות מהי. ואלמלא דודו ר' יעקב שהיה מדבר על לבו דברי חכמה לא היה ינקו יודע גם בסיכם של אלו.

ר' יעקב תלמיד חכם היה ויעידו עליו אותיותיו — ר' יעקב. היה מרבה בשיחה עם ינקו ויותר משהיה מלמדו הלכות ומנהגים ניסה להקנות לו מאוצרו של הבורא — יראת שמים, אלא שכל מלותיו של ר' יעקב לא מלו את עורלת לבו של ינקו.

ואף זאת נהג ינקו, שכל אימת שהיה דודו שח עמו ומראה לו דברי אמת היה ינקו לוקח מילותיו של דודו זה ומוליכם לאביו ואומר לו, כך אמר דודי יעקב ומה יש לנו לומר על זאת והיה אביו משיבו דבר דבר על אופניו. והיה ינקו טוען על גבו מילותיו של אביו לר' יעקב דודו ופורקם שם, אצלו.

ברם יפה כוחו של אב מדוד. שאביו מצוי במחיצתו בכל שעה ודודו משבת לשבת ואף גם אז לשעה קלה בלבד מזדמנים הם. מכיון שראה אביו של ינקו שאחיו של ר' יעקב שם עיניו בבנו נתן אף הוא את עיניו בבנו ושלח שאלותיו בידי ינקו בנו, שדרכם של פורשים מדרכי אבות שקודם עושים מעשה ולאחר מחפשים הסבר. משימצא ההסבר ישכנע את עצמם שגם אם לא היו עושים מעשה מלכתחילה הרי שעתה לאחר שנודע להם כח טענותם היו עושים מעשה ומעתה יש לך לומר שאנשי מעלה ומחשבה הם.

ולא היא, שאלמלא לא היו עושים מעשה לא היה ההסבר מתקבל על לבם, שאימתי טענותיו של יצר הרע יש בהם ממש בזמן שתאוותיו של האדם מונחות על כפות ידיו ויצרו גובר עליו.

כאמור היה אביו של ינקו משלח שאלותיו ביד בנו. בשאלות שזופות ששזפתם השמש ושזופתם פיותיהם של מינים ואפיקורסים מדורי דורות.

במיוחד היתה חביבה עליו פרשת הפוגרומים שעשו גויי הארץ ביהודים הגרים בארצותיהם, ולא שחביבים היו לפניו מעשיהם המורשעים אלא שחביב עליו להביא מכאן שאין בורא לעולם ואם תמצי לומר שיש בורא שבורא הרי ששוב אינו משגיח על בריותיו.

ועוד זאת היה חביב עליו שהיה הולך ומונה אנשי רשע שדרכם צלחה ולעומתם צדיקים שדרכם לכאורה כולה מעידות ואכזבות כשלונות ויסורים. שיגר אביו של ינקו טענות אלו לאחיו ואף זה מהרה להשיבו. דע לך אחי, שעולם של בחירה הוא עולמנו. בידו של האדם להיטיב או להרע אולם ברגע שנראה בעליל כי דרך צדיקים צלחה ודרך רשעים כולה חתחתים שוב אין הבחירה קיימת בעולם שהרי כפה הקב"ה עצמו על הבריות כולן.

ומכאן אתה בא לבאר מדוע תמה, שאמר, כי מתן תורה בכפיה היה שכפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם.

למה כפייה? מעקר פרשנים, הרי עם ישראל קפץ ואמר נעשה ונשמע לאחר מלים שכאלו מה מקום לכפיה. וענה על כך בעל "משך חכמה" שלא כפיה של ממש היתה כאן כפי שנטטה לבו של אדם לחשוב, אלא כפיה של שכל היתה שמשעה שראו עם ישראל את מעמד הר סיני שוב לא היה מקום לבחירה. כי מי הוא פתי שיכפור במה שראו עיניו, מתוך שהיו נכרים דברים של אמת ללא צל של ספק הרי שכפוי הוא לעשות.

ושוב מעשה בינקו גופא שעמד וחילל את השבת לנגד עיניו של דודו ר' יעקב. עד שנעשה בשרו של ר' יעקב חידודין חידודין. היתכן, זעק לבו של ר' יעקב. ינקו זה שקרוי על שם סבי ר' יענקלה שמסר נפשו על קדושת השם יבוא נינו ויאבד נפשו בחילול שבת. ידע ר' יעקב שאין בכוחו להושיע. עמד וטמן כאבו במעמקי לבו ופעמיו שם לבית המדרש לחלק את הכאב עם דפי הגמרא עם הוויות של אביי ורבא.

הבריות טוענות שיש ליהנות מן השבת, הרהר ר' יעקב. אמת דברו ואף אני איני חולק עליהם אולם מה כוחה של הנאה שנהנים הם, הרי גם במקום ששייך לומר שיש הנאה הרי שזו הנאה במקומה ולשעתה, ולא רק בחיים ועמי ארצות טועים בדבר שהרי מצינו שומרי שבת מהדקדקים על מצוה קלה כחמורה שמקפידים הקפדה יתרה על שנה בשבת תענוג ומאכל יתר וטיול מיותר. ומשבאת להוסיף להם שעור של תורה קודטוב של שיחה פיהם יתמלא חימה. ברם המשכיל ידע שאין תענוג למעלה מהעיגוג לעסוק בתורתו הקדושה.

צא ולמד ממעשה זקנים בעיר התורה בני־ברק שהיו מסובים כל אותו הלילה, עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית ואותו עומד ומשתהה: שינה של יום טוב מה תהא עליה. חציו לכם מה תהא עליה. אלא שיש לך לומר שוקדים אלו שדבקו בבוראם עיקר עינונם על דיום של מצוות עד שגם חציו לכם עיקרי בחציו לי ולא זו אף זו, שצדיקים אלו מתוך שחציו לכם גם הוא חציו לבורא גמל ה' עמם טובה כנגד טובה עד שגם חציו לי נעשה חציו לכם נמצאו צדיקים הכל בידם כולו לכם וכולו לי כך נעשו ימיהם דבים יותר.

ואם נפשך לומר כלך על זו הדרך. כל אימת שאין האדם מתדבק בבוראו הרי שאין לו לבורא חלק בו ומכאן שנזדקק לקיים חציו שלו הרי שאין לבורא חלק בכך אולם משדבק האדם בבוראו הרי גם חציו של הכודד חציו שלו ותמצא שנשכר הוא גם בחציו לי. ומכאן אתה למד שלא פגמו ולא פגעו חסידים שבבני־ברק בקדושת ושמחת יום טוב.

שמירות השבת קשתה עליו ואף שרצה לשמח את דודו לא עלה הדבר בידו שקשה היו לו להקריב תענוגותיו על מזבח דודו. עד שבאת אותו שבת עת פלשו הנאצים ימ"ש לעירם והיה ר' יעקב יושב עם ילדיו ועוסק ותפסו לר' יעקב ועשו לו ככל המבואר לעיל.

מכיון שנסתלק ר' יעקב ומכיון שנסתלק בדרך שכזו וביום שכזה אמר ינקו בלבו מכאן סימוכים לדרכי שלי שדרך אמת וממקום שאני מביא ראיה קושיה לדרכו של ר' יעקב וכל שכמותו.

מה שאמרו קדמונינו בסוגיא זו לא ידע ובודאי שלא ידע את המשפטים הבאים, כי אימתי עיין בצדקת הצדיק וכך נאמר שם "פעמים נדמה לאדם שיש לו סיעתא דשמיא לדבר שהוא עושה — אל יסמוך על זה לאמר שדבר טוב הוא דלולי כן לא היה הקב"ה עוזרו, שרק לבא לטהר מסייעין אותו אבל בבא לטמא רק פותחין לו ולא מסייעין דמכל מקום פעמים יש דלנסיון סייעוהו והעצה לזה תפלה ותחנונים לרחמי שמים.

מכאן ואילך נתחזק בדרכו הקלוקלת שנדמה היה לו כי משמים מראים לו פנים שוחקות פנים של חיבה. ומכאן מוסר השכל לאותם שמפרשים כל ארוע כאסמכתא לדבריהם ודרכם הרי לכם שאין בכוחו של בשר ודם לומר זה מזה וזה לזה ואין כאן המקום להאריך.

לאחר שנטלו את נשמתו של ר' יעקב נטלו את בני משפחתו והלכו להם למחנה שם ריכזו את כל יהודי המקום וינקו ביניהם. אולם לא נער כינקו ישלים עם המצב. מחוז קדח תוכניות למכביר כיצד ימלט נפשו מגיהנום זה — חניה שאינה לרצונו.

בוקר אחד מצא את עצמו מחוץ למחנה תועה במעבה היער, כשתי שבתות עשה שם. ניזון מפירות בר ומחיה נפשו הצמאה באגלי טל אותם קיבץ מעל בדי העצים. כל יום גמע כחמישה עשר ק"מ אולם לכלל ישוב לא בא. ואין הדבר מלמד על גודלו של יער שהרי פעמים אף ביער קטן יכול אדם לטעות עד אין סוף וככלב השב אל קיאו ישוב הטועה על עקבותיו. אך משחלפו שתי שבתות מיד נגאל, שבשחרו של יום ראשון ראה למרגלותיו עיירה קטנה ושלוה.

עיירה זו שנזדמן לו ינקו אליה כל יושביה גויים שגם בימים כתקונם לא גילו חיבה יתירה למי שהוא בן ברית ושבעתיים גברה שנאתם בימים אלו שמשעה שנתנה רשות למשחית להשחית שנאתם של העמים לישראל גוברת, ואף אנו בעינינו ראינו ששעה שישראל עושים מלחמה ונוצחים כדוגמת המלחמה המתקראת "ששת הימים" שנצחו לאויבינו נצחון גדול לא גברה השנאה לישראל ולעומת זאת במלחמה האחרונה המתקרית "יום הכיפורים" הגם שאויבנו פתחו תחלה ואף הכו בנו מכה רבה גברה שנאת העמים לישראל.

נשוב איפוא לעיירה ומתוך שבאנו לדבר בגנותם באנו לדבר בשבחם. שמכיון שגילו "חיבתם" לבני ברית ידעו מי שמזרע ישראל הם שאין להם מה לחפש באותו מקום ומדירים הבריות רגליהם מאותו מקום ומתוך כך חייהם משתמרים.

ברם בכל כלל יש יוצא מן הכלל ואף בעיירה זו יש יוצא מן הכלל ויוצא זה ר' זלמן שמו שעל אף שיהודי היה ור' זלמן היה חסיד היה וילדיו כולם אומרים קדוש ישב לו במחיצתם.

משבאנו לשאול מה ראה ר' זלמן לתקוע אהלו במקום זה נמצאנו למדים שקשיי פרנסה ליוו אותו למקום מאז ומעולם.

בעל מלאכה מעולה היה ר' זלמן — משחיז סכינים ושם טוב היה לר' זלמן עד שהיו הבריות אומרות, אוי לו לבשר שנפל עליו סכינו של ר' זלמן ואנשי אותה עיירה כל מלאכתם על הסכין היתה. שהיו מהם חוטבי עצים והיו מהם קצבים. היו בהם נגרים והיו בהם רצענים הצד השוה שבהם שלסכין נזקקו. ומכיון שמשחיז טוב ברכה הוא לישוב. עמדו וקבלו את ר' זלמן למשחיז עליהם הגם שהגיד להם כי מזרע היהודים הוא.

משבא ר' זלמן לזו העיירה מצא נוחם לבשרו אולם נפשו עליו קשתה. יהודי אחד ללא מנין וללא חברותא מה תהא עליה — תפילה מה תהא עליה. צא ולמד מדורות אחרונים שהכל חפצים לאור במרכזי התורה שהרבה מעלות נמנו בהם ומן המפורסמות הן ואין צורך לפרטן.

נחמה פורתא מצא בבניו הבוגרים שהיה מקדיש שם עיתותיו להנחיל להם תורה עד שיצאו הם והוא נשכרים — הם נשכרים שזכו ללמוד מפי אביהם תורה וכבר דברו חז"ל רבות בענין חשיבותו של המלמד ומה מעלות צריכות להיות בו והוא נשכר שמצא לעצמו חברותא.

לעיירה זו נזדמן ינקו. נכנס ינקו והחל מקפץ בין דלתות בתיה מחפש הוא מזוזה שעל פיה ישק דבר, לאמר כאן ביתו של בן ברית. קיפץ כל אותו יום ולא מצא לביתו של ר' זלמן. לעת ערב שב ליער למצוא מחסה בעת האפלה. בלילה, יש והרהר במעשיו ומצא שאלמלא היה יהודי מזדמן לעירו שלו ומחפש בית יהודי את ביתו שלו לא היה מוצא...

דילוגיו במשך יום אמש בעיירה פתחו את פיותיהם של הבריות עד שבאו ושאלו זה את זה. ראיתם נער תמהוני זה שקיפץ בין הבתים. היו הבריות מנחשים בו זה אומר נער רוסי הוא וזה אומר נער פולני הוא וזה אומר מוצאו של זה אינו מסביבנו אלא מעבר לים וזה אומר יהודי הוא, הצד השוה שאליבא דכולא עלמא זר הוא. ומעשיו של זר בעת מלחמה אומרים דרשני. שבעתיים נזקק עתה לידרש לזר שמתנהג מנהגי מוזרות.

למחרת שב ינקו בשנית לעיירה. בעיבורה של עיירה פגש לנער כבן שלש עשרה. חובש מצנפת חסידים לראשו ורעמות של שער היו סמוכות לאזנו. שם איפוא ינקו את עיניו באותו אחד. כנראה נער מילדי העבריים זה. קם איפוא והלך בעקבותיו והיה מהלך מכאן לשם. שהיה אותו נער מצוי בראשיתו של יום ולפניו דברים הרבה. לע־שותם וכי מנין לו לדעת שאצה לו הדרך לינקו, ומי ידעו??!

והיה אותו נער נוטל מכתב לכאן ומניחו שם. נוטל מעות כאן ומניח סיכן שם. כך חלפו כמה וכמה שעות עד שקדחה חמה של צהרי היום. וכל אותו הזמן היה ינקו מהלך בעקבותיו. משקדחה חמה נשא אותו נער רגליו ולא חלפה שעה קלה עד שעמד אותו נער בפתח ביתו. ר' זלמן אביו קידמו בברכה חמה. שמח היום הוא לקראתו שבעתיים, שהרי סכנה באה לעיירה כך שחו הבריות אמש. מי יודע מה טיבו של אותו אחד ומה זומם הוא לעשות. עכשיו משוב נחה דעתו ונתיישבו מחש־בותיו.

נכנסו איפוא ר' זלמן ובנו ואת הדלת סגרו אחריהם. המתין ינקו שעה קלה בכדי להשיב נשמתו שאבדה לו בשעה האחרונה ויותר מכך זקוק היה למנוחה בכדי שיארגן את מילותיו כפיו שעה שיקיש על ביתו של ר' זלמן. מות וחיים ביד הלשון. חייו בסכנה וחייב הוא למצוא חן בעיני אותו יהודי.

הקיש איפוא בחופזה ובחזקה על דלת ביתו של ר' זלמן והגם שהכין את עצמו להקיש במתינות ובכוון נתבלבלה ונטרפה דעתו ונהג כפי שנהג התהלה גרועה, הרהר כלבו.

פתח לו ר' זלמן את הדלת ושאלו למבוקשו. אמר לו ינקו בחוצפה שמבוקשו אינו ענין של מה בכך אין נאה לשוחח על כך בפתח הבית. הזמינו איפוא ר' זלמן להכנס לביתו בכדי שירצה את מבוקשו. ר' זלמן אדם נבון היה ויודע הוא לחבר מעשיות ועובדות זו לזו. ואף כאן חיבר בין הדברים שאמש שמע על נער מוזר ועתה נפגש עם נער מוזר ואין לך איפוא לומר אלא שנער של אמש ונער של היום הינו הך הוא.

שוב נתמלא ר' זלמן יראה.

אולם משנכנס אותו נער הביתה נחה דעתו של ר' זלמן וכל כך למה? משום שנחה ידו של אותו נער על מזוזת הבית ואף לאצבעו נשק לאחר מכן.

משהתיישבו זה לעומתו של זה ינקו מחד גיסא ור' זלמן מאידך גיסא, פתח ינקו ואמר לו לר' זלמן כי נער יהודי הוא וכי נמלט ממחנה השמדה וכי מזה שבועיים שהוא נע ונד במעבה היער וכי מחפש הוא מקלט לגופו.

מכיון ששמע ר' זלמן כי יהודי הוא והיו נכרים דבריו כדברי אמת סרו חששותיו ופחדיו. ואף שידע ר' זלמן כי לא לרצון הוא ליושבי העיירה שנער יהודי ימצא מסתור בעירותם וחשש ר' זלמן שיתנכלו לו בני העיירה. שם בטחונו בבורא ואמר: מצוה דכתי באתה לידי ולא אקיימנה??!

הגיש ר' זלמן לינקו תפוח אדמה חם, שמזונות הימים ההם בתפוחי אדמה שיותר מכך אין להם לבריות. חטף ינקו לתפוח אדמה ונגס בו נגיסה ראויה ולכלל ברכה לא בא. ניצנצה מחשבה בלבו של ר' זלמן, אם נער יהודי הוא מדוע זנח לברכה ראשונה. אולם סבר ר' זלמן לפטור את עצמו ממחשבה זו, שהרי חובה היא ללמד זכות ושמא רעב אותו אחד ומכיון שכך נטרפה עליו דעתו ושכח מלברך. המתין איפוא ר' זלמן לברכה אחרונה שזו נאמרת שעה שכבטנו של האדם נחה הקצפה ואין טענת אונס מתקבלת בה. אולם ינקו גם לזו לא בא.

לא חלף אלא יום אחד וכבר גילה ינקו מעשיו ודעותיו שכפי שלא בא לכלל ברכה אחרונה כך לא בא לכלל תפילה וכשם שלא בא לכלל תפילה כך לא בא לשאר מצוות התורה.

תמיהותיו של ר' זלמן הלכו וגברו. ר' זלמן מטופל בבנים היה והמזון מצוי ברוחק אולם ינקו מרגיש בנוח. שכל מה שקבלו בניו של ר' זלמן אף הוא קיבל. כך נהג ר' זלמן בינקו במשך שנתיים, והגם שינקו השיבו במטבע של כפיות טובה שכל אימת שאכל עמד כמורדו שלא ברך תחילה ואף בשאר דברים היה מקציף לבוראו כל זאת לא סילק את ידיו של ר' זלמן מעשות טוב.

מנהג זה של הכנסת אורחים שנהג ר' זלמן בינקו ערער את נחישותו בצדקת דרכו אולם לכלל אמונה לא בא, שהיה במכשהו של ר' זלמן בבחינת סור מרע אולם לכלל עשה טוב ינקו לא הגיע. ומכאן אתה למד עד כמה גדול כוחו של היצר הרע שאפילו רואה למעשה חסד שעשה ר' זלמן נשאר ינקו במורדו.

משתמה המלחמה עשה ינקו דרכו לארץ הקו־דש. כאן עשה את שארית ימי נעוריו בקיבוץ. פרשת ר' זלמן שקעה במעמקי לבו והדבר נעלם מזכרונו. גם משהתגבר ונעשה אבא לבניו והיה משיח בפניהם פרשת נעוריו לכלל ר' זלמן לא בא.

חלפו ארבעים שנה. ינקו נעשה בעל בעמיו, את פרנסתו מצא בעסקי יבוא שראה בהם ברכה רבה, את מרבית שעותיו היה עושה במשרדיו המהודרים ובשעות הפנאי היה מתאמן בסייף. חביבות זו באה לו מימים בהם היה בביתו של ר' זלמן המשחיז. אולם גם תחביב זה לא הועיל לו לזכור את ר' זלמן ואת פרשת גדולתו ומידת הכנסת אורחים שנהג בו. ממונו היה חביב עליו ולמענו היה מוכן למסור נפשו וגופו. "הכסף נחרץ בכדי שאוכל לאבטח את עתידי" היה נוהג לומר. מי יודע מה ילד יום. ואף בהווה טוב הוא הממון ויש בו מועיל, שכל עוד והאדם מחוסר ממון משועבד הוא לבריות ומשועבד לדאגותיו אולם משיש לו לאדם ממון שוב אין הוא נזקק לחסדי הבריות ובן חורין הוא.

בד בבד עם חיבתו לממון שנאתו למצוות התורה הלכה וגברה, עד שגם מה שאינן מצוות של ממש היה מעלה את חמתו.

ענין מיוחד היה לו ברמיסת השבת. בכל מאודו ניסה לטשטש כל עקבות של יהדות בשורשי משפחתו. במיוחד גבר בו הצורך לטשטש בשנים האחרונות, שבשנים האחרונות רבו השבים אל דרך התורה ומצוותיה.

ינקו ירא היה לנכדיו שמא חו"ח יתפסו.

"חששו" של ינקו היה מוצדק שהרי במעמקי לבו שוכן לו ר' זלמן ופרשת הכנסת אורחים שנהג בינקו. מעשה תוקפו וגבורתו של חסד זה שנהג ר' זלמן בינקו יש בו בכדי להפיח רוח של אמונה בו ובנכדיו.

ערב פסח תשמ"ג — העיר לנינגרד מקדמת את פניהם של הספורטאים שהתקבצו לשם מארבע כנפות תבל. תושבי העיר נקהלו בהמוניהם בשולי הדרך להריע לספורטאים שצעדו ברחובות העיר. איש על מחנהו ואיש על דגלו. הם עברו בזה אחר זה פולנים, צ'כים, ערבים, הודים וגם יהודים מישראל שהיו שם וגם ינקו היה שם.

באחד מפיתולי הדרך קפץ לעברו של ינקו אדם צעיר מגודל פאות וזקן כשהוא זועק לעומתו — עם ישראל חי. ינקו נלפת לרצפת הבטון. לקבלת פנים שכזו לא פילל. הוא רצה לשאול לאותו אחד מיהו ומה מעשיו אולם המצעד חייב לצעוד ועמידה ממושכת משבשת את הלך השיירה כולה...

ינקו צילם במוחו את מקום המפגש ובסיומו של מצעד הניח את רעיו ואץ לאותו מקום שמא יוכל למצוא את אותו אדם. כל עוד נפשו בקרבו הגיע לאותו מקום ומה רבה היתה שמחתו שראה לאותו הלך שלא הלך עדיין לביתו.

שאלו ינקו לשמו ואף שאלו האם אין הוא מתיירא לנפשו לשוחח עמו ברחובה של עיר. עמד אותו אחד וענה לו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. על ששאלת מה שמי תשובתי — ולדמיר ועל ששאלת האם ירא אני לנפשי — אומר לך שאיני ירא אלא מבוראי. הם, קרי הקג"ב מכירים אותי היטב ואין לי מה להסתיר מהם. כל העיר מכירה אותי ויודעת כי חוזרתי בתשובה. בכל מקרה הנך מוזמן לביתי. נעימה ישיבה בבית חם על פני עמידה באמצע הרחוב הומה אדם כשאלומות של קור מפלחות את עצמותיו של האדם. נתרצה ינקו להזמנתו של ולדמיר והלך בעקבותיו.

הימים ימים של ערב פסח היו. מיוחדים הם ימים אלו שהכל עסוקים בניקוי ומירוק. שהקפדה רבה נהגו עם ישראל בהלכות פסח. רעיתו של

(המשך בעמוד י"ד)

כאן הבן שואל, ובמגדל העמק הבן עונה...

משה מיכאל צורן

היפוך היוצרות: במגדל העמק נערכה בחינה פומבית לתלמידי ישיבתו של הרה"ג ר' יצחק דוד גרוסמן, בהשתתפות כל רבני הצפון ונכבדים רבים. אחת השאלות שעסקה בדיני פסח התיחסה ל"מה נשתנה", אלא שבמקום שהבן ישאל ויקשה, הוא ענה, ובמלוא התוקף... ההצלחה המליאה בבחינה הוכיחה את רמת הלימודים ב"מגדל אור".

גם למי שמכיר מקרוב את פעליו של הרב גרוסמן במגדל העמק, ואת המהפך שחולל באיזור הצפון ע"י מגדל האור שהקים לתפארה, היה המראה הזה מיוחד במינו. מרנין ומרגש. על אחת כמה וכמה לאחר שזו לו דריכת הרגל הראשונה במקום.

האולם הגדול של הישיבה במגדל העמק ואולם שלא יבייש אף ישיבה גדולה במרכז הארץ), מלא מפה אל פה ועמוס עד אפס מקום. תלמידי הישיבה, הוריהם ואורחים רבים מצטופפים בהיכל התורה. ועל הבימה: "מורת" מכובד ביותר של כל רבני הצפון, האדמו"ר מסרט וידניץ, ראשי ישיבות מהאיזור שהטריחו עצמם וישבו בישיבה במגדל העמק 4 שעות רצופות, בלא לחוס על זמנם היקר בכל יקר.

ובמרכז האולם ישבו ה"גיבורים": אלה תלמידי הישיבה שנבחנו על כמות של מאות דפים של גמרא ומשניות בע"פ שגם היא לא תבייש אף תלמיד ישיבה אחר.

היה זה מבחן פומבי הנערך אחת לכמה זמן בישיבתו של הרב גרוסמן, רבה של מגדל העמק. אך נדמה שהנבחנים הפתיעו את כולם... ראש הישיבה, רבה הספרדי של מגדל העמק הרב אברהם מנחם, הניצב כל העת ליד המקרופון, מנווט את הבחינה הפומבית ושולח "פקודות" לבחורים: "אמור אתה את דף ד' של מסכת בבא קמא", ומיד, בלא היסוסים ופקפוקים, בלא גמגומים בשפה נקיה וחלקה, משנן הבחור את החומר.

מחיאות הכפיים המתמשכות והסערות לא נותנות ביטוי להצלחה הגדולה.

תלמידי הישיבה הקטנה סיימו מסכת גיטין, בעיון, מסכת חגיגה בבקיאות, הלכות פסח עם משנה ברורה. תלמידי המתיבתא סיימו את מסכת בבא קמא ונבחנו עליה, ומשניות שבת בע"פ.

את הבמה מפארים כאמור רבני איזור הצפון, וביניהם: כ"ק האדמו"ר מסרט וידניץ שליט"א, הגאון רבי ישראל גרוסמן אביו של "בעל השמחה" המרא דאתרא, הרב הראשי לחיפה הגר"א בקשי דורון, הגאון רבי דוד מן ראש ישיבת כפר חסידים, ראש הכולל הרב נחום זוין הרבנים הגאונים, רבו של כפר חסידים הרב וונפלד, רבה של נצרת עילית הרב אבוחצירא, רבה של עכו הרב סבת, רבה של יבניאל הרב פרנקל, רבה של יקנעם הרב ועקנין, רבו של כפר גדעון הרב אקרמן, רבה של קהילת נחליאל במגדל העמק הרה"ג ר' נחמן בולמן, הרב שמעון למברגר הרב דמאקווע; עם האדמו"ר מסרט וידניץ, הגיעו גם בנו הרב יעקב הגר והמו"ץ של קרית ויזניץ הרב דוד שלמה זלוף. על הבמה נראו עוד יו"ר המועצה הדתית במגדל העמק עמרם ביטון מנהל מחוז הצפון במשרד החינוך מר יוסף לוי; המפקח המקומי דוד וסרמן.

האדמו"ר מסרט וידניץ, שזה לו הביקור הראשון במוסדות "מגדל אור" של הרב גרוסמן, לא הסתיר את התפעלותו מהיקף הפעילות התורנית וההצלחה החינוכית שהיתה מנת חלקו של היזום והמייסד. האדמו"ר ערך סיור מקיף במבני המוסדות והתעניין בפרטים רבים. האדמו"ר בירך את תלמידי הישיבה שיעלו ויצליחו בלימודיהם.

לפליאת האורחים לא ישב הרב גרוסמן ליד שלחן הנשיאות המכובדת. לאחר בירור קצר נודע שהרב היה אמור לשוב הלילה מארצות הברית, אך לא מצא טיסה בזמן כזה שיהא באפשרותו להגיע לבחינה. איך אמר אחד מהנואמים: "הרב גרוסמן כ"כ עסוק באחזקת התורה שאין לו אפילו פנאי ליהנות ולשאוב מעט קורת רוח ממעשי ידיו להתפאר."

★ שריפות ביערות הסמוכים

הגאון הגדול רבי ישראל גרוסמן, אביו של המרא דאתרא, המבקר לעיתים תכופות במוסדות שהקים בנו במגדל העמק, מציג שאלות בפני הנבחנים וכמותו עושים גם שאר הרבנים וראשי הישיבות שנכחו בבחינה. לפעמים הם מנסים להביך את הבחורים ולהציג בפניהם שאלות מסובכות, אך ללא הצלחה...

כל הבחורים, ללא יוצא מן הכלל, מפליאים לעשות בתשובותיהם הקולעות, ולא רק בפשט הגמרא או בשינון על פה. הם "יורים" את ה"פני יהושע", את ה"אור שמח", תוספות ממסכת זו ורשב"א מסוגיא פלונית.

לבוחנים לא נותר לעשות אלא לאשר את התשובות ולציין את בקיאותם ורוחב־שכלם של בחורי הישיבה.

בין שאלה אחת לרעותה, ובעוד הנבחנים ממשיכים להפליא את קהל הנוכחים הרב שמילא כאמור את האולם מפה אל פה, לא יכלנו להתאפק ותרנו לביקור קצר במבני מגדל האור הענק הזה שהוקם במגדל העמק.

האמת היא שכל ילד יודע שהרב גרוסמן הקים עולה של תורה באיזור הצפון. זה לא סוד. מיד כשהגענו לישוב ושאלנו על מיקומה של הישיבה, הרימו הנ־שאלים גבות עיניים. ערבי העובד כפועל בבנין בקצה השני של העי־רה, שאל בעברית עילגת: "אתה שואל אותי, איפה הישיבה", כאומר, "הרי חזות פניך מעידה עליך שהינך חייב לדעת את מקו־מה של הישיבה... אינך יכול שלא לדעת...".

השפעתו של הרב גרוסמן כיום אינה רק במגדל העמק. המוסדות שהקים כשמם כן הם, מגדל אור. וכשם שמגדל גבוה מאיר לכל סביבותיו את חשכת הליל ומנתב מסילותיהם הנבוכות, כך מגדלו של הרב גרוסמן במגדל העמק זורק ניצוצי־נוגה על קיבוצי הס־ביבה, שבתחילה באו בטענות: "תלמידי ישיבתך יבעירו לנו כאן שריפות ביערות הסמוכים, וכי אין לנו מספיק צרות שאתה בא ומעמיס עלינו עוד" — אמרו לו, אך הרב שבהם שהתקיימה בתוך שנים מועטות היתה: "אכן, יבעירו ויבעירו, ועוד איך! אך לא שריפות שאתם חושבים, אלא להט לכבוד שם. שמים יהא כאן במגדל העמק".

★ 50 אברכים שוק־דים על התורה בכולל הצובר תאוצה רבה

רכשה הישיבה לפני זמן לא רב שטח ענק הנשקף אל היכל היש־בה המפואר, עליו היא מתכננת להקים קריה חרדית, שם יקבלו האברכים את דירותיהם חינם אין כסף.

קריה זו תהווה ציון דרך חשוב נוסף בהתפתחותה של מגדל העמק כולה. בראשות הכולל עומד הרב נחום זוין מחיפה, תלמיד חכם מופלג.

במגדל העמק עצמה, יודעים כולם עד כמה גדולה השפעתו של הרב גרוסמן. אדרבא, הראו לנו

★ הרב גרוסמן כ"כ עסוק שאפילו לשאוב נחת אין לו פנאי

לעומד מן הצד יש הרגשה שהפקודות הללו ניתנות לאיזה מחשב המוציא תכנית עם דפי גמרא. אחרת אי אפשר להבין איך התלמידים "שולפים" מזכרונם בבהירות כה מופלגת ובזכרון כה חד את הדפים. "יעבור לדף י"א" באה הפקודה, ומיד מדלג הבחור את עצמו וכל כולו לאותו דף. גם

★ ילד שנשאל מהו המקום המקודש ביו־תר השיב: המנזר בנצרת

ולמרות שכל אחד יודע, ולמ־רות שפעליו של הרב גרוסמן אינם בגדר סוד, התפעלנו!

לראות את ההיקף, את הרוח־בות, בנייני פאר לכבודה של תורה, היכל ישיבה מבין המפוארים שנתקלנו, להתבשר על יותר מ־1,000 תלמידים הלומדים במוס־דות "מגדל אור".

ללכת מרחוב לרחוב ולהיווכח בעוד מוסד של הרב גרוסמן, גם לעתונאי שכמותי היה בכך משום חידוש רב.

17 שנה נמצא הרב גרוסמן במגדל העמק אליה ירד מירוש־לים. הסיבה ששברה את הקש ואילצתו להקים את המוסדות המפוארים שלו, היתה, ששאל פעם ילד מאחת העיירות באיזור מהו לדעתו המקום המקודש והמפואר ביותר באיזור הצפון. תשובתו של הילד לא איחרה לבוא: "המנזר בנצרת...".

אז גמלה ההחלטה להקים מרכז מפואר להפצת תורה במגדל העמק. החלטה שהניבה פירות ברוכים ביותר. "הציבור החרדי, אינו מודע דיו להיקף העצום של המוסדות במגדל העמק", תושבי מרכז הארץ שלא ביקרו במקום, חושבים שבמקרה הטוב יש במג־דל העמק ישיבת ערב, מתיבתות, אולי גם איזה תלמוד תורה, אך אינם יודעים שמספר העובדים במוסדות אלה לבדם, מגיע לכ־250 איש! אנו חוזרים שוב: זה מספר העובדים מקבלי המשכורת ב"מגדל אור", ולא מספר התל־מידים שעובר כאמור את ה־1,000.

מוסדותיו של הרב גרוסמן כיום מכילים את כל הגילאים. החל מגני ילדים ו"חדר" על טהרת הקודש (בו לומדים גם ילדיו של הרב וילדי רבנים נוספים מאיזורי הסביבה), בתי ספר יסודיים לבנים ולבנות שכל אחד מהם מכיל מאות תלמידים בכיתות עמוסות ודחו־סות עד אפס מקום, המתיבתא בה לומדים כיום 250 תלמידים, המ־גיעים מכל רחבי הצפון, חלקם הגדול ממשפחות ברוכות ילדים. לרשות תלמידים אלה עומדים חדרי מעבדות, מרכז מחשבים, ספריות, מועדונים וכו'.

מן הראוי לציין שחלק גדול מהתלמידים המגיעים ל"מגדל אור" מקבל בישיבה את כל צרכיו היסודיים. כל תלמיד שבא לישיבה מקבל ביגוד, חולצות, מנעלים, מכנסים וכיו"ב. בישיבה יש אם־בית מסורה ונאמנה המשמשת במקרים רבים כאם אוהבת וחמה, בהעדר האם הטבעית שהיתה צריכה להעניק מחומה.

הרב נחום אסולין המנהל הרוחני של המתיבתא משפיע גם הוא רבות על התלמידים.

בישיבה הקטנה לומדים כיום כ־80 תלמידים, ואילו בכולל הא־ברכים חלה בזמן האחרון תנופה רבתי עם קבוצת אברכים גדולה שנתקבלה לכולל, המכיל כיום קרוב ל־50 אברכים היושבים ושוקדים על התורה יומם וליל. התנופה בכולל, מתבטאת גם באקם נוסף, חשוב כאין כמוהו.

★ הקמת קרית מגורים למשפחות חרדיות

האברכים שהתגוררו במקום קיבלו תמיד דירות בחינם. עד היום הם מתגוררים בקבוצת בני־נים באחד הרחובות הסמוכים לישיבה. אך ביוון שפניו של הרב גרוסמן מופנות כלפי העתיד וטבעו אינו מניח לו לדרוך במקום אחד,

עוד מקום אחד בארץ, כי מתפנה בית ספר ממ"ד בגלל הדלדלות מספר התלמידים וכל 3 המבנים המפוארים ששימשוהו עוברים לידיים חרדיות, ובעידן הזה אלה מוסדות "מגדל אור". ב־3 המבנים האמורים ממוקמים כיום הכיתות הרחוסות של בית הספר לבנות.

דוגמה נוספת להשפעתו הח־יובית של המרא דאתרא:

בריכה נפתחה לפני כמה שנים במגדל העמק. הרב ביקש מיקיריה מחיצה בין הבריכה לרחוב שכ־אותיה של הבריכה, בהיותה גבו־הה, לא ישקפו אל הרחוב. בקשתו בוצעה בלא כל דיחוי.

על השפעתו של הרב גרוסמן בקיבוצי הצפון באמת כבר שמעתם מספיק... אין מה להוסיף... "הרב גרוסמן בנוי לכך. הוא נולד עם נשמה כזאת המעוניינת להקרין מחומה על כל יהודי ויהודי. אפילו שנתרחק כברת דרך עצומה ממקור מחצבתו", אומרים לנו במגדל העמק.

אל הרב האשכנזי הצטרפה לפני שנה אישיות תורנית נכבדת שאינה פנים זרות במגדל העמק. ראש הישיבה, הרב אברהם מנחם. העומד כבר שנים רבות בראשות הישיבה, התמנה להפקיד הרב הספרדי ושניהם ביחד וכל אחד לחוד, פועלים רבות לצביון התורני של המקום.

★ ★ ★

הוא שאמרנו: מכירים אולי את הרב גרוסמן. שמו יצא למרחוק: מכירים גם את "מגדל אור". אך לא מודעים להיקף העצום של הכמות והאיכות.

ואם זו היתה הסיבה שלשמה נסענו למגדל העמק, דיינו.

GeorGe
ראשונה באיכות מובילה בעיצוב
דגמי האביב
נוספו למבחר הפאות
של "ג'ורג'י"
3 ליפי
★ שיער טבעי מלא
★ שיער מעורב (סינטטי וטבעי)
★ שיער סינטטי
ניתן להשיג
בכל הסלונים המובחרים
חג פסח כשר ושמח
סוכנות לפאות ג'ורג'י
בני ברק, רח' טרפון 14
טל. 704253
1986

פסח רוסיה

(המשך מעמוד י"א)

ולדמיר עסוקה היתה במחיית האבק ששכנו כבוד בשסיפי הבית וזקן אחד ישב באחת הפינות ובהן בעין ובידו את קיפוליו של תרמיל צד שמא הסתתר לו פירור של חמץ, והתורה אמרה, תשביתו שאור מבתיכם.

שח ולדמיר לינקו פרשת חייו וכיצד שב בתשובה ואף ינקו שח לולדמיר פרשת חייו שבארץ ישראל, אלא ששיחתו של ולדמיר קולחת ושופעת ושיחתו של ינקו קטועה ומגמגמת וכי מה בשורה יש לו לאח בלניגנרד אשר שב לאלוקיו. שמא יספר לו על חמץ שאכל בפסח אשתקד, או שמא יספר לפניו כל גבורותיו ועלילותיו שנהג ביום השבת.

הישיבה במחיצתו של ולדמיר נעשתה לו קשה. בטוענה שאינו רוצה להפריע בהכנה להג ביקש לקום וללכת. ולדמיר לא עמד בדרכו אולם לא קודם שסכם עמו כי בליל פסח ימצא עמו. לכך ינקו לא יכל לסרב כך מצא עצמו בליל הסדר יושב על שולחנו של ולדמיר.

"הא לחמא עניא" — פתח ולדמיר באמירת סדר ההגדה ומיד פנה לאורחו ואמר לו. יודע אתה ינקו, דבר פלא ארע לי בחיי. פעמים רבות בעבר ישבתי עם חברי ושוחחתי על מהות החיים ותכליתם, אודותיו של בן תמותה בכלל ושל יהודי בפרט ולעולם היינו מגיעים בסופו של דבר למבוי סתום.

ככל שהתרבו השאלות הלכו והצטמצמו התשובות וגם אלו שניתנו היו שדופות כאילו שאין בהם ממש. עד שבאותה מעשה שהולל אצלי מהפך בכמה נקודות חשובות.

היה זה לפני שנתיים ימים. באחת משבתות השנה חככתי בדעתי להכנס פעם לבית הכנסת שבעיר ולעמוד מקרוב על מה שנעשה שם. משנכנסתי מצאתי בו כשלשה מנינים של יהודים זקנים רכונים על ספרים עבי כרס דהויים ומשופשפים. ומצאתי שם זקן אחד שהפליג בתפלתו ואף שכולם סיימו את תפלתם מזה זמן רב. הוא עדיין עמד בתפילה. אמרתי בלבי אמתין לו עד שיסיים אולם אותו זקן לא נחפז לסיים את תפלתו. סקרנותי גברה בי מה יש לו לאותו זקן שמאריך כל כך בתפילתו. הלכתי וישבתי מאחורי גבו ושמעתי אותו אומר "רבונו של עולם, אברהם אבינו התרצה לעקוד את בנו ובסופו של דבר לא עקד ואילו אני עקדתי לכל בני ויודע אתה רבונו של עולם כי רבים הם היו. ואין אני בא בטרוניה שהרי צדיק אתה בדין ואף אין אני מבקש שכר עבור כך אלא שמבקש אני ממך שתאסוף דמעותי בכדי שאוכל לטבול בהן ולהנקות מעוונותי". וכך היה אותו זקן חוזר ומשלש משפטים אלו בנעימה מתרפסת מלאה כאב וגעגועים והיו עיניו נוטפות דמעה, ואף אני מצאתי עצמי בוכה עמו.

משבכיתי עמו נשמע קולי. משמשמע קולי פסק מתפילתו ושח עמי שיחה קלה עד שנודע לי שערירי הוא ואין עמו כל. בקשתי איפוא ליטלו מביתו ולהביאו לביתי שלא יעבור עליו לילותיו לבד ותהיה סעודה חמה על שולחנו. הלכתי עם אותו זקן לביתו ליטול את מטלטליו האישיים וראיתי שנטל גם מעיל אחד מרופט שאינו ראוי לגיסוף. סברתי להניאו מליטול לאותו מעיל אלא שאמר לי אותו זקן שמעיל זה חשוב וספון בעיניו שירושה הוא לו מזקנו שחסיד היה וירא השם היה וממנו למד לירא את ה׳ ולבטוח בו כל הימים. וכל אימת שהיה נופל ברוחו היה מתבונן בסבו ואם לא הועיל לו הדבר היה נגש לארון ונוטל לאותו מעיל ומתעטף בו ומיד היתה נפשו מתלבשת עוז וגבורה ובטחונו מתעצם, והדברים ארוכים, אמר ולדמיר לינקו ואין כאן המקום להאריך. מאותה פרשה למדתי דברים רבים. ראשית כל נמצאתי למד איזו עוצמה אדירה מצויה אצל אותם זקנים, מאז ומעולם חשבתי שאין בהם תבונה ובורים הם, ונמצאתי למד מהי כוחה של אמונה ואף זאת נמצאתי למד שגם המשכיל וההוגה אף הוא מקק למחשש לגשמי בכדי להניח את תורתו ויהיעותיו עליה.

ראה נא, ינקו, כיצד אנו פותחים את סדר ההגדה — הא לחמא עניא — אדני ההגדה עשויים מצה. לחם עוני. על גבו של אותו לחם עוני יזכר כל מעשה היציאה ממצרים ואת אשר ארע בה, על לחם זה יאמרו כל הגיגי המחשבה הזכים אשר נלקטו בקפידה רבה מזה מספר שבועות קודם הפסח.

יסודות איתנים אלה חובקי עולם למדים אנו מאותה מצה צנומה.

בימים עברו שמתי את כל מאוויי ודעותי בממון שלכל אשר הלכתי וכל אשר חשבתי אודות הממון היה עד שעמדתי על דעתי ומצאתי כי איני בן חורין וכי אדוני הינו הממון.

סני אז נסלתי לדעתי מן הממון ועשיתי ארון לעצמי. ואז זאת למדנו מן המצה, כפי שביאר המהר"ל בגבורותו שלכאורה יש מקום לשאול מה מקום ללחם עוני במקום שהחירות נושפת בעורפנו. מן הדין היה לכבד ולזכור את זכר המעשים ההם בלחם עשירים שהרי מעבדות לחרות יצאנו. אלא ללמדך בא לחם עוני שאין לך עשיר בן חורין, שכל כי שמצוי ממון באמתחתו נמצא משועבד לממונו. לעומתו העני בן החורין הוא שנקי הוא ונקי הוא ממשעבדים שנכסיו של האדם הם הם אדוניו משעבדיו. אמור מעתה שכל מקום שמצוי יותר מאחד יש שולט ויש נשלט רק במקום שאינו מצוי יותר מאחד שמה החירות מצויה.

נצא איפוא ונפשפש במאכלי הבריות אשר מתוקנות על ידי בשר ודם ורובם מעשה הרכבה הם יש בהם קצת מזה וקצת מזה ומכיוון שכך הוא הדבר הרי שיש בהם שולט ויש בהם נשלט, מה שאין כן המצה יחידה היא שכל כולה בא לומר זאת מסמלת את החרות בהתגלמותה. לעומתה הלחם של ימים כתיקונם יש בו מן התערובות ומתוך כך יש בו שולט ונשלט ומכיוון שכך אין בו סימן לחירות.

כל עוד שהייתי כפי שהייתי משועבד הייתי לתאוותי ומאווי בעמסת המאווים עצורה בכדי מלעפשה כאוזת נפשי. כפוף הייתי לשלטון. גופי הורידני עד שאול תחתיה השפלה. פעמים ונזעקתי כנגד גופי. עמדתי ונזדחתי כנגדו כיצד עולל לי כה. מדוע נטלני מדיוטא עליונה לבוא ולשכון בעבדי פי פחת. מה רע עוללתי לו שכזאת גמלני. כאז ומעולם טפחתי אותו וכל מבוקשו ניתן לו לא בעין ביטנית אלא בעין יפה אולם הוא ממני דורש יותר ובהכרה הטוב לא הכיר כלל.

היום משנשבתי בתשובה שלימה, בן חורין אני. שוב אין גופי רומס לנפשי העייפה ואף נפשי נוהגת כבוד בגופי ואין משיב לו על כל הרע. כיום, המשיך ולדמיר בדרשתו הארוכה, אין יום ששמחתו אינו רבה משל חברו. הן אמת ארוכה הדרך לשלמות ואני מצוי בראשיתה אולם שמחתי רבה ביודעי כי במסלה הנכונה אני נמצא.

כאן, התפרץ ינקו לתוך דבריו של ולדמיר וכל כך למה, לא מפני שכבדו עליו דבריו של ולדמיר אלא משום שרצה להוסיף עליהם משלו ולשיטתו.

היה זה לפני כעשר שנים, שח ינקו לולדמיר הזדמנתי למסיבת רעים, שנערכה במקום מגורי ולאותו מקום שהזדמנתי אני הזדמן גם יהודי חרד שחזותו אמרה עליו כי ירא אלקים האיש ומכת הצדיקים הוא. התקבצו סביבו בני הישוב ונשאו ונתנו עמו בעניני אמונה ושמחה. וכל כך למה אלו השנים? — משום שכבני תמותה קשה לנו לדעת מהי האמת בפרט שאדניה של זו מושתתים על אמונה אולם בטיבה של שמחה גם אנו מכירים. ניתן לחוש אותה ולמשש את דופקה. לכן באו עליו בני הישוב באלה השנים ובעיקר נשאו ונתנו בפרשה של שמחה. אני כשלעצמי לא בין המדברים נמנתי אולם היטתי אזן לשמוע קמעה ומכיוון שכך נהגתי שמעתי לאותו אחד שאמר בשמו של הרבי, רבי שמחה בונים מפשיסחא שאמר כי יתרונו של עובד ה׳ שהשמחה מצויה בלבו מרגע שנתן דעתו לדעת את בוראו ולקיים אורחות תורתו והגם שלא בא עדיין לכלל עשייה לכלל שמחה בא. מה שאין כן בשאר המלאכות, שבשאר מלאכות השמחה שוכנת אך ורק משעה שיחזה העובד בתוצאות. לא כן בעבודת הבורא כאן נאמר "ישמח לב מבקשי ה׳ — הדרישה די בבקשה והשמחה בחיקך.

הכהן ולדמיר הנהן של הסכמה והמשיך באמירת ההגדה. רוחו של ינקו צלחה עליו. נו, ב״ה עלה בידו לאחר שעות של פגישה להנות ולענג את ולדמיר בדבר שיש בו ממש.

שעת חצות משמשה ובאה. הדרן ולדמיר ונטל ידיו לסעודה. נטל מצות בידיו ונהג כפי שנהג.

שעת אכילת מטעמים של חג שהובאו לשולחן. תזילה וראש חתיכות של דגים מונחים בתוך ניר כסף דקיק.

הניח ינקו עינו האחת על הצלחת המשונה ואת עינו השניה הניח על ולדמיר שמצפה לשמוע מה טעם יש במנהג זה שפגש לראשונה. ולא שרגיל היה במנהגים שרבים הם כל השנה ובמיוחד רבים הם בימי הפסח, אלא שדבר זה נראה לו מוזר ומשונה.

זהו "פסח רוסיה" ענה לו ולדמיר כשזימעה של שמחה מבצבצת מבינות ריסי עיניו.

מהו פסח רוסיה? — הקשה ינקו.

אמר לו ולדמיר הגם שהשעה מאוחרת אבאר לך את העניין בקיצור נמרץ, שהרי אם פסח מצרים טעון בהור אדי שבעתיים צריכים דבר באור. הבכן גופא דעובדא הכי הוי.

בערב פסח שנה שבאתי להכשיר את כל המטבח לפסח אמר לי הזקן שמתגורר בביתי שכלי חרס קשים בהכשרה ונהגו הבריות שלא להכשיר אף במקום שיש הפסד מרובה וכך נהגו אף לגבי הפסח. חככתי בדעתי מה לעשות האם יש להתיר זאת כמדינתנו. שבתי לאותו זקן ליטול ממנו עצה כיצד אנהג הלכה למעשה. אותו זקן היה חכם מופלג ומכיר היטב בהלכות יהודים. אמר לו אותו זקן: המחמיר תבוא עליו ברכה. ואף זאת הוסיף לומר לי, שבימים כתיקונם כשהיה בריא ורגיל היה בהליכה פגש פעם באחת החנויות ניר של כסף שמחירו אינו רב וכדאי תכון הוא לקנות מעט מאותו ניר ולהשתמש בו במקום צלחות של חרס.

עמדתי איפוא השכבתי לילך לאותה חנות אלא שהזקן נעמד למולי וסגר עלי הדרך. וכל כך למה נהג כך? שרוצה הוא לילך בעצמו לקנות הניר שהרי הוא בעל העצה ולו שמורה זכות העשיה. ניסיתי לשדלו שיחדל מכך שהרי קטוע רגל היה וראיתו לוקה, שמזה שנים סובל הוא מסוכרת. אולם אותו זקן בשלו.

כשלוש שעות הלך לאותה חנות והביא מה שהביא, זה פסח רוסיה שאמרתי לך. לא כלים עבים ונאים שיש בהם גבהות ויש בהם עירוב חומרים — שיש בהם שולט ונשלט אלא כלים דקים שבדקים כמעשה של מצה. מכיוון שהפליג ולדמיר במסירות נפש של אותו זקן, נתן ינקו דעתו לעמוד על טיבו של אותו זקן. משנתן דעתו ושוחח עמו קמעה. נעקרה ועקה מלבו של ינקו.

ר׳ זלמן!

לאחר כמה דקות נשמעה צפירת רכב. ינקו הוחש לבית החולים המקומי כשלידו באמבולנס יושב רכון ולדמיר לא בלי כזית מצה לאפיקומן. משב לבריאותו תיכף צעריו לשוב ארצה. שעת הפרידה באה. ינקו היה נרגש עד מאד מלים שרצה לומר נעשו דמעות והיו הדמעות רבות והולכות עד שנמצאת למד שרבות היה לו מה לומר.

משנשב ינקו ארצה שח לי כל אותה פרשה אלא שהוסיף עליהם דברי חתימה לאמור "בשעה שראיתי לדודי קשור לבו שבתקוה אמרתי אפסה כל תקוה לעם ישראל, נגנזה האמונה ונגוז דיגה עתה משראיתי מה שראיתי, גילויים של גבורה רוחנית, השתנתה דעתי ויודע אני שעם ישראל חי, משה אמת ותורתו אמת"

תשבץ / מס׳ 17

מאת אבינועם שולב

תשבץ מוגדל לכבוד חג הפסח, עם מספר כפול של פרסים שיוגרלו בין הפותרים נכונה. את הפתרונות ניתן לשלוח (הפעם) במשך השבועיים הקרובים (מפני קדושת המועד). המען למשלוח פתרונות: "המודיע" — תשבץ מס׳ 17, ת.ד. 1306, ירושלים 91012.

מימין לשמאל:
1. ירק המשמש ל"כורך"; 4. אחד מפרקי ההגדה; 10. פרק נוסף בהגדה; 14. משבעת המינים; 15. מצה בארמית; 16. נהל, הוליך; 17. פחם בוער; 18. מנושאי כלי השלחן ערוך (בר"ת); 19. מחד גדי"א; 20. מבני נחור; 22. שיר לכת; 24. סוג של מנעול; 26. חי במים; 27. בעל חי מכרסם; 30. תן; 32. פחד, יראה; 33. היכל, ארמון; 35. מעשר המכות; 37. משבעת עמי כנען; 39. מקוה מים גדול; 40. בדיקה; 41. שתו דים; 43. שנים בארמית; 44. סוכה, מקום בדוד; 45. עדי, קשוט; 46. כבש שמן ומפוטם; 47. שוקת; 48. קהל רב, המון; 50. מארבעה בנים; 53. חרפה, בוז; 54. תחינה, תפילה; 55. מסימני ההגדה; 57. אדם, אנוש; 59. מלאך; 60. מפרשיות התורה; 62. חוט האורך באריג; 63. ששה סדרי משנה; 64. זהב מובחר; 66. מסימני ההגדה; 68. שמטעם השלטונות המוסמכים; 70. צלוי למחצה; 71. מהמינים שבקערת הסדר; 73. מארבע לשונות גאולה; 75. מעשר המכות; 77. בתוכה; 78. פרוסת לחם; 80. פצעו, רוצצו; 81. כלי קיבול; 82. שר; 84. משלושה דברים שחייבים לאמרם בפסח; 86. משמות החג; 89. גור של הכרים; 91. סר, סטה; 93. לבדו, יחידי; 95. אכסדרה של עמודים; 96. אחד מפרקי ההגדה; 99. מגדל, תבנית; 100. מחד גדי"א; 101. אוסף הלכות ומדרשים מאחרוני התנאים; 102. לחם בארמית.

מלמעלה למטה:
1. מפרקי ההגדה; 2. קרבן; 3. עצלן, נרפה; 4. יבש, חרב; 5. מלת תנאי; 6. יחידת חשמל; 7. דבה, דבר גנות; 8. להם שמים; 9. מטבע עתיק; 11. אחד מכינויי מלך המשיח; 12. נחל מים גדול; 13. מארבע לשונות גאולה; 20. המכסה העליון בבנין; 21. לחצו, קמטו; 22. משלושה דברים שחובה לאמרם בפסח; 23. נלקח לקרבן פסח; 25. מפרקי ההגדה; 26. אחד השבטים; 28. מסימני הסדר; 29. תבואה; 31. מפרשיות התורה; 32. זכר לטיט; 34. מעשר המכות; 35. מעשר המכות; 36. מחד גדי"א; 38. בגד, לבוש; 40. ישוב המוזכר בהגדה; 42. מארבע לשונות גאולה; 44. מעשר המכות; 49. מסימני הסדר; 51. נמס, נעשה רך; 52. צלול; 53. בבקשה; 54. ענן; 56. שטהר, פרסר; 58. מהמילדות העבריות; 61. מסימני הסדר; 62. מגזע בני שם; 63. חמץ; 65. אשר; 67. מחבר "שיר השירים"; 68. לקיחת חלק בדבר; 70. כלי למאור; 71. ממצות החג הנעשות ביום ארבעה עשר בניסן; 72. טס, פרח; 74. טול; 75. נצה; 76. תנא המוזכר בהגדה; 79. מארבעה בנים; 81. גבורה, עצמה; 83. שם עבודה זרה שם חנו בני ישראל בצאתם ממצרים; 85. מדינה באירופה; 87. אם האב או האם; 88. שמו של ספר סיפור יציאת מצרים וסדר הפסח; 90. רעד, זעזוע; 91. מס; 92. עוף ים; 94. מגרעת, קלקול; 97. קרס; 98. שאינו חי.

יציאת מצרים - לידתו

(המשך מעמוד ג)

שני גדיי העזים — מול פיגולו של עשו

בלילה כיום יאיר, בו נפתחים שערי שמים וטללים יורדים בו, יצא עשו לצוד ציד להביא, אותו רשע זומם לטמא את שולחנו של יצחק, שולחן גבוה שהוא מזבח, הכל כשר לפניו לרבות הגזל, ובסופו של דבר מכין הוא נחיר בשר כלב לסעודת החג שיזמינהו ישראל בעתיד (ע"י תרגום יונתן בראשית כז).

נעלם ממנו כי קימת ההבטחה העליונה: ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, ובשעת רצון זו אין דריסת רגל לו ולמתנהו: הני כלבין דחציפין. הטוב והרע מתמודדים, בן עדן וגיהנום מתגוששים, אך הנצחון הוא בידי יעקב הקטן, זה שכניסתו לאביו כשבידיו מטעמי שני גדיי עזים — פסח וחגיגה על שם העתיד, מלווה בהכנעה ובמורא.

ריח הבשמים של גן עדן, ממלא את החלל, הקול־קולו של יעקב, מכריע את הידים ידי עשו, הפור נפל באותו מעמד, יעקב יושב האהלים — אהלי תורה, הוא שנועד לתקן עולם ליישר הידורי היהדות שפגמו וקלקלו, שקרא לא קאי, אותו כזב שעשו הוא המייצגו, אין לו רגלים.

דמים בדמים נגעו

שמש האמת, היא הזורחת ליעקב, ואם כי נכונו לו מאבקים עם שרו של עשו, הנטפל אליו עבור פכים קטנים, הרי: כי שרית עם אל־הים ואנשים ותוכל, ומלאך רע בעל כרחו יענה אמן, עתיד הוא בסופו של דבר להודות לו על הברכות, ולהכיר כי תיקונו של עולם במלכות ש־די, בלעדי הוא ליעקב, עדי יקויים חזונו של עובדיה — הוא עצמו מיוצאי חלציו של עשו — ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה׳ המלוכה.

קומץ המטעמים שהוכנו ביושר ובצדק מכתובתה של רבקה, זו השושנה שצמחה ועלתה בין החוחים, בקרבית אחיה לבן הארמי — ובהון דמאי, הוא שהכריע את הכף, גדיי העזים שכנסת ישראל נמשלה להם שם פוורה ישראל, הם שהכשירו את גאולת מצרים וראיתי את הדם — דם עקידתו של יצחק, מצורה היה בשני הדמים, דם פסח — שה לבית אבות, קרבנם של יצחק שאכילתו עולה לגבוה, בלוית הרטט שמילא את לבו של יעקב בהגישו אותם למאכלו של אביו, ודם מילה — מורשת אברהם.

דמים בדמים נגעו, מול איבתו התהומית של עשו לקדושה חותם אות הברית, ניצב לו עמוד הקדושה שמיטתו שלימה וערשו רעננה וטהורה, ומכחו של אותו זקן שמלאו ימיו ולא פגם אפילו במאומה, עלה ונתעלה בן פורת יוסף, צדיק יסוד עולם שגדר עצמו מהערוה, בתוככי חלאת זוהמת מצרים, ונגדור ישראל בזכותו, עד לגילוי המזהיר של המראות הצובאות שהעידו על טהרת בנות ישראל, ובזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים.

מעשה אבות סימן לבנים

ירידתו של אברהם אבי האומה לעמקי שאול־מצרים, היא שהכשירה את הקרקע לבשורת: אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, גם לרבות ארבע מלכיות, מצרים כתר הממלכות, היא שורש הגלות והגאולה כאחד, והיציאה ממצרים משמשת יסוד איתן לגאולת יום שכולו טוב — באחרית הימים.

והיה היום הזה לכם לזכרון, אותו יום של חג החירות, הוא מועד לידתם של ישראל. ביום בו נתבשר אברהם אבינו על גלות הבנים, במטרה לזכך את חלאת הדורות, שהעכירו את הבריאה (ע"י שער הכונות להאריז"ל דרושי חג הפסח), בו ביום נקרא להם דרור.

וממצרים קראתי לבני

בהגיע השעה המאושרת, שעת הפדות, ישבה כנסת ישראל על המשבר, אחוזה צירים וחבלי לידה. המטולטלת נעה בין חיים למות, אך: לא כנשים המצריות הנשים העבריות בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו, מפתח הלידה הנתון אך ורק בידי הקב"ה הוא שהעניק את חיי הנצח לעם הנולד זה עתה.

כי נער ישראל ואוהבהו וממצרים קראתי לבני (הושע יא, א) תקופה ארוכה נמשך הריון האומה הישראלית, סבלם של אבות ובנים — חבלי לידה הם, אך: ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, ואומר לך בדמיך חיי, ואומר לך בדמיך חיי, עד ישראל רווי דמים, דם של מסירות נפש למען האמונה, ודם הנפש של כל יהודי, אותו הוא מקריב מדי יום ביומו בכל הליכותיו — בקודש ובחול ברדותו את פיתויי היצר, תוך כדי המעטת חלבו ודמו.

זאת ועוד, יציאת מצרים היתה כרוכה בלידה כפולה, בניסן נולדו אבות, ובניסן נולדו גם הבנים — וממצרים קראתי לבני — בני בכורי ישראל, היציאה מבית עבדים, ההתעלות לדרגת בנים, היא שהצמיחה עולם חדש משוכלל ומתוקן.

אם בחג הפסח נולד העם בלידה גופנית, הרי רק כעבור חמשים יום היתה הלידה הרוחנית, במעמד הר סיני — היום הזה נהיית לעם, אותה חירות שזכה לה בשעת מתן תורה היתה השלמה לחירות של יציאת מצרים, שהרי הראשונה היא רק חירות משיעבד — מלכויות, ואילו זו העיקרית ביום הבכורים בישרה את החרות ממלאך המות הוא היצה"ר.

בכל שנה ושנה חוזר אותו תהליך על עצמו, עדי נזכה לחרות עולם, כאשר יקויים חזונו של מיכה: כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ושמחת עולם על ראשינו כי"ר.

המודיע — עמ׳ י"ד יום ד׳ י"ד ניסן מ"ו

חשכת לילה

(המשך מעמוד ג)

על מזבח יהדותם, זה מחייב אותנו לשמור על יהדותנו"...

* *
*

אלה הם הרהורים והירהורים מתוך המחנה החילוני, הנראים כניגוד גמור ובוודאי יש בהם לא מעט אמיצות־לב לנוכח האופי המיליטנטי המתחזק של הלוחמה האנטי־דתית. ואולם, נצנוצי "כאור יום" מבליחים כיום הרבה יותר מזה בתנועה המתרחבת של בעלי־התשובה, או נכון יותר: אלפי הצעירים והמבוגרים, נטושי־היהדות, אשר גילו, הרבה מהם בכוחות־עצמם, את אור ואמת־היהדות, ויש הרבה מאד בטעמה. כי דוקא מעובדה זו ניזונה ההקצנה של החברה השמאלנית ושנאת מורשת היהדות. הסיטרא־אחרא אינה מסוגלת לסבול את התגברות הקדושה, כידוע...

וברור שלחלק הזה של "כאור יום" משתייכת החברה הרחבה של יהודים לומדי־תורה, של הישיבות ומבצרי־התורה, אלפי בתי־החינוך, לומדי הדף היומי בכל אתר ואתר, חיי־התורה במובן היומיומי, המסירות הגדולה לצדקה וחסד, המסירות הגדולה בחינוך הילדים והדור הצעיר לתורה ולתעודה, העמידה היומיומית הקשה מול פיתויי־הזמן וכל גירויי־היצר, המגביר כוחו ומלחמתו.

דורנו יש בו הרבה זכאים, וגם ה"חייבים", ברובם הגדול, אינם חייבים, הם תינוקות־שנישבו, הם נולדו לתוך מסגרת חילונית ואין להם שום ידיעה ביהדות ובמורשתה, ואין ספק שאילו היה מי שיפקח את עיניהם לראות את האמת — היו רבים מאד מביניהם ממהרים לבוא ולשאוב מבאר־החיים של היהדות.

"לך היום אף לך הלילה". היום, שהוא סמל הגאולה, נתון בידי ה׳, אבל גם הלילה, הגלות, בידו: גם בתוכו, בעומק "חשכת ליל", טמונים זהרורי־אור. "דמינו אלוקים חסדך בקרב היכלך" (תהלים מח, י). אומר הס"ק מרודזין זיע"א: "דמינו אלוקים", כשסבורים היינו שאלוקים, גם בתוך היכל הדין מצוי החסד. "אף לך הלילה", גם בתוך חשכת ליל הגלות הארוך הוא מצוי, "עמו אנכי בצרה", ו"אחלצהו".

בעומק גלותם במצרים, במעבי מידת־הדין שהיתה מתוחה, היה ה׳ מדת הרחמים, וזה היה גרעין־הגאולה, וגם גלותנו שלנו, גלות אחרונה, בתוך ההסתר הגדול, בתוך תיאורו את החוליים והמדורים הרוחניים, כמפסיק בין הדבקים, מכריז הנביא מיכה: "ואני בה׳ אצפה אוחילה לאלקי ישעי ישמעני אלקי" (ז׳ ז), ממש "חסדך בקרב היכלך", וכי הוא: כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות", בקרוב בימינו.

יציאת מצרים בכל

(המשך מעמוד ג)

ליל הסדר — סדר של כל השנה

ובזה נבין למה ומדוע נקרא סדר ליל הפסח "ליל הסדר" כי הוא סדר של כל השנה שבו נכלל כל האורות של יציאת מצרים שהם כח התורה והמצות שעל ידם יוצאים משערי טומאה לשערי קדושה, ועל ידם מתקרבים להשי"ת, והוא הנותן כח לכל השנה וקובע את סדר כל השנה בתורה ומצות ויציאה מטומאה לטהרה, ולכן קבעו סימנים "בליל הסדר" הבאים להורות הכונה הזו שלפחות שאר הסימנים מהסדר ואף שהאורות נפסקים אחר הסדר נשאר מהם רושם והיינו בבחינת סימן הנותן כח לעבודה בכל השנה שיזכו לאותם האורות שבאו בלי פעולה מלמטה כי אם באתערותא דלעילא לבד, ע"י העבודה היגיעה העצמית של כל השנה ולכן נתנו גם הסימנים למכות הבאים על העכו"ם שהוא: נגוף למצרים ורפוא לישראל לצאת מן הטומאה אל הקדושה.

ומהות אותם הסימנים שאנו אומרים אותם בפינו וקובעים אותם לסימן ע"י אמירתנו הנה ע"י עצם אמירתינו פועלים את פעולתם. וכן פירש אא"ז ה"דברי בינה" (בהגדה ש"פ) את דברי הפיוט "ואמרתם זבח פסח" שע"י אמירה בלבד נחשב כאילו הקרבנו הפסח. וכ"כ בסה"ק תפארת שלמה — ובזה גדול חג הפסח מכל ימות השנה שמבואר בגמ׳ מנחות שכל העוסק בתורת עולה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב עולה, הנה בפסח סגי באמירה בלבד, וע"י אמירתינו לבד אנו כבר פועלים את פעולתינו לטובה שיחשב לנו כאילו הקרבנו פסח.

ועל זה אנו מבקשים בסוף הסדר "כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו". שאם זאת הרי אינו אלא בבחינת סדר בלבד שהיא עשיה דממילא הבאה ע"י האמירה והלימוד, ואנו מתפללים "שנזכה לעשותו" עשיה בפועל ממש בבחינת "מצוה בו יותר מבשלוחו", כי הסדר שאנו מקיימים הוא כשליח ולא עשיית גופו ממש, ומתפללים שנזכה לבחינת עשיה ממש שהעשיה תהיה שלנו מצד עצמנו, ולא בגדר של איתערותא דלעילא.

ויש עוד לפרש את ענין "הסימנים" שבליל הסדר בשינוי קצת מהאמור, דהנה עפ"י דברי "העבודת ישראל" יורדים בליל הסדר השפעות מוחין דגדלות וגם הכנה למוחין דקטנות והנה זה בודאי מרמז במרוז שצריך להתכונן לקיים המצות אפילו בשעה שרע ומר לנו ואין אנו מרגישים בהם את הטעם הטוב והנעים של המצות.

כל אחד משיג לפי דרגתו והשגתו

ואמנם כל זה תלוי לפי גדלות ומדרגות האדם ורום ערכו והשגתו, ולפי גודל הכנתו ל"הסדר", שיוכל להשיג את כל אותן האורות הגדולים היורדים בפסח, וכמ"ש אא"ז הרה"ק מלעלובלא זי"ע (הובא בספר "תולדות אדם" לקוטים קיח:) חליק: "מעשה בר"א ור"י ור"א בן עזריה ור"ע ור"ט שהיו מסובין בבני ברק וכו׳, היינו הם התלמידים שהבריקו התנאים הנ"ל על התלמידים אורות והארות גדולות, ולכן נקראו בני ברק כמו דכתיב האירו ברקיו וכו׳ וכמו ה׳ עליהם יראה ויצא כברק חצו והיו מספרים ביצ"מ, היינו שהיו מוכבים א"ע ביציאת מצרים בגודל השגתם ובהירתם כמו ביצ"מ, כמ"ש ובמורא גדול וכו׳ "כל אותו הלילה" כי לא שלט אז בהם מדת הלילה רק יום שנקרא אור יום, ולכן כתיב אותו לשון זכר וכ"כ היה מדרגתם עד שלא הרגישו מדת הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו כבר הגיע זמן ק"ש של שחרית היינו שהשיגו התלמידים השגה זו של ק"ש אחרונה יותר כמו רבותיהם, וזה נקרא ק"ש של שחרית וזה פי׳ הגיע זמן ק"ש של שחרית כמו ר"ע וחבריו שהיה אומר תמיד ומצפה מתי תבוא לידי וכו׳"

וביאור הענין הוא דחיוב קריאת שמע שחרית וערבית הוא משום חילוף הזמנים, וכמ"ש בריש ספר אגלי טל בשם אביו "כשמקבל עליו עול מלכות שמים שחרית אף שאחר כך אין מחשבתו בזה מ"מ נשאר בו רושם קבלת עול מלכות שמים כל היום, ובערב שבא יום אחר נסתלק גם הרשימה וצריך לקבל עול מלכות שמים מחדש עכ"ד פה"ח, ומצאתי כדבריו בפרי עץ חיים שער מנחה פ"א, דו"ל: כי לפי שנשאר עדיין רושם מן המוחין של ק"ש של שחרית לכן אין עתה צריך לומר ק"ש במנחה עכ"ל בעל אגלי טל זי"ע. ולכן אצל התנאים הקדושים ע"י סיפור יצ"מ באותו הלילה הבריקו אורות גדולים כמו ביצ"מ עד שלא שלט מדת לילה אלא מדת יום, ועי"כ לא היה חילוק בין יום ולילה ולא היה חיוב קריי"ש של שחרית.

ובזה אפילו אנשים פשוטים ופחותים שאינם יכולים להשיג האורות והמוחין הגדולים כמו שהיה ממש ביציאת מצרים, שהרי רואים אנו ביצי"מ שהרבה מהם מתו בג׳ ימי אפילה, כיון שהאור לא היה יכול להאיר בנשמתם מגודל החושכות שהיו שרויים בעומק הטומאה — הנה אפילו אנשים פשוטים שאינם יכולים להשיג גודל האורות והמוחין הרי שלפחות ישיגו אותם בבחינת סימנים, ובגלל זה אנו נותנים "סימנים" בליל הסדר.

ובזה יש כמה דרגות ואופנים שכ"א זוכה בהם לפי מדרגתו והשגתו. ולהסביר הדבר עפ"ד משל י"ל כמו אחד הנוסע ממקום למקום הנה פעמים נוסע הוא במטוס הרי שאינו נמצא בגופו בעיר ובמקום מסוים, אלא הוא נמצא בריחוק מקום היינו ברפרוף ולפעמים עובר הוא שם ב"רכבת", והרי הוא נמצא כבר מחוץ לעיר, אך אינו בתוך העיר עצמה, אמנם כאשר הוא נוסע בתוך העיר עצמה ממקום למקום ב"מכונית" הרי הוא נמצא בתוך העיר בפועל ממש — וכן עד"ז י"ל משל זה יתבאר לנו שכאו"א לפי השגתו זוכה ומשיג אותן האורות, וכשהשגתו גבוהה יותר הרי הוא משיג אותן אורות קדושות והארת המוחין בפועל ממש, וכן הוא בחינת השגות האורות בליל הסדר, שאז יורדין כל האורות שהיו ביציאת מצרים בפועל שבהם תלויין כל המצוות, אך הנה זה היה באתערותא דלעילא גרידא בלתי אתערותא דלתתא ולא כמו בקבלת התורה שזכו אז ישראל ע"י יגיעתם

אילו קרבנו לפני הר סיני — דיינו

ועבודתם השגתם העצמית, ואע"כ ההשגה והמדרגות והאורות של קבלת התורה הם ודאי גבוהים יותר מהאורות של יציאת מצרים.

וזהו הפירוש "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", הכוונה שאפילו היינו משיגים את התורה והמצות רק מאורות יציאת מצרים ולא מעצם קבלת התורה — דיינו. כי בקבלת התורה היה ביטול הרע לגמרי שאז פסקה זוהמתן, ואז יצאו לגמרי לחירות כמ"ש חז"ל (שמות רבה מא ט) חירות מן הגליות חירות ממלאך המות וכו׳, אך ביציאת מצרים עוד לא היה ביטול הרע לגמרי כי אז לא היה עדיין מכח עבודתם ויגיעתם העצמית, כי אם מכח אתערותא דלעילא שנשפע עליהם מלמעלה.

וכן הוא בזמן הזה בליל הסדר שאז באים אורות מלמעלה מבחינת אתערותא דלעילא — ולאחר מכן הם מ"ט ימי הספירה שנועדו לעבודה ויגיעה לרכוש כל אותם השגות בעצמיותו בקנין מוחלט ע"י העבודה בתיקון המ"ט שערי קדושה, המשלימים ומכשירים העבודה לשבועות זמן קבלת התורה.

ואם אמנם השלימות של שער החמשים הוא רק לעתיד לבא, אך ספירת המ"ט יום שבאה לאחר האורות העליונים של הסדר, שהם מבחינת מוחין דגדלות, בכוחה להכין את סדר העבודה של כל השנה, כך שהסדר הוא סדר של כל השנה, שהרי עבודת הסדר נועדה להכנה גם על כל זמן של קטנות המוחין, באופן שניתן להשיג גם כיום את מה שזכו ישראל ביציאת מצרים ובקבלת התורה. לגודל רחמיו וחסדיו ית׳.

(ערך והביא לדפוס מאיר יחזקאל וינר)

(המשך המאמר בגליון ערב שביעי של פסח אי"ה)

והגדת לבנך

(המשך מעמוד ו)

איתנים וחזקים, עד כי יבואו סערות ורוחות בלתי מצויות, העץ "לא נע ולא זע ממקומו". הרוחות הסוערות עלולות להסיר את הפירות, גשמים עזים, ברקים ורעמים, עלולים לשבור ענפים ולפזר את העלים, אולם אם השורשים עמוקים וחזקים, "האילן לא הפסיד כלום, ואדרבא ־ יחליף כוח במאבק, כן הוא האדם".

העלים מתחלפים, במקום הענף שנשבר, צומח ענף חדש, אולם אם השורש נפגע, כל העץ בסכנה חמורה, העץ עלול ליבול ולהרקב. אם שורשיו של הצעיר שתולים על פלגי מים התורה, אם שורשיו של האדם יונקים את אותם וכחום ממעינות חכמתם ויראתם של גדולי ישראל "פריו יתן בעתו, ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח".

בספרו של רבנו בחיי — כד הקמח, נאמר: "ידוע בתולדות האדמה שהיא צריכה שלושה דברים: חרישה, זריעה והשקאה, וכן הנפש צריכה לשלושה דברים דוגמתם נמשלים להם, והם: התוכחות, וקבלת התוכחות ותיקון המידות" (ערך שנאת חנם).

החרישה מלמדת אותנו "כשם שעם החרישה תשוב האדמה הקשה תיחוח תחוה, כן עם התוכחות ישברו הלב ויכנע ויורך". החרישה מועילה לשבח את האדמה ולתת לה כח הפראה וצמיחה, כן התוכחה לאדם. כשם ומכל אדמה ניתן להוציא ברכה לאדם, אלא שיש להכיר את האדמה כדי להתאים לה את הצמח שהיא תקלוט ותתן כוח לצמח לגדול ולהניב פירות, כן האדם בכוחו לגדול ולצמוח ולהניב פרי תועלת, ברכה ורווחה, אם נדע לכוון את אפיקי כשרונותיו ורחשי לבו, כשרונותיו ומידותיו, למסגרת מתאימה ולמסילה נכונה.

וכך הסביר הגאון מוילנא ז"ל את הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כ"ב): "לפי דרך מזלו וטבעו תחנכהו ותדריכהו לעשות מצות, ואז גם כאשר "יזקין לא יסור ממנו", אבל כשאתה מבריחו נגד טבעו, עתה ישמע לך, מיראתו אותך, אבל אחר כך בעת יסור עולך מעל צוארו יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבר כולו".

כשם ויש צורך בתיאום מראש בין כחות האדמה הטמונים במעמקיה, בין החרישה וההשקאה והצמח אשר ממנו אנו מבקשים פירות עסיסיים ומשביעים, כן האדם, יש צורך בשיתוף פעולה ובעבודת צוות ואיחוד בין כשרונות האדם ומידותיו, מוחו ולבו, רצונו ויכולתו, שקידתו והבנתו. את הנער מחנכים לקיים מצות לפי "מזלו וטבעו", לפי תכונתו ולפי כשרונותיו.

החרישה אינה משחררת את החקלאי מהמשך הטיפול באדמה. החרישה אינה פוטרת את העובד מחרישה נוספת. החרישה אינה מונעת את הקוצים מלשוב ולגדול. החרישה אינה מונעת עיכובים והפרעות בגידול הצמח. עיני החקלאי נתונות השכם והערב לחרישה נוספת כדי לעקור קוצים חדשים שעלו וצמחו, לבו של העובד נתונים להשקות ולזבל ולשבח בכל עת את האדמה. כן נתונים מחשבות החקלאי למנוע מזיקים שונים המבקשים לקטוע גידול העץ ופיתוחו.

כן תפקידו של המחנך, להיות עיניו ועיניו תהיינה פקוחות, שחברים רעים ושכנים מגונים, לבל יפריעו ויסיטו את החניך מדרכו הישרה. חובתו של המחנך המדריך כסדרן, לעמוד על המשמר ולפקח בכל עת על התלמיד והחניך שמזיקים ומרעין בישין לא ישחיתו ולא יעבירו את הנער ממסילתו הישרה.

המחנך והמוכיח צריכים תמיד להוכיח, והחניך צריך לקבל ברצון ובאהבה את דברי המוכיח, "שאם הנוכח אינו מקבל התוכחה אין דברי המוכיח מועילים כלום" (כד הקמח). כשרוזן המחנך להכיר את חניכו, שקידתו של המחנך בתוכחה, יסללו לו מסילה נאה ללב החניך ויקוים בו "גם כי יזקין לא יסור ממנו".

קרוב לארבעים

(המשך מעמוד ה)

קיפוח במבנים ושיפוצים

קפוח של שנים באי בניית מבנים לחינוך העצמאי הביאו למצב קטסטרופלי בבתי ספר רבים בארץ, חלקם מלאים עד גודש מבלי יכולת לקלוט תלמידים נוספים, ובאחרים הכרח לבצע שיפוצים רציניים כדי לאפשר המשך לימודים בבנינים המיושנים.

קפוח זה בולט בעובדה שכל שכונה חדשה מקימה בה מיד 2 מבנים לבתי ספר ממ"ד וממלכתי. אבל בשכונות חרדיות לא מוקם מבנה לבי"ס ספר.

הצרכים בשטח זה הם גדולים והחופים והסכומים הנדרשים הם עצומים, אשר בין כבה החנוך העצמאי לשאת בו, אלא א"כ מושגת תרומה מיוחדת למטרה זו.

על אף כל זאת שופצו השנה כ־20 בתי"ס, וכן הוקמו 16 כתות מבנים טרומיים ב־7 בתי ספר, מתרומה מיוחדת שניתנה לצורך זה.

ממלכת החינוך של החינוך העצמאי גדלה ומתפתחת, על אף כל הקשיים והמכשולים הפרושים בדרכה, שערי הלב של ההורים הרוצים בחינוך לתורה ויר"ש לבנים ולחינוך לצניעות לבנות נפתחו גם הם, אולם היכולת לפתוח את השערים ולקלוט את התלמידים המתדפקים עליהם, ואף לקיים את הקיים עד כה, יוכל החינוך העצמאי לעשות, אך ורק באם הצבור החרדי יתגייס לשאת בעול ביתר שאת וביתר עוז, בהתאם למה שנדרש בשעת הכושר הנוכחית, לבל נחמיצנה ח"ו.

רשות עניפה של גני־ילדים

החינוך העצמאי נטל עליו את המעמסה לדאוג לרשת עניפה של גני ילדים, בעיקר במקומות ישוב, בהם אין מי שיטפח ומי שיחזיק את גני הילדים, שהם מבטיחים את העתודה של תלמידי בתי הספר. מספר גני הילדים שנמצאים במסגרת רשת זו גדל בהיקף ניכר מ־180 גנים לפני שש שנים (תשמ"א) עד ל־257 גני ילדים בשנת הלימודים תשמ"ו, מספר הילדים גדל מ־4,610 עד ל־7,140. רשת זו מעסיקה כיום 257 גננות וכמספר הזה עוזרות קבועות לגננות ועליהם 100 עובדות ארעיות למילוי מקום של גננות ועוזרות שהם נמצאות בחופשת לידה.

לרשת זו בעיות משלה, שאינן קיימות בגני ילדים ממלכתיים. מתוך הדברים שראינו אנו נמצאנו למדים כמה פרטים שחשוב לעמוד עליהם.

לרשת הגנים אין תקציב מאושר ומוסדר על ידי משרד החינוך כבחינוך העצמאי, השתתפות הממשלה הינה פה — תלמיד דהיינו נקבע מחיר ממוצע של שכר גננת ועוזרת לגננת בלבד המוקצב לכתה בת 35 תלמיד, וניתן באופן יחסי לפי מצב האיכלוס, דהיינו אם לדוגמא ישנם רק 25 תלמידים תהיה ההקצבה 25/35 בלבד, גדולי התורה הורו לחינוך העצמאי להקים ולהחזיק גני ילדים בישובים שונים אף אם אינם מאוכלסים אלא חלקית, על אף הנטל הכספי הכרוך בכך.

נתונים אלו נכונים לתלמידים המגיעים לגן חובה דהיינו בני 5, וכן באזורים מוחזקים.

לגבי התלמידים של תת חובה דהיינו בני 3־4 שנים התשלום נעשה ע"י ההורים בשכר לימוד מודרג בהתאם לאשורי הכנסה שהם מביאים, מיתנות הנחות בין 10%־90%, אשר מכוסות בשעור של 75% על ידי משרד החינוך ואילו יתר 25% הנ"ל צריכות להיות מכוסות על ידי רשת הגנים.

קיפוח במבנים ובציוד

שלא כמו כגנים ממלכתיים, וממ"ד מעטים המבנים שניתנו על ידי הרשויות המקומיות לגני רשת הגנים, ולצורך פתיחת גנים נשכרים מבנים, נעשים בהם שיפוצים יסודיים להתאמתם לצרכי גן ילדים, תרכש ציוד והחוט הדרוש לתפעולו, אשר גם הם אינם נתמכים על ידי רובם של הרשויות המקומיות לגני רשת הגנים.

מחיר פתיחת גן חדש הינו: שכ"ד ושיפוצים 8000 דולר, ציוד 8000 דולר סה"כ 16,000 דולר.

הוצאות שכ"ד, שיפוצים, ציוד, הוצאות שוטפות, אי איכלוס מלא ותשלום אך ורק בשעור של 75% משעור ההנחה להורים, מטילים עול כבד על רשת הגנים וגרמו לגרעון כספי גדול, השתתפות חלקית של משרד החינוך בתקציב לכסוי הגרעון עזה על הבציה רק חלקית, ועל מנת לשאת את הקיים ובוודאי לענות על פניות מכל קצוי הארץ לפתיחת גני ילדים נוספים, תתכן אך ורק בהענות הצבור החרדי וסיועו למטרה קדושה זו.

השנה כולנו מבקשים לאפיקומן
כלי נגינה
נבל וכינור ממשיך במבצעים לרגל הפתיחה
אצלנו תמצא את כל כלי הנגינה
מתוצרת י.מ.ה.ה
מחלקה מיוחדת לקסטות
"נבל וכינור" (סלון שרה לשעבר)
רח׳ יחזקאל 8 ירושלים

"והש"ס הזה הכי נכבד הוא מכל ספרי הש"ס"

מאה שנה להדפסת ש"ס וילנא השלם שבו אנו לומדים עד היום הזה ★ שלא כמו בהוצאות ספרים אחרות ההתפתחות שחלה במשך השנים עוד לא הביאה עמה ש"ס חדש ★ מאה וחמישים שנה למחלוקת הגדולה בין סלאוויטא ווילנא וחמש מאות שנה להוצאות הראשונות של הש"ס

מאת יוסף דרוק

"וכבואנו עתה אל המקום הזה נשא ידינו תברכה את א־ל מעוזנו ומעודדנו שהחיינו וקיימנו והגיענו להחל ולכלות בדפוסנו את הד־פסה הגדולה והנכבדה הזאת אשר כמוה לא נהיתה עוד מעולם" — והש"ס הזה הרי נכבד בכל ספרי הש"ס — לב מי לא ישמח ודעתנו לא ירחב במצאו לפניו בש"ס הזה" — אלו הם רק מעט ציטוטים ממבחר גדול של פניני שבח עצמי רב שכתבו מנהלי דפוס האלמנה והאחים ראם בוילנה ב"אחרית דבר" שנדפס בסוף מסכת נדה בעת שזכו להשלים את הדפסת הש"ס ביום י"ג ניסן תרמ"ו.

ניתן להניח כי בעת פרסום הדברים בשעתו נמצאו אולי כמה אנשי טעם שלא סבלו דברי שבח עצמי מופלגים כל כך. אולם היום מאה שנה אחר פרסומם, על אף ההתפתחות הגדולה של ענף הד־פוס והמולי"ם בעת המיחשוב והצילום, התקשורת האלקטרונית והפקסימיליה המעבירה צילומים מיידיים מכל קצוי תבל, גם היום, יש להודות עדיין "ש"ס וילנא הוא "הכי נכבד בכל ספרי הש"ס".

במשך עשרות השנים האחרו־נות נדפסו ויצאו לאור עשרות, אם לא מאות הדפסות של הש"ס הבבלי וכן גם הירושלמי וכמעט כולם הם העתקים מצולמים של הוצאת ש"ס זה. מלבד כמה שינויים קלים שנעשו על ידי כמה מולי"ם בכמה הוצאות. הרי כל ההוצאות של הש"ס לא מצאו מקום ולא השכילו לחדש דבר רציני מבחינת העריכה, תוספת מפרשים ונושאי הכלים של התלמוד.

על אף תכניות שונות, עד היום הזה לא יצאה לאור הדפסה מחודשת של כל מסכתות הש"ס. אותו מגיד שרצה להמחיש בפני שומעי לקחו את הפסוק בפרשת וירא "והוא יושב פתח האהל כחום היום", היה שואל ומשיב: "זכי אברהם אבינו ישב והחזיק גמרא ש"ס וילנא בה למד והתעמק בתורה". לא היה לך תיאור תענוג רוחני גדול יותר לבני הדור הקודם, אלא לימוד תורה מתוך ש"ס ויל־נא...

אליבא דאמת, היתה זו בעצם המהדורה השלישית של ש"ס וילנא. קדמו לה שתי הוצאות אחרות שאף כי היו מהדורות לעומת קודמיהם מדפוסים אחרים עדיין לא היה להן אותו גימור כמעט מושלם שיש לש"ס זה עד עצם היום הזה.

עד הדפסת ש"ס וילנא הופיעו כ־70 מהדורות דפוס שונות של התלמוד הבבלי כולו. ההדפסה הראשונה של הש"ס השלם נערכה בשונצינו שבאיטליה. הדפסה זו החלה בשנת רמ"ד והדפסתו הת־פרסה על פני תקופה של כ־30 שנה, עד שנת רע"ה. לפני כן הו־פיעו בדפוס חלקים של הש"ס מסכתות בודדות. בספרד עוד לפני הגירוש בשנת רנ"ב הופיע ש"ס ללא פירוש תוספות. גם ההדפסות הראשונות של הש"ס לא היו מו־שלמות והיה לכל הוצאה סדר דפים משלה. הסדר הקבוע של הדפים שנקבע והולך עד היום, הוא על פי ההוצאה של הש"ס בונציה בשנת ר"ף־רפ"ב. שם גם הופיע לראשונה הש"ס השלם עם פירושי רש"י ותוספות כפי שהם מופיעים עד היום הזה.

כאמור, ש"ס וילנא השלישי הוא הש"ס המושלם ביותר ומזה מאה שנה הוא הבסיס לכל מהדו־רות הש"ס שהתקבלו בכל תפוצות ישראל. אם ב־50 השנים הראשו־נות היו נפוצים מסכתות וששיים מהוצאות נוספות הרי מאז הופעת דפוס האופסט לפני כ־50 שנה ומאז מלחמת העולם וחורבן יה־דות אירופה וליטא בכללה הדפסת הש"ס המקורית והחל בהדפסת ששים מהדורות צילום. להערכתו של הרב יהושע הוטנר מנהל ההוצאה המערכת של מכון התלמוד הישראלי בירושלים, יצאו מאז כ־50 מהדורות צילום שונות של ש"ס וילנא. (פרט להדפסות חוזרות שלהערכתו יוצאים כיום לפחות אחת בשנה הן בישראל והן בארה"ב).

מה הם הדברים שמייחסים כל כך את ש"ס וילנא, כאנשים הק־רובים לענף הדפוס וההוצאה לאור, השכלנו להבין טוב הסודתו של מדפיס ידוע בירושלים, העוסק בהדפסת ספרי קודש, אחד מן הגדולים בענף, שאינו מסתפק בצד המקצועי של הדפוס בלבד, אלא משקיע מאמץ גם לתוכן ולצורתו המושלמת של הספר, שדיבר על העבודה המאלפת של מיעוט שגיאות הדפוס בהוצאה זו של ש"ס וילנא, אכן פטור בלא כלום אי אפשר וזעיר פה וזעיר שם מתג־לים שגיאות, אחד מני אלף. כך גם העיד בפנינו אחד מחברי מערכת מכון התלמוד הישראלי השלם העוסק בנושא של שינויי הגרסאות וההשוואות בין כתבי היד המקוריים של התלמוד. כא־מור, כמי שמצויים אצל הנושא בעצם כל קורא ממוצע, אם של עתונים ואף של ספרים יוכל להע־ריך את חשיבותה של תופעה זו. אך זו אינה עיקר כלל, זה מהווה אולי פרט שולי. עיקר הייחוד של ההוצאה הוא העריכה של הש"ס עם התוספות והמפרשים שהש־כילו לשלב בכרכי התלמוד. ב"אחרית דבר" המוזכר הוא מצ־ביע מעט על הייחוד:

הנה מכל קצות הארץ ישמיעו תהלות מפעלינו אלה, כל חכמי תושיה כל אדירי התורה יהללו ויזמרו את הש"ס הנפלא הזה, וכל הרואה בו אומר ברקאי; גם יש בידנו הסכמות מגאונים רבים שליט"א אשר נתנו לנו להדפיסן ולפרסמן ברבים, וכלם כאחד הפליגו בהן בשבח הש"ס הזה והאלפס עד מאד וימלאו פיהם תהלתם, וסמכו את ידיהם עליהם והודנו ויברכונו בגללם. גם הד־קיבו לראות כמה יגיעות שיגענו וכמה ממון שבזבזנו באספת הד־פסת כל כתבי היד.

הדפסת הש"ס ארכה 6 שנים: "בשנת חמשת אלפים שש מאות וארבעים לב"ע (תר"ם) בשמנה עשר לירח זיו החלנו במלאכה, ובשנת ארבעים ושש (תרמ"ו) בי"ג לחודש האביב כלינו מלאכתנו הגדולה הזאת בעז"ה".

ההדפסה עצמה לא התנהלה על מי מנוחות כל כך: "ולבנו היה חרד ומפחד מאד מפני ההדפסה הגדולה הזאת אשר כמוה לא נה־יתה עוד, ראם הדפסת כל ש"ס האלפס אשר אינה רק כהעתקת ספר מתוך ספר, נדמה לכל כהר — לרב כמונו אשר יכיל כששת אלפים עלים — אף כי הדפסת ש"ס ואלפס כזה — אשר פי שנים לו בכמותו, ופי עשרה באי־כותו — הלא נדמה לנו כהר ההר! ונפחד מאד פן לא נוכל לעלות אל ראש הר האלהים הזה, כי רם הוא וגבה עד לשמים!

הרבה ממון ויגע השקיעו מד־פיסי הש"ס בהוצאה זו. מהם רכישת כת"י, החזקת צוות מדפי־סים גדול "יותר ממאה חכמי תו־רה ש"ס פועלי הדפוס". "ארבעה עשר מגיהים מומחים חכמי התורה ומהם גדולי וגאוני ישראל". בראשם היו הגאון רבי שלמה כהן בעל חשק שלמה והגאון רבי אברהם אבא קליינרמן מסדר הג־הות הגר"א, ועוד.

מכשולים גדולים נערמו על דרכי המדפיסים, עד שהצליחו להשיג את הרשיון המיוחל, וגם עד שהצליחו לארגן את כל דברי הראשונים שאותם החליטו לשלב במהדורתם, במיוחד התקשו להשיג את העתק כת"י של רבינו חננאל. באותם ימים שאומנות הצילום לא היתה עדיין מפותחת, היו צריכים להושיב אדם שיכתוב ויעתיק בעצם כתב ידו כל דבר שצריך העתקה. כתב היד של רבינו חננאל נשמר בספריית הוואתיקן ברומא והיו להם קשיים גדולים עד שהצליחו למצוא את האדם המתאים שיוכל להשיג רשות כדי לבוא לספריה זו ולהעתיק בעצם כת"י את דברי ר"ח. מלאכה זו דרשה מיומנות גבוהה ואחריות. בנושא זה נעזרו רבות על ידי הרב נתן נטע רבינוביץ שחיבר גם את הספר "דקדוק סופרים" שהוא בעצם השוואות התלמוד שלנו עם כת"י של התלמוד שנמצא בספרי־ית מינכן.

האירוע השני שעצר את מלא־כת ההדפסה היתה שריפה גדולה שפרצה בחודש תמוז בשנת תרמ"א בבית הדפוס "ותאכל בקצה ארצות ספרינו וביניהם כל המסכתות ראש השנה, וסוכה מהש"ס שזה עתה הושלמה הד־פסתו ועוד מוקשים גדולים כאלה וכאלה פגשנו באורח מלאכתנו זו ואבני נגף רבים".

שלש מהדורות שונות של ש"ס הדפסו בבית הדפוס ראם שב־וילנא. הראשונה החלה בשנת תקצ"ה וארכה כתשע שנים. הו־דפסו בו כל המפרשים הרי"ף. קרבן נתנאל ותפארת שמואל על הרא"ש. ועם הגהות הב"ח והגר"א הג"מ יחזקאל לנדא והג"מ בצלאל רנשבורג ובעל הלבוש עם הערות בעלי מפרשי הים. גם הב־הכהן ז"ל מו"ץ דווילנא, ללא הכרת שמו עליהן. ועל האלפס נוסף מעשה אילפס, כולל הגהות וחדושים מבעלי מפרשי הים.

במהדורה השניה נוספו מהר"ם שי"ף עם באור, ספר מאיר נתיב, הגהות הג"מ שלמה איגר ז"ל (גליון מהרש"א) והגהות הג"מ שמואל שטראשון ז"ל (הגהות הרש"ש), וקצת הגהות מוהג"מ בצלאל הכהן ז"ל הנ"ל ומהרה"ג ר' מרדכי אליעזר קא־ונער ז"ל מווילנא, ועל האלפס מוספם: הלכות ... עם פירוש הריטב"א ותימוקי יוסף ותת ר' עקיבא איגר ז"ל בשם גליון הש"ס (ונוספו בהן כפלים על הגהותיו שנדפסו בש"ס ר' פראג בשנת תק"צ-תקצ"ה). גם הגהות הג"מ שאול קאצענעלע־נבאגען מווילנא, והג"מ אלעזר לנדא אבד"ק בראדי, ובכמה מסכתות גם הגהות מהג"מ בצלאל (על הרמב"ן) (ונקרא בשם אשי"ה) הלכות בכורות וחלה להרמב"ן עפ"י מהרי"ם אלגאזי ז"ל, וחדושים (בשם פעולת שכיר) מהג"מ ישכר בער מו"ץ מוילנא, וכאור על המ־רדכי הל"ק מהג"מ מרדכי בנעט ז"ל, ועל התוספתא הגהות הגר"א ז"ל ופירוש מנחת בכורים ומצפה שמואל מהג"מ שמואל אביגדור ז"ל אבד"ק קרלין ועוד הוספות.

במהדורה הראשונה של ש"ס וילנא נתלקחה מחלוקת קשה באשר מנהלי דפוס סלאוויטא נתעוררו לדרוש את זכותם לבכור הדפסת הש"ס. המחלוקת הקיפה ציבור רב, רבנים ופוסקים וכ"ב הביעו דעתם לכאן ולכאן. בהמשך המהדורה נרחיב יותר בנושא זה.

במהדורה דנן שהיא המהדורה השלישית כאמור, נוספו עשרות הוספות שונות ונכבדות. במסכתות הראשונות של הש"ס הגיעו להח־מישים הוספות בש"ס עצמו ועשרים וחמש לרי"ף ובהמשך הגיעו לשבעים ושתים הוספה בחלק מן המסכתות ובאחרונות אף למאה, לא נפרט כאן את כל ההוספות, הלא הם כתובים על שערי המסכתות המהדפסת הזו צולמות ומהותם מפורט בפירוש תמציתי באחרית דבר הנזכר.

את הספרים לקטו בבקודה שונים ואף מצם מהם היה מכקד־רות מודפסים מכתבי יד. היו מהם כתבי יד שנאספו מספריות וכאר־כיונים שונים מכל העולם, ביניהם מספרית הואתיקן ומספריית אר־קספורד, היו מהם שערכם על ידם מאת המחברים או מבני משפחותיהם או מאנשים שהחזיקו בהם.

ההכנות להדפסת הש"ס החלו שנה לפני כן בשנת תרל"ט. במ־אמרו של הרב יהושע מינדיצקי ב"עלי ספר" כרך ח' מביא מבצע של היהודים שבמנו מכתבי כי הכוונה היתה למכור את הש"ס "בזול מאד למען יהיה מזה לכל נפש". כך גם הזכיר את הכיוון לצרף לכל מסכה גם את הירושלמי ודברים נוספים.

היה זה מבצע גדול שלא היה כמותו מלפנים ואשר כמעט שלא השאיר מקום להתגדר בו לבאים אחריהם.

לפני כן במשך ארבע מאות השנים שהודפסו מסכתות הש"ס לא נתחדשו בהן הרבה דברים ורצינה.

העתיקו המולי"ם את ש"ס כי ביותר ומי בפחות שגיאות דפוס ושיבושים, בעל "אחרית דבר" מתרעם על הוצאות אלו שלא השקיעו רבות כדי לפאר את הוצ־את הש"ס "בעת אשר לעיניהם השתפכו אבני קודש ואבנים טובות ומרגליות בראש כל חוצה — בעת אשר כתבי יד הגאונים הקדמונים גדולי כל המפרשים, ובקודשים הראשונים, היו כגבי"ב ביד כל אדם, בעודם חיים וק"ימים, בטרם אכלום עש, בטרם היו לב־רות לשני הזמן הרב אשר עבר עליהם כמו אז; וכל אלה היו צב־רים הקונהים לעיניהם ואין מאסף אותם הביתה (בית התלמוד) ואין־הוב למצבה: עד שקמתי ראם שקמתי דפוס בישראל; עד אשר הצר ה' את רוחנו תתן את לבנו ונפשנו ומאדנו להציל את שארית אבירות קדשם מאבדן, ואת פליטת מחקריהם מכליון. הוצאנו את שאריתם מקבורותיהם, אשר נקברו בבטבכיות גנזי הספרים, ותחיה אותם מערכת עפרם, תקים להם שם ושארית בישראל כיום הזה, — נודך ה'! מה רב טובך אשר צפנת לנו! קפל הקב"ה ד' מאות שנה וכל אותן השנים לא זכה לאחד המדפיסים להתגדר במלאכה זו הניח המקום הגדול הזה להת־גדר בו לדפוסנו לבדו עד היום הזה!

על מקורות התלמוד לפני הדפסות הש"ס, על המחלוקת הגדולה שבין וילנא וסלאוויטא, והאם היה לפך ליקע של מחלוקת בין מתנגדים וחסידים וכן על הנסיונות להוציא ש"ס חדש, על כל אלה בהמשך.

שער של מסכת ברכות אחת מני רבים שניצלו בשואה והובאה ארצה, הצורר הנאצי ימ"ש השמיד וכילה אלפי ששיים והבאות של לסמורים.

בית דפוס ראם בוילנא.

כך למוד בעבר דף אחד מתוך גמ' עתיקה בכתב יד שנמצא בספר אוקספורד, שימו לב למיקומתו של הכותב, הדף מכיל גם רש"י, תוספות ופירוש המרדכי. הכותבים היו נוטים לעתים גם דרור לדמיון הציורי שלהם.

אריה אביב"י

"חרות בתוך עבדות"

קטעי רשמים מפסח בסיביר

א

נמצא אני בסיבירה. על מה ולמה? — ישאלני השואל, אני פשוט מתבי"ש לביש את שולחי לארץ בירה זאת ולהצהיר: "על לא עול בכפי!", אבל לא נוסף עתה בבעית סיבת המצאי כי אם על עובדת התגוררי בסיבירה. ועובדה היא שאיש סיביר אני. התנאים "כמקובל" וידועים, ואם לא — אודיע לכם. קור, רעב וחולי — כזה, לחץ ושעבוד — כזה, זרות וגלמוד — באמצען. באחת — בכל רע. עבד הנני, עבד המסור לעבדים, בזה מתבטא עומק הטרגדיה לכל מלא הקיפה. נתקיים בי: "עבדים משלו בנו", מציאות קשה, מתפיזה ומכאיבה.

עבר פסח תש"ב. דם אחי בני עמי ודם אחי בני אמי, ואמי בכללה — נשפך בחוצות כל עיר ועירה בהן פלש האויב האכזרי, בניצוחו של אייכמן המנואץ — הקפיא את דמי והסעיר את רוחי בקרבי. במצב דכאון זה, דכאון נפשי וגופני קבלתי את פני חג החרות. מכל המצוות הכרוכות בהכנת החג לא נשארה לי כי אם מצוה אחת בת־בצוע והיא מצות בעור־חמץ, מצוה שקימתיה ללא כל קשיים ואפשר עוד להוסיף — בכל חומר הדין...

היום פנה ונטו צללי ערב. ליל התקדש החג לבני ישראל, "ליל שמורים לכל בני ישראל לדורותם". גם אני לבשתי "חגיגיות" על גלימת החילוניות שאפפתני, וכיהודי הבעתי את רצוני

להוציא ממסגר אסיר - מתוך הגדת יוסי רוזנשטיין.

תכנונותי להשתתף בשמחת החג, והנה נטפלו אלי שני כחות קיצוניים ומנוגדים, שני שרים לפפתני. שר החרות ושר העבדות. כל אחד מהם השתדל להשפיע עלי ולמשכני לצדו במוחרות שכנועו. הראשון — לשעשעני, לנחמני מאכלי ולהפיח בי רגש תקוה, חרות ועידוד, והשני — להרגיז את עצבי לגלות לפני את התמונה הקודרת בשחור צבעה, לעטרני כתר־אבל ול־הצביע על המציאות כמו שהיא, בכל נדאותה, ערטילאותה ואכזריותה.

שני הגורמים, אשר בלשון המודרנית היו קוראים להם הכוחות הפסיכולוגיים, התמודדו עלי בהשפעתם ושפטו עלי במכשירי תעמולתם. גורם גורם — וטעמו, גורם גורם — ותימוקו. שר החרות הופיע לפני הדור בלבשו במלא קומתו, שרותו וחגיגיותו ובהזכרו רב המצוק הנסוך על פניו קרא אלי: "מה לך נרדם, קום ועלה מבקתתך, התנער משפלותך, אל תשת לב למחסורך, הסח דעתך, ולו לרגע קל, ממיזוגיך, ישר גבך עורה והתעוררה לקראת חגך כי אין לך עמידה בנסיון גדול תעלה ביותר מאשר לכבוש את יצר מרירותך להתגבר על רגשי אבלותך ולחוג את חג החרות דוקא במצב רוחך, בתנאים בהם אתה נתון ונכבש. רב לך אפוא להיות עבד לעבדים, חג הפסח ומעתה הסוף לשעבוד ול־השתעבד לכל שליטי פרעה למיניהם, לשמחתיהם ולצבעיהם בארצותיהם.

ב

שר העבדות — מאידך, אף הוא גייס את כלי כלחמת תעמולתו, הוא פנה לא אל השכל כי אם אל הרגש שבי (באותה המידה שלא קפא בעטיו של הקור) מורין במוקים מכריעים בוקעי שמים הנוקבי התהומות, בהצטידו במסמכים לקוחים מן המציאות, מציאות עכורה של אותו ערב החג כביכול. הוא לקח אותו בדברים לאמר: "לשמחה מה זאת עושה?", כלך־לך מחגיגיות נודאה זאת, בשעה שקנך נהרס והולך ממקומו ומתלו, בשעה שנעלמו בכך עקבות בני ביתך וגודלם מהו — לא ידוע לך. אין שולחן ערוך, אין זכר למצות יין ורק המרור נשאר בבכות גדושה) אין מסיבה משפחתית, אין הסיבה מסורתית, אין חויה יהודית ואתה בעל היובל חתן־החרות, צוארך נתון בעול בהול בכבלי השעבוד. במצור ובמצוק, מיוסר ביסורי הבדידות, סובל מחרפת רעב וממכת החולי, כענה מצות הקור וכו' מה לך ולחג — הכן דמים שכמותך! חגיגיות ואתה — הישנם כיד שני הפכים כאלה? משל למה הדבר דומה? להתכורת המלווה את הכת"...

שר החרות הפסיקו באמצע ובצהלת חג פנה אלי בקריאה; "כל דכפין ייתי ויכול!" — נאמר ואיבורים בליל הסדר בכל הדורות ובכל הארצות בבני ישראל נחהים שבה. קריאה יפה, מנהג רב הניתוסין ונותק השנים של העם הנרדף. כשהשנים כהקיקן אין כל אחד מישראל מסוגל להעריך את בדה היופי והאצילות שבקריאה כזו זאת, בסוד של גבהות שלמה של עזר ממשי והענקת צרכי החג לכי שאין ידו משגת - הנה עתה במצבי החלכי ההוה באזני קול הקריאה בת אלפי השנים כבעל בסמכות יהירה במיתה. שר החרות שציטט באוזני את אמירת ה"הגדה" הזאת עורר בלבי רגשי תקוה, הוא המריצני להתקומם נגד המציאות ה"לקבל" ברוח החג.

בערב היום, בשעה שאחינו בני ישראל בכל מקום שהם, פרט לאלה שנתפשו ונכבשו בכפות האויב הנאצי החום — מזה, ופרט לאלה הכ־בושים זה שנים בכפות ה"אוהב" האדום — מזה — עומדים בבתי כנסיות ומתפללים ערבית. קוראים "הלל" בהתלהבות עצומה באותה שעה עמדתי אני בתור הארוך ליד פתח המסעדה וכולי קפוא מקור. מצבי ה"אישי" הוא חציו עבד וחציו בן־חורין כלומר "סטרויבט" (חיל ליחידת העבודה הצבאית) הנני. אבל מי חכם ויבין את עומק הטרגדיה של בר־נש כזה אשר "סטרויבט" שמו. מסוגל להבין רק אותו האיש הפשוט ה"חיל" העלוב כמוני, שנכתב ב"תואר" כזה בימי המלחמה, ואם כי במחנה אחד משטחי רוסיה הסוביטית הארוכים והרחוקים.

ג

ההליכה לקבל ארוחת חובה היא עלי ואין אני בן־חורין להשתמט מחובתי זאת אף בלילי הסדר. סוף סוף. לאחר עמידה מיגעה בתור. נפתחו השערים הצלחתי להבקיע לי דרך תכנסתי לס־עודה פנימה שקדמה את פני בחמימות לבבית. הרעב הציקני מאד. הלחם מנת יומנו מקבלים אנו בבקר־בבקר ולעת ערב לא נשאר ממנו אפילו פרור. עובדה זאת של "התערטלות" מכל קורטוב של מזון לעת ערב היתה מצערת אותנו ומציקה עלינו יום־יום תכון יותר. ערב ערב, הנה היום הפקתי רצון מתופעה זאת. לא היתה לי כאן שאלת היצר ומלחמה בו - כל עיקר. אם כי לא קימתי מצות אכילת מצה, הנה גם חמץ לא אכלתי.

לאחר המתנה ממושכת "חיצונית" התחילה עתה צפיה ארוכה "פנימית", כי במסעדה זאת שעליה כלכלתנו רב היה מספר הסועדים על מספר השולחנות ואין צריך לומר — על מספר הכסאות. את ארוחתך לא תוכל לקבל אפוא אלא אם כן זכית למקום ישיבה, וזה בהתאם לנהגי ה"קולטורה" שהשלטון הסוביטי נתברך בו ומעניק אותו ביד רחבה לאזרחיו, אשר אני הוא אחד מהם. מה עושה הרעב (ע' צדויה) הרוצה לזכות בהקדם בארוחתו. הוא נתלה מאחורי גבו של הסועד ה"מאושר". סטרויבט מסכן כמוהו, ואומר לו: "להוי ידוע לך שאני הוא אורחך, כלומר הבא אחריך לרשת כסאך. בכליון עינים ובדאבון נפש הוא עומד על ידו ומחכה בקוצר רוח ובבליעת רוקו — להסתלקותו.

לאחר כרכורים, סיבובים והערמות שונות תיצולי מקרי ידידות זכיתי לתפוש מקום על יד־י השולחן החשוף, המעורטל והמלוכלך. לאחר ישיבה ממושכת הגישו לי סוף סוף את מנתי הזעומה והעלובה, קערת־מים דלוחים. בחוש אני בכף והנה זעיר־שם, זעיר־שם צפה ועולה גרעינת־דוחן ועולה נידף של כרוב דקוב... שר העבדות נוהם, רוגז ומתקצף, מקלל את המרק שסימני הדלוחים מרובים על גרעיניו אף טעמו פגום ופסול מאכילת כלב ומתוך כונה להרעימני הוא פונה אלי לאמר; "ועוד לך הזמנת אורחים משונה, "כל דכפין ייתי ויכול" — האין זו קריאה משונה ומחורה, קריאה שיש בה משום בכיה וצחוק כאחת?"...

שר החרות משספו בדבריו, מופיע לעיני בכל יפי הדרו החגיגי. מעודדני בחיוכו הנלבב וקורא אלי; "ואתה בן־אדם, אל רפיון ידים!". למרות הכל המשך לחשל טבעות בשרשרת הזהב. קרא בקול במנהג אבותיך ואבות אבותיך "כל דכפין ייתי ויכול!". הענק ממרקך הדליל לחבריך המ־סובין על ידיך כי כן חקוק הוא בטבעו ובאפיו של היהודי להיות דומה לו; "מה הוא רחום אף אתה רחום. מה הוא גומל חסדים אף אתה כן וכו'", והמקיים מצות הכנסת אורחים מעוני — סופו לקיימה מעושר"...

שר העבדות שוב נטפל אלי כשפרשת קטרוגו ערוכה ומסודרה בידו. — "אשתקד — אומר הוא — חגגת את חג הפסח במסיבת בני ביתך. סיכת בערגת־הלב; "לשנה הבאה בירושלים". והנה לא לירושלים עיר הקודש הגעת אלא לסיבירה, פכגת הקור — טלטלת. יחידי ובודד בין גויים שאינם מבקשים קרבתך. אינם שוחרים פניך כי אם ברב המקריב להפך, כחיות טרף נוהכים לעומתך וחורשים רעה עליך.

שר החרות שוב הופיע לפני וכדרכו קרע בכות, את מסכת־האבל מעל פני. פתח ואמר; "חכמינו ז"ל אמרו; "בקושי התירו לאכול קטנית בפסח"... וכשם שאמרו בשבת החמורה על החולה; חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, כן גם בפסח... "אתם רחמנא פטריה"... ואף אתה — המשיך לדבר על לבי — אל תתרגף יתר על המדה אמור אפוא בדחילו ורחימו; "הנני מוכן ומזומן לעבור עבירת אכילת חמץ בפסח זה, כדי שאזכה לחג הפסח הבא ולקיימו כהלכתו במסיבת בני ביתי ואז תאמר;

"השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין".

סיבירה — תש"ד
ירושלים — תשכ"ה

רשת שיעורי תורה שע"י אגודת ישראל

ירושלים ת"ו

תורה ויהדות לעם

בס"ד ניסן תשמ"ו

תושבי ירושלים והפרברים מוזמנים בזה להשתתף במסיבות חג איזוריות

שתתקיימנה אי"ה בימי חג הפסח הבעל"ט במקומות ובזמנים דלהלן:

תלפיות-מזרח
ביום שב"ק ב' דחוה"מ בשעה 1 בביהכנ"ס "תפארת משה" רח' קרשי בבל
בהשתתפות:
הרה"ג אברהם דרוק רב השכונה ומגיד השיעורים
הר"ר קלמן שפר

בית ישראל
ביום שב"ק ב' דחוה"מ בשעה 4 בביהכנ"ס "תרגום" שמואל הנביא 51
בהשתתפות:
הרה"ג יוסף פנחסי ראש ישיבת תפארת התשובה ומג"ש
הרב יצחק רובינשטיין ר"מ בישיבת זכרון אליהו

סנהדריה
ביום ראשון ג' דחוה"מ בשעה 6 בביהכנ"ס "נוה שלום ומשה" רח' שאול המלך
בהשתתפות:
הרב מרדכי ומספיש משפיע רוחני ברשת
הרב יצחק אוחנה רב ביהכנ"ס ומגיד השיעורים

נוה יעקב-צפון
ביום שני ד' דחוה"מ בשעה 6.30 בביהכנ"ס "אברהם אבינו" רח' בלבן
בהשתתפות:
הרב שמעון פרידמן מגיד שיעורים
הרב יהושע מוזס מגיד שיעורים

בקעה
ביום שני ד' דחוה"מ בשעה 6 בביהכנ"ס רבי מאיר בעל הנס רח' בן יפונה 10
בהשתתפות:
הרב מרדכי ומספיש משפיע רוחני ברשת
הרב יצחק פולדראנו רב ביהכנ"ס ומגיד השיעור

קרית יובל
ביום שב"ק ב' דחוה"מ בשעה 2 בביהכנ"ס "תפארת ישורון" גואטמאלה 14
בהשתתפות:
הרה"ג חיים פרוש מגיד השיעורים
הר"ר שמעון דייקן גבאי ביהכנ"ס

רוממה
ביום ראשון ג' דחוה"מ שעה 6.30 בביהכנ"ס "שארית ישראל"
בהשתתפות:
הרב רפאל זק מגיד השיעורים
הרב מנחם זייבלד סמנכ"ל ת"ת סנהדרין הר נוף

בית ישראל
ביום ראשון ג' דחוה"מ בשעה 7 בביהכנ"ס "בית אהרן" רח' חיים עוזר 42
בהשתתפות:
הרב ישראל בוק ר"מ באור שמחה
הרב בנציון מישאלי מגיד השיעורים

רמות ג'
ביום שני ד' דחוה"מ בשעה 6.30 בביהכנ"ס "הספרדי" רמות ג' בנין 1319
בהשתתפות:
הרב שמעון כהן
הרה"ג מאיר ארביב רב השכונה ומגיד השיעורים

מוסררה
ביום שני ד' דחוה"מ בשעה 5.30 בביהכנ"ס "היכל פנחס" רח' החומה השלישית 12
בהשתתפות:
הרב יהושע פולק ר"מ ראש המועצה הדתית ירושלים
הרב יהודה לאור מגיד השיעורים

נחלאות
ביום שב"ק ב' דחוה"מ בשעה 1 בביהכנ"ס "אהליאב" באר שבע 25
בהשתתפות:
הרב נפתלי פרוש יו"ר דגל ירושלים ומגיד השיעורים
הרב יצחק כהן רב ביהכנ"ס

נוה יעקב דרום
ביום ראשון ג' דחוה"מ בשעה 7 בביהכנ"ס "סולם יעקב" רח' אחימאיר
בהשתתפות:
הרב מאיר פרוש חבר מועצת העיר
הרב לוי בקשי רב ביהכנ"ס ומגיד השיעורים
הרב שמעון בן חמו

קטמון ו'
ביום שני ד' דחוה"מ שעה 8 בביהכנ"ס "שערי רחמים" רח' ניקנור 76
בהשתתפות:
הרב אביגדור קוזין ר"מ בישיבת מהרי"ל
הרב ספדיה בן דוד מגיד השיעורים

גבעה צרפתית
ביום שני ד' דחוה"מ שעה 8 בביהכנ"ס "מרכז ספרדי" ההגנה 1
בהשתתפות:
הרה"ג אברהם מיכאל הלפרין רב השכונה
הרה"ג ברוך שרגא רב השכונה ומגיד השיעורים

גילה
במוצאי חג הפסח בשעה 8 בערב באולם "קאסוטו" רח' בן אליעזר גילה
בהשתתפות:
הגאון רבי עובדיה יוסף הראשל"צ
הרה"ג משה בן עבו רב השכונה ומגיד השיעורים
הרה"ג אליהו שלזינגר רב השכונה ומגיד השיעורים

תל ארזה
ביום שב"ק ב' דחוה"מ בשעה 2 בביהכנ"ס "אור התורה" רח' אלקנה
בהשתתפות:
הרב פנחס פלצר ר"מ בישיבת זכרון אליהו
הרב יעקב עבאדי רב ביהכנ"ס ומג"ש

קטמון ח'
ביום ראשון ג' דחוה"מ שעה 7.30 בביהכנ"ס "רבנו יוסף חיים" רח' דוב הוז
בהשתתפות:
הרב יהודה פרוש ראש ישיבת אור ירושלים
הרב שלום שם טוב מגיד השיעורים

מושבה גרמנית
ביום ראשון ג' דחוה"מ בשעה 8 בביהכנ"ס "קרית נצר" רח' יותם 10
בהשתתפות
הרה"ג מרדכי דוד לרמיד מנכ"ל תורה ויהדות לעם
הרב אברהם רבינוביץ מנהל רשת שעורי תורה
הרב חיים שיראזי מגיד השיעורים

שכוני שמואל הנביא
ביום שני ד' דחוה"מ בשעה 6.30 בביהכנ"ס "בית שמואל" מרכז השכונה
בהשתתפות:
הרב מתתיהו בן ר"מ בישיבת בית התלמוד
הרה"ג יצחק כהן רב השכונה ומגיד השיעורים

מעוז ציון
ביום שני ד' דחוה"מ בשעה 6.30 בביהכנ"ס "ישורון" רח' הפלמ"ח
בהשתתפות:
הרב משה מן מפקח רוחני ברשת
הרב זאב יעקובוביץ מגיד השיעור
הרב צמח ברואני רב ביהכנ"ס

בברכת חג כשר ושמח ההנהלה

רהיטים
הרשקוביץ וטומי
חנות חדשה רמת גן בקניון טלפון: 785967
חנות: ב"ב רבי עקיבא 102 טל' 705573
בית מלאכה: ב"ב כר כבבה 8 טל' 798756
הרהיטים האקסקלוסיביים היפים ביותר
★ סלונים (עם בדים מעור ובדים סינטטיים)
★ סטונים — ארונות ספרים, חדרי אוכל, מטבחים
★ חדרי שינה וחדרי ילדים
ממלאי ולפי הזמנה
מאחלים לקרובינו הקונים שלנו וידידנו חג שמח

מצוה לשמוח בחג
עם הקסטה
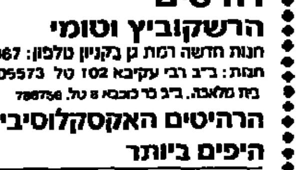

להשיג בחנויות הקסטות

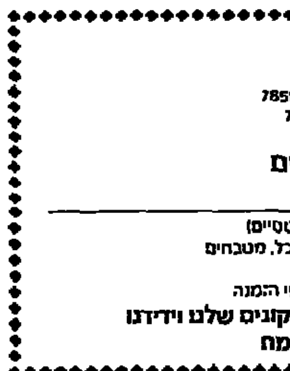
"ירושלים לא למכירה"
הקסטה של מרדכי בן דוד
בחנויות הקסטות

הוצא צו להפסיק את חילול הקברות בבית העלמין העתיק של צפת

בהתערבותו ולפי בקשתו של נציג אגודת ישראל בעירייה

מאת סופר "המודיע"

צו להפסקת העבודה להקמת שרותים בתוך בית העלמין היהודי העתיק בצפת, הוצא אתמול על ידי בית המשפט, לפי בקשתו של הר' אברהם שווארץ, נציגה של אגודת ישראל במועצת העירייה.

בבקשה טען הרב שווארץ, כי העבודה נעשית ללא קבלת רשיון מטעם העירייה.

כפי שנמסר לנו אתמול, החלה המועצה הדתית, בעזרת משרד הדתות, לחפור בור ספיגה עמוק בתוך שטח, הידוע כמקום קבורה מאז ומקדם, בסמוך למקוה של- האר"י הקדוש. העבודה החלה על אף האזהרות מטעם עסקני "אתרא קדישא" בצפת ובניגוד לדעתם של הרבנים הראשיים של צפת.

כאשר הדבר נתגלה בערב ראש חודש ניסן. לעת ביקורם של מת- פללים שעלו לציונו של האר"י כנהוג, נשלחה אזהרה לראש המועצה הדתית, כר צמר.

מפגן אהדה גדול

(המשך מעמוד ראשון)

חידה אחת. בטענותיו ביקש הרכב של 3 שופטים, או פסילת השופט, או העברת המשפט למקום אחר "אי נתינת רשיון בהזה הפרת כמכות, כה גם כשמאת שוטרים במקום אין חשש להפרת סדר, וההשלכות עולות גם על התיק של המרא דאתרא". כמו כן הוסיף הסניגור שחומר החקירה רב ולא יתכן שתוך 12 שעות מאז קבלת כתב האישום יוכל לבנות כתב הגנה כי לא הספיק לעיין בחומר וההרגשה היא שזה יהיה "בית דין שדה".

התובעת התנגדה לגבי הרב סלומון, שלא ביקש דחיה, והוא מייצג את עצמו, אך השופט הח- ליט, לאחר של רב הוסברו זכוי- תיו, כי ניתן היה אומנם לחייבו להשיב, אלא שמחובתו של השו- פט לומר לנאשם שעד 48 שעות יוכל להשיב מהיות ולא קיבל 48 שעות זכותו לבקש דחיה. השופט הסתייג מהביטוי משפט שדה שכן התנהל לפי כל הכללים, לדעתו.

הרב סלומון בחר להגיב על כתב האשמה ואמר לשופט: "מאחר שחג הפסח קרב בימים אלו, כאשר בית ישראל טרודים בהכנות לחג הפסח, בימים אלו מעמידים אותנו למשפטם על שמחינו לכבוד השבת שנוטלים מאתנו מתנה זו ששמה שבת ומרחיקים אותנו מהר סיני, ועל זאת נמחה ואיש לא ישתיק אותנו במחאתנו בית ישראל טרודים בימים אלו בהכנות לחג החרות אשר בו יצאנו ממצרים מעבדות לחרות עולם. הוסרדנו לכאן היום למשפט בהול, לא על רצח ושוד ושאר עניני העיבר, כי אם על צעקתינו לקיום התורה ועשרת הדברות, רבני ישראל במקום לעסוק היום בהוראת דיני הפסח לעם מובאים לכאן בגין עמידה על משמרתם המקודשת. אני לאותה בושה. אני חש את דופק ליבם של מקודשי שביעי בדורינו, המצטרפים לכל הדורות מיום שצוונו על השבת, אומרים לנו "חזקו ואימצו" ר"ה' עימכם", "אל תראו ולא תערצו". נצטוונו לספר לבנינו ולבני בנינו על נפלאות ה' במצרים מה נספר לדורות הבאים על אירועי היום הזה?

כאן הכריז הרב ואמר: "אני כופר בזכות להאשים אותי במה שנאשמתי. אם בית המשפט שואל אותי לגבי עובדות כתב האישום, הנכון הוא שהייתי בחזית מול קולנוע היכל המפר את תקנות הציבור ואני באתי וזעקתי את זעקת השבת. בפירוש ניתנה לי רשות להגיע לרחבת קולנוע היכל ביחד עם רבני העיר ולמחות".

במהלך דברי הרב ביקשה התובעת להפסיקו. כי לדבריה זה לא טענות השייכות למשפט והרב גזף בה.

התובעת טענה, כי מדובר בא- סיפה השאלה אם הרב הגיש בקשה רשיון האם ידע שזה בלתי חוקי.

השופט החליט, שלאור טענת הרב שהורשה, יש להבין שהוא כופר בלפחות מאחד מהמרכיבים החשובים שבמשפט והוא רואה איפה שיש לדחות את הדיון.

עו"ד לינצר בנוסף לכל טענותיו אמר, שבמדינות נאורות בכלל אין צורך בהגשת בקשת רשיון להפגנה דמוקרטית, ואנו כבולים כאן לפי חוק מנדטורי ישן, שהאנגלים מזמן ככר לא פועלים לפיו.

השופט הגיב לטענה שיפסול את עצמו. ש הוא לא ביקש את התיק ומצא אותו בבוקר על שו- לחנו, הדווקא אותה רגישות שעו"ד לינצר דיבר עליה פועלת לצדדים ריבם ולאו דווקא לצד שהוא מייצג בלבד. ואינני רואה מקום מיוחמתי, על דעתי, להעביר את התיק למקום אחר, או להרכב אחר של שלושה שופטים, אך בשום אותו חשש שמקנן בליבם של הנאשמים הח- ליט שהוא מעביר את הטיעון לה- כרעת נשיא בית משפט השלום בת"א. ומאחר שזו יחידה אחת, לכן גם תיקו של הרב סלומון יצורף לאותו הרכב בית המשפט שנשיא בית המשפט יחליט, ואם התיק יוחזר אליו, אז יקבע תאריך לדיון הבא.

עו"ד לינצר הודיע שכנראה ישקול לפנות לשר המשטרה ול- יועץ המשפטי לממשלה, כדי שישבו וישקלו לרדת "מהעץ הג- בוה". כמוכן ביקש להחזיר להרב ואולקין את דרכונו.

התובעת הודיעה שעו"ד לינצר יפנה למשטרה ויסדיר את הענין.

בד"ץ אגו"י מביע זעזוע

חברי בד"ץ אגודת ישראל שיגרו אתמול מברק לרבה של פ"ת בו הביעו זעזוע מהעמדתו למשפט:

"נחרדנו לשמוע על מעצרו המביש והעמדתו לדין של מכת"ר שליט"א על עומדו בחירוף נפש להגן על כבוד השבת הנרמסת ברגל גאוה ובראש חוצות. אשריך שנתפסתך על דברי תורה. עליכם תושבי פתח- תקוה אנו אומרים: איתכם אנו במאבקיכם למען קדושת השבת בארצינו הקדושה. חיזקו ואימצו".

עידוד מנשיא אגו"י בארה"ב

נשיא אגודת ישראל בארצות הברית ויו"ר הועד הפועל העולמי, מרב משה שרר, שיגר אתמול את המברק דלהלן לרבה של פ"ת.

"אנו מזועזעים מן המצב. אשריכם שנתפסתם למען קדושת השבת, יחד עמו אנו במערכה. לא ננוח ולא נשקוט עד שיבלמו את הפירצה בקדושת השבת. נא למסור ברכת עידוד לכל שנעצרו עימו למען קדושת השבת".

הרב אברמוביץ פנה למ"מ ראש הממשלה

יו"ר הועד הפועל העולמי של אגודת ישראל, פנה אתמול למ"מ ראש הממשלה ושר החוץ יצחק שמיר:

בהיותי סגנך כיו"ר הכנסת הכרתי אותך בביחוד בשתי מידות טובות: כאיש אחראי יוצא מהכלל וכאיש בתוך מאוד, לכן אני פונה אליך ומבקשך. אנא פנה למשטרת ישראל בדרישה תקיפה: הרפו, עצרו מהתנה- גותכם המהרה כלפי שומרי שבת במדינת ישראל.

פונים אלי ממבקרים ובטלפונים מכל הארצות כועס ובמחאה נגד רדיפת הרבנים ושומרי שבת בפתח תקוה ע"י משטרת ישראל. האם כשר החוץ אינך חושש מהתוצאות של הזעם הזה כלפי מדינת ישראל? אנא, עשה כמיטב יכולתך שמשטרת ישראל לא תפלה לרעה את שומרי שבת במדינת ישראל.

הוסכם על אי הפעלת

(המשך מעמוד ראשון)

השבת. "האם אתם רוצים להרשם בהסטוריה כמי שהפעילו את הרכבל בחיפה, או כמי שגרמו לתחילה מאבקים חריפים ביותר למען שמירת השבת בעיר" — שאל הרב שפירא.

כאמור, התקיימו השיחות במשך מספר ימים ברציפות, ללא כל פרסום, כשהרב שפירא מנצח על מהלך המו"מ, יחד עם היועץ המשפטי של משפ' שכטמן, בעוד הוא העמיד לצורך הענין את שי- רותיו של עו"ד יעקב נאמן, אשר נרתם לנושא בהתלהבות רבה.

לאחר שעות רבות של דיונים, שרובם מהן התנהלו במשך לילות שלמים, הודיעו שני המשפחתים כי הם הוסכמו למסור על התחיי- בות בעלי הזכיון שהרכבל אכן לא יופעל בשבת.

עם ההחלטה הסופית הודיעו הרב רוזנטל והרב אטלס על כך לכ"ק האדמו"ר מסרט-ויז'ניץ לרבנים הראשיים לחיפה, לחברי החזית הדתית בעירייה ולראשי משמרות השבת בעיר — אשר פעלו כל העת בנושא זה, וברכו על ההחלטה. כולם הביעו תודה מיוחדת ליו"ר ועדת הכספים, הרב שפירא, אשר בעקבות פעילותו סוכם הנושא על דעת כל הצדדים.

ראש עירית בני ברק:

קורא לתושבי בני ברק לא להוציא פסולת ערב החג

מאת כתב "המודיע"

ראש עירית בני-ברק הרב משה אירנשטיין, פנה בקריאה לכל תושבי העיר, להימנע מהשלכת פסולת להוצאת בערב החג.

ראש העיר הדגיש, כי עד כה הושקעו מאמצים ואמצעים מרו- בים מאוד בניקיון מקיף של כל האזורים והשכונות.

בית החולים בקור חולים ירושלים

ברכות מזל-טוב להולדת הבנים/הבנות

אסולין ג'יק וג'וסלין	בן	יעקב יוני ואסתר	בת
אייזנבך שמעון ולאה	בת	כהן שמואל שרה	בן
אריאל משה ויפה	בן	כהן משה שמחה	בן
אלישוב עמוס מרים	בת	ליימן נפתלי יעל	בן
אקער יוסף הניה	בת	לוי שאול חנה	בת
אלכבר יוסף בתשבע	בן	מנור עדי ודיה	בת
אזולאי משה רחל	בן	מושיפור חיים אילנה	בן
אברמוב ניסים כרמלה	בת	מורסיאנו יוסף שמחה	בן
אדרי סמי עליזה	בת	מעלם יעקב פנינה	בן
אקרוש יצחק ופרלה	בת	מעלם אליעזר בינה	בת
בסיל בניחין לאה	בן	מסבנד יעקב אורה	בת
בוסבול משה זהבה	בת	מוכסייב יכסי ואביגיל	בן
בן חמו מאיר חנה	בן	נסים אברהם יפה	בן
בנדם רפאל נעמי	בן	נפתלים סנפורד רייזל	בת
בן יעקב יהודה תחיה	בן	נסקים רוברט שלי	בן
בוגרד זאב שרה	בן	נתיוף רפאל רנה	בן
בגמן מאיר נאוה	בן	סלסון צבי ענת	בן
בן דוד אלי חנה	בת	סימל סיבו סל	בת
גולדמן צבי רות	בן	עמר ציון כוכבה	בן
גבעון יוסף חנית	בת	עמר ניסים יפה	בן
גמל יהודה אסתר	בת	פריזנד שלום מלכה	בן
גוספרג צבי שרה	בת	פפויפר אברהם מינה	בן
דילובסקי ישראל צפורה	בן	פישר דוד גיסל	בן
דהן יוסף ניקול	בת	פרץ יעקב מקל	בן
דרור אריק פרחה	בת	צדוק אהרן בתענה	בן
הירבג יוסף מירי	בת	קרול משה חווה	בן
דוד ישראל גאולה	בת	קיסר ישראל דליה	בן
דושינסקי שאול יהודית	בן	קלצקין משה בת שבע	בת
דהן פנחס אורה	בן	קסוס אליהו רותי	בן
הולס שלמה ברכה	בן	קימיגרב משה רוזה	בת
וייס דוד חיה	בן	קרישבסקי ראובן הדסה	בן
וינטרוב שמואל פנינה	בן	רבינפיין דוד חווה	בן
זאבי זאב ירדנה	בן	רוזנפלד שמואל מלכה	בת
זירקייב אלעזר רבקה	בן	רכס מאיר נחמה	בת
רזון דוד יפה	בת	רפאלוב רפאל ענת	בת
חסון גבריאל יהודית	בן	רוזנטל אלסר ודינה	תאומים
טורגמן אלברט פנינה	בן	שפירא אביעזר שרה	בת
סאובר צבי ברכה	בת	שושן צבי פנינה	בן
יצחקי שמעון רבקה	בן	שבו אליעזר מיכאלה	בן
יונה יעקב צפורה	בן	תורגמן אלברט סימי	בן
יאקאב שמואל חיה	בן		

בברכת חג כשר ושמח

יזכו ההורים לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים

מהיר ירושלים
טאיש 83 טל. 285103/4

תויה לכל המשפחה בחוהמ"פ

טיולים מיוחדים לילדים בלווי הורים
★ לאזור ת"א יסודות כולל בית התפוצות ★ לאזור פ"ת עכו חיפה ראש הנקרא

המשרד פתוח היום וביום שישי עד 2.00 במוצאי החג ושבת עד 10.00 ובימי א' ב' מ־7.30 עד 10.30 בלילה

עוז לאחר פסח

יפתח קורס נוסף לנשים ונערות

ועדת ההרדמה

ועדת השרים שהוקמה ע"י הממשלה, בענין מרכז השמד המורמוני משהה את מסקנותיה.

התוצאה ברורה: תרדמת הציבור.

המורמונים אינם ממתינים לפרסום מסקנות הועדה
הם בונים בקצב מואץ.

יידע הציבור: אם נרפה עתה מדרישתנו מהממשלה להפסקה מיידית של הבניה, נאחר חלילה את המועד

הקץ לאדישות

עורו נא

ארגון פעילים
יד לאחים
ניסן תשמ"ו

עזרה לחתנים וכלות בני תורה

התארגנה עזרה לעריכת חתונה יפה ומכובדת (כוללת עופות) לחתנים וכלות בני תורה העומדים בפני קשיים בהוצאות הרבות

מחיר המנה $1 בלבד

החתונות נערכות אך ורק בירושלים

בדבר פרטים
נא לפנות 02-810976 ,02-812060
בין השעות 9.30-1.00, 6.00-9.00

בס"ד

"מבואות הבירה" בע"מ

מפעלי בניה בקרית טלדססון

10 דירות בתנאים מיוחדים

לשומרי תורה ומצוות ובמיוחד לבני תורה שנישאו או שעומדים להינשא,
ע"מ להחיש את איכלוס בניני שלב ג' שבנייתם נסתיימה החלטנו להעמיד לרשות הקונים כנ"ל לתקופת מבצע של חודש ימים, דהיינו חודש ניסן ש.ז.

10 דירות במחירים מוזלים, בתנאים מיוחדים כדלהלן:
2 דירות של חדר, מטבח ושרותים, במחיר של 36,000 ש"ח + מע"מ
1 דירה של 2 חדרים, מטבח ושרותים במחיר של 42,000 ש"ח + מע"מ
1 דירה של 3 חדרים, מטבח ושרותים החל מ־48,000 ש"ח + מע"מ
6 דירות של 4 חדרים, מטבח ושרותים כפולים + מחסן בגודל של חדר, במחיר של 75,000 ש"ח + מע"מ

כמו כן לבעלי אמצעים:

2 דירות יוקרה של 6 חדרים בבניני קוטג'ים ב־3 מפלסים

בתקופת חודש המבצע כנ"ל, יינתנו לקוני הדירות הטבות, כדלקמן:
א. הלוואה משלימה (נוסף על המשכנתא של משרד השיכון) של בנק למשכנתאות בסך של 3500 שקל חדש.
ב. הלוואה משלימה נוספת מכספי החברה ללא ריבית לתקופה של 5 שנים בסך 1,500 שקל חדש.

אדמה פרטית, כניסה לדירה מיידית
רשום הדירה בספרי אחוזה ע"ש הקונה תוך 90 יום

וכל הקודם זוכה!

פרטים נוספים: במשרדי קרית טלדססון רח' הלל 2 ירושלים טל. 02-221062 בשעות 8.00-12.00 או טל' 423398 בשעות 18-20
המעונינים יוכלו לראות את הדירות באתר הבניה בקריה, כל יום בין השעות 8-14

בס"ד

הצלה דחופה

(קמחא דפסחא)

פונים אנו בזה לאחב"י בקריאה דחופה אודות משפחה חשובה בירושלים, אשר בראשה עומד ת"ח מופלג, והנו חלוש וידוע חולי ופרנסתו דחוקה ומצומצמת. ועכשיו שדך בנו החתן היקר הי"ו נפל האב למשכב אחר התקף לב קשה והוא עומד לפני נתוח לב מסובך, וכל זאת באשר רובץ עליו עול קשה וכל ההוצאות העצומות הנחוצות כהיום לנשואין, ואפי' באופן הצנוע והמצומצם ביותר.

ע"כ אנו פונים בזה בקריאה נרגשת אנא חוסו ורחמו בעוד מועד והושיטו יד עזר להקל מעל ת"ח וחולי מסוכן את העול הכספי הכבד הרובץ ומעיק על לבו למען יוכל להשיג את המוטל עליו.

ובזכות מצוות הצלת נפשות והכנסת כלה יתברכו העושים והמעשים בכל מילי דמיטב

יצחק יעקב ווייס — **שלמה זלמן אויערבאך** — **חיים פנחס שיינברג**

הנני מצטרף להדברים האמורים לעיל — ג"א מצטרף לדברים האמורים למעלה
יוסף שלום אלישיב — **נסים קרליץ**

כעת הוחמר מצבו של הנ"ל חקוק בדחיפות לניתוח לב מסובך בחוץ לארץ, וחוץ מההוצאות הנוספות של עשרות אלפי דולר הנדרשים עבור הניתוח הטיפול וכו' הרי שהעול הכספי הכולל המעיק על לבו הוא בגדר פקוח נפש ממש וכל המסייעים להצלה יתברכו בכל הטוב

הכתובת למשלוח תרומות:
הרה"ג ר' משה יוסף מלצקי שליט"א צפניה 21 י"ם
הרה"ג ר' יעקב מיזליש שליט"א רפפורט 6 י"ם
הרה"ג ר' יהושע נויבירט שליט"א ת.ד. 5193 י"ם
הרה"ג ר' יהודה בוואר שליט"א רשב"ם 5 ב"ב
הרה"ג ר' יצחק שיינדלין שליט"א בנין כולל חזון איש ב"ב
הרה"ג ר' ישראל מאיר זכריש שליט"א סמטת ראב"ד 12 ב"ב
מס' חשבון בנק הפועלים 153816 סניף 533
בנק הדואר מספר חשבון ס־20826־4
נא לציין עבור "הצלה דחופה"

מבצע פסח!!

השרות האדיב 1985

"קנגרו"

נעלי נשים ונערות
רח' רבי עקיבא 7 בני־ברק

לרגל הזכיה
כבית "העסק־הנבחר" ארצי
לנעלי נשים

על כל זוג שי חינם
"ארנקון שימושי"

★ דוד ★ רוזי ★ רודה ★ סופר מירל
★ ועוד מהחברות הידועות בארץ...
כדאי להכנס ★ במחירי המפעל

מכון "אור הספר"

עד השתא
הי מאות הגדות מכל הסוגים
אבל רק לך האבא!
בשנה זו יצא ההגדה עם הפירושים המתאים לילדך

הגדה של פסח
כי ישאלך בנך
כן יצא לאור
הגדה
מאירת עינים
ההגדות נמכרות במחיר הקרן

מפני קדושת המועד
יהיה משרדנו סגור
בימי חול המועד

סו"ב ניסן — כ"א בניסן (24.4—30.4)
במקרים דחופים נא לטלפן
(03)704683 (053)22246
פסח כשר ושמח

רוקסנברג - טורס
נסיעות ותיירות. בני ברק, רח' רעקיבא 46, טל 784148

הודעה
משרדנו בתל־אביב
אלנבי 132

יהא פתוח בימי חול המועד פסח אי"ה בין השעות 3.45—2.45 אחה"צ

חג כשר ושמח

המודיע

חומר או מודעות נא להעביר לפנה"צ או לשים מתחת לדלת

תודה

בית העסק האדיב 1986

רומן
אופנה וחייטות

הגיעו- "בגיר" חליפות הקיץ החדשות
מבחר בלעדי לפסח
חולצות מכנסים ועניבות במכירה מיוחדת

בית העסק הנבחר 1984 1985

ROMAN

מחלקת תיקונים משוכללת במקום

הרבנות הראשית לישראל

הודעה לציבור לקראת הפסח

ועדת כשרות שליד הרבנות הראשית לישראל החליטה שאחריות הכשרות לפסח של כל רבנות ורבנות קיימת אך ורק כשכתוב

"כשר לפסח בהשגחת..."

על כל מוצר ומוצר, ולא בהדבקת פתקאות/פתקיות!

הציבור נדרש להקפיד על כך
ובכל מקרה ספק יפנה לרב המכשיר

בברכת חג כשר ושמח
ועדת כשרות
רבנות ראשית לישראל

1. מדוע קוראים מגילת "שיר השירים" בפסח?
2. מדוע יש מאה ושבעה עשר פסוקים ב"שיר השירים"?
3. מדוע קוראים "שיר השירים" בכל ערב שבת?
4. מדוע מגילה זו נקראת "שיר השירים"?

תשובות!!!
תמצאו במגילת "שיר השירים" שבהוצאת "כפיר"
מסידרת
"המגילות המעובדות לנוער"
להשיג בחנויות הספרים
הזמנות מרוכזות
הוצאת "כפיר"
טל. 02-812158

בס"ד

הסעד הרוחני בארץ הקודש

קול - קורא!

בהסיבך על שולחנך בליל הסדר
העלה על לבך את אחינו הבעלי תשובה
הזועקים לתפילין ומזוזות וכו'
שעוני שבת ספרי קודש..

ושלח את עזרתך

ל"הסעד הרוחני"

אל תעמוד מנגד!

בברכת חג כשר ושמח
הסעד הרוחני

המרכז: רח' שטראוס 14 טל. 227741, ת.ד. 6163 ירושלים
בבני ברק: לידידנו עוז העומד לימיננו הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א רח' רשב"ם 23 ב"ב
חשבון בנק הדואר: 19247/7־4

מוסדות נוה ירושלים
רח' בית וגן 99 טלפון 410215־02

הננו שמחים להודיע כי בהגרלה של "נוה ירושלים" שנערכה בר"ח ניסן תשמ"ו

זכו המספרים:

פרס ראשון: 6200 — פרס שני: 3202 — פרס שלישי: 6391

0615	2873	4391	5934	0777	3187
4511	6214	0856	3244	4712	6274
0895	3317	5412	6308	1557	3453
5458	6464	1790	3662	5496	6572
2097	3641	5500	6578	2326	3720
5510	6740	2355	3793	5734	6818
2456	3379	5852	6955	2595	3980
		5924			

במידה ולא תבואו לדרוש את הפרס עד לתאריך ר"ח אייר תשמ"ו נבטל את זכותך לקבלת הפרס

בברכת מזל טוב — חג כשר ושמח

בס"ד

קריאה נרגשת

להצלת האלמנה

לקראת חג הפסח הבעל"ט אנו פונים מתוך עומק הלב למען האלמנה החשובה, אשר בהלקח ממנה בעלה זצ"ל נשארה שבורה ורצוצה ומחוסרת כל אמצעים ונמצאת במצב קשה מאד ובפרט כאשר בנה הח' בא בקשרי השידוכין ואין בידה לפרוט את הוצאות הנישואין הי"י. ע"כ אנו פונים בקריאה נרגשת להצלתה ולסייע בידה בסיוע שיש בה ממש ולהיענות לקריאת הרבנים הגאונים שליט"א בעין יפה ובנפש חפצה

בס"ד מתוך המלצת הרבנים הגאונים שליט"א:

אנו פונים בזה אל אחב"י רחמנים בני רחמנים בקריאה נרגשת לסייע עבור האלמנה הנ"ל. הידועה בצנועה וחשובה, ולחלצה ממצוקתה, ולמצוה גדולה ייחשב למסייעים בידע סיוע של ממש.

ולאו בכל יום באה לידכם מצוה גדולה וחשובה כזו!

חיים פנחס שיינברג — **בנימין יהושע זילבר**

הנני מצטרף להדברים האמורים לעיל — גם אני מבקש להיענות לקריאה הנ"ל
ע"ז באעה"ח **יוסף שלו' אלישיב** — **שלמה זלמן אויערבאך**

מתוך דברי מרן הגרי"י וויס שליט"א בעל "מנחת יצחק" גאב"ד ירושלים:
תערב נא בקשתי להתעורר בחמלה ולעזור בכל היכולת והאפשרות בסיוע נכבד וממשי ברוח נדיבה. ואין עורך לגודל הזכות ובודאי תגן על הנותנים יד קודש להקל על מצוקתה של האלמנה תחי' היתומים

יצחק יעקב וויס רב ואב"ד
פעיה"ק ת"ו

את התרומות נא לשלוח: נא לציין "עבור הצלת האלמנה"
הרה"ג רבי יוסף ליברמן שליט"א רח' עמוס 14 ירושלים.
הרה"ג רבי אריה לייב היימן שליט"א רח' בית וגן 103 ירושלים
הרה"ג רבי יהושע נויבירט שליט"א בית וגן נוה עוזר. רח' ברזמן ירושלים
הרה"ג רבי נפתלי נוסבוים שליט"א רח' בר אילן 25 ירושלים
הרה"ג רבי בנימין יהושע זילבר שליט"א בשד' אבוי ודבא 4 בני ברק
הרה"ג רבי זלמן ארי ברלין שליט"א רח' חזון איש 44 ב' בני ברק
הרה"ג רבי מנחם מנדל רוזנוביץ שליט"א רח' ישמח משה 24 בני ברק
הרה"ג רבי שלמה מולר שליט"א רח' יהלום 9. פתח תקוה.
הרב צבי סובובר שליט"א רח' ביתר 3 חיפה
בנק המזרחי סניף גאולה רח' מלכי ישראל 3 ירושלים מס' חשבון 328411
בנק הדואר מס' חשבון 6־35978־4

שי ופרת
חגי 5 ירושלים 283835

מברכים את כל לקוחותיה וידידיה בברכת
חג פסח כשר ושמח

נ.ב. בחול המועד החנות סגורה

להת'
אתי קורנפלד

תשב"ר

הגדה המצטיינת
★ בתוכנה ★ בצורה
★ בתמונותיה המיוחדות
★ המושכת עין כל
★ לקטן ולגדול

תשב"ר

מחשבת

בית חדש לפקידות

ר' עקיבא 56 ב"ב
טל. 7512448 אחה"צ
טל. 702864 לפנה"צ

עוד הקיץ תהיו בעלי מקצוע החלה ההרשמה לקורסים הבאים שיפתחו אי"ה אחרי פסח בקבוצות נפרדות לגברים ולנשים
★ הנהלת חשבונות
★ כתיבה במכונה ★ תכנות מחשבים ★ אנגלית ושפות

פסח כשר ושמח

ספריית **זהקור**

ספרי קריאה חינוכיים לילדים

מתנה נהדרה לילדיכם

בלילויס 10, ירושלים. טל: 02-222468

רק אנו יכולים תוך זמן קצר להקים עבורך חדרים על גג ביתך ללא ליכלוך והטרדות !!!

לרשות המזמין - חינם
☆ הכנת תוכניות הגשה לעיריה. ☆ ארכיטקט צמוד.
☆ מהנדס צמוד. ☆ אנו נבצע עבורך כל תוכנית שתדרוש.

תשלומים!?
4 תשלומים שקליים.
הניסיון שלנו - זה הרווח שלך.

אנו בונים באיטונג
הבידוד הטרמי המושלם

הצטרף לאנשים המרוצים בבני-ברק בפרט!!!

קוביטון בע"מ המבנה הרב שימושי טל' 805754

פרסום פרבר טל. 782633

לוח המודיע

****

דירות ובתים

****

* בגבעת שאול 3 מרוהטת מטופחת לתקופה קצרה/ממושכת 02-865104 02-528827

AM-GAR עם־גר
ניהול ותיווך דירות ונכסים

לכל ידידינו ולקוחותינו ולכל בית ישראל
ברכת חג פסח כשר ושמח

בימי חול המועד פסח
יהיה משרדנו סגור

נא להתקשר לאחר החג

רח' בר־אילן 1 ירושלים
טלפונים: 816833, 817187

ביקוש דירות

* דרושה דירת 3 חדרים לזוג צעיר לתקופה של שנה ויותר באיזור סנהדריה המורחבת (02)819605

בני־ברק

למכירה

* 3½ מיוחדת 3 כ״א ק״ג שרד' חים כפולים מרכזי ושקט 709440
* ברמב״ם, 2½ כמו 3, מרוהטת, 3 כ״א + דוד״ש, ק״ג, אפשרות לפינוי מיידי (03)788902

קורסים

* בקרוב אי״ה יפתח בבני ברק קורס לתכנות מחשבים ברמה גבוהה לנשים ובנות (03)701083

ירושלים

למכירה

* בנוה יעקב (מול קמינין) 4, מטבח מסודר, ארונות קיר מיידי (02)852559
* באזור גאולה 2½, הסקה דוד״ש ק״ב 50,000, (02)824063
* בהמ״ג 3 שטופת שמש ק״ב + דוד״ש + ארונות + פלדלת + מחסן 524373
* ביחזקאל, 3 + הול, פינתית + דוד״ש, כיורים מצויינים, 38 מדרגות, לרציניים 68,000, (02)825382

קבלנים

* בהר נוף, בבנין מדורג שלב א' מתקדם דירות מיוחדות בנות 4, 5, 6 חדרים, אבנר לוי 531039, 523985

להשכרה

* דרושה דירה 2½-3 מרוהטת + טלפון, בבאולה, עזרת תורה (02)420587
* בזכריה 3 חדרים + מרפסת סגורה מרוהטת חלקית (02)281259 לתקופה ממושכת
* 3 + טלפון ארונות יפים מאחרי פסח ל־4 חודשים (02)820801, (055)35860

אבידות

* נמצאה טבעת יהלום במרכז ירושלים טלפון (02)823373
* אבד ארנק + מסמכים בסביבת ר' עקיבא — ירושלים בני ברק נא לפנות (03)790045
* נמצאה שרשרת זהב ברחוב סר רוצקין לפנות (02)816027

מכירות

* טייפ־רדיו סטריאו חדש ג׳י.בי.סי. בקסות מתפרקות ושיכלולים נוספים (02)528827

כלי נגינה

* אקורדיונים! מכירה, קניה, החלפה, כיוון ותיקונים אבן גבירול 105 (03)247351

שערים יציגים במטבע חוץ

יחידות המטבע	השער בשקלים
דולר ארה״ב	1.4742
לישי״ט	2.3445
מרק גרמני	0.6746

בס״ד

בתוככי ירושלים

מסעדה הונגרית גלאט כשר

רח' אברבנאל 27 רחביה

טל. 639892

המסעדה פתוחה

בחג ובחול המועד

מרכז 02 233913

מוסך ארתור את יצחק ירושלים

* שירות תיקונים מורשה למכוניות וולבו
* שירות תיקונים מורשה למכוניות סובארו

מברך את קהל לקוחותיו בברכת חג שמח ודרך צלחה

VOLVO

בחול המועד פסח המוסך סגור

אזור התעשייה תלפיות, ליד דינמומטר
02-719129 .02-719622

ספרי קודש "ירושלים"

רח' ירושלים 21 בני ברק

ברכת פסח כשר ושמח

לכל לקוחותינו

בחוהמ״פ פתוח לפנה״צ בשעה 10-13 בלבד

מבצע אפיקומן!!!

אגף חדש לקסטות נבחרות

להתראות!

סוף סוף הגיע!! הקסטה "זמירות שבת" של להקת רגש מס' !!!

נגרית פאר

עבודה מעולה
מיידית
באחריות מלאה
עבודה מדוייקת
02-282744 02-285586

אגודת ידידי בית החולים בקור חולים ירושלים

THE FRIENDS OF "BIKUR CHOLIM" HOSPITAL

POB 492. JERUSALEM. ISRAEL TEL 02-226786 . 02-223141 :טל ת.ד. 492, ירושלים

ידיד נכבד,

הננו מתכבדים להודיעך

כי האירוע המרכזי לציון 160 שנה

להוסדו של ביה״ח ביקור חולים בירושלים

כולל ארוחה חגיגית.

יתקיים אי״ה ביום ראשון כ״ה ניסן תשמ״ו

4 במאי 1986 בשעה 7.30 בערב

במשכן הכנסת, הקריה ירושלים.

בהשתתפות:

נשיא המדינה חיים הרצוג

הרבנים הראשיים לישראל

שרי ממשלה, חברי כנסת

אורחים מהתפוצות ומישראל

160 שנה

הזמנות:

אגודת ידידי בית החולים ביקור־חולים

ת״ד 492 ירושלים

טלפון: (02)664005 (02)637920

יעקב נאמן

יו״ר הנשיאות.

Yaffa

אם את רוצה להתחדש — אז רק עם הפאות של יפה

יפה, המעצבת המובילה באופנת הפאות, בשער טבעי, מעורב וסינטטי,

הכינה למענך קולקציה מרהיבה:

פדר (נוצה), גורג'ס, רותי, לה־קארה, נאווה, קנדי, שורט קארה, טן=10 ועוד

דגמים חדשים ומרהיבים יגיעו מיד אחרי פסח

להשיג אצל אווה, רח' רבי עקיבא 88 בני־ברק, טלפון 03-787813 ובחנויות המובחרות בארץ.

את לא יכולה להרשות לעצמך לוותר על פאה של יפה

אווה מאחלת ללקוחותיה וידידותיה חג כשר ושמח

מזל טוב

לחברנו

משה לאופר (5 שנים מלחין השנה)

הזמר

אורי רוטרמן תגלית השנה

מאחלים

SHIRO PRODUCTIONS

מוטי, אפרים, שמעון

שוקי, מוריאל, ויוטן

ת"ת קרית הרצוג

ת.ד. 1909 בני ברק

למעלת כבוד המרא דאתרא

הרה"ג **יהוסף חיים שיינפלד** שליט"א

העושה ללא לאות לטובת פיתוח הת"ת

ברכת חג פסח כשר ושמח

ונזכה בטהרה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים

בגאולה בימינו אמן

ועד ההורים ההנהלה

הרבנות הראשית לישראל

ב"ה ירושלים השלמה תו"ב ב' באדר ב' תשמ"ו

216/86 (1) ת"א

קריאה חשובה

לקראת חג הפסח הבעל"ט, חג חרותנו, הננו פונים לכל אחבי"י די בכל אתר ואתר, בארץ ובתפוצות, לייחד בלבם פינה חמה, לזכור ולא לשכוח, את אחינו הנרדפים בארצות המצוקה בגלל יהדותם. את מסורבי העליה, את המדוכאים והמושפלים ואת האסורים בבתי הכלא ומחנות ההגליה, בשבתנו סביב שולחן ליל הסדר, בדרשות בבתי הכנסת ובעצרות למיניהן, נשא תפילה לקשב מרומים שיחזקם ויאמצם יתיר מוסרותיהם ויעלם לציון ברינה בב"א.

ויקויים בהם הפסוק "לקרא לשבויים דרור ולאסירים פקח קוח".

בברכה נאמנה

מרדכי אליהו — *הראשון לציון הרב הראשי לישראל*

אברהם שפירא — *הרב הראשי לישראל*

הוצאת ספרים קה"ת

ת.ד. 3 כפר חב"ד

03-984018 03-984725

מודיעים אנו בזה לקהל הרחב שניתן לרכוש כל

ספרי קה"ת

בהנחה של 40%

מב' ניסן עד ב' אייר תשמ"ו

בברכה לחג כשר ושמח

כל בו פאר

אלומיניום ותריסים

מסגרות כללית, שיפוצים, צבע, זיפות גגות, נגרות וכו'

טל. 02-285586 / 282744

בשסו"א קפטנו תאריך לחתונה... וכלת הג"ס תורנו לחתונה

הבטיחו לעצמכם תמונות באיכות ללא תחרות

לשתלב צוות מעולה ומהימן

הכולל צלמת לסעודים

ההתנהגות בשמחה (בנושא ניהול החתונה)

אלי ביתו הצילום

הצלם שלנו בבני ברק ר' עקיבא 102 טל. 700105

המרכז הגדול ביותר לקלטות חסידיות

"והגדת לבנך"...

הורים,

בפסח הביאו את ילדיכם לצפות בתצוגה המרשימה והמפתיעה של

* דגם בית המקדש יבב"א
* כסא שלמה המלך
* תיבת נח (אלקטרוני) ועוד ועוד...

באולמי "פאר", שכונת בית ישראל (מול ישיבת מיר)

בברכת חג כשר ושמח

לכל לקוחותינו וספקינו ולכל בית ישראל

ברכת חג כשר ושמח

מאחלים

תגים בע"מ

תריסים ואלומיניום

החברה המובילה בענף

רח' רשב"ג 10 ירושלים

טל. 712679

מרכז 02 233913

למבחר העשיר של פאות ג'ורג'י

נוספו דגמים חדשים:

GARSON — פאה מעורבת קלילה

GENNY — פאה סינטטית ואופנתית

SASHA — שיער טבעי וקליל

ניתן להשיג בכל הסלונים המובחרים

Georgie — ראשונה באיכות מובילה בעיצוב

חג פסח כשר ושמח

ציפי סוכנות לפאות ג'ורג'י

בני ברק ר' טרפון 14

טל. 704253

החנות סגורה עד יום ראשון 4.5.86

1986

פרידמן

לוח היום

בס"ד יום ד' פ' אחרי

י"ד ניסן מ"ו

הדף היומי בבלי: גיטין י"ח

ירושלמי: יומא מב-סיום

משנה יומית: כלים יג, ב-ג

הלכה יומית: אר"ח קלט־קמ, א-ב

סוף זמן אכילת חמץ: 8.52

סוף זמן שריפת חמץ: 10.14

חצות היום: 11.36

חצות ליל פסח: 11.36

כניסת החג: 5.39

צאת החג: 6.56

צאת החג לשיטת ר"ת: 7.40

סוף זמן	7.30
תפילת השחר	8.50
שקיעת החמה	6.15
מחר	
עלות השחר	3.21
נץ החמה	4.58

קול הדף

לשמיעת השעור בדף היומי טל. 02-243121 — 02-241112. השעור מתחדש בכל התחלת שעה.

תורנות בתי מרקחת

[illegible]

תורנות בתי חולים

[illegible]

המודיע

עתון יומי — ירושלים

המו"ל: הסתדרות אגודת ישראל העולמית — הועד הפועל

העורך הראשון: ר' י' ל' לוין ז"ל

איזור התעשיה מקור ברוך

רח' יהודה המכבי 5

טל' 539255-8 * ת.ד. 1306

דפוס "הדי", בע"מ

הדפסה: ג'רוזלם פוסט

סניף ת"א: אלנבי 132, ת"ד 1869

טלפון 624353

בשעות הערב: טלפון 614950

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות וסגנונן

סוכנות בארצות־הברית:

R. LICHTENSHTEIN

324 Ave. I

Brooklyn, N.Y. 11230

U.S.A.

בס"ד

מרותק!!! **מדהים!!!** **עוצר נשימה!!!**

"מה רבו מעשיך השם כולם בחכמה עשית מלאה הארץ"...

פלאי פלאים

* חזיון אור קולי * לא יאומן כי יסופר *

בשעה הזוית

"לך אל הנמלה עצל למד דרכיה וחכם"

* חיי משטר ומלוכה, סדר ומאבק על הקיום בממלכת הטרמיטים (הנמלים הלבנות).
* צילום של שלוש ותצי שנים ממבט לקדר וזכוכית כלל נמלים ענק בתוכבי הג'ונגל.

בשעה אי־זוגית

לויתנים אדירים בהררי הקרח

* קטעים עוצרי נשימה מחיי הלויתנים (שירותם, כלביים וכרישים).
* צילומים תת־מימיים מופלאים ביותר.

בהמשך — תוכנית מעשעת לילדים

חינוך או אילוף

* האם ניתן לחנך אריות, נברים, סוסים, קופים, עכברים ועוד או שרק אפשר לאלפם?

בהמשך — תוכנית מעשעת לילדים

כיצד לימדו הצפרים את האוירונים לטוס...

* האוירונים הראשונים עם כנפיים מתנועעות.
* בני האדם מנסים לעוף עם נוצות, עם עפיפון ועוד.

שימו לב לזמנים!

ההכנסות קודש "ליד לחולה"

שמחת חג בהתבוננות בפלאי הבורא

להיות על קידוש השם

סיפור נרתק מחיי המהר"ם מרוטנבורג בחזיון אור־קולי, לכל המשפחה

גדולי ומאורי האומה בדור העבר

"והיו עיניך רואות את מוריך"

מכון "אור הספר" י־ם

היום

פתוח מ־10.30

לתשומת לב!

בהגדה החדשה מאירת עיניים ישנם בחלק מהספרים דפים מחוברים נא להפריד לפני החג

לתלמוד תורה בירושלים

דרוש מגיד שעור למכינה לישיבה קטנה

לחצי יום — לפנה"צ

להתקשר בערב 8-9

טל. 02-821626

02-289048

תזמורת גיל

(אגיל ואשמח)

בהנהלת:

צבי ויזל

טל 03-708782

לא רק לירושלמים.

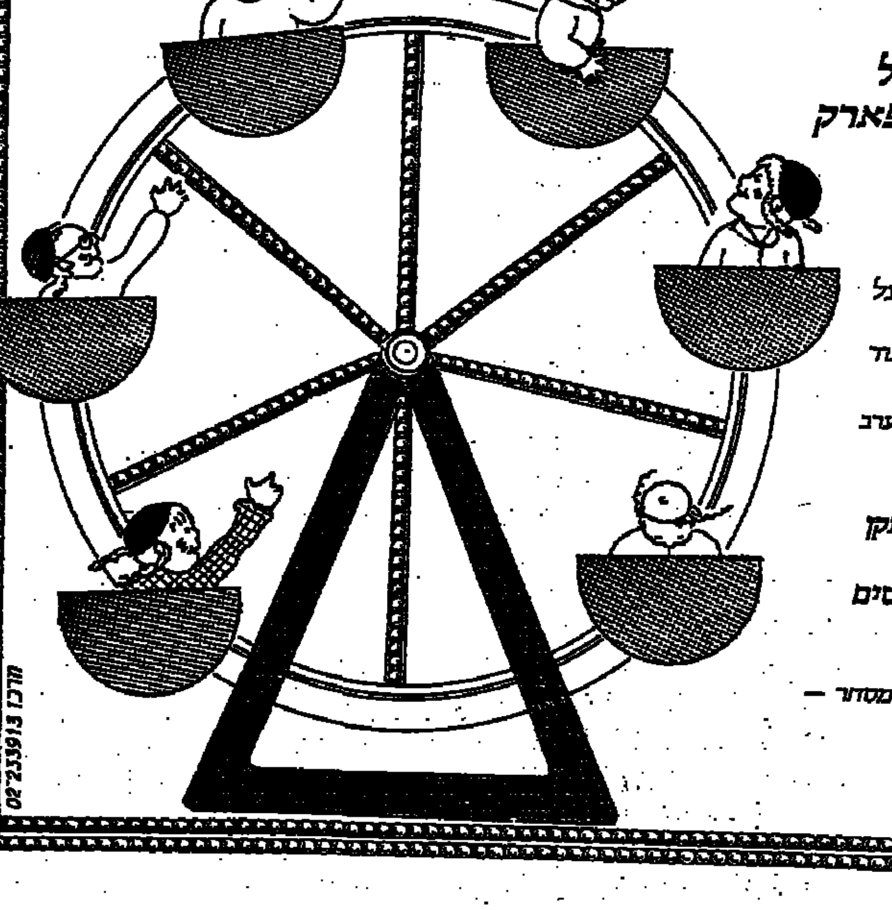

כל ילדי ישראל באים להנות ממתקני השעשועים של ה־מיני לונה־פארק במרכז כלל.

* גלגל ענק * טיול על הירח * קרוסלה איטלקית * רכבת ועוד

פתוח מ־10 בבקר עד 8 בערב במוצ"ש חג

1.5 ש"ח לכל מתקן

פנקס של 8 כרטיסים 10 ש"ח בלבד

אירגון השכרת שטחי מסחר — לה לו ולי בע"מ

פרטים במקום

מרכז 02 233913

8 נעצרו בעקבות יידוי אבנים במא"ש

נציג אגו"י בכנסת תוקף כניסת כח משטרה לישיבה ועצירת אנשים באמצע לימודם

3 שוטרים נפצעו קל במוצאי שבת מיידוי אבנים לעבר סיור מיכבי הבה"ל במאה שערים. בין הפצועים קצין מכמורה שפיקד על כוח שוטרים.

השוטרים קיבלו טיפול ושוחררו.

האירועים במאה שערים החלו סמוך לשעה 9 בערב כאשר הר שלכו אבנים לעבר אוטובוסי "אגד" שעברו בשכונה. בעקבות כך הגיע למקום כח משטרה גדול.

אל עבר כח המשטרה הושלכו אבנים ומהם נפצעו כאמור שלושה שוטרים. בעקבות אירוע זה החל כח המשטרה להכיס את כל מי שנקרה בדרכו.

במהלך "הפיזור" נכנס כח משטרה לישיבת "אנשי מעמד" ועצר שמונה אנשים שלמדו בין כתלי הישיבה.

ח"כ הרב מנחם פרוש פנה בדחיפות אל ראשי משטרת ירושלים והעמידם על חומרת העובדה של כניסת הכח לישיבה ועצירת אנשים שלמדו בה. הרב פרוש תבע את שחרורם המיידי של העצורים ודרש שיעשה הכל כדי שלא תנקט פעולה דומה בעתיד.

נער מקרית ארבע נדקר בידו ונפצע קל

אורי יפרח — בן 16 מקרית־ארבע, נדקר ביום ו' סמוך לשעה 10.30 בבוקר, בעת שהתהלך בקאסבה בחברון, ונפצע קל בידו.

הפצוע, בנו של ראש המועצה הדתית בקרית־ארבע, הועבר למרפאה במקום, נחבש ושוחרר לביתו. כוחות הבטחון הטילו עוצר בקאסבה, ופתחו בסריקות וחיפושים אחרי הדוקרים ועצרו מאות חשודים.

בעקבות המקרה שיגרה מועצת קרית ארבע מברק לשר הבטחון ובו נטען כי מתן האישור ע"י השר לכינוס "שלום עכשיו" במלון פארק היה למעשה מתן עידוד לביצוע פיגועים ביהודים.

ועד המתיישבים בחברון שיגר גם מברקים לחברי הכנסת שהשתתפו באירוע, ובהם נטען כי ע"י השתתפותם בכינוס במלון פארק בחברון עודדו חברי־הכנסת את המרצחים לביצוע פיגועים ביהודים.

נפצעו בהתהפך מכוניתם ליד חצור הגלילית

חצור הגלילית — שלושה אנשים נפצעו, מהם אחד קשה, לאחר שמכוניות פרטיים התהפכה במהלך נסיעה ליד חצור הגלילית בשבת בצהריים.

ניידת טיפול נמרץ של מד"א שהוזעקה למקום העבירה את הפצועים לביה"ח בצפת, משם נמסר כי מצבו של אחד קשה ושניים פצועים באורח בינוני. (עתי"ם)

צו ביניים נגד גירוש 46 אנשי כת הכושים העבריים

בית־המשפט הגבוה לצדק הוציא ביום ו' צו־ביניים האוסר לגרש מהארץ 46 מחברי כת "הכושים העבריים", עד תום ההליכים המשפטיים בעתירה שהגישו ה־46 לבג"צ.

שופט בית־המשפט העליון מר גבריאל בך, שהוציא את צו, הוציא גם צו על תנאי המורה לנציג היועץ המשפטי לממשלה להשיב על העתירה.

העתירה לבג"צ הוגשה נגד שר־הפנים, לאחר שהוצאו צוי גירוש מהארץ נגד 46 העותרים, שהצעיר בהם הוא בן 18 והמבוגרת ביותר בת 65. העותרים מבקשים לשחררם ממעצר ולבטל את צוי הגירוש.

בעתירה נטען כי העותרים שוהים בארץ שנים רבות וחלקם אף הגיעו ארצה בעודם תינוקות. הם טוענים כי ב־17 בחודש זה, ללא כל התראה מראש, פשט כוח משטרה על איזור מגוריהם סמוך לבית הארחה ברחובות ועצר אותם. הם הושמו בבתי המעצר בבאר־שבע, אבו כביר ותרצה.

העותרים טוענים כי איש מהם אינו חשוד בעבירה פלילית כלשהי בישראל. ולכן אין לגרשם מן הארץ. הם טוענים כי הוצאת צוי גירוש המונייים בלי לדון בכל מקרה לגופו, היא פעולה שלא כדין, לטענתם, ניתנו הצווים ניתנו שלא בתום־לב ובשל סיבות אלה יש לבטל את הצוים ולשחררם. (עתי"ם)

● מוסקבה — לאוניד זאמיאטין, דובר הקרמלין נתמנה לשגריר הסובייטי בבריטניה — מסרה סוכנות "טאס".

מפני קדושת המועד

חייל נהרג בתאונה

חייל בשירות סדיר יעקב כהן בן 22 מאשקלון שנפצע בערב החג בתאונת־דרכים, מת מפציעתו ביום הכיפור בבוקר.

התאונה אירעה בכביש ק,צ,א,א, בכניסה הדרומית לאשקלון, כאשר הנהג שנהג בטנדר צבאי סטע לפתע ממסלולו, מסיבות לא ברורות והתנגש חזיתית במשאית שבאה מולו. חייל אחר שישב לצידו נפצע פצעים בינונים.

השניים הועברו לבית החולים על שם י, ברזלי באשקלון, משם הועבר יעקב כהן לבית החולים תל השומר, אולם כל מאמצי הרופאים להצילו לא עלו יפה.

המשטרה פתחה בחקירה. (עתי"ם)

שר המסחר והתעשיה:

"פרוטארום" לא ייסגר -אך המחיר כבד

"מפעל פרוטארום לא ייסגר, אך המחיר שיאלצו העובדים לשלם להמשך המפעל יהיה כבד מאוד" — אמר אתמול בבוקר שר התעשייה והמסחר, אריאל שרון, בעת שהגיע למפעל כדי להיפגש עם הנהלתו, בעקבות דחיית העתירה המיוחדת אשר מוגשה לבדוק את מצבו הכספי.

את פני מר שרון הקבילו מאות עובדים נזעמים שנשאו שלטים וליווהו בצעקות בעת שנכנס בשערי המפעל.

כתב עתי"ם מוסר, כי על אף הכרזתו של שרון שהממשלה לא תאפשר את סגירתו של המפעל, הרי ידוע שהממשלה אינה מוכנה לסייע כל עוד לא יתרמו בעלי המניות והעובדים את חלקם לתוכנית ההבראה.

בינתיים מתברר מבדיקת הוועדה המשותפת למשרד התעשיה המסחר ולמשרד האוצר, שעשתה יומיים במפעל ועברה על הספרים, כי התחבות המידיים של פרוטארום נעים בין 7 ל־10 מליון דולר מאז חודש נובמבר, דבר הנובע מכך שתוכנית ההבראה לא לבוצעה. (עתי"ם).

● קימברלי (דרום אפריקה) — החל מה־6 במאי 1986 תהיה עליה כללית של 7.5 אחוז במחיר יהלומי הגלם המשווקים על ידי ארגון המכירות המרכזי ליצרני היהלומים — נאמר בהודעת חברת דה בירס. (מ"ע)

2 בקבוקי תבערה למחסני "קוקה קולה" מצפון לי־ם

שני בקבוקי תבערה הושלכו בשבת סמוך לשעה 4 אחה"צ לעבר מחסני חברת "קוקה קולה" ליד שכונת נבעת זאב מצפון לירושלים. אחד הבקבוקים התנפץ והתלקח. לא היו נפגעים ולא נגרם נזק.

כוחות הבטחון פתחו בסריקות לאיתור משליכי הבקבוקים.

כתב עתי"ם מציין, כי זאת הפעם השלישית בשבוע האחרון שהושלכו בקבוקי תבערה לעבר מחסני החברה. באותו איזור הושלך לפני 3 ימים גם רימון יד לעבר רכב ישראלי בכביש לפיסגת זאב. הרימון לא התפוצץ.

כוחות הבטחון משערים, כי באיזור פועלת חוליית מחבלים שביצעה את הפיגועים הללו. (עתי"ם)

היום נפתחים המופעים האור־קוליים על "פלאי הבורא" בבני ברק ובירושלים

"לך אל הנמלה עצל למד דרכיה" וכו' הוו המוטיב של אחד המופעים האור־קוליים הנפתחים היום באולמי אפריון בירושלים ובאולמי וגשל בבני־ברק.

כמדי חג ומועד מארגן גם הפעם ארגון "יד לחולה" בשיתוף המרכזיה הפדגוגית התורנית, מופעים אור־קוליים לציבור החרדי, הפעם בימי ראשון ושני ג' ד' דחוה"מ.

בתכנית על הנמלים הלבנות הטרמיטים יצפה הציבור בפלאי הבורא המתרחשים בתילי הטרמיטים הענקיים בתוככי הג'ונגלים, וזאת כפי שהסריט חוקר נודע דרך קיר זכוכית שבנה באחד התילים, והרכו הסריט את כל תהלוכות חייהם במשך למעלה משלוש שנים.

בהמשך — תבנית מיוחדת לילדים ובה מומחש הנושא "חינוך או אילוף" כשהמסר בו שלא ניתן להנך חיות אלא רק לאלפם.

בתכנית השניה צופה הציבור שוב בלויתנים אדירים אך הפעם בהרי הקרח של אלסקה, וכן בשאר חיות מענינות הנמצאות שם, ככלבי ים, כרישים ועוד. גם בהמשך תכנית זו קיימת תכנית מיוחדת לילדים, והיא "כיצד לימדו הצפורים את המטוסים לטוס".

בערבים מצפה לציבור תבנית בכורה של ההצגה המרתקת "לחיות על קידוש השם" סיפור מחיי המהר"ם מרוטנבורג.

בתכנית אור קולית, בבי"ב תהיה בערבים גם הקרנה של מאורי האומה בדור האחרון, מראשי הארגון נמסר כי גם בפעם נעשו התכניות בצורה חינוכית מיוחדת לציבור החרדי, כשגם נושא ההפרדה והצניעות ישמרו.

חשדות לאי סדרים באיגוד מושבי הגליל

צפת — מחלקת ההונאות של משטרת ישראל חוקרת חשדות לאי סדרים, הונאות ועבירות אחרות שבוצעו לכאורה באיגוד מושבי הגליל.

חקירת המשטרה החלה מיד עם הקמת הוועדה הממונה של האגודה, שבעקבותיה הודח המנכ"ל הקודם רחמים יקותי. עד כה נחקרו ארוכות ח"כ לשעבר רענן נעים, ציון מוסקילה ממרום הגליל ואחרים. נמסר, כי אמורים עוד להיחקר ראש המועצה האזורית מרום הגליל בן ציון סושפר ואחרים.

רענן נעים אמר לכתב עתי"ם, כי הוא נחקר בעיקר על מעשיו של יו"ר האגודה והמנכ"ל לשעבר רחמים יקותי.

עוד נודע, כי בין הנושאים הנחקרים — גם חשדות כי חקלאים שאינם מגדלים גידולים ליצוא קיבלו מענקים ליצוא ממשרד החקלאות, באמצעות האגודה. כן נחקר חשד בדבר חלוקת טובות הנאה ל"מקורבים" לקראת הבחירות.

דובר המטה הארצי הכחיש קיומה של החקירה. (עתי"ם)

לוח המודיע

דירות ובתים

ירושלים

עבודה

★ לבעלי "גלית" דרושה מוכרת מסודרת ורצינית במיוחד תבאים סדרים לפתאימה 285981(02)

שערים יציגים במטבע חוץ

יחידות המטבע	השער בשקלים
דולר ארה"ב	1.4836
לישי"ט	2.2758
מרק גרמני	0.6734
פרנק צרפתי	0.2112
פרנק שויצרי	0.8053

התזמון ובגיר

בחול המועד חויה לכל המשפחה

1. חברון, קבר רחל, מערת המכפלה היום בשעה 10
2. מערת הנטיפים היום ומחר בשעה 2 איסוף ופיזור דרך שכונות הצפון
3. גולן, חרמון, בניאס, מפל התנור — מחר
4. מצדה, עין גדי, יריחו.

ההרשמה במשרדים

חג כשר ושמח

סיור חג במעלה עמוס

מחר יום שני ד' דחוהמ"פ יתקיים סיור למשפחות המתענינות בישוב

היציאה בשעה 3.00 אחה"צ מגאולה רח' מלכי ישראל 18 מסעדת גן המעדן

הרשמה בטלפון 931385, 931388

בברכת חג שמח

דרושה

גננת מוסמכת

לחצור הגלילית

לשנה"ל תשמ"ז

פרטים בטל. 069־35861

בני ברק

מכירות וקניות

★ למכירה בהזדמנות 2 מיטות לחדר שינה פרטים 775152(03)

תריסים

★ כל בר "פאר" תריסים, סורגים, זיפות, נגרות, צבע, שיפוצים 282744(03)

חוק התכנון והבניה התשכ"ה־1965

מרחב תכנון מקומי, ירושלים

הודעה בדבר אישור שינוי תכנית מתאר מקומית

נמסרת בזה הודעה, בהתאם לסעיף 117 לחוק התכנון והבניה התשכ"ה־1965 כי הועדה המחוזית לתכנון ולבניה מחוז ירושלים, החליטה, באישור שר הפנים לאשר שינוי תכנית מתאר מקומית הנקראת: תכנית מס' 3151. שינוי מס' 1/82 לתכנית מס' 1097 ג' ר'ד', התכנית כוללת הוראות של תכנית מפורטת.

ואלה השטחים הכלולים בתכנית: ירושלים, שכונת שכון רסקו בין רח' שי עגנון ורח' שטרויסבסקי גוש 30185 חלקה 102 וחלק מחלקה 112. שטח בין קואורדינטות אורך 550 169 - 250 169 ובין קואורדינטות רוחב 130200 — 900 129. הכל עפ"י הגבולות המסומנים בתשריט בקו כחול.

עיקרי הוראות התכנית: (א) קביעת בינוי הוראות בינוי ותיחום למגרש ב' שבתכנית מס' 1097 ג' בהתאם לנספח בינוי. (ב) שינוי יעוד שטח משטח לבנין ציבורי לשטח ציבורי פתוח. (ג) ביטול הוראות בנין בכביש שירות למגרש ב' שבתכנית מס' 1097 ב'. (ד) קביעת חזית מסחרית. (ה) קביעת גובה הבנינים ל־7 קומות מעל לקומת מוסכים וחניה. והגבה קטעים ל־2 קומות מעל קומת מקלטים ומחסנים. (ו) קביעת מקומות של חניה פרטית. (ז) התוויית מעברים פרטיים להולכי רגל עם זכות מעבר לציבור. (ח) איחוד וחלוקה חדשה.

הודעה על הפקדת השינוי האמור, פורסמה בילקוט הפרסומים מס' 3108 מיום 14.10.84. השינוי האמור, כצורה שאישרה הועדה המחוזית ביחד עם התשריט המצורף אליו נמצא במשרדי הועדה המחוזית לתכנון ולבניה ירושלים וכל המעונין רשאי לעיין בו ללא תשלום בימים ובשעות שהמשרדים האמורים פתוחים לקהל. במח' מהנדס העיר. רח' הלל 23 ירושלים.

14.4.86

ר. לוי

יו"ר הועדה המחוזית לתכנון ולבניה מחוז ירושלים

נסיעה למקומות הקדושים

ביום שני ד' חוה"מ

למירון, צפת, עמוקה, טבריה

פרטים בטלפון: 484354־03

488773־03

לוח היום

בס"ד יום א' ג' דחוהמ"פ

י"ח ניסן מ"ו

הדף היומי בבלי: גיטין כ"ב

ירושלמי: סוכה ד'

משנה יומית: כלים צ' ב־ג

הלכה יומית: או"ח קמב־ג, א־א

סוף זמן	
7.27	
8.48	תפילת השחר
6.17	שקיעת החמה
מחר	
זמן	
3.17	עלות השחר
4.54	נץ החמה

קול הדף

לשמיעת השעור בדף היומי טל. 243121 — 02 241112 — 02. השעור מתחיל בכל תחילת שעה.

תורנות בתי מרקחת

ירושלים: בקשי, רח' מוצה יהודה
תל־אביב: בני רח' דיזנגוף 174, בבלי רח' עוזיאל 1 פינת טולידנו 10
בני־ברק: אסותא רח' דבוטינסקי 41
רמת־גן: אסותא רח' דבוטינסקי 41
חיפה: חכיתה רח' חכיתה 22 ב"ש
פתח־תקוה: פישביין רח' חפץ חיים 6
נתניה: קופ"ח לאומית רח' סמילנסקי 9
אשדוד: הדס

שעות הפתיחה של בתי המרקחת מקובלות בדרך כלל עד 10 בלילה.

תורנות בתי חולים

ירושלים: נשים — הר הצופים. כירורגיה. אורטופדיה — שערי צדק. שאר המחלקות הדסה עין כרם.

המודיע

עתון יומי — ירושלים

המו"ל: הסתדרות אגודת־ישראל העולמית — הועד הפועל

העורך הראשון: ר' י' ל' לוין ז"ל

איזור התעשיה מקור ברוך רח' יהודה הסבכי 5

טל' 8־539255 ★ ת.ד. 1306

דפוס "הד", בע"מ

הופעה: בירושלם מודפס

סניף ת"א: אלנבי 132, ת"ד 1869

טלפון 624353

בשעות הערב: טלפון 614950

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות וסגנונן

סוכנות בארצות־הברית:

R. LICHTENSHTEIN
324 Ave. I
Brooklyn, N.Y. 1 1230
U.S.A.

המודיע — עמ' ב'
יום א' י"ח ניסן מ"ו

"אני לא יכול לראות פרצוף חרדי מול העיניים"

(דברי רב חבר ראש עירית פתח־תקוה)

אנו נבוא באלפינו ברבבותנו

בימי חול־המועד פסח, זמן חרותנו

בכדי לחזק את ידי מגיני השבת בפתח־תקוה

כולנו לפתח־תקוה בימי חומ"פ

תושבי העיר מחכים לנו!

ועדת השבת בארץ ישראל

למצפים למודעה זו

ביום שלישי ערב שביעי של פסח מבני ברק לחיפה ומחיפה לבני ברק

האוטובוס יוצא בשעה 1 בצהרים

ובמוצאי שביעי של פסח מחיפה לבני ברק ומבני ברק לחיפה

האוטובוס יוצא בשעה 9.15

טל. בחיפה 576823־04 או לאיתורית 382611־04 לנס' 3574 במשך כל היום

מספר המקומות מוגבל

ההרשמה נסגרת ביום שני בערב

אוטובוסים ממוזגים ומפוארים

מהיר ירושלים 285103

טיול מיוחד לילדים בליווי ההורים

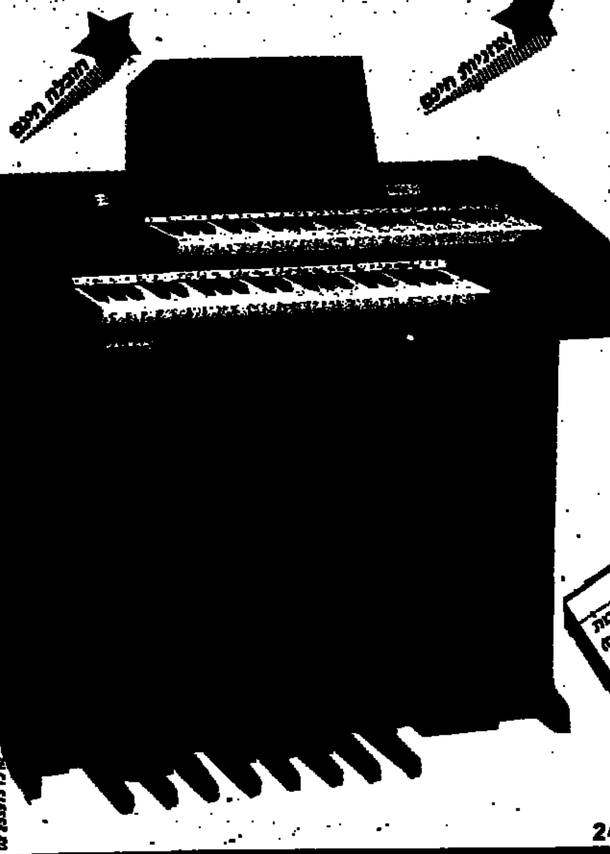

מוזיקטון מחלק מתנות

מבצע לשבוע פסח בלבד

שלם 200 ש"ח ואורגן משוכלל זה, בביתך. והיתרה ב־3 תשלומים שקליים שווים של 200 ש"ח אצלינו לרגל המבצע תעודת אחריות לשנתיים.

גיטרה החל מ־90 ש"ח

מוזיקטון ירושלים, מרכז כלל, חנות 204 טל: 248961

מהיר ירושלים מא"ש 83 טל. 4־285103־02

בחול המועד פסח חויה לכל המשפחה

עם אוטובוסים ממוזגים ובליווי מדריכים מוסמכים

טיולים מיוחדים לילדים בליווי ההורים:

1. לאזור יפהפיות ת"א כולל בית־התפוצות, מחר ב־9.00
2. לאזור פית, עכו, חיפה, ראש הנקרה מחר ב־8.00

★ בחזרה פזור דרך הצפון.

★ הרשמה במשרד פתוח עד 10.30 בלילה רצוף

הנסיעות למערת הנטיפים עם השגחה מלאה מטעם המשרד בשעת ההדרכה והכמר"כ, איסוף ופיזור דרך הצפון

מה קנית בשנה שעברה לאפיקומן?

תשובה

"המשכן בקנין"

מה תקנה לאפיקומן בשנה זו?

משחק אלקטרוני

"אורות החיים"

שיעורו של מרן הגרא"ש וואזנר שליט"א

ביום ב' ד' דחוהמ"פ בשעה 4.45 אחה"צ בישיבת חכמי לובלין

מחר הטיול לילדי התתי"ם נותרו מס' מקומות לטיול לעין גדי, מצדה

צוות מדריכים מנוסה + מאבטח

15 שקל בלבד

הקודם זוכה

פרטים 538413־02

בית העסק האדיב 1986

אופנה והיעות רומן

הגיעו — "בגיר" חליפות הקיץ החדשות מבחר בלעדי לפסח

חולצות מכנסיים ועניבות במכירה מיוחדת

בית העסק הנבחר 1984 1985

ROMAN

מחלקת תיקונים משובללת במקום

לא רק לירושלמים.

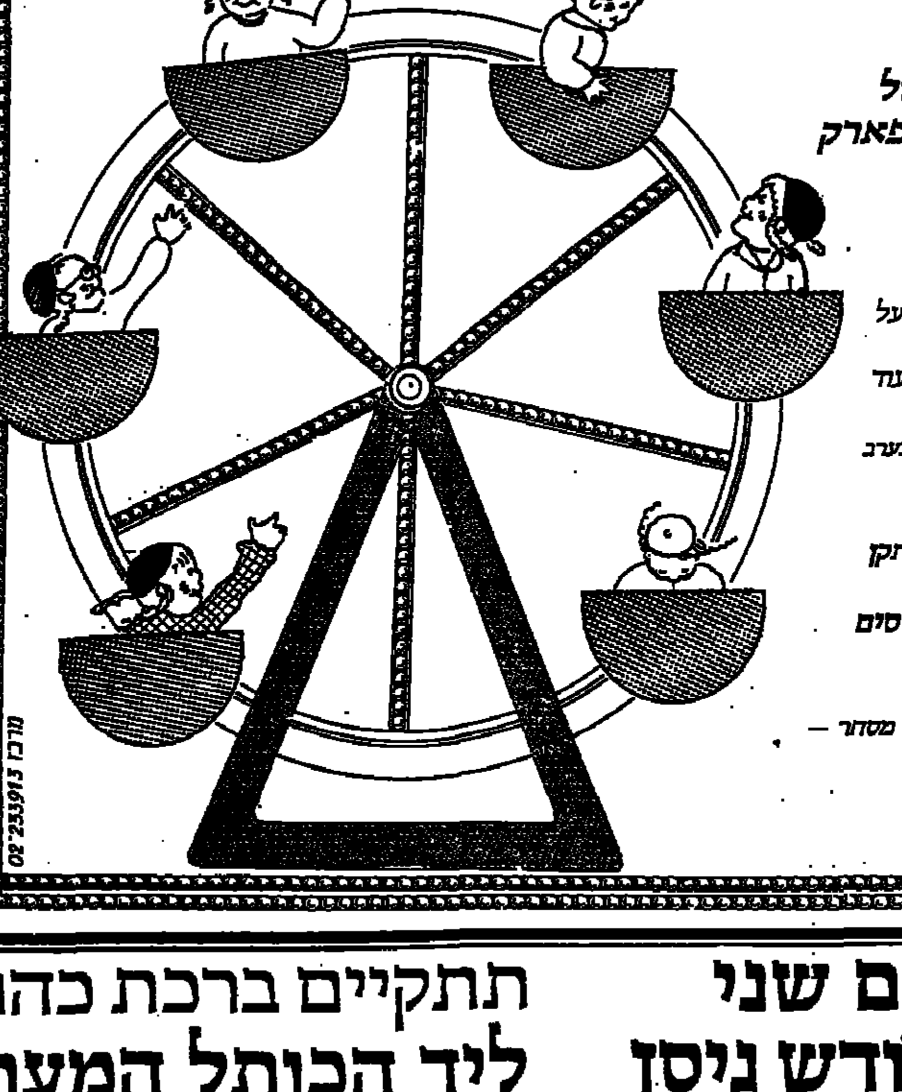

כל ילדי ישראל באים להנות ממתקני השעשועים של ה־מיני לונה־פארק במרכז כלל.

★ גלגל ענק ★ טיול על הירח ★ קרוסלה איטלקית ★ רכבת העד

פתוח מ־10 בבקר עד 8 בערב במוצ"ש חג

1.5 ש"ח לכל מיתקן

פינקס של 8 כרטיסים 10 ש"ח בלבד

אירגון והשכרת שטחי מסחר — לה לו ולי בע"מ

פרטים במקום

בס"ד

ושננתם ארגון לשנון וחזרה שע"י מכון להוראה ירושלים־מונסי

MECHON HAHOYROA

בתי ורשא, רח' ברסלב 3 טלפון 286212 ת.ד. 5665 ירושלים

לבחורי הישיבות הי"ו

ניסן תשמ"ו

הננו להודיע לנבחנים בשלבים מתקדמים ב' ג' ד' והלאה, שהבחינה הבאה תתקיים אי"ה בימים שני שלישי ורביעי פרשת קדושים כ"ו כ"ז כ"ח ניסן תשמ"ו באולם השמחות בבהכנ"ס "עזרא הסופר" רחוב הטורים 20 ירושלים, משעה 8 בבקר עד שעה 2 אחה"צ (הוצאת תיקי בחינה לנבחנים עד שעה 11).

לנבחנים חדשים בשלב א' אין צורך בהרשמה מוקדמת ויכולים להופיע מתי שהם מוכנים לבחינה כל יום משעה 6.00 עד 6.30 בערב במשרד

מלבד בחודש ניסן

בחור יקר!

לתשומת לבך! נבחן המגיע לאלף דפים בהתאם לתכנית הבחינות מגיע לסכום של עשרת אלפים וארבע מאות דולר ($10,400).

בברכת התורה

וחג פסח כשר ושמח

ההנהלה

"אחים טרבלסי" והיטים ומרפדיה

מבחר גדול של פינות אוכל באספקה מיידית

תשלומים נוחים + הנחה 20%

ר' עקיבא 16 ב"ב טל' 791584־03

תזמורת נשמה

התזמורת שלכם

637892־02

תושבי ירושלים מתבקשים להגיע בשעות הבוקר

פלאי פלאים

היום ומחר ג' ד' דחוהמ"פ באפריון ירושלים ואולמי וגשל בבני ברק חזיונות אור קוליים גרנדיוזים על פלאי הבריאה

שימו לב לזמנים בעתוני החג (יום רביעי שעבר) ועל לוחות המודעות!!!

והצגות נוספות בשעות מיוחדות לגברים ולנשים במקומות דלעיל בשעות הערב על גדולי ומאורי האומה

פרסום כדלעיל

ההכנסות קודש ל"יד לחולה"

מחר יום שני י"ט לחודש ניסן

תתקיים ברכת כהנים ליד הכותל המערבי

תפלת שחרית בשעה 7.45 — תפלת מוסף ברוב עם בשעה 9.15

ברכת הכהנים דשחרית 8.30 — ברכת כהנים דמוסף בשעה 9.30